

NNCL338-308v1.1

JAMES HILTON

A Kék Hold völgye

TUDOMÁNYOS FANTASZTIKUS REGÉNY

KOZMOSZ KÖNYVEK

A fordítás az alábbi kiadás alapján készült James Hilton: Lost Horizon. Macmillan and Co., Limited, London, 1935 © 1933, 1936 by James Hilton. Copyright renewed © 1960 by Alice Hilton

FORDÍTOTTA DÉRY TIBOR

A FEDÉL KORGA GYÖRGY MUNKÁJA

© Déry Tibor jogutódja, 1984
Hungarian translation

HU ISSN 0324-5225
ISBN 963 211 576 7

Kozmosz Könyvek, Budapest
Felelős kiadó: Sziládi János igazgató
Alföldi Nyomda (913.66-15-2), Debrecen. 1984
Felelős vezető: Benkő István igazgató
Felelős szerkesztő: Szántó György Tibor
Szerkesztette: Fazekas László
Műszaki vezető: Szakálos Mihály
Képszerkesztő: Szeeskó Tamás
Műszaki szerkesztő: Rucsek Andrea
125 000 példány
Terjedelem: 13,54 (A/5) ív. IF 5051

PROLÓGUS

A szivarok már tövig égtek, a társalgás el-elakadt. Hárman ültünk az asztal körül: élő példaképei annak a csalódásnak, amely rendszerint elfogja a régi iskolatársakat, ha férfikorukban összetalálkoznak, és kénytelenek megállapítani, hogy kevésbé érdeklik egymást, mint ahogy feltételezték. Rutherford regényeket írt, Wyland a berlini követségnek volt titkára; az ő vendégei voltunk Tempelhofban. Úgy láttam, hogy Wyland elég unottan látja el házigazdái tisztjét, bár mindvégig megőrizte azt az udvarias egykedvűséget, amelyet a diplomataák állandóan raktáron tartanak. Társaságunk úgy festett, mintha alig volna más közünk egymáshoz, mint hogy mindhárman angolok s agglagények voltunk, s egy idegen városban véletlenül összetalálkoztunk. Az volt a benyomásom, hogy azt az enyhe nyegleséget, ami Wylandet már fiatalkorában jellemezte, nem koptatta le sem az idő, sem a Victoria-kereszt. Rutherfordot jobb szerettem; a sovány, koraérett fiúból, akit régebben felváltva kényeztettem s terrorizáltam, érett férfi lett. Valószínű volt, hogy hármunk közül ő keres a legtöbbet, s neki volt legérdekesebb az élete; ezt Wyland is érezhette, s a csöppnyi irigység, ami mindkettőnket elfogott, nyilván az egyetlen érzés volt, amelyben osztoztunk egymással.

Mindazonáltal nem mondhatni, hogy az este unalmas volt. A nagy Lufthansa-gépek Közép-Európa távoli pontjairól a szemünk előtt érkeztek meg a repülőtérre, s a sötétség beálltával, amikor kigyulladtak az ívlámpák s reflektorok, az óriási térség gazdag fényben csillogott. Az egyik érkező gép pilótája angol volt, s asztalunk mellett elhaladva odaköszönt Wylandnek, aki első pillanatban nem ismerte meg. Bemutakoztunk egymásnak. Az újonnan jött közénk telepedett. Kedves, csinos fiúnak látszott, Sanders volt a neve. Wyland néhány bocsánatkérő megjegyzést tett arra vonatkozólag, hogy milyen nehéz fölismerni az embereket, ha pilótaruhát és repülősisakot húznak, amire Sanders nevetett.

– Tudom – mondta –, személyes tapasztalatom van róla! Ne felejtse el, hogy én is voltam Baskulban!

Wyland is nevetett, de szemlátomást erőltetetten, s a beszélgetés más irányba terelődött.

Sanders felüdítette a társaságot. Sok sört ittunk. Tíz óra felé Wyland egy pillanatra eltávozott egy szomszédos asztalhoz, s Rutherford, hogy kitöltse a beszélgetés hirtelen támadt rését, Sandershez fordult.

– Apropó – mondta –, úgy rémlik, az előbb szóba hozta Baskult. Ismerem valamennyire a várost. Valamilyen eseményre célzott?

Sanders félszegen mosolygott.

– Ott szolgáltam egy időben – mondta –, volt egyszer egy kalandunk.

Sanders fiatal volt még, s szemlátomást nem az az ember, aki szívesen tart titkot.

– Igen – folytatta később –, tény, hogy valami afgán vagy afridi, vagy valamilyen más bennszülött ellopta egy repülőgépunket, s képzelheti, hogy micsoda pokoli lárma keletkezett utána. A legszemtelenebb ügy volt, amiről életemben hallottam. Az az ember megleste a pilótát, leütötte, felvette ruháját, felmászott a kabinba, és egy lélek sem gyanakodott rá. A megfelelő jelzéseket is tudta, úgy látszik, s néhány pillanat alatt eltűnt szemünk elől. A baj az volt, hogy soha nem jött vissza!

Rutherfordnak fölélénkült az arca.

– Mikor történt?

– Körülbelül ma egy éve. Azt hiszem, harmincegy májusában. Baskulban forradalom tört ki, gondolom, emlékszik még az ügyre, s mi a civil lakosságot átszállítottuk Peshawarba. A repülőtéren nagy volt a felfordulás, különben aligha képzelhető el, hogy a dolog megtörtént volna. De megtörtént... amiből nyilván az a tanulság, hogy mégiscsak a ruha teszi az embert!

Rutherford tovább érdeklődött:

– Felteszem – mondta –, hogy volt még más emberük is, aki törődött a géppel.

– Volt, hogyne, de ezek a rendes csapatszállító gépekkel voltak elfoglalva, az eltűnt gépet pedig valami különc maharadzsza számára készítették... egész bolond felszerelése volt! Az állami földmérőkök használták olykor Kasmírban magassági repülésekre.

– A gép soha nem ért Peshawarba?

– Nemcsak hogy nem ért soha Peshawarba, de sehova máshova sem, amennyire meg tudtuk állapítani. Ez volt a legkülönösebb a dologban. Ha a tolvaj bennszülött volt, nyilván a hegyek felé tartott, hogy majd váltságdíjat zsarol ki az utasokért. Az a benyomásom, hogy valamennyiüket meggyilkolták. A határvidéken vannak zugok, ahonnan a mennydörgés se hallatszik ki!

– Ismerem azt a vidéket. Hány utas volt a repülőgépen?

– Azt hiszem, négy. Három férfi s valamilyen missziós nővér.

– Nem hívták az egyik férfit véletlenül Conwaynek? Sanders meglepett arcot vágott.

– Igen – mondta –, "Glory"¹ Conwaynek hívták... ismerte?

– Iskolatársak voltunk – mondta Rutherford észrevehető büszkeséggel. Sanders következő felelete azonban, úgy látszik, nem elégítette ki.

– Derék ember volt – mondta ez. – Ha az ember meggondolja, hogy mit

1 "A dicső"

dolgozott Baskulban...

Rutherford bólintott.

– Hogyne – mondta. – De milyen különös!... micsoda ostoba véletlen!... – Látszott, hogy gondolatai elkalandoztak egy pillanatra. – Az újságok nem írtak az ügyről – mondta –, különben aligha került volna el figyelmemet. Hogy történt tulajdonképpen?

Sanders kelletlen arcot vágott, az volt az érzésem, hogy rögtön elpirul.

– Az igazat megvallva – felelte –, azt hiszem, hogy többet mondtam el a kelleténél. Igaz, hogy már elavult, nem árthat – tette hozzá. – Azt hiszem, nincs Angliában tisztí kintin, amelyben ne tudnának az esetről. Akkoriban nem volt szabad beszélni a dolgról. Úgy látszik, rossz hatást tett volna. A hatóságok megelégedtek azzal, hogy közölték: az egyik gépük eltűnt, s közzétették az utasok nevét. Az ilyesmi nem izgatja túlságosan az embereket, kivéve természetesen azokat, akiket közelről érint.

Wyland visszatért az asztalhoz, s Sanders félig bocsánatkérő mosollyal feléje fordult.

– Wyland – mondta –, a fiúk itt Glory Conwayról beszéltek. Attól félek, hogy felkavartam ezt a baskuli históriát. Remélem, maga is azon a véleményen van, hogy már nem árthat?

Wyland néhány pillanatig szigorúan hallgatott. Nyilvánvalóan azon igyekezett, hogy összeegyeztesse a házigazdái udvariasságot hivatali magatartásával.

– Nem tehetek róla – mondta végül is –, az a véleményem, hogy kár ezeket a dolgokat terjeszteni. Mindig azt hittem, hogy maguk repülők becsületbeli ügyüknek tekintik, hogy féken tartsák a nyelvüket!

Miután így rendreutasította a fiatalembert, valamivel szívélyesebb arccal fordult Rutherford felé.

– Természetesen a maga esetében nincs kifogásom ellene, de gondolom, megérti, hogy vannak dolgok, főleg az indiai határterületeken, amelyeket jobb, ha nem kürtölnek világgá.

– Másrészt – felelte Rutherford szárazon – az ember szeretné tudni, mi az igazság!

– Akiknek valódi okuk volt rá, hogy tudjanak a dolgról, azok előtt nem titkoltuk el. Én magam Peshawarban voltam annak idején, s biztosíthatom róla, hogy így történt. Maga jól ismerte Conwayt... úgy értem, az iskolai ismeretségen túlmenőleg is?

– Oxfordban is láttuk egymást – felelte Rutherford –, s azóta találkoztunk néhányszor. S maga?

– Amikor Ankarában dolgoztam, kétszer vagy háromszor láttuk egymást.

– Rokonszenvezett velem?

– Ügyes ember volt – mondta Wyland –, de hanyag!

Rutherford elmosolyodott.

– Kétségtelenül ügyes volt. Egyetemi pályafutása a legizgalmasabbak közé tartozott... addig a pillanatig, amíg ki nem tört a háború. Tagja volt az oxfordi nyolcasnak, vezető szerepet játszott az egyetem vitaklubjában, nyert egy csomó díjat... attól eltekintve, hogy egyike volt a legjobb műkedvelő zongoristáknak, akiket valaha ismertem. Félelmetesen sokoldalú gyerek volt, az a fajta, gondolom, akit az öreg Jowet jövődő miniszterelnöknek tippelt volna. Oxford után azonban nemigen hallott felőle az ember. Igaz, hogy a háború megakasztotta a karrierjét. Nagyon fiatal volt még akkor, s azt hiszem, hogy sokat megélt.

– Úgy tudom, hogy felrobbant valahol Franciaországban – felelte Wyland.

– De komolyabb baja nem történt, s megkapta a D. S. O²-t. Aztán, úgy emlékszem, egy időre visszament Oxfordba, valamilyen magántanári állásba. Keletre 1921-ben ment, azt hiszem. Egy csomó keleti nyelvet tudott, ami lehetővé tette, hogy a szokásos előkészületek nélkül is állást kapjon.

Rutherford vidáman elmosolyodott.

– Az igen – mondta –, annak van teteje! Anglia történelme, sajnos, soha nem számol be elég kimerítően arról az imponáló munkáról, amit hivatalnokaink a miniszteriális jelentések desiffrozásába s a követségi estélyek szendvicsharcaiba fektetnek.

– A konzuli ügyosztályon dolgozott, nem a diplomáciában – felelte Wyland méltóságteljesen. Látszott rajta, hogy nincs különösen ínyére a társalgás, és így nem ellenkezett túl hevesen, amikor valamivel később Rutherford felállt és elbúcsúzott. Már későre járt az idő, s én is vele tartottam. Wyland búcsúja kissé merev és hivatalosan ünnepélyes volt. Sanders viszont szívélyesen rázta meg kezünket, s azt mondotta, hogy reméli, rövidesen találkozni fogunk.

Másnap hajnalban egy korai vonattal kellett továbbutaznom. Miközben Rutherforddal taxira vártunk, megkérdezte tőlem, hogy nem akarom-e az éjszaka hátralevő részét szállodájában tölteni? Van egy szalonja, mondta, ahol elbeszélgethetünk. Elfogadtam az ajánlatát.

– Rendben van – felelte. – Beszélgethetünk. Conwayról, ha van rá kedve. Annyit mesélhetek róla, hogy a könyökén fog kinőni!

Azt feleltem, hogy szívesen veszem, bár csak felületesen ismertem.

– Akkor váltunk el, amikor elvégeztem az első szemesztert, s később nem találkoztam vele. De egy ízben oly szívélyes volt hozzám, hogy jó emlékem maradt róla; új ember voltam, s neki a világon semmi oka, hogy megtegye azt, amit tett. Nem volt különösebb dolog, de nem felejttem el neki.

Rutherford beleegyezően bólintott.

– Én is nagyon megkedveltem, bár rendkívül keveset tudtam róla ahhoz képest, hogy milyen sokáig ismertem!

Hallgattunk. Meglátszott rajtunk, hogy olyan emberrel foglalkozunk gondolatban, aki nagyobb hatást tett ránk, mintsem – ritka találkozásainkat tekintve – várni lehetett volna. Azóta is gyakran tapasztaltam, hogy aki valaha találkozott Conwayjel, bármilyen rövid időre is, feltűnően élénk emléke maradt róla. Mindenképpen figyelemre méltó fiatalember volt, s nekem, aki hőstisztelő kamaszkoromban ismerkedtem meg vele, különösen éles, romantikus fényben maradt meg emlékezetemben. Karcsú, rendkívül jó megjelenésű ember volt, aki nemcsak a legkülönbözőbb sportokban tett ki magáért, hanem minden elképzelhető iskolai versenyt, vetélkedőt és pályadíjat is megnyert. Egy valamennyire érzelmes latintanár egyszer “gloriosus”³ -nak jellemezte pályafutását, innét eredt gúnyneve is. Oxfordban nem sok ember élte volna túl. Emlékszem, hogy egy ízben görög előadást tartott az Unióban, s elsőrendű tekintély volt az iskola színházügyeiben. Volt benne valami az Erzsébet kori reneszánsz⁴ emberéből: sziporkázó logika és megnyerő külső; szellem és test aktivitásának pezsgő keveréke. Az a típus volt, aki Sidney Philip⁵ lehetett. Civilizációnk manapság már nemigen termel ki ilyen figurákat. Ezt megmondtam Rutherfordnak is.

– Igaz – mondta. – Nekünk erre a fajtára van egy külön gúnynevünk... dilettánsoknak hívjuk őket. Gondolom, hogy vannak emberek, Wyland is ilyen lehet például, akik így hívnák Conwayt. Egyébként, ami engem illet, nem ragaszkodom túlságosan Wylandhez. Mi a véleménye? Ki nem állhatom az önhittségnek s a negélynek azt a keveredését. Kitenyészített példánya a hivatalnoki stréberségnek... S milyen nevetséges szólamai vannak: “becsületbeli kötelesség”, s hogy “tartsák féken a nyelvüket”, mintha az Angol Birodalom megnagyobbított kiadása volna csak az oxfordi Szt. Domokos-templomnak. Az ember valósággal megbokrosodik, ha egy ilyen szahib diplomatával összekerül!

Egy ideig csendben jártuk az utcákat, majd Rutherford újból megszólalt:

– Mégsem sajnálom ezt az estét. A történet, amit Sanders elmondott a baskuli eseményekről, eléggé érdekelt, bevallom. Hallottam róla már előbb is,

3 "Dicsőséges"

4 Erzsébet angol királynő uralkodása idején (1558-1603) a polgárság és vele együtt a polgári művészet óriási fellendülésnek indult. Az angol életnek valóságos reneszánsza volt ez minden vonatkozásban

5 reneszánsz korabeli angol költő (1554-1586)

de nem hittem el. Egy kis részlete volt egy még sokkal fantasztikusabb történetnek, amelyet semmi okom nem volt elhinni... vagy legjobb esetben csak egy nagyon kis okom. Most már kettő van! Merem állítani, hogy nem vagyok túlságosan hiszékeny ember, elhiheti nekem. Életem jó részét utazással töltöttem, s tudom, hogy sok különös dolog esik meg az emberrel, ha maga éli meg; de ha már másodkézből kapja...

Úgy látszik, azon vette magát észre, hogy amit mond, nem túlságosan érdekelhet engem. Abba hagyta és nevetett.

– Annyi bizonyos – mondta –, hogy tudnék a magam számára üdítőbb mulatságot is, mint Wylandet bizalmamba vonni. Az lenne az érzésem, mintha a Tit-Bitsnek⁶ egy hőskölményt kínálnék megvételre. Az a gyanúm, hogy magával jobban járnék.

– Nem fél, hogy téved?

– A könyve után ítélve, aligha!

Az est folyamán nem beszéltem arról, hogy szerzője vagyok egy orvosi munkának (az ideggyógyászat elvégre nem sok embert érdekel), s így meglepett s jólesett, hogy Rutherford tudott róla. Ezt meg is mondtam neki.

– Lássá – felelte –, engem főképp azért érdekelt, mert Conway is amnéziában⁷ szenvedett egy időben...

Közben elértük a szállodát, s Rutherford elkérte a portástól a kulcsot. Az ötödik emeleten lakott.

– Mindez csak köntörfalazás – mondta. – Az azonban tény, hogy Conway nem halt meg. Legalábbis néhány hónappal ezelőtt még élt.

Az volt a benyomásom, hogy ez a kijelentés nehezen fér egy liften való utazás szűk tér- és időbeli korlátai közé. Néhány pillanattal később, amikor kiléptünk a folyosóra, azt kérdeztem tőle, hogy bizonyos-e benne, s hogy honnét tudja?

Rutherford kinyitotta az ajtót.

– Múlt novemberben együtt utaztam vele egy japán gőzösön Sanghajból Honoluluba. – Elhallgatott, s csak akkor szólalt meg újra, amikor már a karosszékekben ültünk, italokkal s szivarral ellátva. – Egyik szabadságomat ősszel Kínában töltöttem. Tudja, hogy sokat utazom. Évek óta nem láttam már Conwayt, levelezni nemigen leveleztünk egymással, s nem mondhatom, hogy akár csak gondolatban is sokat foglalkoztam volna vele, holott egyike azoknak az egyéneknek, akik, mihelyt rájuk gondolok, hihetetlen élességgel jelennek meg szemem előtt. Egy barátomat látogattam meg Hankouban, s a pekingi expresszsel utaztam visszafelé. A vonaton beszélgetésbe keveredtem egy

6 Tit-Bits – angol vicclap

7 amnézia – emlékezet elvesztése

francia apácarend főnöknőjével, egy kedves, mulatságos asszonnyal. Csungcsiangba utazott, ott volt a kolostoruk, s minthogy valamelyest tudok franciául, úgy látszik, örömet szerzett neki, hogy elbeszélgethet velem munkájáról. Általában nem rokonszenvezem túlságosan a misszionáriusokkal, de elismerem – s úgy tudom, sokan vannak, akik osztják véleményemet –, hogy a latinok ezen a téren kiválnak a sorból. Keményen megdolgoznak, s nem tesznek úgy, mintha egyedüli hivatott tábornokai volnának a világnak, s mindenki körülöttük rongyos közlegény. Hagyjuk ezt egyébként! Tény, hogy a főnöknő elmondta nekem, hogy kórházat tartanak fenn Csungcsiangban, s ebből az alkalomból megemlített egy különös esetet. Egy lázbeteg embert ápoltak a kórházban, aki nyilvánvalóan európai volt, jöllehet nem voltak okmányai, és semmiféle felvilágosítást nem tudott adni magáról. Kínai ruhában hozták be a kórházba, igen szegényes öltözetben, súlyos betegen. Folyékonyán beszélt kínaiul, franciául is kitűnően, s a főnöknő elmondta, hogy mikor a beteg még nem tudta, hogy franciákkal van dolga, angolul is beszélt velük, igen tiszta, kultivált kiejtéssel. Azt feleltem neki, hogy ebben kételkedem, és egy ideig ugrattam a kedves asszonyt. Azt mondtam, nem hiszem el, hogy ő, aki nem tud angolul, meg tudja állapítani, hogy valaki tiszta, "kultivált" kiejtéssel beszél-e. Ezzel szórakoztunk egy ideig, végül is a főnöknő meghívott, hogy látogassam meg a missziót, ha egyszer errefelé akad dolgom. Ez persze oly valószínűtlen volt, mint teszem azt, hogy másnap megmászom az Everestet, s így, amikor a vonat befutott Csungcsiangba, kölcsönös sajnálkozás közben kezet fogtunk s elbúcsúztunk. Néhány órával később azonban újra Csungcsiangban voltam. A vonat egykét mérfölddel utóbb kisiklott, de nagy fáradsággal visszatolattak bennünket az állomásra, ahol megtudtuk, hogy a pótmozdony legfőljebb ha tizenkét órán belül érkezhetik meg. Tudja, hogy az ilyesmi gyakran megesik a kínai vonalakon. Elhatároztam, hogy elfogadom a barátságos főnöknő meghívását, s ellátogatok a misszióhoz.

– Szívélyesen, bár kissé meglepve fogadott. Nem katolikus számára egyike a legnehezebben felfogható dolgoknak, hogy a katolikus milyen könnyen ki tudja engesztelni a hivatalos merevséget a nem hivatalos szívélyességgel. Túlságosan bonyolultan fejezem ki magamat?... mindegy!... A misszióban elbűvölő emberekre akadtam. Egy fiatal kínai keresztény orvos ült mellettem, s kedves angol-francia keverék nyelven mulattatott. Ebéd után a főnöknő s a fiatal orvos elkísértek a kórházba, amelyre szemlátomást igen büszkék voltak. Elárultam volt nekik, hogy író vagyok, s a romlatlan naivságuknak tudom be, hogy ez meglehetősen felizgatta őket. Lehet, attól tartottak, hogy megírom őket. Sorra látogattuk az ágyakat, s az orvos elmagyarázta a kóreseteket. A kórház igen tiszta volt, és úgy láttam, hogy szakértelemmel vezetik. Már régen

elfelejtkeztem volt arról a titokzatos páciensről, "kultivált" angol kifejezésével, akiről a vonaton beszéltünk, amikor hirtelen az ágya elé értünk. A vánkosok közül csak az ember hátsó koponyája látszott ki, aludt. Minthogy azt kívánták tőlem, hogy angolul szólítsam meg, hangos jónapottal köszöntem neki, ami ugyan nem épp a legeredetibb fajtája a társalgásnak, de hamarjában nem jutott más eszembe.

– Az ember felriadt, hátrafordult, és "jónapottal" felelt. A főnöknőnek igaza volt, kifogástalan volt a kiejtése. De nem volt időm meglepődni, mert ugyanabban a pillanatban felismertem... annak ellenére, hogy szakállt viselt, külseje is erősen megváltozott, s hogy hosszú ideje nem láttuk egymást. Conway volt. Bizonyos voltam benne, hogy ő az, holott ha van időm gondolkodni rajta, nyilván arra a meggyőződésre jutok, hogy nem lehet azonos. Szerencsémre nem volt időm. Elkiáltottam a nevét, majd a magamét, s bár arcán nem látszott, hogy felismer, tudtam, hogy nem tévedhetek. Arcában volt valami kis görcsös rángatózás, amelyre még diák éveiből emlékeztem, s kék szeme jobban hasonlított – mint azt már annak idején is megállapítottuk – cambridge-i kékhez, mint az oxfordihoz. De ettől eltekintve az a fajta ember volt, akit nem lehetett senki mással összetéveszteni. Ha az ember egyszer látta, nem felejtette el az arcát. A főnöknő s az orvos természetesen alig bírtak izgalmukkal. Megmondtam nekik, hogy ismerem a beteget, hogy angol, hogy barátom, s hogy ő nem ismer meg engem, csak annak tulajdonítható, hogy elvesztette emlékezetét. Ezt helybenhagyták, szemlátomást meg voltak ijedve, majd hosszan elbeszélgettünk a dolgokról. Fogalmuk sem volt róla, hogy Conway hogy kerülhetett ebben az állapotban Csungcsiangba!

– Rövidre fogom a történetet. Két hétig maradtam ott, abban a reményben, hogy valamiképpen sikerülni fog felélesztenem emlékeit. Nem sikerült, de ez alatt az idő alatt visszanyerte egészségét, megerősödött. Sokat beszélgettünk. Nyíltan megmondtam neki, hogy én ki vagyok, s hogy ő kicsoda, s ő szelíden belenyugodott, s nem vitatkozott. Mondhatnám, hogy elég jókedvű is volt, s örült társaságomnak. Arra az ajánlatomra, hogy hazaviszem Angliába, azt felelte, hogy nem bánja. Bevallom, kissé idegesített ez a személytelen közömbösség. Elhatároztam, hogy amilyen gyorsan csak tudunk, elutazunk. A hankoui konzulátuson találtam egy ismerősre, akit beavattam az ügybe, s így fölösleges lárma és késedelem nélkül útlevelet szereztem Conwaynek. Az volt a véleményem, hogy jobb, ha megóvom Conwayt a riporterektől s az újságok szenzációrovatának nyilvánosságától. S ez szerencsémre sikerült is. Elképzelheti egyébként, hogy az eset micsoda csemege lett volna a lapok számára!

– Kínából kijutottunk. A Jangcén lehajóztunk Nankingig, onnét vonaton Sanghajba. Megtudtuk, hogy még aznap este egy japán gőzös kifut a

kikötőből, s erre egy nagy nekifutamodással rögtön hajóra szálltunk.

– Nem kis dolog, amit megtett érte – mondtam. Rutherford nem tagadta.

– Azt hiszem, senki másért nem tettem volna meg – felelte. – Volt valami abban a fiúban, ezt megelőzőleg is... nehéz megmagyarázni, de az ember szívesen megtett érte mindent, amit tehetett.

– Igen – mondtam. – Volt benne valami különös varázs, ami kellemessé teszi a ráemlékezést is... holott akkor, mikor én ismertem, krikettnadrágos iskolásgyerek volt.

– Kár, hogy nem ismerte Oxfordban. Elragadó volt, nincs rá más szó. Azt mondják, hogy a háború után megváltozott; nekem is ez volt a benyomásom. Nem tehetek róla, az az érzésem, hogy tehetsége többet érdemelt meg, mint amit kapott. Nem nagy embereknek való ez az angol királyi hivatalos csiricsáré! Meggyőződésem szerint Conway nagy ember volt... vagy legalábbis lehetett volna. Maga is ismerte, s azt hiszem, nem túlzók, ha azt állítom, hogy felejthetetlen volt mindkettőnk számára. Még amikor Kína kellős közepén összetalálkoztunk, s az emlékezete üres lap, a múltja megfejtethetetlen titok volt előtte, Conway még akkor sem vesztette el különös vonzóerejét.

Rutherford tünődve elhallgatott.

– Képzelterti – folytatta –, hogy a hajón felújítottuk régi barátságunkat. Elmondtam neki mindent, amit tudtam róla, s ő figyelmesen hallgatott... A helyzet képtelen és mulatságos volt! Csungcsiangba való megérkezésétől kezdve mindenre visszaemlékezett, s nyilván érdekelni fogja, hogy a nyelveket, melyeket tudott, nem felejtette el. Így például elmondta, hogy nyilván volt valami dolga Indiával, mert beszéli a hindosztáni nyelvet.

Yokohamában a hajó megtelt. Az új utasok között volt Sieveking, a zongoraművész is, aki hangversenykörútra indult az Egyesült Államokba. Az étteremben a mi asztalunknál ült, s olykor németül beszélt Conwayjel. Ebből is megállapíthatja, hogy Conway külsőleg teljesen normális volt. Emlékezetétől eltekintve, amelynek kihagyásait köznapi érintkezésben nem lehetett észrevenni, semmiben sem ütött el az egészséges embertől.

– Néhány nappal azután, hogy elhagytuk a japán partot, az utasok rábírták Sievekinget, hogy zongorázzon nekik. Conway és én is meghallgattuk. Sieveking természetesen remekül játszott, néhány Brahmsot, Scarlattit s rengeteg Chopint. Figyeltem Conwayt, s láttam, hogy rendkívül élvezi a játékot, ami zongoristamúltját tekintve, természetesenek látszott. A műsor végén az emberek oly lelkesülten tapsoltak, hogy Sieveking szeretetre méltó módon egy csomó ráadást adott a zongora körül összeseregülő műkedvelők számára. Újra Chopint játszott, mesterien... azt hiszem, tudja, hogy ez a kedvence. Végül is elment a zongorától, s az ajtó felé tartott, csodálói

kövezték, de nyilván úgy érezte, hogy már eleget tett értünk. Ezalatt különös jelenet kezdődött el a zongoránál. Conway leült a hangszer elé, s egy rövid darabot játszott, melyet nem ismertem meg, de amelynek hallatára Sieveking izgatottan hátrafordult, s megkérdezte, hogy mi az? Conway hosszú, furcsa szünet után végül is azt felelte, hogy nem tudja. Sieveking azt állította, hogy az lehetetlen, s egyre izgatottabbnak látszott. Conwayen is meglátszott, hogy rendkívüli testi és szellemi erőfeszítéseket tesz, hogy emlékezetébe idézze a zenedarabot, s végül is azt mondta Sievekingnek, hogy Chopintól való. Nekem az volt a véleményem, hogy téved, s így nem voltam meglepődve, amikor Sieveking is nyomatékosan tagadta. Conway azonban fel volt háborodva, ami valamennyire megijesztett, hisz eddigi viselkedése maga volt a közöny. "Kedves barátom" – mondta Sieveking –, "én Chopintól mindent ismerek, s biztosíthatom önt, hogy amit az előbb játszott, nem tőle van. Elképzelhető, hogy megírhatta volna, ez a stílusa, de nem írta meg. Lefogadom önrel, hogy semmilyen kiadásban nem fogja megtalálni ezt a darabot!" Amire Conway hosszas gondolkodás után azt felelte, hogy: "Ebben igaza van... most már emlékszem... ez a kis darab soha nem került nyomtatásba. Magam is egy embertől hallottam, aki Chopin tanítványa volt... Ismerek még egy másik etűdöt, amit szintén tőle tanultam!"

Rutherford figyelmesen rám nézett.

– Nem tudom, hogy maga ért-e a zenéhez – folytatta –, de elképzelheti, hogy Sieveking s magam is milyen izgatottak lettünk, amikor Conway újra leült a zongorához, s elkezdett játszani. Engem természetesen nem az ügy zenei része izgatott fel. Ez volt az első rés, ami Conway múltjába nyílt, egy keskeny kis rés, igaz, de valahová nyilván beláthatni rajta! Sieveking csak a zenei részbe habarodott bele... s ez se volt érdektelen, ha meggondolja, hogy Chopin 1849-ben halt meg.

– Az egész jelenet oly valószínűtlen, hogy mindenesetre megemlítem, hogy legalább egy tucat tanúja volt, köztük egy meglehetősen ismert kaliforniai egyetemi tanár. Mi sem volt könnyebb, mint ráfogni Conway magyarázatára, hogy időbelileg képtelenség... de akkor ki írta az etűdöt? Ha nem Chopin, akkor ki más? Sieveking azt állította, hogy ha ismertekké válnának, nem hiányoznának semmilyen virtuóz műsorából, hat hónapon belül minden hangversenyen előadnák. Lehet, hogy ez túlzás volt, de mindenesetre jól mutatta Sieveking véleményét a két zenedarabról. Az évszámok körül folyó vitától eltekintve, semmilyen kézzelfogható eredményre nem jutottunk, mert Conway ragaszkodott történetéhez, s minthogy láttam rajta, hogy fáradt, azon voltam, hogy kiszabadítsam a társaságból, s ágyba fektessem. Úgy tudom, megállapodtunk abban, hogy gramofonlemezre fogják felvenni a két ismeretlen darabot, s Sieveking kijelentette, hogy mihelyt Amerikába ér,

megteszi a szükséges intézkedéseket, Conway pedig megígérte, hogy el fogja játszani az etüdöket a mikrofon előtt. Később gyakran eszembe jutott, hogy sok tekintetben sajnálatos, hogy nem tarthatta be szavát. Rutherford órájára nézett.

– Még bőven van ideje – mondta –, nyugodtan megvárhatja a történet végét. Conway ez után az éjszaka után visszanyerte emlékezetét. Mind a ketten lefeküdtünk már, de Conway még egyszer bejött a kabinomba, s elkezdett beszélni. Arca merev volt, valamilyen különös fajta sűrített szomorúság ült rajta, nem tudom másképp leírni, valamilyen egyetemleges, távoli és személytelen szomorúság, Wehmut vagy Weltschmerz⁸, ahogy a németek mondják. Azt mondta, hogy nem tudja folyamatosan felidézni mindazt, ami Sieveking játéka alatt eszébe jutott, foszlányokban éled fel emlékezetében. Sokáig ült ágyam szélén, s én időt hagytam neki, hogy hadd mondjon el mindent úgy, ahogy kedve tartja. Azt mondtam neki, hogy boldog vagyok, hogy visszanyerte emlékezetét, de sajnálnám, ha ez fájdalmas számára. Rám nézett, s néhány szót mondott, amit a magam részéről rendkívüli bóknak könyveltem el. “Hála Istennek – mondta –, hogy van magában képzelőtehetség, Rutherford!” Később fölkeltem az ágyból, felöltöztem, rábeszéltem, hogy öltözzék fel ő is, s felmentünk a fedélzetre. Nyugodt, meleg, csillagos éjszaka volt, a tenger halványan, sűrűn csillogott, az volt az érzése az embernek, hogy oly sűrű és ragadós, mint a kondenzált tej. Eltekintve a gőzgépek rezgésétől, azt hittük volna, hogy egy tengerparti sétányon járunk. Conway elkezdett mesélni, nem szóltam közbe, azt akartam, hogy maga találja meg az útját. Éjfél felé kezdett el beszélni, s a nap már magasan állt az égen, amikor abbahagyta. Nem fejezte még be, még első vallomása után is rengeteg mondanivalója volt, elbeszéléseinek egyes részletei között még számtalan rés akadt, amelyeket az elkövetkező huszonnégy óra alatt töltött ki. Akkor éjjel nagyon boldogtalan volt, s nem tudott volna elaludni, így jobb volt, hogy beszélgettünk. A menetrend szerint másnap éjfélkor befutottunk Honoluluba. Este kabinomban ültünk s iddogáltunk. Conway tíz óra felé vált el tőlem, s én soha többé nem láttam viszont.

– Csak nem azt akarja mondani, hogy... – Egy igen nyugodt, jól meggondolt öngyilkosság ötlött fel képzeletemben, amelyet egyszer Holyhead és Kingstown között láttam egy hajón.

Rutherford nevetett.

– Dehogy... nem az a fajta ember volt. Kicsúszott a kezeim közül. Nem eshetett neheze a szárazföldre jutni, de később nyilván alaposan megizzasztottam. Természetesen nem hagytam annyiban, s igyekeztem

felkutatni. De csak annyit tudtam meg, hogy egy teherhajóra szegődött el matróznak, s lehajózott a Fidzsi-szigetekre.

– Ezt hogy tudta meg?

– Nagyon egyszerűen. Ő írta meg három hónappal később Bangkokból, s leveléhez egy váltót mellékelte költségeim megtérítésére. Megköszönte fáradozásaimat, s azt írta, hogy jól érzi magát. Közölte velem továbbá, hogy hosszabb útra készülődik... északnyugatra. Ennyi volt az egész.

– Mi az, hogy északnyugatra?

– Kissé bizonytalan meghatározás. Az a gyanúm, hogy jó néhány város fekszik Bangkoktól északnyugatra, többek közt például Berlin is!

Rutherford elhallgatott, s megtöltötte poharainkat. Különös történet volt, vagy különösen fogalmazta meg, ahogy vesszük. Engem nem annyira a történet zenei része izgatott, mint inkább az, hogy Conway hogyan került a kínai missziós kórházba, s ezt meg is mondtam Rutherfordnak. Azt felelte, hogy bizonyos tekintetben a két kérdés ugyanannak a dolognak két különböző oldala.

– Nos – kérdeztem –, hogyan jutott el Csungcsiangba? Felteszem, hogy elmondta magának ezt is!

– Természetesen, beszélt róla, s nevetséges volna, ha nem mondanám el magának, azután, hogy már felizgattam kíváncsiságát. Csak az a baj, hogy meglehetősen hosszú történet, s minthogy magának rövidesen vonatra kell szállnia, még arra sem volna idő, hogy nagy körvonalakban elmondjam. Egyébként van más módja is, hogy kielégítsem kíváncsiságát. Bevallom, kissé bizalmatlan vagyok a magam szégyenletes mesterségének trükkjei iránt, de meg kell mondanom, hogy Conway története, amikor később hosszasan elgondolkodtam rajta, rendkívül felizgatott. A hajón való beszélgetésünk után rövid jegyzeteket készítettem, úgyhogy nem felejtettem el a részleteket. Később pedig, amikor az egész történet megfogott bizonyos szempontból, sietve nekiültem, s a töredékeket igyekeztem összefoglalni. Ne vegye úgy, mintha kitaláltam volna bármit is, vagy megváltoztattam volna Conway elbeszélését. Bőséges anyag állt rendelkezésemre, Conway folyamatos elbeszélő volt, s értett hozzá, hogy légbört teremtsen az események köré. Az az érzésem, hogy értem őt! – Rutherford íróasztalához lépett, s egy csomag gépelt kéziratot húzott ki a fiókból. – Tessék – mondta –, tegyen vele, amit jónak lát.

– Úgy érti – feleltem –, hogy véleménye szerint nehezemre fog esni elhinni a történetét?

– Ne vegye szó szerint – felelte Rutherford. – Csak figyelmeztetésnek szántam. Ha azonban elhiszi, nyilván azért, mert Tertullianus szerint “quia

absurdum est!"⁹ Nem rossz érv, mi? Mindenesetre közölje majd velem véleményét!

Magamhoz vettem a kéziratot, s az ostendei expresszen elolvastam legnagyobb részét. Az volt a szándékom, hogy Angliába érve, hosszú levél kíséretében vissza fogom küldeni Rutherfordnak, de elkéstem vele, s időközben Rutherford értesített, hogy elutazik Berlinből néhány hónapra, s nem tud címet adni erre az időre. Kasmírba megy, írta, s onnan "kelet" felé. Ez az értesítés nem lepett meg.

1.

Május harmadik hetében a helyzet Baskulban aggasztóra fordult. Huszadikán katonai repülőgépek érkeztek a városba, hogy elszállítsák Peshawarba az ott lakó európaiakat. Körülbelül nyolcvanan voltak, s nagy részüket a csapatszállító gépek szerencsésen átvitték a hegyeken. Meglehetősen vegyes haderőket használtak fel erre a célra, többek között egy utasszállító luxusgépet is, amelyet a chandapore-i maharadzsa bocsátott a kormány rendelkezésére. Ez délelőtt tíz órakor négy utast vett fel: Brinklow Roberta kisasszonyt, a Keleti Misszió nővérét, Henry D. Barnard amerikai állampolgárt, Hugh Conway angol királyi konzult és Charles Mallinson kapitányt, angol királyi konzult.

Az angol és indiai újságok későbbi közleményeiben ezek a nevek szerepeltek.

Conway harminchét éves volt. Két évet töltött Baskulban. Ma már, a későbbi események fényében megállapítható, hogy életének ez a szakasza el volt hibázva; olyan emberre hasonlított ez idő alatt, aki lóversenyen állandóan az utolsónak érkező lovat tette meg. Most új korszaka kezdődik majd életének; néhány hét múlva vagy esetleg néhány hónapi angliai tartózkodás után új állomáshelyre fogják küldeni, Tokióba vagy Teheránba, Manilába vagy Nankingba. Akinek ez a foglalkozása, soha nem tudhatja, hogy mit rejt a jövő. Conway tíz évig dolgozott konzuli hivatalokban. Ez alatt az idő alatt alkalma volt saját jövőbeni kilátásait éppoly élesen lemérni, mint amilyen szabatosan megítélte a másokéit. Tudta, hogy a mazsolákat nem ő fogja kiszedni, de megnyugtatta a tudat, hogy nem szereti a mazsolát, s hogy élete nem a "savanyú a szőlő" esetét példázza. Mindig kevésbé formális s érdekesebb,

bonyolultabb munkát választott, s minthogy ez legtöbbször nem fizetődött ki, az embereknek Conwayról az volt a benyomásuk, hogy rosszul játsza a játszmat. Ő maga pillanatnyilag úgy érezte, hogy ízlése szerint játszott; az elmúlt tíz év alatt változatos s túrhetően vidám volt az élete.

Conway karcsú volt, arcbőre bronzszínű, rövidre nyírt haja barna, szeme kékesszürke. Arckifejezése általában tűnődő és szigorú, kivéve, ha nevetett, ami elég ritkán történt meg vele; ilyenkor fiús kifejezést kapott. Bal szeme alatt egy kis ideges görcs szokott játszani, s ez különösen olyankor volt feltűnő, ha sokat dolgozott vagy sokat ivott. S minthogy szakadatlanul dolgozott, iratokat osztályozott s csomagolt, a kis izomgörcs erősen játszott, amikor beszállt a gépbe. Halálosan fáradt volt, s egyúttal kimondhatatlan boldog, hogy a maharadza kényelmes luxusgépén tehette meg az utat, s nem a túltömött csapatszállító gépek egyikébe osztották be. Amikor a gép felszállt a magasba, elégedetten kinyújtózott kényelmes kosárszékében. Az a fajta ember volt, aki megszokta a kemény munkát, s könnyen beletörődik a kényelem hiányába, ha valamivel kárpótolják. Egy szamarkandi út fáradalmait szívesen eltúrte, de London és Párizs között az Arany Nyílon utazott, ha utolsó pennyjét kellett is ráköltenie.

Egy órája repültek már, amikor Mallinson annak a véleményének adott kifejezést, hogy a pilóta nem tartja be az egyenes irányt. Mallinson az elülső székek egyikében ült. Huszonöt év körüli, rózsaszín képű fiatal gyerek volt, intelligens, bár nem intellektuális, az iskolai nevelés minden hibájával s előnyével. Egyik vizsgáján elbukott, s ez volt az oka, hogy hat hónappal ezelőtt Baskulba küldték, ahol Conway rövidesen rokonszenvébe fogadta.

Most azonban Conwaynek nem sok kedve volt, hogy beszélgetésbe elegyedjen, ami repülőgépen meglehetősen megerőltető dolog, ha fáradt s kimerült az ember. Egy pillanatra kinyitotta álmos szemét, és azt felelte, hogy bárhová mennek is, a pilóta tudja a dolgát.

Félórával később, amikor a gép zúgásától s a fáradtságtól elszenderedett, Mallinson újra felriasztotta:

- Mondja csak, Conway, nem Fennert rendelték ki a gépre pilótának?
- De igen. Miért kérdi?
- A fickó e pillanatban épp hátranézett, s meg mernék rá esküdni, hogy nem Fenner volt.
- Nehéz megismerni valakit ezen a vastag üvegfalon át.
- Elég jól ismerem Fenner arcát!
- Hát akkor nyilván más ült a helyébe. Nem látom be, hogy miért izgul?
- Fenner határozottan azt mondta nekem, hogy ő fogja vezetni a gépet!
- Akkor nyilván utolsó pillanatban megváltozott a terv, s más gépre vezényelték.

– Rendben van. De akkor ki a pilóta?
– Kedves barátom, azt én honnét tudjam? Elképzeld, hogy nem ismerem betéve a légi haderő minden repülőisztjének arcát!
– Én sokat ismerek közülük, de ezt az arcot nem ismerem.
– Akkor nyilván azok közé a kevesek közé tartozik, akiket nem ismer! – Conway elmosolyodott. – Ha majd megérkezünk Peshawarba – mondta –, megismerkedhetik velem, s megtudhat róla mindent, amire kíváncsi.
– Ha ebben az irányban folytatjuk, soha nem érünk el Peshawarba. Egész hamis irányban repül. Amit nem csodálok... ebben a pokoli magasságban nem is láthatja, hogy hol vagyunk!

Conway nem zavarodott meg. Sokat utazott már repülőgépen, és az az ember volt, aki könnyen belenyugszik az adott helyzetbe. Ettől eltekintve, nem volt semmi különös dolga Peshawarban, s nem mondhatni azt sem, hogy heves vágyat érzett a város iránt; teljesen közömbös volt számára, hogy az út négy vagy hat órát fog-e tartani. Nem volt házasember, tehát nem is fogja senki várni megérkezésekor. Voltak ugyan barátai, akik közül nyilván egynéhány el fogja vinni a klubba, s meg fogja hívni egy koktéltre; ez nem volt kellemetlen kilátás, de nem is izgatta fel túlságosan.

Aminthogy az sem izgatta, ha áttekintett az ugyancsak kellemes, de végeredményben nem túlságosan kielégítő utolsó tíz évén. Változatos volt, derűs szakaszokkal, általában nem túlságosan megállapodott; kicsinyben híven visszatükrözte mind a maga, mind a világ életének időjárását. Visszagondolt Baskulra, Pekingre, Makaóra... elég mozgalmas volt az élete! Emlékei között tán a legtávolabb Oxford feküdt, ahol a háború után két évig magántanár volt az egyetemen, s keleti történelmet adott elő; mennyi port szívott be ott az apró könyvkereskedésekben, hányszor megmászta motorbiciklijével a város magaslatait! Az emlék kellemes volt, de nem hatotta meg; érezte, hogy bizonyos értelemben még nem halt ki belőle az, ami lehetett volna vagy majd lesz belőle.

Egy ismerős, bizonytalan érzés a gyomrában arra figyelmeztette, hogy a repülőgép leszállófélben van. Kísértést érzett, hogy kissé megugrassa az aggodalmaskodó Mallinsont, s talán meg is tette volna, ha a fiú hirtelen fel nem ugrik a székről, s fejét ijedt mozdulattal bele nem veri a mennyezetbe. Barnard, az amerikai, aki a keskeny folyosó túlsó végében álló karszéken aludt, felébredt.

– Te jó Isten! – kiáltotta Mallinson. Az ablakhoz támaszkodott. – Nézzenek le!

Conway lenézett. A látvány valóban nem az volt, amire számított, ha ugyan számított valamire. Szabályos, négyszög alakú barakkok s hosszú, téglalakú hangárok helyett a ködös, de áttetsző párán át hatalmas, napsütötte, sivár

síkságot pillantott meg. A repülőgép, bár gyorsan ereszkedett a föld felé, még mindig szokatlan magasságban repült. Ráncos, szakadékos hegycsúcsok tűntek fel egy-két mérföldnyivel közelebb, mint a köddel, felhőkkel beszennyezett völgy. Jellegzetesen határ menti hegyvidék, állapította meg Conway, bár ebből a magasságból soha nem volt még alkalma, hogy lássa. Azt is megállapította – kissé megütközve –, hogy ez a vidék nem olyan volt, amilyennek Peshawar környékét elképzelte.

– Bevallom, nem ismerem a világnak ezt a részét – mondta hangosan. Majd Mallinson felé fordult, s minthogy nem akarta megijeszteni a többieket, füléhez hajolt. – Úgy látszik, magának van igaza! A pilóta alighanem eltévesztette az irányt!

A gép szédítő sebességgel szállt alá, a levegő lassan felmelegedett. Az embernek az volt az érzése, mintha az izzó, kisült föld árasztaná magából a hőséget, mint egy hirtelen kinyílt kemenceajtó. Több hegycsúcs tűnt fel gyors egymásutánban, egyenetlen csipkézett körvonalakkal, a repülőgép egy kanyargó völgy hajlatait követte, melynek mélyében töredezett sziklatömegek látszóttak, s kiszáradt folyómedrek. Az embernek olyan érzése támadt, mintha egy dióhéjakkal teleszórt szennyes padlót látna maga alatt. A gép vadul rázkódott s ugrándozott a levegő áramlatai között, mint egy zátonyra futó csónak. A négy utasnak erősen meg kellett kapaszkodnia az ülésekben.

– Alighanem le akar szállni! – ordította az amerikai.

– Itt nem tud leszállni! – felelte Mallinson. A gép azonnal darabokra törne...

A pilóta azonban leszállt. A völgy szélén keskeny, egyenes terület kezdődött, amelyet egyik oldalán árok szegélyezett. A pilóta figyelemre méltó ügyességgel irányította a gépet, s leszállt. Ami ezután történt, az az eddiginél is meglepőbb s nyugtalanítóbb volt. Turbános, szakállas bennszülöttek tűntek fel minden oldalról, körülvették a gépet, s megtiltották az utasoknak, hogy kiszálljanak. A pilóta azonban kiugrott kabinjából, s izgatott tárgyalásba kezdett a bennszülöttekkel. E tárgyalások folyamán kiderült, hogy nemcsak nem volt azonos Fennerrel, de még csak angol sem volt, talán európai sem. Valamivel később egy közeli fedezékből benzinkannákat hoztak elő, s megtöltötték velük a gép kivételesen nagy, hatalmas tankjait. Az utasok ijedt kérdezősködéseire megvető vigyorgás vagy teljes csend volt a válasz, s ha valamelyikük ki akart szállni, szempillantás alatt egy tucat puskacsó irányult feléje, Conway, aki valamennyire értette a pushtu nyelvet, hiába igyekezett beszélgetésbe elegyedni a bennszülöttekkel, a pilóta pedig, bármilyen nyelven fordultak is hozzá, csak revolverének jelentőségteljes mozdulatával válaszolt. A déli nap, amely kíméletlenül sütött a gép tetejére, annyira felhevítette a kabin levegőjét, hogy az utasok már ájuldoztak a hőségtől... s a visszafojtott

dühtől. Tehetetlenek voltak; a kiürítés egyik feltétele az volt, hogy senkinek sem szabad fegyvert vinnie magával.

Amikor végül a tankok megteltek, valaki langyos vízzel telt benzinkannát nyújtott át az ablakon. Az utasok semmilyen kérdésre nem kaptak feleletet, bár nem lehetett azt állítani, hogy a bennszülöttek személy szerint ellenségesen viselkedtek. A pilóta újabb megbeszélést tartott, majd visszamászott kabinjába, az egyik bennszülött megforgatta a propellert, s a gép nekilendült. A felszállás a szűk területen s a különbenzin-megterheléssel még nehezebbnek látszott, s még bravúrosabban vitték véghez, mint a leszállást; a gép magasan fellendült a gőzös ködbe, majd nyugat felé fordult, és folytatta útját. Kora délután volt.

Rendkívül különös, zavaros ügy volt! Amikor az utasok a hűvösebbé váló levegőben lassanként magukhoz tértek, az volt az érzésük, mintha súlyos lidércnyomásból ébrednének; páratlanul felháborító gatzettnek voltak áldozatai, amelyhez foghatót nem ismertek a határ menti vidékek élénk történelmében sem. Ha más mondja el, s nem maguk a szereplők, nem hitték volna el. Kezdeti hitetlenségüket rövidesen hatalmas felháborodás váltotta fel, amely csak akkor csapott át aggódássá, amikor a felháborodás első vihara már valamennyire elült. Mallinson ekkor kifejtette elméletét, amelyet jobb hiányában valamennyien elfogadtak. Válságdíjért ejtették őket foglyul. A dolog nem volt új, legföljebb eredeti a kiviteli módja. Valamennyire megnyugtatta őket, hogy nem voltak úttörők a modern társadalmi életnek ezen a területén; azelőtt is ejtettek már foglyul embereket válságdíjért, s az esetek többségében minden jól végződött. A bennszülöttek valamilyen táborban foglyul tartják az embert, amíg a kormány nem fizeti ki a válságdíjat; erre szabadon engedik. S minthogy meglehetősen tisztességesen bánnak az emberrel, s a pénzt, amibe a dolog kerül, nem saját zsebéből fizeti, az egész ügy csak addig kellemetlen, amíg tart. Utána persze a repülőgépek kissé megbombázzák a vidéket, s így az ember olcsón egy jó történehez jut, s van mit mesélnie unokáinak. Mallinson a megbeszélés alatt kissé idegesnek látszott. Barnard, az amerikai azonban mulatságos oldaláról fogta fel a dolgot.

– Nos, uraim – mondta kissé nehézkes humorral –, az a véleményem, hogy csúnyán bedöltünk ugyan ennek az átkozott trükknek, de hogy az angol királyi repülőflotta sem úszta meg éppen dicsőségteljesen, mit tagadjuk! Maguk, angolok kiröhögnek bennünket azért a néhány gengszterért, aki Chicagóban sétál, de bármennyire erőltetem is az emlékezetemet, nem jut eszembe egyetlenegy eset sem, hogy valaki repülőgépet lopott volna Uncle Samtól! Kíváncsi vagyok egyébként, hogy ez a fickó mihez kezdett az igazi pilótával? Nyilván leütötte egy homokzsákkal.

Az amerikai hosszú, nyöszörgő hangot hallatott. Jól megtermett, széles

vállú, húsos ember volt, keményen kifaragott arccal, amelyben a jókedvű ráncok sikerrel ellensúlyozták rosszkedvű könnyzacskóit. Baskulban nem sokat tudtak róla; azt beszélték, hogy Perzsiából jött, ahol petróleummal volt valami dolga.

Conway ezalatt egy jóval gyakorlatibb feladatnak szentelte figyelmét. Összegyűjtött minden papírt, ami a repülőgépben található volt, s különböző hindu nyelvjárásokban üzeneteket fogalmazott meg rajtuk; ezeket a segítségkérő leveleket majd időközönként ki fogják szórni az ablakon. Tekintve, hogy csak igen gyéren lakott vidék fölött repültek, nem sok sikerrel kecsegtető vállalkozás volt, de a semminél mindenestre jobb.

A negyedik utas, Brinklow kisasszony, keskeny ajkú s egyenes hátú hölgy, ritkán szólalt meg, s még ritkábban panaszkodott. Sovány, száraz nő volt, arcán annak az embernek a kelletlen kifejezésével, akit egy kirándulásra kényszerítettek, amelynek nem minden részletével ért egyet.

Conway kevesebbet beszélt, mint a két másik férfi utas; az ember ritkán jut abba a helyzetbe, hogy hindu tájszólásokban SOS-üzeneteket kelljen megfogalmaznia, s az ilyen szellemi munka bizonyos elmélyülést kíván. Ennek ellenére, ha kérdéseket intéztek hozzá, megfelelt rájuk, s részt vett Mallinson váltságdíjelméletének megbeszélésén is. Barnard gúnyos megjegyzései sem kerültek el a figyelmét.

– El lehet képzelni – mondta –, hogyan történt a dolog. A repülőtéren elég nagy volt a felfordulás, s vegyék tekintetbe, hogy pilótaruhába öltözött emberek nagyon hasonlítanak egymáshoz. Kinek jutna eszébe kételkedni egy ember jóhiszeműségében, aki ruha s egyebek tekintetében úgy fest, mintha értené a dolgát! Értette is, amint kiderült, hisz ismerte a szükséges jeladásokat például! Az is nyilvánvaló, hogy ért a repüléshez... ha el is ismerem, hogy ez az egész ügy olyan, hogy az ember a legszívesebben a falra mászna dühében. Akad is majd, attól tartok, aki megtalál, habár az a gyanúm, hogy nem éri meg!

– Rendben van – felelte Barnard –, elismerem, hogy igen tiszteletreméltó tárgyilagossággal szemléli az ügynek mind a két oldalát. Ez a helyes, uram, így kell viselkednie az embernek, ha épp a feje tetején áll is, mint most valamennyien ebben a pillanatban!

Az amerikaiaknak, gondolta Conway, megvan az a különös képességük, hogy akármilyen pártfogói hangon beszélgetnek is az emberrel, nem válnak sértőkké. Engedékenyen elmosolyodott, de nem folytatta a vitát. Fáradtsága abból a fajtából való volt, amelyet semmiféle veszély nem tud elfelejtetni az emberrel. A délután folyamán Barnard és Mallinson, akik élénken tárgyaltak egymással, egy ízben hozzá fordultak, kitűnt, hogy Conway csendesen elszundított.

– Halálos fáradt – magyarázta Mallinson. – Nem csodálom, iszonyúan dolgozott az elmúlt hetekben!

– Maguk barátok? – kérdezte Barnard.

– Együtt dolgoztunk a konzulátuson. Véletlenül tudom, hogy már negyedik éjszaka nem feküdt le. Egyébként átkozott szerencsénk van, elhiheti, hogy ő is beleszorult ebbe a ronda kelepcébe. Nemcsak hogy mindenféle nyelvet ismer, de remekül tud bánni az emberekkel. Ha valaki, akkor ő ki fog bennünket szabadítani ebből a csapdából. Rendkívül hidegvérű fiú!

– Hát akkor hagyja aludni! – hagyta rá Barnard. Brinklow kisasszony is megszólalt:

– Nagyon rendes embernek nézem – mondta. Conway egyáltalán nem volt olyan bizonyos benne, hogy rendes ember! A testi fáradtságtól be volt hunyva ugyan a szeme, de nem aludt, a gépnek minden mozdulatát megérezte, s egyes érzelmekkel hallgatta Mallinson dicséretét. Kétségei még megerősödtek, amikor megérezte, hogy a gyomra kezd háborogni; szellemi kimerültségének ez volt egyetlen megszokott testi kísérőjelensége. Tapasztalatból tudta magáról, hogy nem az az ember, aki a veszélyt önmagáért szereti. A veszélynek voltak bizonyos oldalai, amelyekben olykor öröme telt: az izgalom a lélek lomhasága elleni támadás – mindazonáltal tisztában volt vele, hogy nem szívesen teszi kockára életét. Tizenkét évvel ezelőtt Franciaországban meggyűlölte a lövészárk-háborút, s többször elkerülte a halált azáltal, hogy vonakodott részt venni lehetetlenül vakmerő vállalkozásokban. Háborús érdemrendjeit sem annyira testi bátorságának jutalmaként kapta, mint inkább azért a módszeres, konok kitartásért, amelyet a háború alatt kialakított magában. Azóta pedig bármilyen veszéllyel találkozott is, növekvő kedvetlenséggel nézett vele szembe, hacsak nem csábította különösen figyelemreméltó s élvezetesnek ígérkező meglepetésekkel.

Nem nyitotta ki a szemét. Amit Mallinson mondott róla, meghatotta, de egyúttal meg is rémítette kissé. Úgy látszik, az volt a sorsa, hogy egykedvűségét mindig bátorságnak veszik, holott az sokkal kevésbé szenvedélyes és sokkal férfiatlanabb valami volt! Átkozottul ostoba helyzetbe kerültek most valamennyien, az volt a véleménye, s nemcsak hogy nem érzett kedvet bátorságra vagy vakmerőségre, de ellenkezőleg, erős undor fogta el a gondolatra, hogy mennyi kellemetlenséget s zavart tartogathat ez a történet még számára. Itt volt például Brinklow kisasszony! Előre tudta, hogy a körülmények idővel úgy fognak alakulni, hogy kénytelen lesz tekintetbe venni, hogy Brinklow kisasszony nő, s hogy így ő maga több dolgot fog adni, mint a többiek együttvéve; már irtózott a pillanattól, amely kötelezővé fogja tenni számára ezt az udvarias szemléletet.

Ennek ellenére látszólagos felébredése után elsőnek Brinklow

kisasszonyhoz intézte a szót. Megállapította, hogy a hölgy nem volt sem fiatal, sem csinos – ezek negatív erények –, de mérhetetlenül hasznosak lesznek azokban a különböző nehéz helyzetekben, amelyekbe rövidesen kerülnek. Sajnálta szegényt, mert erős volt a gyanúja, hogy sem Mallinson, sem az amerikai nem szeretik a hittérítőket, főleg a nőneműeket. Conwaynek nem voltak előítéletei, s legfőljebb ha attól félt, hogy Brinklow kisasszony szokatlannak s ezért zavarónak fogja találni nyíltzavú modorát.

– Ostoba helyzetbe kerültünk, úgy látszik – mondta a hölgy füléhez hajolva –, örülök, hogy nem vesztette el nyugalmát. Azt hiszem, hogy nem lesz semmi különösebb bajunk!

– Bizonyára nem lesz, ha maga meg tudja akadályozni – felelte ez. A válasz nem nyugtatta meg Conwayt.

– Szóljon nekem, kérem – mondta –, ha azt hiszi, hogy bármiben kényelmesebbé tehetem helyzetét!

Barnard felkapta a szót.

– Kényelem? – ismételte hangosan. – Mi az, hogy!... a legnagyobb fokú kényelemben utazunk! Kár, hogy nincs kártyánk, játszhatnánk egy parti bridzset!

Conwaynek tetszett a megjegyzés hangja, ha személy szerint nem is szeretett bridzselni.

– Nem hiszem, hogy Brinklow kisasszony kártyázik – mondta mosolyogva.

A hölgy azonban élénken feléje fordult.

– Dehogynem! – felelte gyorsan. – Azt hiszem, a kártya ártalmatlan multság! A Biblia legalábbis nem tiltja el!

Valamennyien nevettek, az indoklás tetszett. Annyi bizonyos, gondolta Conway hálásan, hogy nem hisztériás!

A délután folyamán a gép a legmagasabb légköri rétegek laza gőzei között repült. Oly magasan voltak, hogy semmiképpen sem lehetett kivenni az alattuk fekvő tájat. Olykor a ködfüggöny megszakadt, s egy pillanatra megmutatta egy hegycsúcs csipkézett körvonalait vagy egy ismeretlen folyam csillogó szalagját. A nap állása szerint nagyjában meg lehetett ítélni az irányt; nyugat felé tartottak, s csak néha tértek ki észak felé; de ahhoz, hogy az ember megítélhesse, hogy körülbelül meddig jutottak, ismernie kellett volna a repülés sebességét, ezt pedig hozzávetőlegesen sem lehetett megállapítani. Mindazonáltal Conwaynek az volt a benyomása, hogy a benzinnel már egy jó részét felhasználták, bár ez is különböző s pillanatnyilag meghatározhatatlan tényezőktől függött. Nem értett különösebben a repülés technikai részéhez, de arról meg volt győződve, hogy a pilóta – bárki volt is – értette a mesterségét.

A sziklás völgyben való leszállás ezt napnál világosabban bebizonyította, s más jelekből is meg lehetett ítélni. Conwayben a hozzáértésnek és mesterségbeli tudásnak ez a foka mindig bizonyos tiszteletet keltett. Annyira megszokta, hogy minduntalan segítségért folyamodnak hozzá, hogy egy embernek a pusztja jelenléte, akiről tudta, hogy nem lesz szüksége segítségére, s nem fogja igénybe venni, még akkor is megnyugtatta, ha a közvetlen jövő oly kifürkészhetetlen volt, mint a jelen esetben. Sajnos, tudta, hogy útitársai nemigen fognak osztozni ebben a hálás érzelmében. Elismerte, hogy aggodalomra mindegyiküknek több oka van, mint neki: Mallinsonnak jegyese volt Angliában, Barnard nyilván házasember volt, s Brinklow kisasszonynak is megvolt a maga dolga, munkának, hivatásnak vagy bárminek nevezze is. Véletlenül adódott úgy, hogy négyük közül Mallinson volt a legkevésbé nyugodt; ahogy múlt az idő, egyre növekvő ingerültségnek adta tanújelét, s látszott rajta, hogy már-már neheztel Conwayre azért a hidegvéréért, amit nemrég még megdicsért benne. A gép dübörgése közben újra feléledt a vita.

– Mondja csak – kiáltotta Mallinson dühösen –, tulajdonképpen miért kell itt nekünk nyugodtan a köldökünket nézni, mialatt ez a pokolra való azt tesz velünk, amit akar! Mi akadályoz meg bennünket, hogy betörjük az üveget, és végezzünk vele?

– Semmi – felelte Conway –, hacsak az nem, hogy ő fel van fegyverezve, mi nem, s hogy közülünk senki sem tudna leszállni a géppel a földre!

– Nem hiszem, hogy olyan lehetetlen dolog – felelte Mallinson. – Fogadok, hogy ön meg tudja tenni.

– Kedves Mallinson, miért épp tőlem várja mindig a csodát?

– Akárhogy is van, ez az ügy kezd átkozottul az idegeimre menni! Nem tehetünk semmit, hogy ez a fickó leszálljon velünk a földre?

– Van valami ötlete – kérdezte Conway –, hogy lehetne rábeszélni?

Mallinson egyre izgatottabb lett.

– Ott ül az orrunk előtt – morogta dühösen –, csak a karomat kell kinyújtani, hogy elérjem. Hárman vagyunk egy ellen! Nincs jobb dolgunk, mint hogy arra az átkozott görbe hátára bámuljunk? Kényszerítsük, hogy mondja meg legalább, mit tervez ellenünk.

– Rendben van! – Conway a válaszfalhoz lépett, amely az utasokat a pilóta kabinjától elválasztotta. Ez a gép elején feküdt, valamivel magasabban, mint az utasrész. Vastag üvegből készült tolóablak volt a falba illesztve, úgyhogy a pilóta, ha hátrafordult s kissé meghajolt, érintkezni tudott az utasokkal. Conway megkopogtatta az üveget. A felelet mulatságosabb volt, mint ahogy várta. A tolóablak kinyílt, s a nyíláson egy revolvercső jelent meg. Egyetlen szó sem hallatszott: épp csak a revolver! Conway nem bocsátkozott vitába; hátat fordított, a tolóablak újra becsukódott.

Mallinson, aki feszült figyelemmel kísérte a jelenetet, csak részben volt kielégítve.

– Nem hiszem, hogy lőtt volna – jegyezte meg. – Azt hiszem, meg akart ijeszteni!

– Lehet – hagyta Conway. – Nem tudok hozzászólni!

– Nos, nekem az a véleményem – mondta Mallinson ingerülten –, hogy átkozottul rosszul tesszük, ha egyszerűen belenyugszunk a helyzetbe!

Conway alapján véve rokonszenvezett ezzel a véleménnyel. Lelke mélyén egyetértett az angol konvencióval s ennek leglényegesebb alkatrészeivel: vörös köpenyeges hadseregével és iskolai történetkönyveivel, amelyek szerint az igazi angol nem fél semmitől, soha nem adja meg magát a sorsnak, s nem szenved vereséget.

– Nincs értelme – mondta mindazonáltal –, hogy a siker leghalványabb reménye nélkül felvegyük vele a küzdelmet. Azt hiszem, ostobaság lenne.

– Igaza van – jegyezte meg Barnard szívélyesen. – Ha valaki meghúzza a rövidre nyírt haját, vegye úgy, hogy tréfából tette, s nyugodjék bele! Ami engem illet, azon leszek, hogy amíg lehet, élvezzem az életemet, s ezért most rá fogok gyűjtani. Remélem, nincs azon a véleményen, hogy ez jelentékenyen súlyosbítaná a helyzetet?

– Engem nem bánt, ha Brinklow kisasszonyt nem zavarja.

Barnard rögtön a hölgy felé fordult.

– Bocsásson meg! – mondta. – Van valami kifogása az ellen, ha szivarozom?

– Semmi – felelte Brinklow kisasszony kedvesen. – Én magam nem szivarozom, de szeretem a szagát.

Conwaynek az volt az érzése, hogy Brinklow kisasszony kitűnően képviseli azt a női típust, aki erre a kérdésre ezt a feleletet adja. Mallinson közben valamennyire megnyugodott, s barátságosan megkínálta Conwayt cigarettával, ő maga azonban nem gyűjtött rá.

– El tudom képzelni lelkiállapotát – mondta Conway kedvesen. – Nem kellemes helyzet, sőt bizonyos tekintetben a lehető legrosszabb, mert semmit se tehetünk ellene. Ami... bizonyos szemszögből nézve nem is baj! – tette hozzá önkéntelenül.

Mérhetetlen fáradtságot érzett. Volt a természetében valami, amit egyes emberek lustaságnak neveztek, holott nem az volt. Kevés ember tudott keményebben dolgozni, mint ő, ha volt mit, s kevesen voltak, akik öntudatosabban vállalták volna szükség esetén a felelősséget; másfelől azonban nem ragaszkodott szenvedélyesen semmiféle tevékenységhez, s utálta a felelősséget. Munkájában mind a kettőre szüksége volt, s nem hátrált meg soha kötelessége elől, de bármely pillanatban szívesen átengedte a terepet

másnak, aki jobban vagy éppoly jól elvégezte volna helyette. Nyilvánvaló volt, hogy ennek a tulajdonságának köszönhető, hogy a hivatalban nem futotta be azt a pályát, amelyre egyébként joga volt. Nem volt benne elég ambíció, hogy bárkit félretoljon útjából, vagy hogy nagyképűséggel rejtegesse, hogy nincs dolga, ha valóban nem volt. Hivatalos beszámolóit szűkszavúak, rövidek voltak. Sokat csodált nyugalmaát gyakran azzal gyanúsították, hogy túlságosan is őszinte. A hatóságok jobb szeretik azokat, akik bizonyos értelemben erőt vesznek magukon, s akiknek látszatra fölényes könnyedsége csak arra szolgál, hogy elrejtse alatta jól kifejlett törtetésüket. Conwayvel szemben az a sötét gyanú állt fenn, hogy a valóságban is olyan halvérű, amilyenek látszik, s hogy bármi történnék is, nem jutna eszébe káromkodni. De ez éppoly felületes magyarázata volt jellemének, mint a lustaság vádja. Amit a legtöbb megfigyelő nem vett észre, az valamilyen meglepően egyszerű dolog volt: a nyugalom, a szemlélődés és a magány szeretete.

E pillanatban pedig, minthogy ilyen volt a természete, s minthogy nem volt más tennivalója – hátradőlt karosszékében, és végérvényesen elaludt. Amikor felébredt, észrevette, hogy a többiek is, különböző bajaik ellenére, elszunnyadtak. Brinklow kisasszony egyenes háttal, csukott szemekkel ült a székén, mint valamilyen sötét, divatjamúlt bálvány. Mallinson előredőlt, és állat tenyerébe támasztva bóbiskolt, az amerikai hortyogott. Nincs is sok értelme, gondolta Conway, hogy fölösleges ordítózással fáraszták magukat. Hirtelen felfigyelt, egy pillanatra az volt az érzése, hogy elszédül, szíve erősen dobogott, s lélegzete nehezen járt. Ismerte ezeket a tüneteket... még svájci hegyászó korából!

Az ablak felé fordult, és lenézett a mélybe. Az ég időközben teljesen kitisztult, és a késő délutáni fényben oly látvány terült el előtte, amelytől még a megmaradt kevés lélegzete is elállt. Nagy távolságban havas hegycsúcsok nyúltak hosszú sorban egymás mögött az ég felé, egy-egy sötétkék gleccserrel, amelyek mintha a lebegő felhők felszíne alatt lennének. A hegyek betöltötték a láthatár egész körét, s nyugat felé vad, csillogó színű háttérbe torkolltak, amelyet mintha egy örült festő képzelete teremtett volna meg. A repülőgép ezen az ijesztő színpadon egy szakadék fölött lebegett, szemben egy tiszta fehér fallal, amely úgy festett, mintha maga is része volna a napsütötte égnek. Amikor a nap sugarai elérték, mint egy fél tucat egymásra rakott Jungfrau¹⁰ Mürren felől nézve, hirtelen fellángolt, s büszke, vakító izzásba kezdett.

Conway nem az az ember volt, akit a természeti szépségek könnyen megejtene, a panorámáktól pedig – főleg azoktól, amelyeket vendégszerető

10 Svájc legmagasabb hegycsúcsa, 4166 m

közszégi eljárások kilátószékekkel látnak el – őszinte szívből undorodott. Egy ízben, amikor Darjeeling közelében elvitték a Tiger Hillre az everesti napkeltéhez, megállapította magában, hogy a világ legmagasabb hegye sem tudja kielégíteni várakozását. De a repülőgép ablaka mögött elterülő félelmetes táj nem az a fajta volt; nem azt várta az embertől, hogy megcsodálják. Ezek a jégcsúcsok nem alkudtak meg, durvák és szörnyűségesek voltak, s bizonyos méltóságteljes szemtelenség kellett ahhoz, hogy az ember meg merje őket közelíteni. Conway elgondolkodott. Térképeket vett elő, s bonyolult számításokba fogott, felbecsülte a repülőgép sebességét, az út kezdete óta megtett távolságot, az út irányát. Aztán észrevette, hogy Mallinson felébredt. Megérintette a fiú karját.

2.

Jellemző volt Conwayre, hogy nyugodtan megvárta, míg a többiek felébrednek, s elragadtatott, csodálkozó kiáltásaikra szűkszavúan felelt; később pedig, amikor Barnard megkérdezte véleményét, ezt oly folyékonyan és tárgyilagosan adta elő, mint egy egyetemi tanár, aki egy tudományos kérdést világít meg. Az a véleménye, mondta, hogy még Indiában vannak; már jó néhány órája repülnek nyugati irányban, s bár túl magasan ahhoz, hogy szemmel lehetett volna követni a földet, valószínűnek véli, hogy valamilyen folyam völgyét követik... nagyjából kelet-nyugati irányban.

– Jobb szeretném, ha nemcsak az emlékezetemre kellene támaszkodnom – mondta –, de az a benyomásom, hogy a Felső-Indus völgye felel meg leginkább ennek a tájnak. Ezek szerint a világnak meglehetősen figyelemreméltó részére kerültünk... amit el fognak ismerni, ha kinéznek az ablakon.

– Ön tehát tudja, hogy hol vagyunk? – szakította félbe Barnard.

– Nem tudom. Soha nem jártam ezen a vidéken, de nem volnék meglepve, ha ez a hegy szemben a Nanga Parbat¹¹ volna, úgy tudom, az egyik Mummery¹² éppen ott vesztette életét. Mind alakja, mind a fekvése megegyezik azzal, amit nagyjából tudok róla. – Alpinista? – kérdezte Barnard.

– Fiatalabb, vakmerőbb éveimben az voltam. Természetesen csak az ismert svájci túrákon!

Mallinson rosszkedvűen közbeszólt:

11 a Himalája egyik legmagasabb csúcsa, 8114 m

12 G. L. Mallory Himalája-kutató elferdített neve: 1924-ben Himalája-expedíciója alkalmával életét vesztette. A Himaláját csak 1953-ban mászták meg sikeresen

– Hogy hova megyünk, arról lehet vitatkozni – mondta. – Bár megélném, hogy valaki közölné velünk.

– Úgy nézem – jegyezte meg Barnard –, hogy a felé a hegylánc felé tartunk! Nem az a véleménye magának is, Conway? Megengedi, hogy így szólítsam, unalmas dolog lenne ezen az ötletes kiránduláson formaságokhoz ragaszkodni.

Conway természetesnek találta, hogy a nevéen szólítsák, s ezért Barnard mentegetőzését kissé indokolatlannak látta.

– Hogyne – felelte. – Azt hiszem, hogy az a Karakoram hegylánc. Több hágó vezet át rajta, lehet, hogy emberünk ismeri a terepet.

– Emberünk? – kiáltotta Mallinson. – Ezt az örültet gondolja? Azt hiszem, itt az ideje, hogy elejtsük váltságdíjmeletünket. Már túljutottunk, azt hiszem, a határterületeken... errefelé nem élnek bennszülött törzsek. Az egyetlen lehetséges magyarázat szerintem, hogy egy dühöngő örült karmaiba kerültünk. Elképzelhető az, hogy józan ember ide ránduljon ki repülőgépen?

– Azt nem tudom, hogy örült-e – mondta Barnard. – De az bizonyos, hogy átkozottul ügyes! Soha nem voltam valami kiváló földrajzban, de tudom, hogy ezeknek a hegyeknek az a hírük, hogy a világ legmagasabb hegyei, s nem megvetendő teljesítmény lenne átrepülni rajtuk.

– Ha Isten is úgy akarja – vetette közbe váratlanul Brinklow kisasszony.

Conway nem közölte véleményét. Isten akarata vagy egy örült agyvelő... sok dolog volt a világon, amelynek megítélésénél az ember nem tudja, hogy a két szempont közül melyiket válassza! Vagy megfordítva (s ez a gondolat akkor ötlött fel benne, amikor önkéntelenül összehasonlította a kabin szűk rendjét a mögötte elterülő eszeveszett természettel), az ember akarata s Isten örülsége! Meglehetősen nyugalmas dolog lehet, gondolta, ha az ember tudná, hogy melyiket válassza! Miközben így eltűnődött, a színpad különös változáson ment át. A hegy körül a fény elkékült, míg az alacsonyabb lejtők sötét violaszínbe rejtőztek. Megszokott csendes szórakozottságát hirtelen valamilyen mélyebb indulat váltotta föl: nem volt kifejezett izgalom vagy félelem, inkább valamilyen mély s feszült várakozás.

– Igaza van, Barnard – mondta –, az ügy kezd egyre figyelemreméltóbb lenni!

– Akár figyelemreméltó, akár nem – morogta Mallinson –, nem vagyok azon a véleményen, hogy köszönetet szavazzunk meg annak, aki idehozott bennünket. Mi nem akartunk idejönni, s Isten a megmondhatója, hogy mihez fogunk kezdeni, ha egyszer megérkeztünk... már tudniillik oda, ahová meg kell érkeznünk. Nem hiszem, hogy az a tény, hogy ez a fickó érti a dolgát, különösebben enyhítene a helyzeten. Akármilyen ügyes, fenntartom, hogy örült. Hallottam egyszer egy pilótáról, aki útközben hirtelen megbolondult.

Azt hiszem, ez az alak már kezdettől fogva bolond volt.

Conway hallgatott. Terhesnek találta, hogy állandóan túl kelljen kiabálnia a motor zúgását, s nem is érezte szükségét a vitának; nem volt miből kiindulni! Amikor azonban Mallinson megkérdezte véleményét, nem tért ki előle.

– Ha örülség, akkor jól megszervezett ravasz örülség – felelte. – Ne felejtse el, hogy útközben benzint vettünk fel, s hogy ez volt az egyetlen gép Baskulban, amely el tudja érni ezt a magasságot.

– Ez nem szól az ellen, hogy örült. Annyira örült, hogy még ezt is elrendezte!

– Igaza van – morogta Conway –, ez is lehetséges! – Akkor viszont el kell határoznunk magunkat valamire. Mihez fogunk kezdeni, ha leszállunk? Feltéve, hogy nem gyilkol le valamennyiünket! Mihez fogunk kezdeni, kérdem? Hozzá fogunk rohanni, és gratulálunk neki elsőrangú sportteljesítményéhez?

– Ami a rohanást és a gratulálást illeti – mondta Barnard –, azt átengedem magának!

Conway megint túl fáradt volt ahhoz, hogy tovább táplálja a vitát. Az amerikai, úgy gondolta, egyedül is megbirkózik a feladattal. Megállapította magában, hogy a társaság alapján véve elég szerencsés összetételű. Egyedül Mallinson látszott veszekedősnek hármuk közül, s lehet, hogy ez is csak a rendkívüli magasságnak tulajdonítható. A híg levegő különbözőképpen hat az emberekre; Conway például szellemileg ébernek s testileg fásuknak érezte magát, ami nem volt kellemetlen közérzet. Elégedett, kurta lélegzettel szívta be tüdejébe a tiszta, hideg levegőt. Elismerte, hogy helyzetük nem örvendetes, de pillanatnyilag képtelen volt arra, hogy nehezteljen valamire, ami ennyire céltudatos és oly lebilincselő érdekességgel valósítja meg önmagát.

S ahogy elmerülten nézte a magas hegycsúcsokat, valamilyen csendes elégedettség szállta meg, hogy ím, vannak a földön ilyen helyek is még... távoli, megközelíthetetlen, embertől nem érintett szűz területek! A Karakoram jégbástyája most domborúbban s tisztábban vált ki az északi háttérből, amely egérszürke sötét színbe csapott át; a hegycsúcsok fagyosan csillogtak, csendesen s ünnepélyesen, névtelenségük maga volt a méltóság. Az a néhány ezer láb, amivel túltettek az ismert hegyóriásokon, valószínűleg meg fogja őket menteni turistakirándulásoktól; akik rekordokat szeretnek megdönteni, nem ide jönnek. Conway pontos ellentéte volt ennek az emberfajtának, közönségesnek ítélte a szertelenségekben tobzódó Nyugat eszményképét, s úgy vélte, hogy ostobább s útszélibb dolog a "lehetetlent" megkísérelni az "elérhetetlenért", mint a "lehetségest" az "elérhetően"! Nem lelkesedett a megerőltető testi gyakorlatokért, s a rekordok a könyökén jöttek ki.

Miközben csendesen tovább nézegette a tájat, hirtelen bealkonyodott, s a

hegyeket bársonyos, meleg fény öntötte el, amely csillogva, mint a festék szétfolyt a lejtőkön. A hegylanc, amely időközben egyre közeledett, hűvös színesen elsápadt; mögötte lassan, csúcsról csúcsra hágva, mint egy égi lámpagyújtogató, felkelt a telihold, s a sötétkék ég alatt az egész táj ezüstösen csillogni kezdett. A levegő érezhetően lehült, szél kerekedett, s erősen rázta a gépet. Ez az új nyomorúság még jobban elkedvetlenítette az utasokat; nem számoltak azzal, hogy a sötétség beállta után is tovább fognak még repülni. Most már csak a benzinkészlet kifogyásában reménykedhettek, aminek, úgy gondolták, rövidesen be kell következnie. Mallinson erről is vitatkozni kezdett, s Conway némi vonakodással – maga sem lévén tisztában a lehetőségekkel – annak a véleményének adott kifejezést, hogy a tankok legfőljebb ezer mérföldre való készletet bírnak el, s hogy ennyit alighanem már megtettek.

– Hát akkor hová az Isten csudájába visz ez bennünket? – panaszkodott Mallinson.

– Erre elég nehéz megfelelni – mondta Conway –, de valószínűnek tartom, hogy Tibet felé tart. Ha azok a hegyek ott tényleg a Karakoram-vonulat, Tibet mögöttük fekszik. Az egyik hegycsúcs ebben az esetben a K2, amelyet úgy tekintenek, mint a világ második legmagasabb hegyét.

– Rögtön az Everest után jön! – magyarázta Barnard. – Micsoda látvány!

– Turistaszempontról – jegyezte meg Conway –, jóval nehezebb feladat, mint az Everest. Az abruzzói herceg félúton visszafordult, teljesen lehetetlennek tartotta a vállalkozást.

– Istenem! – dörmögte Mallinson mogorván, de Barnard nevetett.

– Felteszem, Conway, hogy egyhangúlag magát fogjuk megválasztani a kirándulás hivatalos vezetőjének. Istenemre mondom, ha volna egy üveg konyakom, nem törődnék vele, hogy Tibetben vagyunk-e, vagy Tennesseeben!

– De hát mihez kezdjük mégis? – ismételte Mallinson. – Miért vagyunk itt? Mi célja lehet az egésznek? Nem értem, hogy miért vicceli el a dolgot?

– Azt hiszi, jobb volna, ha siránkoznánk rajta, fiatalember? Egyébként, ha igaz az, hogy a pilóta örült, ahogy maga mondja, akkor se így, se úgy nem segíthetünk a dolgon.

– Örült... örült! – ismételte Mallinson. – Nincs más magyarázat. Maga mit gondol, Conway?

Conway megrázta a fejét.

Brinklów kisasszony hátranézett, mint ahogy felvonás közben az ember egy-egy percre a nézőtér felé fordul.

– Minthogy nem kérdezték meg a véleményemet – mondta feltűnő szerényen –, talán nem is kellene közbeszólnom. Csak azt szeretném

megjegyezni, hogy egy véleményen vagyok Mallinson úrral. Azt hiszem, hogy ennek a szegény embernek meglazult valami csavar a fejében. Már mint a pilótának, természetesen. Ha nem volna örült, azt mondanám, hogy minősíthetetlen a viselkedése! – Majd a gép dübörgését túlkiabálva bizalmasan megjegyezte: – Tudják, hogy most ülök életemben először repülőgépen? Azelőtt a világ semmi pénzéért nem lehetett volna engem rábírní, noha egy jóbarátom mindent megtett, hogy rábeszéljen. Arról volt szó, hogy Londonból Párizsba repüljünk!

– Ehelyett most Indiából Tibetbe repül – mondta Barnard. – Így szokott az történni!

– Ismertem egy hittérítőt – folytatta Brinklow kisasszony –, aki már járt Tibetben. Azt mondta, hogy a bennszülöttek különös népek. Azt tartják, hogy a majmoktól származunk.

– Figyelemre méltó gondolat!

– Ó, Istenem, nem úgy gondoltam, ahogy a tudomány magyarázza. Már évszázadok óta hisznek ebben... ez a babonájuk! Én természetesen ellene vagyok mindezeknek a dolgoknak. Darwin rosszabb volt, mint egész Tibet. Én a Biblia alapján állok.

– Fundamentalista?¹³

Brinklow kisasszony, úgy látszik, nem értette meg a kérdést. – Az L. M. S.¹⁴-hez tartoztam ezelőtt – mondta –, de a keresztelés kérdésében összekülönböztem velük.

Conway megdöbbsent ezen az észrevételén. Csak jóval később értette meg, hogy Brinklow kisasszony a London Missionary Society kezdetbetűit használta. Miközben elképzelte magának Brinklow kisasszonyt, amint az Euston állomáson nyilvános teológiai vitát rendez, rájött, hogy a száraz hölgy tulajdonképpen eléggé vonzó jelenség. Egy ideig azon tűnődött, hogy fölajánljon-e neki valami ruhadarabot éjszakai felszereléséből, de végre arra a belátásra jutott, hogy Brinklow kisasszony szervezete valószínűleg többet bír el, mint ő. Összehúzta magát, behunyta szemét, s rövidesen békésen elaludt.

A gép pedig folytatta útját.

Valamennyien egyszerre ébredtek fel, a gép erősen hintázott. Conway feje nekiütődött az ablaknak, úgy hogy egy pillanatra elszédült; egy újabb lökésre pedig elvágódott a két széksor között a kabin padlójára. A levegő erősen lehűlt. Első dolga volt, hogy órájára nézett... éjjel fél kettő volt... úgy látszik, aludt egy ideig! A kabin visszhangzott a csattanásoktól, amit Conway egy

13 amerikai protestáns szekta képviselője

14 lefordíthatatlan szójáték: L. M. S. – London Missionary Society (Londoni Missziós Társaság), ugyanakkor egy londoni vasúti társaság kezdetbetűi

ideig fülzúgásnak vélt, míg végül is meg nem állapította, hogy a motor ki van kapcsolva, és hogy a gép erős széllelkések között hanykolódik. Kinézett az ablakon, s látta, hogy a föld egész közel van... szürkén s bizonytalanul siklott el alattuk.

– Le akar szállni! – kiáltotta Mallinson, s Barnard, akit a lökés szintén kivetett az ülésből, szárazon csak annyit felelt:

– Ha tud!

Brinklow kisasszony, aki az általános felfordulást szemlátomást a legsimábban úszta meg négyük közül, nyugodtan megigazította a kalapját, mintha Dover előtt készülne a kiszállásra.

A repülőgép földet ért... nem volt sima leszállás ezúttal.

– Az úristenit! – nyögte Mallinson, miközben tíz teljes másodpercig két kézzel kétségbeesetten kapaszkodott az ülésbe. A gép úgy dörgött s rázott, mint a pokol. Érezni lehetett, hogy a szerkezetben valami megfeszül s elszakad, az egyik gumibroncs kipukkadt. – Ennek befellegzett! – jegyezte meg Mallinson, látható pesszimizmussal. – Ha eltört a fék, akkor innét nem jutunk tovább, arra megesküszöm!

Conway, aki krízisek idején sem volt közlékenyebb, mint máskor, kinyújtotta megmerevedett lábát, s megtapogatta fejét ott, ahol nekiverte az ablakoknak. Egy kis horzsolás volt mindössze! Elhatározta, hogy valamit kell tennie ezeknek az embereknek az érdekében. De amikor a repülőgép megállt, ő volt az utolsó négyük közül, aki talpra állt.

– Vigyázat! – kiáltott, amikor Mallinson kinyitotta a kabin ajtaját, hogy leugorjon a földre. A fiatalember hangja meglehetősen kedvetlen volt.

– Nincs mire vigyázni – felelte. – Azt hiszem, a világ végén vagyunk. Egy lelket sem látok a közelben!

Néhány pillanattal később valamennyien vacogva s minden tagjukban reszketve megállapították, hogy Mallinsonnak igaza van. Tökéletes csend volt körülöttük, amelyet csak a szél vad füttyei és saját csikorgó lépéseik szakítottak meg. Úgy érezték, mintha valamilyen durva s vadul melankolikus hatalomnak volnának kiszolgáltatva; keménység, durvaság s melankólia itatták át a földet s a levegőt. A hold felhők mögé rejtőzött, s körülöttük a félelmetesen üres, széljárta teret csak a csillagok fénye világította be. Gondolat és ismeretek nélkül az ember azt hihette volna, hogy ez az egész zord világ egy magas hegy, s hogy a belőle emelkedő hegyek maguk is hegycsúcsokról nőttek a magasba. A távolban az egyik hegylánc úgy csillogott, mint egy állat fehér fogsora.

Mallinson lázas izgalmában rögtön a pilótakabinhoz lépett.

– A földön nem félek ettől a fickótól! – kiáltotta. – Én ezt most munkába veszem...

A többiek, akiket szemlátomást lenyűgözött ez a túláradó erély, hallgatva, bár kissé aggodalmasan figyelték a fiatalembert. Conway ugyan utánaugrott, de elkésett. Néhány pillanat múlva a fiatalember újra megjelent a kabin nyílásában, s megfogta Conway karját.

– Valami itt nincs rendjén, Conway – dadogta izgatottan. – Azt hiszem, a fickó beteg vagy meghalt, az Istennek sem szólal meg... Jöjjön fel, és nézze meg! Mindenesetre elvettem a revolverét.

– Jobb lesz, ha ideadja – mondta Conway, s bár még mindig szédült kissé, megfeszítette akaraterejét, s cselekvésre határozta el magát. Az volt az érzése, hogy ennél undorítóbb helyzetet még nem élt át; hely, idő s időjárás összejátszott, hogy elviselhetetlenné tegyék a pillanatot. Merev tagokkal felkapaszkodott a gépre, s a nyitott ablakon át benézett a pilótakabinba. Erős benzinszag áradt belőle, úgyhogy nem mert gyufát gyújtani. A félhomályban épp csak hogy ki tudta venni a pilóta körvonalait: ez erősen előredűlt az ülésen, feje a kormány fölött ingott. Conway megrázta a vállánál fogva, leoldotta sisakját, kinyitotta a blúzát a nyakán. – Úgy látszik, valami történt vele – fordult hátra egy pillanattal később –, ki kell őt hoznunk a levegőre! – Ha valaki megfigyelte volna Conway hangját, észrevehette volna, hogy vele is történt valami. Hangja élesebb, kifejezőbb volt a szokottnál, már nem keltette az emberben azt az érzést, hogy a kételkedés mély szakadáka fölött ingadozik. A fáradtság, az idő, a hely, a hideg nem számított; egy elvégzendő feladat állt előtte, s lényének közönségesebb része felülkerekedett, s nekilátott a munkának.

Barnard és Mallinson segítségével kihozták a pilótát a kabinból, és lefektették a földre. Nem halt meg, de eszméletlen volt. Conway nem volt orvosilag képzett, de mint a legtöbb olyan ember, aki sokat utazott, jól ismerte egy csomó betegség kórképet.

– Szívgörcsöt kapott, azt hiszem – mondta az ismeretlen férfi fölé hajolva –, nyilván a szokatlan magasságtól! Nem sokat tehetünk itt érte... Jobb lesz, ha bevisszük a kabinba, ahol meg vagyunk védve ez ellen az átkozott szél ellen. Fogalmunk sincs róla, hogy hol vagyunk, s reménytelen dolog volna most éjszaka kísérletezni!

A tanácsot s a rendelkezést valamennyien vita nélkül elfogadták. Ezúttal még Mallinson is hallgatott. Bevitték a pilótát a kabinba, s a két széksor között lefektették a földre. A gépben sem volt melegebb, mint odakünn, de védve voltak a vihartól. Ez rövidesen elfoglalta minden érdeklődésüket, főszereplője, vezérmotívuma lett a mogorva éjszakai jelenetnek. Nem volt közönséges vihar! Nem volt egy egyszerű hideg vihar vagy meleg vihar, őrzöngés volt, valami vad tombolás, ropogás, dühöngés, amely ide-oda lökte a súlyos gépet, kirázta a lelkét, s Conwaynek, amikor kinézett az ablakon, az volt a

benyomása, hogy szilánkokban letépi a csillagok fényét az égről.

A pilóta mozdulatlanul feküdt a földön, s Conway, amennyire a szűk hely engedte, megvizsgálta.

– Kihagy a szíve – állapította meg. Brinklow kisasszony elkezdett a poggyászában kotorászni, s általános meglepetésre egy üveg brandyt húzott elő.

– Remélem, hogy segíteni fog a szegény emberen – jegyezte meg leereszkedően. – Én magam nem iszom belőle, de minden eshetőségre, mindig magammal hozom, ha valamilyen baleset fordulna elő. Azt hiszem, hogy ez annak minősíthető, nem igaz?

– Lehet mondani – felelte Conway mosolyogva. Kihúzta az üveg dugóját, megszagolta, s néhány csöppet beleöntött a pilóta szájába. – Az egyetlen, ami segíthet rajta. Köszönöm! – Néhány pillanat múlva meg lehetett állapítani a gyufa fényénél, hogy az ember szeme megrebben. Mallinson hirtelen hisztérikus rohamot kapott.

– Nagyon jó! – ordította, s vadul nevetett. – Gyufafénynél vizsgálunk egy holttestet, mint az örültek... Nincs rajta sok látnivaló, uraim. Ronda egy pofa, alighanem kínai!

– Lehet – mondta Conway. Hangja nyugodt s szigorú volt. – De még nem holttest! Ha egy kis szerencsénk van, meg tudjuk menteni!

– Szerencsénk?... Szerencséje, azt akarja mondani? – Nem azt akartam mondani! Maradjon most csendben egy darabig!

A fiatal Mallinsonban, bár meglátszott rajta, hogy csak nehezen uralkodik magán, még elég élénken élt az iskolai fegyelem emléke. Ellenkezés nélkül szót fogadott az idősebb társnak. Jóllehet, Conway sajnálta a gyermeket, pillanatnyilag túlságosan el volt foglalva a pilótával, semhogy Mallinsonnal törődhetett volna. A pilóta volt az egyetlen, aki valamilyen felvilágosítást adhatott helyzetükről. S Conwaynek nem volt kedve több elméleti vitára: elég része volt benne az út folyamán. Bár szellemi érdeklődése most sem hagyott ki, meglehetősen nyomasztónak találta a helyzetet. A pillanatnyi veszélyt, amelyből kiláboltak, egy szívóssági próba fogja felváltani, amely előreláthatólag katasztrófával fog végződni. Ahogy csendesen virrasztóit a viharos éjszakában, keményen szembenézett a helyzettel, s annál őszintébben, mert nem érezte szükségét annak, hogy gondolatait a többiekkel is közölje. Azon a véleményen volt, hogy jóval túljutottak már a Himaláján, s hogy a kevésbé ismert Kuen-Luen hegylánc közelében tartózkodnak. Ha feltevése igazolódott, úgy e pillanatban a világ legmagasabb s legsivárabb pontján, a tibeti fennsíkon voltak, egy óriási, lakatlan és nagyobbára ismeretlen, széljárta hegyvidéken, amelynek legalacsonyabb völgye is két mérfölddel fekszik a tenger felszíne fölött. Bármelyik részén is szálltak le ennek a területnek,

elhagyatottabbak voltak, mint a legelhagyatottabb szigeten. Ekkor hirtelen – mintha a természet, mielőtt kielégítené, előbb még fokozni akarta volna Conway kíváncsiságát – egyik pillanatról a másikra hatalmas, meglepő s tiszteletet parancsoló változás ment végbe. A hold, amely eddig felhők mögé rejtőzött, hirtelen felcsúszott a hegynek egy meredek kiugrása mögé, s bár maga nem mutatkozott még meg, ezüstös fényével áttörte a környező sötétséget. Conway egy hosszú völgy körvonalait pillantotta meg a fényben; a völgyet két oldalról nyomasztó, havas dombok vették körül, alacsony csúcsuk feketén kirajzolódott a sötétkék éjszakai égre. A völgy túlsó nyílásában azonban a dombok közötti résben, csillogva a holdfényben, hirtelen egy hatalmas hegy jelent meg... a világ legszebb hegye, gondolta Conway, aki nem bírta szemét levenni e látványról. Tökéletesen szabályos kúp volt, oly egyszerű körvonalakkal, mintha egy gyerek rajzolta volna le; nem lehetett megállapítani, hogy milyen magas, milyen széles, s hogy hol fekszik, oly elveszőnek tűnt a távolban. S oly ragyogó volt, oly nyugalmas, hogy Conway egy pillanatra azon gondolkodott el, hogy valóságos hegy-e vagy csak látomás. Tovább nézte, s ekkor észrevette, hogy egy csöppnyi, leheletszerű felhő porzik szét a piramis csúcsán, s életet adott a látomásnak, még mielőtt a lavina hangja elérte volna fülét.

Egy pillanatig ösztönszerűen arra gondolt, hogy felébreszti a többieket, de meggondolta magát; a látvány nem volt megnyugtató! Nem volt megnyugtató gyakorlati szempontból: az ismeretlen, soha nem látott szépség nyomatékosan hangsúlyozza a veszély s a magány érzését. Valószínűnek látszott, hogy a legközelebbi emberlakta hely is száz és száz mérföldnyire van innen. Nem volt élelmiszerük, az egy revolver kivételével fegyvertelenek voltak, s a repülőgép meg volt sérülve, s nem volt benzinjük, eltekintve attól, hogy egyikük sem tudott repülni. Nem volt megfelelő ruhájuk sem ebben az irtózatosságot és viharban, Mallinson autóköpenye s Conway szvettere sem felelt meg túlságosan a helyzet követelményeinek, s még Brinklow kisasszony is, aki úgy be volt pólyázva, mintha sarki expedícióra indult volna (Conway első pillanatban eléggé neveltségesnek találta felszerelését), nyilvánvalóan elég rosszul érezte magát. Conway kivételével valamennyiüket erősen megviselte a nagy magasság, még Barnard is búskomornak látszott. Mallinson halkán mormogott maga elé; nyilvánvaló volt, hogy ha ez a nyomorúság még sokáig tart, lelki egyensúlya megbillen. Ennyi baj láttára Conway nem állhatta meg, hogy elismerő pillantást ne vessen az egyetlen női utasra. Brinklow kisasszony nem volt normális; semmilyen nő nem az, aki azzal tölti az idejét, hogy himnuszokra tanítja az afgánokat. De ennyi baj közepette eléggé normálisan volt abnormális, s Conway mély hálát érzett ezért iránta.

– Remélem, nem érzi magát túlságosan rosszul? – kérdezte barátságosan,

amikor tekintetük találkozott.

– A katonák többet szenvedtek a háborúban – felelte Brinklow kisasszony.

Conway úgy vélte, hogy a hasonlat nem nagyon állja meg helyét. Nem emlékezett vissza egyetlen oly kényelmetlen éjszakára sem a lövészárokból, amilyenek ez a mostani ígérkezett, bár elismerte, hogy voltak nyilván, akik ennél is rosszabbul jártak. Figyelmét a pilótára összpontosította, aki most csendesen elkezdett lélegzeni, s egyszer meg is mozdult. Mallinsonnak nyilván igaza volt abban a föltevésében, hogy kínai. Orra és pofacsontjai jellegzetesen mongolra vallottak, bármennyire is sikerült magát angol repülőtisztnek álcáznia. Mallinson csúnyának mondta az embert, de Conway, aki hosszabb ideig élt Kínában, úgy vélte, hogy nem volt az, jöllehet, elszürkült bőre s ásitó szája a gyufa bizonytalan fényében elég rosszul hatott a szemlélőre.

Az éjszaka lassan haladt a maga útján, súlyosan s lomhán, mintha minden perce valamilyen kézzelfogható, nehéz test lenne, amelyet az utána következőnek félre kell tolnia útjából. A holdfény lassanként elhervadt, s vele együtt a hegy távoli kísérteties árnya is; a sötétség, a vihar s a hideg hármasként egyiptomi csapása egyik pillanatról a másikra elvonult. A szél mintegy jeladásra, hirtelen elült, s aránylag csend állt be. A völgy háromszögű részében újra feltűnt a nagy hegy, előbb szürkés majd ezüstszerűen, végül az első napsugarak érintésére élénk lazacvörös színben. Maga a völgy is plasztikusabbá vált, ahogy elmúlt róla a hold csillogása; megmutatkozott sziklás medre s fölötte a palaszürke hegyoldalak. Nem volt barátságos látvány, de Conway megértette gyengéd, romantikus jellegét, amelynek szépsége hideg, acélos és inkább intellektuális volt, mint érzelmi. A távoli fehér piramis a maga egyszerűségével ellenállás nélkül lenyűgözte a lelket, mint egy euklideszi¹⁵ tétel, s amikor a nap felszállt a sötét delfinkék égre, Conway alig érzett valami megkönnyebbülést.

A levegő felmelegedett, a többiek is felébredtek. Conway ajánlatára a pilótát kivitték a szabadba, abban a reményben, hogy az éles, tiszta levegő s a napfény fel fogja élesíteni. Elkezdődött a második, már jóval kényelmesebb virrasztás. Az ember hirtelen felnyitotta szemét, s görcsös erőfeszítéssel elkezdett beszélni. A négy utas fölője hajolt, s figyelmesen hallgatta a rekedt hangot, amely teljesen érthetetlen volt számukra; csak Conway értette meg valamennyire, aki időközönként rövid feleleteket adott. Néhány perc múlva azonban az ember szemlátomást elgyöngült, egyre akadozóbban beszélt, s végül meghalt. Ez kora délelőtt történt.

Conway ezután visszatért társaihoz.

¹⁵ lefordíthatatlan szójáték: L. M. S. – London Missionary Society (Londoni Missziós Társaság), ugyanakkor egy londoni vasúti társaság kezdőbetűi

– Sajnos keveset tudtam meg tőle – mondta –, keveset ahhoz képest, amit meg szerettem volna tudni. Pontosabban csak annyit, hogy Tibetben vagyunk, ami amúgy is nyilvánvaló. Semmi értelmes indokolását nem adta annak, hogy miért hozott ide bennünket, de látszott rajta, hogy ismerős a viszonyokkal! Egy kínai nyelvjárást beszélt, amelyet nem értek teljesen, de azt hiszem, hogy valamilyen lámakolostorról beszélt, amely állítólag itt volna a közelben... azt hiszem, a völgy túlsó oldalán, s ahol élelemhez s lakáshoz juthatnánk. Shangri-La a neve, azt hiszem! La tibeti nyelven annyit jelent, mint hágó. Rendkívül nyomatékosan ismételte, hogy keressük meg!

– Amiből nem következik, hogy meg is tesszük – mondta Mallinson. – Nyilvánvaló, hogy bolond volt, nem igaz?

– Éppoly keveset tudok erről, mint maga! De ha nem megyünk a lámákhoz, akkor hova menjünk?

– Ahova akarja, én nem bánom – felelte Mallinson. – Annyi bizonyos, hogy ez a Shangri-La, ha ugyan egyáltalán létezik, jó messzire esik minden civilizált területtől! Jobban örülnék neki, ha ellenkező irányba mennénk. Az Isten áldja meg, Conway, még kijebb akar bennünket cipelni?

– Úgy látszik – felelte ez türelmesen –, hogy nincs tisztában a helyzettel, Mallinson! A világnak egy olyan részébe vetődtünk, amelyet senki nem ismer pontosabban, arról nem is beszélve, hogy egy jól felszerelt expedíciónak is ezer veszéllyel kellene itt megküzdenie. Ha tekintetbe vesszük, hogy valószínűleg minden oldalról, több száz mérföldnyi szélességben ilyen ismeretlen puszta terület vesz körül, eléggé reménytelennek látszik az ötlet, hogy gyalog visszamenjünk Peshawarba!

– En nem hiszem, hogy vállalkozhatnék rá – felelte Brinklow kisasszony komolyan.

Barnard helyeslően bólintott.

– Alighanem úgy áll a helyzet – mondta –, hogy még örülhetnek, ha ez a kolostor itt van valahol a közelben!

– Úgy van! – hagyta helyben Conway. – Nincs élelmiszerünk, s azt hiszem, valamennyien megegyezünk abban, hogy ez nem az a vidék, ahol egykönnyen megél az ember. Néhány órán belül meg fogunk éhezni. Éjjel pedig, ha ugyan itt töltjük az éjszakát, újra elmulathatunk a széllel s a hideggel. Nem jó kilátás, azt hiszem! Úgy gondolom, hogy nem lehet sürgősebb tennivalónk, mint hogy igyekezzünk valamilyen emberlakta helyet találni, s hol kereskedjünk, ha nem abban az irányban, ahova utasítottak.

– Hátha kelepce! – mondta Mallinson, de Barnard hamar kész volt a felelettel:

– Egy jó meleg kelepce – mondta – egy nagy darab sajttal benne, rendkívül élvezetes látvány volna.

Mallinson kivételével mindannyian nevettek. A fiatalembernek megkínzott, ideges volt az arca. Conway végül is összefoglalta a vita eredményét.

– Azt hiszem, valamennyien többé-kevésbé egyetértünk – mondta. – Úgy látom, hogy a völgy mentén egy út vezet, nem látszik túl meredeknek, mindazonáltal óvatosnak kell lennünk! Itt semmit nem tehetünk, még a holttestet sem égethetjük el dinamit nélkül. Lehet, hogy a lámák el fognak látni teherhordókkal, hogy hazajuthassunk. Az a véleményem, hogy induljunk el azonnal, hogy abban az esetben, ha késő délutánig nem találunk a kolostort meg, még ma estére visszaérkezzünk a kabinba.

– S ha megtaláljuk? – kérdezte Mallinson, aki hajthatatlan maradt. – Micsoda biztosítéka van, hogy nem fognak egyszerűen leölni bennünket?

– Semmilyen – felelte Conway. – De azt hiszem, még mindig kevesebbet kockáztatunk, mintha itt kiteszük magunkat a biztos éhhalálnak vagy megfagyásnak. – Érezte, hogy könnyörtelen logikája nem különösebben megnyugtató.

– Egyébként nem látom be – tette hozzá –, hogy miért gyilkolnának le bennünket egy buddhista kolostorban? Éppoly kevésbé valószínű, mint az, hogy egy angol templomban lőnének le!

– Mint canterburyi Szent Tamást¹⁶ – jegyezte meg Brinklow kisasszony, akit Conway érvelése teljesen meggyőzött, úgyannyira, hogy észre sem vette, hogy megjegyzéseivel saját maga alatt ássa a talajt. Mallinson vállat vont, s látható ingerültséggel felelt:

– Rendben van – mondta –, hát akkor vágjunk neki Shangri-Lának! Akármicsoda is, és bárhol van is, próbáljuk ki! De reméljük, hogy nem azon a hegycsúcson fekszik!

E megjegyzés arra készítette a négy utast, hogy tekintetét a völgy nyílása mögött emelkedő magas piramisra irányítsa, amely vakítóan ragyogott a napfényben. Tekintetük hirtelen megmerevedett a csodálkozástól. A völgy egyik távoli lejtőjén közeledő emberi alakokat láttak mozogni.

– A Gondviselés! – suttogta Brinklow kisasszony.

3.

Conway mélyebb lényre szemlélődő természetű volt, bármilyen tevékenynek látszott is kifele. Ebben a pillanatban is, amikor a közeledőkre várt, természete határozottan tiltakozott az ellen, hogy bármilyen irányban állást foglaljon az elkövetkezendő eshetőségekkel szemben. Nem volt ez bátorság, sem hidegvér,

16 Becket Tamás érseket (1117-1170) II. Henrik az oltár előtt szúrta le, mert veszélyeztette Angliának a katolikus egyháztól való frissen kivívott függetlenségét

sem semmilyen magasabb önbizalom, amely adott esetben nyugodtan rábízta magát ihletére, inkább – ha legkedvezőtlenebb oldaláról tekintjük – valami hanyag közömbösség, mélyebb lényének tiltakozása az ellen, hogy megzavarják szemlélődő kíváncsiságát.

Ahogy az alakok most lassan közeledtek a hegyoldalon, meg lehetett állapítani, hogy tíz-tizenkét emberből álló csoport, amely egy magas hordszéket hoz magával. Valamivel később már az is kitűnt, hogy a hordszéken egy kék ruhás ember ül. A megdöbbsent Conway el sem tudta képzelni, hogy hova tartanak ezek az emberek; mintha a Gondviselés küldte volna őket épp erre a vidékre és épp ebben az órában! Feljűk indult lassú léptekkel, kíváncsiságát türtőztetve, mert tudta, hogy a keletiek ragaszkodnak a találkozás és a bemutatkozás formaságaihoz, s nem szeretik, ha elstietik őket. Conway néhány yardnyi távolságban megállt, s udvariasan meghajolt. Meglepetésére a hordszéken ülő, nyilvánvalóan magas rangú ember kiszállt, méltóságos, de könnyed léptekkel eléje sietett, s kezet nyújtott neki. Conway megszorította a feléje nyúló kezet, s megállapította, hogy az idegen egy öreg vagy öregedő kínai, szürkülő hajjal, borotvált arccal, hosszú, hímzett selyemruhában.

– A shangri-lai kolostorból jövök – mondta tiszta, bár kissé túl pontos angolsággal.

Conway újra meghajolt, majd illő szünet után röviden elmagyarázta, hogy miképp jutott ő s három társa a világnak erre a ritkán járt részére. A kínai egy kézmozdulattal jelezte, hogy megértette az előadást.

– Figyelemreméltó kaland – mondta, s elgondolkodva nézte az összetört gépet. – Nevem Csang – tette hozzá –, örülnék, ha bemutatna barátainak!

Conway udvariasan elmosolyodott. Ez a váratlan jelenség kissé fejbe kólintotta: egy kínai, aki tökéletesen beszélt angolul, s a tibeti sivatagban a Bond Street¹⁷ érintkezési formáival élt. Visszafordult társaihoz, akik időközben elérték, s meglepetve figyeltek a beszélgetésre.

– Brinklow kisasszony... Barnard úr... Mallinson úr... Az én nevem Conway! Rendkívül örülünk a szerencsének, bár bevallom, hogy ez a mai találkozásunk legalább annyira zavarba ejt, mint idejövételünk története. Egyébként épp úton voltunk az ön kolostora felé, tehát kétszeresen szerencse, hogy találkoztunk. Igen kedves volna, ha útbaigazítana...

– Erre nincs szükség. Boldog leszek, ha elfogadnak kalauzoknak!

– Nem tudom, hogy elfogadhatom-e szíves ajánlatát. Rendkívül kedves öntől, de nem akarnám feltartani, s ha a távolság nem nagy...

– A távolság valóban nem nagy, de az út nem könnyű. Szerencsének

17 London legelőkelőbb kereskedőutcája

tartanám, ha megengednék, hogy elkísérjem önt s barátait.

– De valóban, uram...

– Ismétlem, a legnagyobb örömmel!

Conwaynek az volt a benyomása, hogy a vita – a körülményeket tekintve – abban a veszélyben forog, hogy nevetségessé válik.

– Rendben van – mondta. – Rendkívül lekötelez bennünket!

Mallinson, aki eddig sötéten hallgatta a párbeszédet, hirtelen megszólalt. A közbeszólásnak enyhén kaszárnyaízü stílusa volt.

– Csak egész rövid ideig akarunk itt maradni – mondta kurtán. – Ki fogunk fizetni minden költséget, s szeretnénk, ha az önök emberei közül néhányan visszakísérnének bennünket. Amilyen gyorsan csak lehet, vissza akarunk térni civilizált területre.

– Bizonyos ön ebben, hogy ez nem az?

A szelíden feltett kérdés eredményeképp a fiatalember még élesebben folytatta:

– Annyit tudok, hogy én és társaim nem ott vagyunk, ahol lenni szeretnénk. Hálásak leszünk önnek, ha ideiglenesen segítségünkre lesz, de még jobban lekötelezne, ha lehetővé tenné, hogy a legrövidebb időn belül elkerüljünk innét! Az ön véleménye szerint mennyi ideig tartana, míg vissza tudnánk jutni Indiába?

– Nem tudnám önnek megmondani.

– Rendben van! Remélem, hogy nem lesznek különösebb akadályaink! Van némi gyakorlatom a bennszülött teherhordók körül, s elvárom, hogy ön érvényesíteni fogja befolyását, hogy megfelelő számú ember álljon rendelkezésünkre!

Conway érezte, hogy a fiatalember hangja fölöslegesen durva, s épp közbe akart szólni, mikor a kínai rendkívüli méltósággal megelőzte:

– Biztosíthatom, Mallinson úr, hogy illő elbánásban lesz részük, s hogy nem fogja utólag megbánni látogatását.

– Utólag? – kiáltotta Mallinson, megnyomva a szót. De a csetepaté ezúttal nem folytatódott, mert a hosszú csizmás, kesztyűs, botos tibetiek borral s gyümölcsrel kínálták meg a négy utast. A bor jó volt, hasonlított valamennyire a rajnai borhoz, a gyümölcs pedig, a magot is beleértve, teljesen érett volt, s felüdítette a hosszú koplalástól kimerült embereket. Mallinson látható étvággal evett s ivott. Conway azonban, aki pillanatnyilag megmenekült a közvetlen gondoktól, s nem volt hajlandó a távolabbiakkal foglalkozni, azon csodálkozott, hogy ebben a magasságban hogyan teremhet meg a mangó? A völgy mögött emelkedő hegycsúcs is újra leköttette figyelmét; hatalmas egy darabnak látszott, rekordmértékkel mérve is, s Conway azon csodálkozott, hogy oly keveset foglalkoztak vele azok a könyvek, amelyeket semmilyen

tibeti utas nem mulaszthat el megírni s kiadni. Képzletben megmászta a hegyet, kiválasztotta az utat, amely a hágón át a csúcsáig vezet, de Mallinsonnak egy hirtelen kiáltása figyelmét újra a föld felé terelte. Visszafordult, s látta, hogy a kínai figyelmesen szemügre veszi.

– A hegyet nézi, Conway úr? – kérdezte.

– Igen! Remek látvány. Nem tudja, hogy hívják?

– Karakalnak.

– Azt hiszem, soha nem hallottam ezt a nevet. Nagyon magas hegy?

– Huszonnyolcezer láb¹⁸ felül!

– Valóban? Ha jól tudom, ennél csak a Himalája magasabb. Pontosan fel van mérve?... s ki végezte a számításokat?

– Ki végezte volna, kedves uram! Azt hiszi, hogy a kolostori élet összeférhetetlen a trigonometriával?

Conwaynek tetszett a felelet.

– Dehogy... dehogy! – mondta udvariasan nevetve. A tréfa nem volt különösebben jó, de megérte, hogy méltányolják. Valamivel később útnak indultak Shangri-La felé.

Egész délelőtt meneteltek. Jóllehet az út lassan emelkedett, a nagy magasságban hatalmas testi erőkifejtésre volt szükség, és senkinek sem volt fölös ereje társalgásra. A kínai kényelmesen utazott hordszékén, ami Brinklow kisasszonnyal szemben lovagiatlannak tűnhetett volna, ha nem lett volna teljességgel elképzelhetetlen, hogy a szikár hölgy felüljön a mozgó királyi trónusra. Conway, akit a magaslati levegő kevésbé viselt meg, mint társait, a teherhordókat figyelte, s igyekezett kihallgatni beszélgetésük értelmét. Valamennyire értett nyelvükön, s kivette, hogy örülnek, hogy visszatérhetnek a kolostorba. A kínaival nem tudott beszélni, még ha történetesen kedve is lett volna hozzá, mert az csukott szemekkel ült a függöny mögött; az a szerencsés fajta ember volt, aki bárhol s bármilyen pillanatban el tud aludni.

A nap már melegen süttött, éhségük s szomjúságuk is csillapodott, s a levegő, mely oly tiszta volt, mintha egy másik égitestről került volna ide, egyre ritkábbá vált. Nyugodtan, szabatosan kellett lélegzeni, ami az első pillanatban ugyan megerőltető volt, de rövidesen rendkívül megnyugtatólag hatott a kedélyre. Az egész test ütemesen lélegzett, mozgott s gondolkodott; a tüdő, amely ezúttal nem gépies szerénységgel végezte munkáját, kénytelen volt pontos összhangban dolgozni a testtel s a kedéllyel. Conway, akiben bizonyos misztikus feszültség párosult némi szkepticizmussal, derűsen fogadta ezt az állapotot. Olykor egy-egy kedves szót intézett Mallinsonhoz, de a fiatal fiú láthatóan szenvedett. Barnard is asztmatikusan lélegzett, Brinklow

¹⁸ Egy láb = 0,3048 méter, 28 000 láb tehát 8534 m

kisasszony pedig szemlátomást vad harcot folytatott tüdejével, de hősiesen leplezte küzdelmét.

– Rövidesen felérkezünk a csúcsra – mondta Conway bátorítóan.

– Egyszer el akartam érní egy vonatot, s akkor ugyanilyen érzésem volt – felelte Brinklow kisasszony.

Úgy látszik tehát, vannak emberek, gondolta Conway, akik a lőrét összetévesztik a pezsgővel, ízlés dolga, gondolta.

Meglepetve állapította meg, hogy teljesen jól érzi magát; ha voltak is gondjai, nem saját személyével kapcsolatban! Vannak az életben pillanatok, amikor az ember éppoly tágra nyitja a lelkét, mint olyik este a tárcáját, ha váratlanul költséges, de váratlanul új szórakozásra van kilátása! Conway ezen a hideg levegőjű reggelen, szemben a Karakallal, a kínálkozó új tapasztalatra ilyen könnyelműen s boldog készséggel felelt. Tíz évet töltött Ázsia különböző részeiben, s meglehetősen el volt kényeztetve mind tájakat, mind eseményeket illetően, ez a kaland azonban szokatlanul ígérkezett.

A völgy mentében néhány mérföldön át az út újra meredekebb lett, de a nap időközben felhők mögé bújt, s ezüstös pára szállt le a völgybe. A környező hegyek felől lavinák mennydörgése hallatszott, a levegő érezhetően lehűlt, majd hirtelen, mint ahogy a hegyekben szokott, kegyetlen hideg lett. Szél kerekedett, havas, darás eső kezdett esni, s a négy ember rövidesen bőrig ázott. A társaság annyira ki volt merülve, hogy már Conway is érezte olykor, hogy képtelen továbbmenni. Rövidesen azonban úgy látszott, hogy elérték a hágó legmagasabb pontját, a teherhordók megálltak, s igazítottak szíjaikon. Barnard és Mallinson szemlátomást kegyetlenül szenvedett, egy rövid pihenő újabb erőt adott volna nekik. A bennszülötteknek azonban szemlátomást sietős volt a dolguk, s jelekkel értésére adták vendégeiknek, hogy az út hátralevő része már nem lesz oly fárasztó.

Ezek után nagy csalódás volt számukra, hogy a tibetiek köteleket helyeznek készenlétbe.

– Mi az, fel akarnak bennünket akasztani?! – kiáltotta Barnard kétségbeesett humorral, de rövidesen kiderült, hogy a vezetőknek kevésbé komor a szándékuk: rendes hegymászó módra egymáshoz kötötték a négy utast. Amikor észrevették, hogy Conway jártas a kötél kezelésében, tekintélye szemlátomást megnőtt, rábízták a további munkát. Conway Mallinsont osztotta be maga mellé, egy-egy bennszülöttel előttük s mögöttük, hátrább pedig Barnardot és Brinklow kisasszonyt néhány újabb bennszülöttel. Rövidesen észrevette, hogy az emberek – minthogy a kínai csendesén tovább aludt – szívesen alárendelik magukat parancsainak. Ismerős érzés fogta el, a hatalom érzése; tudta, hogyha bármilyen nehézség kerül útjukba, az emberek meg fogják tőle kapni azt, amit várnak tőle: biztonságot s a szükséges

rendelkezéseket. Annak idején kitűnő alpinista volt, s nem kételkedett benne, hogy még ma is meg fogja állni helyét.

– Törődjék, kérem, kissé Barnarddal! – mondta Brinklow kisasszonynak félig komolyan, félig tréfásan.

A hölgy egy sas merészségével felelt:

– Meg fogok tenni minden tőlem telhetőt – mondta. – De tudja, hogy én még soha nem másztam sziklákon?

A következő útszakasz azonban meglepetésükre, könnyebb volt, semmint várták; valóságos megkönnyebbülés a megelőző tüdőszakasztó kapaszkodókhöz képest. A meredek sziklafalnak egy keskeny bevágásán kellett végighaladniuk, a sziklafal csúcsát a köd miatt nem lehetett látni. Szerencsére a köd a másik oldalon levő szakadékot is eltakarta, bár Conway, akinek jó szeme volt, s fel tudta mérni a távolságokat, szerette volna megállapítani, hogy hol járnak. Az ösvény helyenként alig volt szélesebb két lábnál, s a biztonság, amellyel a teherhordók ezeken a helyeken átvitték a hordszéket, épp annyira felkeltette csodálatát, mint a benne ülő rendíthetetlen nyugalma; a kínai egész úton békésen szendergett. Az embereken meglátszott ugyan, hogy teljesen megbízhatók, de azért valamennyien örültek, amikor az ösvény kiszélesedett, s szelídebben kezdett el lejteni. A teherhordók elkezdtek énekelni... egyhangú barbár dallamokat, amelyeket mintha Massenet hangszerelt volna egy *Tibeti balett* című kompozícióhoz. Az eső elállt, s a levegő felmelegedett.

– Nem hiszem, hogy ezt az utat megtaláltuk volna a magunk erejéből – mondta Conway szeretetreméltóan, de Mallinsont szemlátomást nem vigasztalta meg ez a megjegyzés. A fiatalemberen látszott, hogy meg van rökönnyödve; az izgalom csak most tört ki rajta, amikor elmúlt fejük fölött a veszély.

– Nem hiszem, hogy sokat mulasztottunk volna felelte keserűen. Az ösvény egy ideig meredekebben ereszkedett lefelé. Conway egy szikla mellett havasi gyopárt talált, egy barátibb tájék első követét. De ez a fölfedezése sem nyugtatta meg Mallinsont. Az Isten áldja meg, Conway mondta a fiú –, azt hiszi, hogy az Alpokon sétál? Hova a pokolba jutunk el ezen az úton, azt szeretném én tudni! S mihez fogunk kezdeni, ha majd megérkezünk? Mihez fogunk kezdeni?

– Ha annyi tapasztalata volna felelte Conway nyugodtan –, mint nekem, akkor tudná, hogy vannak az életben pillanatok, amikor legjobb, ha az ember semmihez sem kezd. Egyszerűbb, ha rábízta magát az eseményekre. A háború is ilyen volt. Az ember már megelégszik azzal, ha a bajok fejében új tapasztalatokra tesz szert.

– Túl filozófus számomra, Conway! A baskuli zavarok alatt másképp

viselkedett!

– Természetesen, mert módomban volt közbelépésemmel megváltoztatni az eseményeket. Pillanatnyilag nincs módomban. Azért vagyunk itt, mert itt vagyunk, ha tudni akarja. Az a véleményem, hogy oknak ennyi is elég általában. •

– Feltételezem, hogy tisztában van azzal, hogy nem lesz könnyű munka visszafelé megtenni ezt az utat. Észrevette, hogy egy óra óta úgyszólván merőlegesen csúszunk lefelé?

– Észrevettem.

– Igen? – Mallinson izgatottan köhögött. – Tudom, hogy sok alkalmatlanságot okoztam maguknak, de nem tehetek róla. Nem tetszik nekem ez az egész ügy. Az az érzésem, hogy túlságosan engedékenyek voltunk.

– Nem tehattünk egyebet, ha nem akartunk éhen pusztulni.

– Tudom, hogy ez logikus, de mégsem tetszik nekem. Attól félek, hogy nem veszem olyan könnyen a helyzetet, mint maga. Nem tudom elfelejteni, hogy még két nappal ezelőtt a baskuli konzulátuson voltunk. Kissé leverő, ha az ember arra gondol, hogy mi minden történt velünk azóta. Nem tehetek róla, hogy izgatott vagyok. Csak most látom, hogy milyen boldog voltam, hogy nem vettem részt a háborúban... azt hiszem, hisztériás lettem volna az izgalomtól. Az az érzésem, mintha az egész világ megőrült volna körülöttem. Nyilván már én is megbolondultam, ha ilyeneket mondok magának!

Conway megrázta fejét.

– Drága fiam – mondta –, szó sincs róla! Maga huszonnégy éves, s körülbelül két és fél mérföldnyi magasságban van, ami eléggé megindokolja pillanatnyi lelkiállapotát. Az a véleményem, hogy elég jól állja a megpróbáltatást... jobban, mint ahogy nekem sikerült volna a maga korában.

– Mondja, hát maga nem érzi, hogy ez örület. Ahogy átrepültük ezeket az átkozott hegyeket, aztán az az undorító éjszaka a viharban, a pilóta, aki meghalt, a találkozás ezekkel az emberekkel... ha visszagondol minderre, nem úgy tűnik magának, mint egy örült lidércálom?

– Természetesen.

– Kíváncsi vagyok, hogyan csinálja, hogy mégis megőrzi hidegvérét?

– Tényleg szeretné tudni? Megmondom, ha akarja, de az a gyanúm, hogy cinikusnak fog tartani. Nyugodt vagyok, mert rengeteg dolog van, amire ha visszagondolok, képtelen, örült lidércálomnak tűnik fel utólag. Nem ez a világnak az egyetlen örült helye, Mallinson! Gondoljon Baskulra! Emlékszik, hogy megkínozták a foglyokat, hogy híreket zsaroljanak ki belőlük? Egy közönséges mángorlóval dolgoztak... amely remekül megfelelt feladatának, de nem hiszem, hogy ennél komikusabban iszonyú dolgot láttam volna életemben. Emlékszik az utolsó üzenetre, amit a külvilágtól kaptunk, mielőtt

megszakadt az érintkezés? Egy manchesteri textilgyárnak a körlevele volt, amelyben megkérdezte, hogy ismerünk-e Baskulban egy boltot, amely fűzők eladásával foglalkozik? Nem elég örült ez magának? Higgye el, hogy nem történt velünk rosszabb, mint hogy az örütségnek egyik nemét fölcseréltük egy másikkal. Ami pedig a háborút illeti, ha részt vett volna benne, megtanulta volna azt, amit én is megtanultam... hogy meg lehet úszni, ha az ember összeszorítja a fogát.

Még beszélgettek, de hirtelen elakadt a lélegzetük. Szinte minden eddigi erőfeszítésüket sűríteniük kellett, hogy egy rövid, de rendkívül meredek kaptatón túljussanak. Most már egyenletes talajon jártak, kiérték a ködből a tiszta, napsütéses levegőre. Szemben velük, néhány lépésnyi távolságban állt a shangri-lai lámakolostor.

Conway első pillanatban úgy érezte, mintha látomása volna. Az épület határozottan kivált abból a különös, de már megszokott ritmusból, melyben az oxigénhiány által felkavart érzékei dolgoztak. Különös, hihetetlen látvány volt! A hegyoldalon egy sor színes épület feküdt, nem azzal a vad fölénnyel, mint a rajnai kastélyok, hanem lágyan s kecsesen, mint sziklacsúcsra átültetett virágok. Fenséges és kecses látvány volt! A szemet komor izgalom fogta el, ha megjárta az utat a világoskék tetőktől a sötét szürke sziklafokig, amely félelmetesen sötétlett fölötté, mint a Wetterhorn Grindelwald fölött. A csúcs mögött a Karakal vakító fehér piramisa emelkedett az ég felé. Conwaynek az volt az érzése, hogy nincs ennél félelmetesebb hegye a világnak; elképzelte a hó és a jég iszonyú nyomását, amelyet a sziklafal mint egy óriási gát tartott vissza. Valamelyik nap talán az egész hegy ketté fog repedni, s a Karakal óriási jégtömege le fog zúdulni a völgybe. Egy pillanatig azon tűnődött el, hogy vajon milyen hatással lehet az emberre ez az állandó távoli, de annál félelmetesebb kockázat!

A lefelé való kilátás sem volt valami nyugodalmas. A hegyfal szinte merőlegesen ereszkedett a mélységbe, amely úgy festett, mintha egy távoli kataklizma repesztette volna a földbe. Mélyen lent a völgyfenéket köd borította, de a ködön át üdítő zöld szín látszott. Széltől, vihartól minden oldalon meg volt védve, fölötté a kolostorról pedig az embernek az volt az érzése, hogy nem uralja, de oltalmazza a vidéket. Conway nem tudta, hogy lakott hely-e vagy lakatlan, de az volt a benyomása, hogy eszményien szép s védett lakóhely lehet, amelyet a fenséges, járhatatlan sziklafalak tökéletesen elszigetelnek a világtól. Egyetlen út látszott csak, az, amely a kolostorhoz vezetett. Conwayben egy csöpp feszengő ijedtség keletkezett, ahogy átadta magát a látványnak; lehet, gondolta, hogy Mallinson aggodalmai nem teljesen jogosulatlanok. De ez az érzés csak egy pillanatig tartott, s rövidesen eloszlott abban a másik, mélyebb, misztikus és gyönyört keltő érzésben, hogy ím, végül

elért egy helyre, amely maga a Befejezés, a Vég!

Később soha nem emlékezett vissza pontosan, hogyan érkeztek meg végül is a kolostorba, hogy fogadták s vezették be őket a belső termekbe. A ritka levegő álomszerű szövete egybeolvadt a porcelánkéék éggel; Conway minden lélegzetvétellel mély, érzéktelenítő nyugalmat lehelt be, amely egyképp közönyössé tette Mallinson rosszullétével s Barnard humorával szemben; még Brinklow kisasszonyra sem tudott figyelni, aki szemérmes csendben olyan hölgyet alakított, aki jól el van készülve a legrosszabbra. Egy kissé csodálkozott ugyan a tágas, jól fűtött s igen tiszta szobákon, bár épp csak annyi ideje volt, hogy tudomásul vegye a tényeket, mert a kínai, aki elhagyta hordszékét, gyors léptekkel vezette át őket a termeken. Szeretettreméltó kalauznak mutatkozott.

– Bocsánatukat kell kérnem – mondta –, hogy magukra hagytam önöket az út folyamán, de az effajta utazások kissé megviselnek, s vigyáznom kell magamra. Remélem, hogy nincsenek túlságosan elfáradva?

– Megúsztuk – felelte Conway erőltetett mosollyal. – Helyes! Most pedig, ha megengedik, elvezetem önöket lakosztályaikba. Felteszem, hogy meg akarnak fürödni. A kolostor berendezése egyszerű, de remélem, meg fog felelni!

Ebben a pillanatban Barnard, akinek tüdeje még mindig erősen dolgozott, asztmatikusan elkezdett nevetni.

– Nem állítom – lihegte –, hogy ez a klíma valami különösen megfelelő nekem... Kissé fojtogató, úgy vélem! Bizonyára remek kilátás nyílik az ablakokból. Sorba kell állnunk majd a fürdőszoba előtt, vagy egy amerikai szállodában vagyunk?

– Azt hiszem, Barnard úr, hogy nagy általánosságban meg lesz elégedve! Brinklow kisasszony szigorúan s kissé negédesen megrázta fejét.

– Remélem – mondta.

– A fürdő után pedig – tette hozzá a kínai – örülnék, ha velem ebédelnének!

Conway udvariasan beleegyező feleletet adott. Mallinsont azonban nem hatotta meg a ritka vendégszeretet. Mint Barnard, ő is meglehetősen szenvedett a híg levegőtől, de mihelyt lélegzethez jutott, haladéktalanul beleavatkozott a beszélgetésbe:

– Utána pedig – mondta – remélem, lesz alkalmunk beszélgetni arról, hogyan jutunk el innét! Ami engem illet, minél gyorsabban, annál jobb lesz!

4.

– Amint látják – mondta Csang –, nem vagyunk olyan barbárok, mint

ahogy gondolták...

Conway ezt nem tagadta. Rendkívül élvezte a testi jólétnek s a szellemi éberségnek azt a kellemes keverékét, amely szerinte a legközelebb állott az igazi civilizációhoz. Nem kívánt többet, mint amit Shangri-La nyújtott neki... és sokkal kevesebbre számított, mint amit kapott. Az a körülmény, hogy egy tibeti kolostor központi fűtéssel van felszerelve, talán nem volt különösképp feltűnő olyan korban, amely telefonnal látta el Lhászát; de hogy össze tudta egyeztetni a nyugati higiénia üzemét a legtisztább keleti hagyományokkal, az figyelemreméltóbb s meglepőbb volt a központi fűtésnél, így a fürdőkád, amelyet nemrég elhagyott, kellemes színű zöld porcelánból készült, s a felírás szerint egy akroni, ohioi cég gyártmánya volt, a fürdőmester azonban kínai módon szolgálta ki, megtisztította fűleit s orrlyukait, s egy finom ecsettel kimosta szemhéjait. Conway feltételezte, hogy három társa hasonló fogadtatásban részesült.

Conway körülbelül tíz évet élt Kínában, s nemcsak nagyvárosokban. Mindent összetéve, életének egyik legboldogabb korszaka volt. Szerette a kínaiakat, s otthonos volt életükben. Főleg a kínai konyhát szerette, a különböző ízeknek finom s gyengéd harmóniáját; első ebédje Shangri-Lában ezért ismerős és meghitt volt számára. Az volt a gyanúja egyébként, hogy az ételeket valamilyen gyógyfűvel vagy narkotikummal fűszerezték, amely megkönnyíti a lélegzést; szemlátomást jobban érezte magát, s megállapította, hogy útitársai is megkönnyebbültek. Észrevette egyébként, hogy Csang egy tál zöld salátán kívül semmit nem evett, s hogy nem nyúlt a borhoz.

– Bocsássanak meg, kérem – magyarázta a kínai –, szigorú diétán élek, vigyáznom kell magamra!

Conway most már másodszor hallotta ezt a magyarázatot, s szerette volna tudni, hogy a kínai milyen betegségben szenved. Most alkalma volt közelebről is megfigyelnie az embert, s úgy látta, hogy nem tudja felbecsülni korát; apró, összefolyó arcából s bőrének nedves agyagszerű anyagából nem lehetett megállapítani, hogy korán öregedett fiatalemberrel, vagy pedig kitűnően karbantartott aggastyánnal van-e dolga az embernek. Mindazonáltal eléggé vonzó jelenség volt. Udvariassága kissé szertartásos volt, de oly finoman gyengéd, hogy ezt az ember csak akkor vette észre, ha külön ügyelt rá. Hímzett kék selyemruhájában, az oldalt hasított kabátban, a testhez álló szűk nadrágban, amelyek valamennyien az ég akvarellszíneiben ragyogtak, fémös, bűvös hatást tett az emberre, ami eléggé megfelelt Conway ízlésének, bár tudta, hogy sokan vannak, akik nem osztoznának véleményében.

A légkör maga inkább kínai volt, mint tibeti, s ez is otthonosabbá tette a környezetet Conway számára, bár erről is tudta, hogy nem mindenki ízlése. A szoba is tetszett neki, kellemes méretei voltak, a falakat tapéta s egy-két finom

lakkozás díszítette. A világítást néhány papírlampion szolgáltatta, amelyek mozdulatlanul függtek alá az alacsony mennyezetről. Conway testileg és lelkileg egyre jobban érezte magát, s nem törődött vele, ha ezt valamilyen az ételbe kevert narkotikumnak köszöni. Ha narkotikum volt, akkor szemlátomást csillapítólag hatott Barnard asztmájára, Mallinson durvaságára is; mind a ketten jó étvágyal fogyasztották el az ebédet, s szemlátomást nagyobb örömet találtak az evésben, mint a beszédben. Conway maga is éhes volt, s nem bánta, hogy az etikett halasztást adott a fontosabb dolgok elintézésére. Ő maga személy szerint sem szerette elsietni a dolgokat, s a szertartás lassúsága megfelelt ízlésének. S csak amikor már cigarettára gyújtott, engedte meg magának, hogy kifejezést adjon kíváncsiságának.

– Boldog helynek látszik ez – mondta –, s rendkívül vendégszeretőnek! Nem hiszem ugyan, hogy sok alkalma nyílna idegeneket fogadni!

– Valóban nem! – felelt a kínai ünnepélyes kimértséggel. – Nincs nagy idegenforgalmunk!

Conway elmosolyodott.

– Ez alighanem enyhe kifejezés! Nekem az volt a benyomásom, amikor ideérkeztem, hogy ennél elhagyatottabb hely nincs még egy a földön! Egészen elszigetelt kultúra fejlődhetett itt ki, anélkül hogy a világ megfertőzte volna!

– Megfertőzte? – ismételte a kínai.

– Dzsesszbenekre, filmre s egyéb ilyenre gondoltam. Berendezésük egyébként az elképzelhető legmodernebb... az egyetlen ajándék különben, amit a Kelet nyugodtan elfogadhat a Nyugattól. Gyakran gondoltam magamban, hogy a rómaiak milyen szerencsések voltak – civilizációjuk ismerte a meleg fürdőt, de nem a gépeket!

Elhallgatott. Rögtönzött folyamatossággal beszélt, amely nem volt ugyan őszintétlen, de legfőképp arra szolgált, hogy légkört teremtsen maga körül. Conway meglehetősen ügyes volt ilyen dolgokban. Ezúttal főképp az az igyekezet vezette, hogy ne sértse meg túl nagy mohósággal a vendégszerető, kényes és finom légkört, amely körülvette.

Brinklow kisasszonynak azonban nem voltak ilyen aggályai.

– Kérem – mondta, de a hangja inkább követelődző volt, mint alázatos –, beszéljen nekünk valamit a kolostorról.

Csang szelíden csodálkozva, felhúzott szemöldökkel felelt erre a közvetlenségre:

– A legnagyobb örömmel, madame – mondta. – Mi az, amit meg akar tudni?

– Legelőször is, hogy hányan vannak itt, és hogy milyen nemzetséghez tartoznak?

Nyilvánvaló volt, hogy Brinklow kisasszony szabatos szelleme itt is éppoly

rendszeresen fog munkának látni, mint a baskuli missziós otthonban.

– A lámák rendjéhez körülbelül ötvenen tartoznak – felelte Csang –, s rajtuk kívül vannak még néhányan, mint magam is, akiket még nem avattak fel. Remélhető, hogy kellő időben ez is meg fog történni. Addig fél-lámák vagyunk, növendékek, ahogy önök mondanák. Ami eredetünket illeti, különböző országokból származunk, bár természetesen a kínaiak s tibetiek többségben vannak.

Brinklow kisasszony soha nem tért ki semmilyen következtetés elől, még ha ez kellemetlen volt is.

– Értem – mondta. – Szóval egy bennszülöttekből álló kolostor! A főlámájuk kínai vagy tibeti?

– Egyik sem.

– Angolok is vannak itt?

– Néhányan.

– Te jó Isten... ez valóban figyelemreméltó! Brinklow kisasszony csak egy lélegzetvételnyi időre hallgatott el.

– Most pedig mondja meg – folytatta határozottan –, hogy miben hisznek maguk?

Conway várakozásteljes derűtséggel hátradőlt székében. Mindig öröme volt benne, ha tanúja lehetett két ellentétes szellem összecsapásának, s a látvány, hogy Brinklow kisasszony egyenes lelke hogy fog megbirkózni a lámái filozófiával, fölötte mulatságosnak ígérkezett. Másrészt azonban nem szerette volna, ha házigazdájukat túlságosan elrettentik.

– Nehéz kérdés – vetette közbe csitítólag.

Brinklow kisasszonyt azonban nem lehetett lecsitítani. A bor, amely a többieket szemlátomást megnyugtatta, a hölgyre élénkítő hatással volt.

– Én természetesen az egyetlen igaz vallásban hiszek – mondta nagylelkűen –, de nem kételkedem benne, hogy más népek... idegeneket értek... gyakran igen őszinték a maguk hitében. Kolostorokban azonban természetesen nem számítok erre a liberalizmusra.

Csang udvarias meghajlással felelt az engedékeny álláspontra.

– Miért ne, madame? – mondta választékos, tiszta angolsággal. – Miért gondoljuk azt, hogy azért, mert az egyik hit igaz, a többinek mind hamisnak kell lennie?

– Holott nyilvánvalóan így van, nem gondolja?

Conway közbevetette magát:

– Azt hiszem, nincs értelme ennek a vitának – mondta. – De Brinklow kisasszony az én kíváncsiságomnak is kifejezést adott, amikor érdeklődött a páratlan intézmény céljai felől.

Csang halkán felelt, hangja suttogásnak is beillett.

– Ha össze tudnám foglalni néhány rövid szóban, kedves uram, azt mondanám, hogy a mértékletességben hiszünk. Legfőbb erényünknek azt tartjuk, hogy igyekszünk elkerülni minden szertelenséget, még... bocsássa meg a paradoxont!... az erényben való szertelenséget is. Ebben a völgyben, itt, amely fölött elhaladtak, s amelyben több ezer ember él felügyeletünk alatt, azt a tapasztalatot szereztük, hogy ez az elvünk jelentős mértékben hozzájárul a boldogsághoz. Mértékletes szigorral kormányozunk, s parancsainkat mértékletes engedelmességgel teljesítik. S azt hiszem, nyugodtan állíthatom, hogy népünk mértékletesen tartózkodó s mértékletesen becsületes.

Conway elmosolyodott. Úgy vélte, hogy a kínai jól és szerencsésen fejezte ki magát; ettől eltekintve, amit mondott, eléggé megfelelt az ő vérmérsékletének is.

– Azt hiszem, értem – felelte. – Feltételezem, hogy azok a férfiak, akik önt ma délelőtt elkísérték, szintén a völgy lakosságához tartoznak?

– Igen. Remélem, hogy nem merült fel ellenük panasz az út folyamán?

– Szó sincs róla! Ellenkezőleg, boldog voltam, hogy a lábuk több mint mértékletesen ügyes és biztos volt! Ön mondta az előbb egyébként, hogy a völgy népe a mértékletesség elve szerint él... úgy értem ezt, hogy csak a völgy népe, a kolostor azonban nem?

Csang azonban erre tagadólag megrázta a fejét.

– Sajnálom, uram – mondta –, hogy ezt a kérdést illetően nincs módomban folytatni a vitát. Csak annyit közölhetek, hogy mi itt a kolostorban különböző vallásokat s különböző szokásokat követünk, s hogy vagyunk többen, akik ezekkel szemben is mértékletesen eretnekek vagyunk. Rendkívül sajnálom, hogy e pillanatban nem mondhatok többet.

– Ne mentegetőzzék, kérem! A bizonytalanság öröme sem megvetendő! – Conway újfent érezte, általános testi közérzetéből, a hangja idegen csengéséből következően, hogy valamilyen narkotikum hatása alatt áll. Mallinson is szemlátomást megváltozott, ennek ellenére nem mulasztotta el, hogy meg ne ragadja a kedvező alkalmat:

– Mindez rendkívül érdekes volt – mondta –, de azt hiszem, itt az ideje, hogy végre megbeszéljük az elutazás kérdését. Vissza akarunk jutni Indiába, amilyen gyorsan csak lehet. Hány teherhordót tud rendelkezésünkre bocsátani?

Ez a gyakorlati és megalkuvást nem ismerő kérdés hirtelen áttörte a kellemes hangulat kéréget, anélkül hogy szilárd talajra talált volna alatta, amelyen megállhatna. Csang csak néhány pillanatnyi gondolkodás után válaszolt:

– Sajnos, Mallinson úr, ennek a kérdésnek a megválaszolására nem én vagyok az illetékes. De bárhogy van is, nem hiszem, hogy lehetővé tudnók

tenni azonnali elutazásukat!

– De lehetővé kell tenni, nem érti?! Nekünk mindannyiunknak dolgunk van, barátaink és ismerőseink is izgatottan várnak bennünket... nekünk mindenképpen el kell menni! Nagyon le vagyunk maguknak kötelezve, hogy ilyen tisztességesen fogadtak, de nem vesztegethetjük itt tovább az időt. Ha lehetséges, legkésőbb holnap el kell indulnunk. Valószínűleg fog találni embereket, akik hajlandók bennünket elkísérni!

Mallinson idegesen fejezte be a mondatot, mintha azt várta volna, hogy nem engedik annyit beszélni, s hamarabb kap feleletet, semmint végére ér mondókájának. De Csang nyugodtan s alig éreztetve a szemrehányást, csak annyit felelt:

– Mindez azonban nem tartozik rám! – Tényleg nem? S másban sem tud segítségünkre lenni? Szerezhetne nekünk például egy nagy térképet erről a vidékről. Úgy látom, hogy hosszú út áll előttünk, s ez is egy okkal több, hogy korán kezdjünk neki. Feltételezem, hogy vannak térképeik?

– Igen. Meglehetősen szép számban.

– Ha megengedi, kölcsön fogunk kérni néhányat. Később majd vissza fogjuk küldeni... feltételezem, hogy van módjuk rá, hogy időnként érintkezzenek a külvilággal. Nem volna például lehetséges követeket küldeni, hogy megnyugtassuk barátainkat? Milyen messzire van a legközelebbi sürgönyállomás?

Csang ráncos arca maga volt a türelem, de ezekre a kérdésekre nem felelt.

Mallinson várt egy pillanatig, aztán folytatta:

– Úgy értem, hová küldik el embereiket, ha valamire szükségük van? Milyen civilizált helyre, úgy értem? – Szemében hirtelen ijedtség tükröződött, hangja is megremegett. Felállt a székről, sápadt volt, s nehézkes mozdulattal végigsimított homlokán. – Olyan fáradt vagyok! – dadogta, s lassan körülnézett. – Egyikük sem segít nekem! Egy egyszerű kérdést tettem csak fel, nem lehet, hogy ne tudjon rá felelni! Honnét szerezték például ezeket az átkozott modern fürdőkádakat?

Újabb csend következett.

– Szóval nem akarja megmondani? Nyilván ez is része annak a titoknak, amely... Conway, meg kell mondanom magának, hogy átkozottul lanyhán viselkedik, miért nem szól már? Én pillanatnyilag... elkészültem... de... holnap... holnap... el kell... mennünk... innét... ez fontos...

Elvágódott volna a padlón, ha Conway nem fogja fel karjába. Rögtön magához tért, de nem szólalt meg többé.

– Holnap már sokkal jobban fogja magát érezni – mondta Csang kedvesen. – A levegő igen erős itt, de az ember rövidesen megszokja.

Conway úgy érezte magát, mintha transzból ébredne.

– Nehéz órákat élt át a fiú – mondta kissé panaszosán. Majd élénkebben hozzátette: – Azt hiszem, valamennyien meg vagyunk kissé viselve, s így jobb lesz, ha abba hagyjuk a beszélgetést, s lefekszünk aludni. Barnard, legyen oly szíves, törődjön kissé Mallinsonnal! Azt hiszem, magának is jót fog tenni a pihenés, Brinklow kisasszony!

Egy szolga jelent meg e pillanatban, nyilván Csangnak valamilyen jeladására.

– Tehát menjenek aludni – folytatta Conway –, jó éjszakát, jó éjszakát... hamarosan én is jövök. – Kitéssék a három embert a szobából, s a kínai felé fordult. Hangja egyszerre határozott és éles lett, észrevehetően különbözött előbbi szertartásos modorától. Úgy látszik, Mallinson szemrehányása megtette hatását.

– No, uram – mondta –, nem akarok terhére lenni, s ezért rögtön a tárgyra térek. Barátom kissé indulatos, de nem veszem tőle rossz néven... jobb, ha az ember tisztáz bizonyos dolgokat! Innét el kell kerülnünk, azt tudja ön is, és nyilván tisztában van azzal is, hogy az ön vagy barátai segítségével nélkül ezt nem tudjuk nyélbe ütni. Természetesen megértem, hogy holnap nem indulhatunk el, s ami engem illet, nem fogom érdektelennek találni, ha egy meghatározott rövid ideig még itt maradunk. De lehet, hogy társaimnak nem ez a véleménye! Ha igaz az, hogy ön személyesen nem tehet értünk semmit, legyen szíves, hozzon össze azzal, akinek ez módjában van!

– Ön, kedves uram, bölcsőbb barátainál – felelte a kínai –, s ennél fogva kevésbé türelmetlen is. Boldog vagyok!

– Ez nem felelet!

Csang elkezdett nevetni. Szakadozott, rikoltó viháncolás volt, szemlátomást oly erőltetett, hogy Conwaynek nem esett nehezére felismerni benne azt a fajta nevetést, amellyel a kínaiak nehéz pillanatokban, egy elképzelt tréfára válaszolva, "megmentik a helyzetet".

– Nincs oka nyugtalanságra – hangzott néhány pillanat múlva a felelet. – Nem kétséges, hogy kellő időben és kellő türelemmel módot fogunk találni arra, hogy segítségükre legyünk! Természetesen vannak nehézségek, amint ön is el tudja képzelni, de ha fölösleges sietség nélkül fogunk nekilátni a kérdésnek...

– Nem akarom elsietni. Egyszerűen felvilágosítást kértem öntől teherhordókat illetően!

– Nos, kedves uram, ez se lesz könnyű dolog! Kételkedem benne, hogy a völgyben találna embereket, akik vállalkoznának erre az útra. Ezeknek mind van otthonuk, és semmi okuk, hogy hosszú, fáradtságos utazásokra vállalkozzanak!

– Nyilván van rá mód, hogy rá lehessen őket beszélni! Egyébként miért

kísérték el önt ma reggel?

– Ma reggel? Az más dolog volt!

– Mennyiben más?

Conway érezte, hogy hangja izgatottá válik, s igyekezett erőt venni magán.

– Értem – mondta. – Szóval ez nem volt véletlen találkozás. Egyébként is gondoltam... Maguk tehát kifejezetten azzal a szándékkal jöttek elénk, hogy foglyul ejtsenek? Ha pedig így van, akkor nyilván előre tudtak érkezésünkről! Érdekelne, hogy honnét tudtak?

A kérdés erőszakos hangja egyszerre felkavarta a terem jötevő magányát. A lampionok fénye reszketve hullt Csang szoborszerű arcára. Ez kezének egy apró mozdulatával hirtelen megváltoztatta a képet; félrelebbentett egy tapétát, amely mögött egy balkonra vezető ajtó látszott. Csang megérintette Conway vállát, s kivezette a kristálytisztá, hideg levegőre.

– Ön okos ember – mondta –, de ezúttal nem jár a helyes úton. Azt tanácsolom, hogy ne izgassa fel barátait ezekkel az elvont vitákkal. Higgye el, hogy egyikük sincs veszélyben Shangri-Lában!

– Nem veszélyről van szó. hanem időről.

– Értem. De, kedves uram, elkerülhetetlen, hogy bizonyos időt itt töltsenek Shangri-Lában!

– Ha meghatározott rövid időről van szó, s valóban elkerülhetetlen, mint mondja, akkor természetesen kénytelenek leszünk belenyugodni!

– Örülnék, ha belenyugodnának! Egyetlen kívánságunk, hogy ön és társai itt-tartózkodásuk minden percében jól érezzék magukat!

– Ez rendben volna, s ismétlem, hogy személy szerint semmi kifogásom nincs ellene... bizonyos, hogy érdekes helyen vagyunk, s egyébként is szükségünk van némi pihenőre!

Conway újra a Karakal fénylő piramisai felé fordította szemét. A telihold fényében úgy tetszett, mintha csak a kezét kellene kinyújtania, hogy elérhesse, törekenyen s ragyogva emelkedett előtte a sötétkék ég felé.

– Holnap – mondta Csang – talán még jobban fog önnek tetszeni! Ha pedig pihenni akarnak, nem hiszem, hogy van ennél alkalmasabb hely a világon!

S valóban, ahogy Conway tovább nézte a hegyet, mély nyugalom öntötte el, mintha a látvány nem a szemnek, de közvetlenül a léleknek szólna! A fennsík éjjeli viharaihoz képest itt úgyszólván leheletnyi szellő se rezdült; az egész hely egy jól védett kikötőhöz hasonlított, amely fölött a Karakal úgy fénylett, mint egy világítótorony. Ez a hangulat annyival is meggyőzőbb volt, mert a hegy jégcsúcsa e pillanatban a hold tündöklő fényében kéken felragyogott. Valami arra indította Conwayt, hogy megkérdezte a Karakal szó jelentését. Csang suttogó válasza úgy hangzott, mintha saját tünődéseinek volna hangosabb folytatása.

– Karakal a völgy nyelvjárásában annyit tesz, mint Kék Hold – mondta a kínai.

Conway nem tudott megszabadulni attól az érzéstől, hogy a kolostorban jó előre tudtak megérkezésükről. Úgy érezte, hogy ragaszkodnia kell ehhez a meggyőződéséhez, s hogy a kérdés rendkívüli fontosságú, de reggelre ébredve oly terhesnek találta ezt az álláspontot, hogy visszariadt tőle; túlságosan súlyos következtetéseket kellett volna levonnia belőle. Lényének egyik része azonban megmaradt amellet, hogy ez az egész hely sok szempontból érthetetlen és különös, hogy Csang viselkedése előtte való este egyáltalán nem volt megnyugtató, s hogy ő és társai tulajdonképpen foglyok, amíg a hatóságok másképp nem határoznak sorsuk fölött. Nyilvánvalóan az volt a kötelessége, hogy határozottan lépjen fel velük szemben; elvégre is képviselője volt az angol királyi kormánynak, s elvárhatta, hogy egy tibeti kolostor lakói segítségére legyenek, ha kéréssel fordul hozzájuk... Normális és hivatalos szempontból nyilvánvalóan így kellett néznie a helyzetet, s Conway lényének egyik fele normális és hivatalos volt. Ha szükség volt rá, nem akadt senki, aki "erősebb kezű" tudott lenni nála. A kiűritést megelőző súlyos napokban olyan munkát végzett, hogy tudta, magas kitüntetésre számíthat (nem beszélve a Henty-díjas regényről, amely a *Conwayjel Baskulban* címet fogja viselni). Az egész civil lakosságról, asszonyokat és gyerekeket beleértve, ő gondoskodott, a véres felkelés alatt összegyűjtötte őket a szűk konzulátusi helyiségekben, tárgyalt az idegenek ellen uszító forradalmárokkal, megnyerte őket magának, s megfélemlítette őket, kijárta, hogy beleegyezzenek a repülőgéppel való kiűritésbe... nem végzett rossz munkát, azt tudta. Lehet, ha vég nélküli sürgönyöket s jelentéseket küldene, az újévi kitüntetések listájába is bekerülne a neve; Mallinson lelkes csodálatát mindenesetre megnyerte. Sajnos, gondolta, a fiú most alighanem csalódni fog bennem! Ez természetesen rosszul esik neki, de Conway megszokta, hogy az emberek többnyire azért szeretik, mert félreértik. Nyilvánvaló volt, hogy nem tartozott a határozott, kemény, üllő- s kalapácsfajta államalkotók közé; ha mégis néha ezt a látszatot keltette, legföljebb egy-egy rövid egyfelvonásos idejére, amelyet olykor a Külügyi Hivatal s a sors jóvoltából újrajátszott mérsékelt tantiéme-ek ellenében (s amelyeknek jelentéktelenségéről bármi meggyőződést szerezhetett, ha fellapozta a Whitaker-almanachot¹⁹).

Az igazság az volt, hogy Shangri-La különös varázsa lassanként hatalmába kerítette. Lénye határozottan tiltakozott az ellen, hogy átadja magát közvetlen

19 évente megjelenő angol nyelvű útmutató, amelyben az olvasó minden közérdekű kérdésre feleletet találhat

gondjainak. Hivatalos munkája a világnak sok különös részére elvitte már, s minél különösebb volt, annál kevésbé untatta a munka; miért bosszankodna tehát most azon, hogy a véletlen valamelyik whitehalli²⁰ kölyök helyett újra őt vezérelte el a világnak erre a legkülönösebb részére!

Eszébe sem jutott bosszankodni. Amikor reggel felébredt, s az ablakon át megpillantotta a lápiszkék eget, azt érezte, hogy a világnak semmilyen részén nem ébredt volna fel szívesebben... Peshawarban vagy Piccadillyben sem! Örömmel látta, hogy az éjszakai pihenés társaira is megnyugtató hatással volt. Barnard szokott humorával nyilatkozott az ágyról, fürdőről, reggeliről. Brinklow kisasszony megállapította, hogy buzgó utánjárása ellenére is képtelen volt a legkisebb hiányt is felfedezni lakosztályában, s még Mallinson is mogorva, de alapjában véve elégedett arccal jelent meg a színen.

– Ugy látszik, hogy ma aligha jutunk el innét – mondta –, hacsak erőlyesen utána nem nézünk a dolognak! Igazi keleti alakok ezek... semmit sem tudnak gyorsan és határozottan elvégezni!

Conway nem felelt. Mallinson egy éve jött el Angliából, s ez az egy év épp elég indokoltá tett egy általánosítást, amelyet nyilván húsz év múlva is lelkesen fog ismételni. Bizonyos értelemben igaza is volt. De Conway véleménye szerint a keleti fajok nem voltak túlzottan lassúak, inkább az angolok és az amerikaiak értelmetlenül s ostobán izgatottak s gyorsak. Nem remélhette, hogy bármilyen nyugati fiatalember osztani fogja ezt az álláspontját, ő maga azonban, ahogy múltak az évek, egyre hívebben tartott mellette. Másrészt igaz volt az is, hogy Csang elsőrendű szofista, s hogy Mallinsonnak volt oka türelmetlenségre. Conway szinte azt kívánta, hogy bár lenne ő maga is valamivel türelmetlenebb, mennyire megkönnyítené a fiú helyzetét!

– Azt gondolom – mondta –, hogy legyünk türelemmel, s várjuk meg, hogy mit hoz a mai nap. Túlságos optimizmus kellett hozzá, hogy tegnap este azt hittük, hogy rögtön meg fognak mozdulni.

Mallinson éles tekintetet vetett rá.

– Ne tartson, kérem, bolondnak! – mondta. – Nem ok nélkül sürgettem azt a kínait. Maga ki tudott venni belőle valamit azután, hogy én elmentem?

– Nem maradtam én sem sokáig. Egyébként meglehetősen bizonytalanul nyilatkozott.

– Alaposan munkába kell majd venni!

– Igen – mondta Conway szemlátomást nem elragadtatva a kilátástól. – A reggeli kitűnő – jegyezte meg.

Az étkezés vége felé Csang belépett a terembe, s könnyedén meghajolva,

20 Whitehall – a londoni minisztériumok körül elterülő kerület neve

szertartásosan udvarias kérdéseket tett fel, amelyek angolul elég nehézkesnek s lomhának hatottak. Conway tulajdonképpen szívesebben beszélt volna vele kínaiul, de eddig nem árulta el, hogy ért keleti nyelveken, s úgy gondolta, hogy jobb is egyelőre titokban tartani, nem lehet tudni, nem veszi-e majd hasznát. Komoly arccal hallgatta Csang udvariaskodását, s biztosította a kínait, hogy jól aludt, és sokkal jobban érzi magát, Csang kifejezte e fölött való örömét.

– Mint ahogy az önök nemzeti költője mondja – tette hozzá –, “az álom összefogja a gond hasított ujját”.

Irodalmi műveltségének e kis példája nem tett különösebb hatást. Mallinson azzal az alig érezhető megvetéssel válaszolt, amelyet minden egészséges lelkű angol fiatalember érez a költészettel szemben.

– Feltételezem, hogy Shakespeare-ből idéz, bár nem ismerem meg az idézetet. De tudok egy másikat, amely így szól: “Ne várd meg, hogy menesszenek, de menj magadtól!” Nem akarunk udvariatlanok lenni, de ez valamennyiünk leghőbb kívánsága. Legszívesebben venném, ha azonnal nekiláthatnék, hogy teherhordókat szerezzek... még ma délelőtt, ha nincs ellene kifogása.

A kínai szenttelen arccal fogadta az ultimátumot.

– Sajnálatomra meg kell mondanom – felelte egy idő múlva –, hogy nem nagy hasznát látnák. Attól félek, hogy nem fog használható embert találni, aki hajlandó lenne önöket erre az útra elkísérni.

– De az Isten áldja meg, csak nem gondolja, hogy ebbe a feleletbe bele fogunk nyugodni?

– Öszintén sajnálom, de nem tudok egyebet mondani.

– Ezt ma éjszaka spekulálta ki? – kérdezte Barnard. – Este még nem volt ennyire biztos a dolgában!

– Nem akartam önöknek csalódást okozni már az első este, amikor még fáradtak voltak az úttól. Most, nyugalmas éjszakájuk után, abban reménykedtem, hogy józanabban fogják felfogni a kérdést.

– Ide hallgasson – mondta Conway kurtán –, ezekkel a homályos kijelentésekkel és kerülgetésekkel nem fog célt érni. Azt hittem, tudomásul vette, hogy nem maradhatunk itt végeláthatatlan ideig. Az is nyilvánvaló, hogy a magunk erejéből nem tudunk innét elkerülni. Milyen megoldást ajánl tehát?

Csang derűsen mosolygott; nyilvánvaló volt azonban, hogy a mosoly csak Conwaynek szólt.

– Kedves uram – mondta –, őszinte örömökre fog szolgálni, ha meghallgatja ajánlatomat. Barátai magatartására nincs mit felelnem, de egy bölcs ember kérdése soha nem marad válasz nélkül. Emlékezni fog nyilván arra, hogy tegnap este megállapítottuk... egyébként egyik barátja is kifejezést

adott ennek a véleményének... hogy feltehető, hogy van valamilyen összeköttetésünk a külvilággal. Ez a feltevés helyes. Időről időre raktárainkból elhozatunk bizonyos dolgokat, amelyekre szükségünk van... hogy milyen úton és módon, az valószínűleg nem érdekli önöket. Tény az, hogy rövidesen ide fog érkezni egy ilyen küldemény, s hogy azok, akik szállították, vissza fognak térni. Az a véleményem, hogy nem lesz nehéz velük megállapodásra jutni. Ennél jobb tervet nem tudok hamarjában, s remélem, hogy ha az emberek megérkeznek...

– Mikor érkeznek meg? – szakította félbe Mallinson.

– Pontos dátumot természetesen nem tudok mondani. Önök maguk is tapasztalták, hogy az utazás a világnak ezen a részén nem könnyű vállalkozás. A legkülönbözőbb tényezők tehetik bizonytalanná... az időjárás viszontagságai...

Conway újra közbeszólt:

– Tisztázzuk a dolgot! – mondta. – Az a tanácsa tehát a visszautazást illetően, hogy állapodjunk meg azokkal az emberekkel, akik árukat szállítanak maguknak, s rövidesen ide fognak érkezni. A gondolat nem rossz, de részletesebben kell megbeszelnünk. Először is tudnunk kell, amit Mallinson úr már meg is kérdezett, hogy mikorra várják ezeket az embereket? Másodsor, hogy hova visznek el bennünket?

– Erre nézve velük kell majd megállapodnia.

– Hajlandók lesznek visszavezetni Indiába?

– Sajnos, erre nem tudok felelni!

– Rendben van! Térjünk vissza az első kérdésre. Mikor fognak megérkezni? Nem akarok pontos dátumot tudni, de tisztázni szeretném, hogy a jövő hétre várják-e őket, vagy a jövő évre?

– Körülbelül egy hónap múlva lesznek itt. Két hónap lenne, azt hiszem, a leghosszabb határidő.

– Vagy három, vagy négy, vagy öt hónap! – kiáltotta dühösen Mallinson. – S maga tényleg azt hiszi, hogy mi hajlandók vagyunk várni erre a karavánra vagy micsodára, hogy aztán a ködös jövőben majd elvigyenek bennünket az Isten tudja, hova...

– Azt hiszem, uram, hogy a "ködös jövő" kifejezés nem fedi a tényeket. Hacsak nem történik valami előre nem látott baleset, a várakozási idő nem fogja meghaladni azt a határt, amelyet megjelölni szerencsém volt.

– De két hónap, két hónap ezen a helyen! Kibírhatatlan! – kiáltotta Mallinson. – Conway, maga ebbe nem egyezhetik bele! Két hét a legtöbb, amit hajlandók vagyunk várni!

Csang határozatlan mozdulattal összébb húzta magán kabátját.

– Sajnálom – mondta –, nem akartam megsérteni. A kolostor szívesen látja

önöket vendégül, ameddig kívánják vagy kénytelenek igénybe venni. Többet nem mondhatok.

– Nincs is rá szükség – felelte Mallinson dühösen. – S ha azt hiszi, hogy a kezében tart bennünket, átkozottul téved! Meg fogjuk magunk szerezni a teherhordókat, ne féljen! Udvariaskodhat s hajlonghat, s mondhat, amit akar...

Conway csitító mozdulattal a fiú karjára tette kezét. Tisztában volt vele, hogy Mallinson gyerekes dühében semmire sem néz, s gondolkodás nélkül mindent kimond, ami eszébe jut; ezt megbocsáthatónak tartotta ugyan az adott körülmények között, de attól félt, hogy házigazdájuk komolyabban megsértődik, amit mindenképpen el akart kerülni. Szerencsére Csang kitűnő tapintattal már kivonult a szobából, mielőtt nagyobb baj történhetett volna.

5.

A délelőtt hátralévő részében tovább vitatták a kérdést. Nyilvánvaló volt, hogy az a négy ember, aki rendes körülmények között a kényelmes peshawari klubokban s missziós házakban töltene el a két következő hónapot, nem tudott egyik pillanatról a másikra megbarátkozni a gondolattal, hogy helyette egy tibeti kolostorban üsse agyon az időt. A megérkezésük óta letelt huszonnégy óra azonban annyira kimerítette minden lelki készletüket, mind a csodálkozást, mind a méltatlankodást illetően, hogy Mallinson is úgy látszott első kifakadása után, némi zavart fanatizmussal megadja magát sorsának.

– Én erről többet nem beszélek, Conway – mondta, s idegesen szippantott cigarettájából. – Maga ismeri álláspontomat. Elmondtam mindent, ami véleményem szerint feltűnő és gyanús ebben a dologban. Nem egyenes az ügy! Szeretnék túlesni rajta minél előbb!

– Megértem – felelte Conway. – Sajnos nem az a kérdés most, hogy mit szeretnénk vagy mit nem, hanem hogy mit tudunk megtenni. Nekem őszintén az a véleményem, hogyha ezek azt állítják, hogy nem tudnak nekünk teherhordókat szerezni, akkor nem tehetünk egyebet, mint hogy megvárjuk a szóban forgó szállítmányt. Bármilyen sajnálatos is, hogy ilyen tehetetlenek vagyunk, de tény, s az a gyanúm, hogy bele kell nyugodnunk!

– Szóval maradjunk itt két hónapig?

– Nem látok más megoldást.

Mallinson tettetett nyugalommal lerázta cigarettája hamuját.

– Rendben van – mondta. – Két hónap. Uraim, egy háromszoros éljent.

– Nem látom be – mondta Conway –, hogy miért lenne rosszabb itt ez a két hónap, mint a világnak bármely más elhagyatott részén. A magunkfajta ember megszokta, hogy szokatlan helyekre küldjék... azt hiszem, ez

valamennyiünkre áll! Megértem persze, hogy azok, akiknek barátaik vagy családjuk van, rosszabb helyzetben vannak, mint én, aki személy szerint nem tudok e pillanatban senkit, aki érzékenyen megsiratna. Ami pedig a munkámat illeti, azt bárki más elvégezheti helyettem.

A többiek felé fordult, mintha arra szólítaná fel őket, hogy ők is számoljanak be helyzetükről. Mallinson hallgatott, de Conway tudta róla, hogy családja s menyasszonya van Angliában, ami nyilvánvalóan nem könnyíti meg az ember helyzetét. Barnard azonban a tőle megszokott s Conway által már ismert jókedvvel nyugodott bele helyzetébe.

– Bevallom, én is elég szerencsés vagyok, ami azt illeti – mondta –, kéthónapi fogság nem fog megölni! Ami pedig az otthoniakat illeti, azok a fülük botját sem fogják mozgatni... világeletemben nem voltam jó levélíró!

– Ne felejtse el, hogy nevünk belekerül az újságokba – emlékeztette őt Conway. – Meg fogják írni rólunk, hogy eltűntünk, s az emberek természetesen a legrosszabbra lesznek elkészülve.

Barnard egy pillanatig elgondolkozott, aztán csendes mosoly jelent meg az arcán.

– Ez igaz – mondta –, de engem ez se bánt, biztosíthatom!

Conway örült ennek a kijeletésnek, bár első pillanatban kissé elcsodálkozott rajta. Brinklow kisasszony felé fordult, aki egész idő alatt figyelemre méltóan csendesen viselkedett; a Csanggal való beszélgetés alatt egyetlenegyszer sem szólalt meg. Conwaynek az volt a benyomása, hogy neki is aligha lesznek súlyosabb zavarai ebben a tekintetben.

– Mint ahogy Barnard úr meg is jegyezte – mondta a hölgy röviden –, két hónap miatt kár nagy lármát csapni! Ha az ember az Urat szolgálja, mindegy, hogy hol tartózkodik. A Gondviselés küldött engem ide, s nyilván tudja, hogy mit akar.

Conway véleménye szerint Brinklow kisasszony igen értelmesen viselkedett.

– Bizonyos vagyok benne – mondta bátorítóan –, hogy a missziós társaság örülni fog önnek, ha visszatér. Sok hasznos információt adhat nekik. Valamennyiünknek meglesz a maga érdekes tapasztalata... ez is valami vigasz!

A társalgás lassan élénkebbé vált. Conway tulajdonképpen meg volt lepve, hogy Barnard és Brinklow kisasszony milyen könnyen belenyugszanak a helyzetbe. Ez megkönnyítette az ő dolgát is: egy embere maradt így csak, akivel behatóbban kellett törődnie! De pillanatnyilag Mallinsonon is, akit kifárasztott a vita, érezhető volt a visszahatás; meg volt ugyan még zavarodva, de már nem vonakodott olyan határozottan, hogy a kérdés másik, derűsebb felével is foglalkozzék.

– Isten tudja, hogy mihez fogunk itt kezdeni! – kiáltotta, de már ez a megjegyzés is elárulta, hogy igyekeznek kiegyezni az adott körülményekkel.

– A legfontosabb, azt hiszem – mondta Conway –, hogy ne tapossuk egymás idegeit. Szerencsére a kolostor elég tágasnak látszik, s nincs túltömve emberekkel. Mostanáig... a szolgák kivételével... egyetlen lakosát ismerjük csak!

Barnardnak is volt néhány érve az optimistább világfelfogás mellett.

– Nem fogunk éhen halni, annyi bizonyos – mondta.

– Ebben az intézményben sok pénz fekszik. Conway! Ezek a fürdőszobák például... ez mind nagy pénzekbe került! Amennyire be tudom látni, itt senki sem dolgozik, hacsak nem ott lenn a völgyben, de nem hiszem, hogy azok tudnának annyit termelni, hogy kivitelre is jusson! Kíváncsi vagyok, hogy vannak-e bányáik?

– Az egész hely pokolian titokzatos – mondta Mallinson. – Lehet, hogy nagy fazék pénzt tettek félre, mint a jezsuiták. Ami a fürdőberendezést illeti, talán valamilyen milliomostól kapták ajándékba. Én nem bánom, csak kerüljek el egyszer innét! A kilátás azonban nem rossz, mi? Jó téli sporthely lenne, ha másutt feküdnék. Kíváncsi volnék, hogy nem lehetne-e nyélbe ütni azokon a lejtőkön egy sípartit?

Conway mosolyogva nézett a fiatalemberre.

– Tegnap – mondta –, amikor havasi gyopárt találtam, eszembe juttatta, Mallinson, hogy nem vagyunk az Alpokban! Azt hiszem, most vissza kell adnom a kölcsönt. Nem tanácsolnám, hogy itt kipróbálja sítudományát!

– Lehet, hogy itt még senki sem látott egy síugrást!

– Vagy jégghokimeccset – felelte Conway gúnyosan.

– Próbálja meg, talán össze tud állítani két csapatot. Mit szólna hozzá: gentlemanek a lámák ellen.

– Biztos, hogy megtanulnák a játékot – jegyezte meg Brinklow kisasszony komolyságtól ragyogó arccal.

Ennek a kérdésnek bővebb megvitatására azonban nem került sor, mert ebben a pillanatban felszolgálták az ebédet, amely mind minőségileg, mind gyorsaság tekintetében kellemesen kielégítette a vendégeket. Amikor az étkezés vége felé Csang belépett a terembe, szemlátomást senkinek sem volt kedve folytatni a veszekedést. A kínai finom tapintattal szemlátomást arra az álláspontra helyezkedett, hogy jó viszonyban van mindannyiukkal, s a társaság belement a játékba. Amikor a kínai megkérdezte tőlük, hogy nincs-e kedvük közelebről megtekinteni a kolostort, s hozzátette, hogy igenlő esetben a legnagyobb örömmel rendelkezésükre áll, az ajánlatot elfogadták.

– Természetesen – mondta Barnard. – Ha már egyszer itt vagyunk, s belépődíj nélkül meg lehet nézni! Az a gyanúm, hogy jó időbe fog telni, míg

még egyszer visszajövünk ide!

Brinklow kisasszony ábrándosabb hangot ütött meg:

– Amikor elhagytuk Baskult, nem álmodtam volna, hogy itt fogunk kikötni – mormogta szelíden, amikor Csang kalauzolása alatt elindultak.

– S ma sem tudjuk, hogy miért vagyunk itt! – tette hozzá Mallinson kérlelhetetlenül.

Conwaynek nem volt semmiféle faji előítélete, és csak könnyelműségből vagy nyegleségből történt, ha olykor klubokban vagy első osztályú vasúti fülkében olyan értelmű kijelentést tett, mintha különös súlyt helyezne a trópusi sisak alatt rákvörösen izzadó arcok eredendő fehérségére. Kellemetlenségektől menekült meg az ilyen kijelentésekkel, főleg Indiában, s Conway lelkiismeretesen igyekezett elkerülni a kellemetlenségeket. Kínában erre nem volt szükség, sok kínai barátja volt, és soha nem történt meg, hogy ne nézte volna őket egyenrangúaknak. Most, Csanggal való érintkezésében sem esett nehezebbre, hogy jól nevelt öreg úriembernek fogadja el a kínait, aki ugyan nem egészen szavahihető, de minden bizonnyal rendkívül értelmes ember. Mallinson azonban úgy bánt vele, mintha az öregúr egy elképzelt ketrec rácsai mögött ülne, Brinklow kisasszony fenséges és erélyes volt, mint ahogy a vaksággal vert pogányokkal szemben illik, Barnard pedig derűsen durva humorával úgy társalgóit vele, ahogy az ember a kiszolgáló pincérével szokott beszélgetni.

A nagy kirándulás a kolostorban azonban oly érdekesítő volt, hogy lassanként elmosta a különböző magatartások határait. Nem az első ilyesfajta intézmény volt, amit Conway látott, de minden bizonnyal a legnagyobb, s helyzetétől eltekintve is a legfigyelemreméltóbb. Az egész délutánt igénybe vette a különböző termekben s udvarokon át való séta, holott észrevette, hogy nem minden ajtóba nyitnak be, sőt voltak egész épületek is, amelyeket Csang elkerült. Mindazonáltal eleget láttak ahhoz, hogy meggyőződjenek kezdeti benyomásaik megalapozottságáról. Barnard már nem kételkedett benne, hogy a lámák mérhetetlenül gazdagok, Brinklow kisasszony pedig számtalan nyomát látta annak, hogy erkölcstelenek. Mallinson az első benyomás izgalma után rövidesen éppúgy elfáradt, mint bármilyen más múzeumi körsétán; attól tart – mondta –, hogy a lámák nem az ő eszményképei!

Conway volt az egyetlen, akit a séta gazdag varázsa megejtett. Nem annyira az egyes tárgyak maguk ragadták el, inkább az eleganciának, a finom és hibátlan ízlésnek azok a csalhatatlan jelei, amelyek oly kecses összhangban fedték fel magukat, hogy a szem észrevétlenül, szinte megállás nélkül gyönyörködött el bennük. Conwaynek tudatos erőfeszítésre volt szüksége,

hogy a művész élvező hangulatából átváltson a hozzáértő szemléletébe. S ahogy elnézte a termeket, szinte megmérhetetlen kincseket fedezett fel, amelyekért múzeumok és milliomosok vetélkedtek volna egymással: drága gyöngyszínű Szung-keramitokat látott, ezeréves finom lakkfestményeket, amelyekben a tündérországok hideg s elragadó részletei úgy álltak össze, mintha nem is festve, de hangszerelve lennének. Remekművű porcelánokat s lakkozásokat pillantott meg, amelyeknek elrejtett, finoman rezgő csodái épp csak egy pillanatnyi izgalommal ajándékozták meg a szemlélőt, s utána tiszta gondolattá oldódtak fel. Ez a gazdagság nem hengegett, nem kapkodott durva hatások után, nem támadta meg gorombán a néző lelkét; a gyengéd kis remekművek úgy hulltak alá a valóságba, mint egy virág szirmai. Minden gyűjtő megbolondult volna láttukra, de Conway nem volt gyűjtő; se pénze nem volt, se gyűjtőszenvedélye nem volt kifejlődve. A kínai művészet felelt meg legjobban ízlésének; egy világban, melynek lármája s méretei egyre nőttek, ízlése a szeretetreméltó, kedves kis tárgyak felé fordult. S ahogy végigjárta a termeket, bizonyos pátosz fogta el arra a gondolatra, hogy e törékeny s bájos világ fölött a Karakal beláthatatlan hatalmas tömegei tornyosulnak.

A kolostornak azonban egyéb varázsa is volt, mint a kínai porcelánok és képek, így például rövidesen egy nagy könyvtárba jutottak, egy levegős, tágas terembe, amelyben a rengeteg könyv oly diszkréten húzódott meg a különböző alkóvokban és falkiszögellések mögött, hogy az embernek az volt a benyomása, hogy a terem nem annyira a bölcsesség, mint a tanulás helye, s inkább a jó modoré, mint a komolyságé. Conway egy-egy gyors tekintetet vetett a polcokra, s újra meglepődött; a világ legjobb irodalma össze volt itt gyűjtve, de ugyanakkor egy csomó bogaras s különködő könyv is, amelyekkel nem tudott mit kezdeni. Angol, francia, német és orosz nyelvű köteteket látott, s mellettük kínai s más keleti nyelvű munkákat. Az egyik rész különösen érdekelte; Tibetiánákat tartalmazott, közöttük több ismert ritkaságot, így a *Novo Descubrimiento de grao catayo ou dos Regos de Tibetet*, Antonio de Andradaótól (Lisbon 1626), Kircher Athanasius *Kínáját* (Antwerpen 1667); Thevenot *Voyage a la Chine des Peres Grueber et d'Orville-jét* és Beligatti *Relazione Inedita di un Viaggio al Tibetjét*. Ezt az utóbbi kötetet tartotta épp a kezében, amikor észrevette, hogy Csang csendes kíváncsisággal nézegeti.

– Ön tudós? – kérdezte a kínai.

Conway nem tudott mit felelni. Oxfordi tanárkodása némi jogot adott volna neki arra, hogy igennel feleljen, de tudta, hogy ez a szó, amely a kínaiak szemében a legnagyobb bók s legmagasabb dicséret, angol fülekben nyeglén hangzik. Társaira nézett és határozott.

– Szívesen olvasok – mondta –, de az utolsó években munkám nem sok időt engedett tanulmányaimra.

– Szívesen foglalkoznék velük?

– Ezt nem állíthatnám határozottan. Mindenesetre meg tudom becsülni varázsát.

Mallinson, aki szintén a kezében tartott egy könyvet, félbeszakította:

– Itt van egy könyv, amit tanulmányozhatna, Conway – mondta. – Egy részletes térkép a környékről.

– Több száz darabból álló gyűjteményünk van – mondta Csang. – Valamennyi rendelkezésükre áll! Úgy gondolom azonban, helyes, ha előre figyelmeztetem egy körülményre: Shangri-La egyikbe sincs belerajzolva.

– Érthetetlen – mondta Conway. – Miért?

– Van rá okunk – felelte a kínai –, de ezt, sajnos nem áll módomban önökkel közölni.

Conway elmosolyodott, de Mallinson újra rosszkedvű arcot vágott.

– Mit titkolódnak? – mondta. – Eddig nem láttunk semmi olyat, amit érdemes volna rejtegetni!

Brinklow kisasszony is váratlanul magához tért báméskodó, néma ihletettségből.

– Kérem, mutassa meg a lámákat is munkájuk közben! – fuvalázta olyan hangon, hogy a leggyakorlottabb idegenvezetőt is megrémítette volna. Látszott rajta, hogy lelke tele van ködös víziókkal; kézimunkázó bennszülötteket látott maga előtt, imaszőnyegeken dolgozó szakállas férfiakat, egy mulatságos és primitív képet, amelyről majd lesz mit mesélnie, ha hazakerül. Brinklow kisasszony különösen értett hozzá, hogy soha ne lássék meglepődöttnek, de mindig visszautasítónak; e kétféle lelkiállapot kombinációját most nyilvánvalóan megzavarta Csang válasza:

– Sajnálom, madame – mondta a kínai –, ez lehetetlen. A lámák sohasem... vagy hogy pontosabban fejezzem ki magamat, csak ritkán mutatkoznak idegenek előtt.

– Akkor alighanem le kell mondanunk róluk – jegyezte meg Barnard. – Nekem őszintén rosszul esik. El nem tudja képzelni, micsoda örömet okozna, ha kezet szoríthatnák a vezérigazgatójukkal!

Csang jóakarató komolysággal fogadta a megjegyzést. Brinklow kisasszonyt azonban nem lehetett egykönnyen félretolni az útból.

– Mivel foglalkoznak a lámák? – kérdezte. – Szemlélődnek, madame, s a bölcsességet kutatják.

– Szóval nem csinálnak semmit?

– Ha úgy gondolja, madame, nem csinálnak semmit!

– Gondoltam! – felelte szárazon a hölgy. – Ezek a dolgok mind nagyon

szépek, Csang úr, arról meg vagyok győződve, de nem fogja elhiteni velem, hogy ennek az intézménynek van valami rendes értelme. Én a magam részéről többre becsülnék valami praktikusabb dolgot.

– Talán egy csésze teát?

Conway az első pillanatra azt hitte, hogy Csang gúnyosan értette az ajánlatot. Rövidesen kiderült, hogy tévedett. A délután gyorsan elmúlt, és Csang, aki keveset evett, mint minden kínai, szenvedélyes és gyakori teaivó volt. Brinklow kisasszony is bevallotta, hogy a múzeumi látogatásoktól rendszerint fejfájást kap. A társaság tehát elfogadta az ajánlatot, s Csang kalauzolása mellett, több udvaron áthaladva, a kertnek egy bűbajos részletébe ért ki. Oszlopos, lépcsős tornác vezetett le a parkba, amelyben elrejtett csatornák egy elrejtett lótusztavat tápláltak; ez mint egy zöld téglából épült ragyogó padozat terült el az ember szeme előtt. A tó körül egy vasból, épült állatsereglet állt, oroszlanok, sárkányok s egyszarvúak, amelyeknek stilizált, bőszerű dűhe nemcsak hogy nem sértette meg, de még inkább emelte a kert nyugalma. Az egész kép oly tökéletes arányú volt, hogy a tekintet csendben, kényelmes lassúsággal s fennakadás nélkül járhatta be egyes részleteit; ezek nem versenyeztek egymással, szerényen és hiúság nélkül simultak egymáshoz, s még a Karakal gyönyörű csúcsa is a kék tetők fölött úgy hatott, mintha bele lett volna komponálva a tökéletes művészi rendbe.

– Csinos kis hely! – jegyezte meg Barnard, amikor Csang elvezette őket egy nyitott pavilonba, amelyben Conway legnagyobb öröme egy nagy, modern zongora és egy spinét állt. Conway úgy vélte, hogy ez a meglepő kis hely betetőzése minden eddigi meglepetésnek. Csang ezúttal közvetlen őszinteséggel felelt kérdéseire; megmagyarázta, hogy a lámák rendkívül becsülik a nyugati zenét, különösen Mozartot, hogy nagy gyűjteményük van a leghíresebb európai zeneszerzők műveiből, s hogy közülük többen elég jól játszanak különböző hangszereken.

Barnardot elsősorban az ideszállítás kérdése foglalkoztatta.

– Azt állítja – kérdezte –, hogy ezt a zongorát ugyanazon az úton hozták ide, amelyiken mi jöttünk?

– Nincs más út!

– Uraim, ez a teteje mindennek! Miért nem elégedtek meg egy gramofonnal és egy rádióval? Vagy nem ismerik még?

– Tudomásunk van róla – felelte a kínai. – Úgy értesültünk azonban, hogy a környező hegyek miatt a rádióvétel használhatatlan lenne, ami pedig a gramofont illeti, az erre vonatkozó ajánlattal is foglalkoztak már hatóságaink. Úgy látják azonban, hogy nincs okuk, hogy a döntést illetően elsiessék a dolgot.

– Ezt akkor is elhiszem, ha nem mondja meg külön – felelt Barnard. –

Fogadok, hogy társaságuknak az a jelmondata, hogy: csak lassan a testtel! – Hangosan nevetett. – Térjünk át a részletekre – folytatta. – Föltéve, hogy a főnökei kellő időben elhatározzák, hogy szükségük van egy gramofonra, mi a további eljárás? A gyár nyilván nem vállalja az ideszállítást! Úgy képzem, hogy Pekingben vagy Sanghajban van ügynökük, nem igaz?... Fogadok, hogy szép kis pénzbe kerül, amit azok ott bevásárolnak maguknak!

De Csang ezúttal sem mutatkozott közlékenyebbnek, mint más alkalmakkor.

– Feltevései megfontoltak, Barnard úr – felelte –, de attól félek, hogy nincs módomban megvitatni őket. így tehát újra érkeztek, gondolta Conway, ahhoz a láthatatlan határhoz, amely a közölhető és a közölhetetlent elválasztotta egymástól. Úgy képzelte, hogy képzeletében ki tudja már rajzolni ezt a vonalat, amikor egy újabb meglepetés egycsapásra eltüntette biztonságérzetének maradékait is. Miközben a szolgák apró csészékben felszolgálták az erősen illatos teát, az ügyesen mozgó, rugalmas testű bennszülöttek mögött egy leány lépett be a pavilonba, kínai ruhában. Egyenesen a spinéhez lépett, s Rameau-nak egy gavotte-ját kezdte el játszani. Az ezüstösen pengő, elbűvölő hangok úgy megrendítették Conwayt, hogy szinte belesápadt; a XVIII. századbeli Franciaország könnyed dallamai hibátlanul illeszkedtek be a Szung-edények, a finom lakkfestmények s a lótusztó elegáns környezetébe; egyiket is, másikat is ugyanaz a finom, az elmúláson diadalmaskodó légkör vette körül, amely távoli korokon át összekötötte őket egymással. Tekintete hirtelen a lányra tévedt. Hosszúkás, kissé vékony orra volt, kiálló pofacsontjai s tojáshejszínű bőre, fekete haját szorosan kontyba fogta – végtelenül finom s tökéletesen befejezett jelenség volt! Apró szája vörös szegfűhöz hasonlított; mozdulatlanul ült, s csak hosszú ujjú kezei dolgoztak. Amikor a gavotte véget ért, könnyedén meghajolt s elment. Csang mosolyogva nézett utána.

– Tetszett önnek? – kérdezte Conway felé fordulva, s arcán alig leplezett csendes, diadalmas mosoly ült.

– Ki ez? – kérdezte Mallinson, mielőtt még Conway felelhetett volna a kérdésre.

– Lo Csennek hívják. Igen ügyesen játszik több nyugati hangszeren. Hozzám hasonlóan ő is arra készül, hogy a lámák fölavassák!

– Lehetetlen! – kiáltotta Brinklow kisasszony. – Hisz még gyerek! Női lámák is vannak a kolostorban?

– Nem teszünk különbséget a nemek között!

– Furcsa egy ügy ez a maguk kolostora – jegyezte meg Mallinson fölényesen. Hosszabb szünet következett, egyikük sem beszélt, mintha a spinét visszhangjai még a levegőben lengenének. Hazafelé menet Csang annak

a reményének adott kifejezést, hogy a kirándulás megnyerte vendégei tetszését, Conway pedig a többiek képviselőjeként eljátszotta a szokásos udvariassági futamokat. Csang újra kifejezést adott örömeinek, s bejelentette, hogy a könyvtár s a zeneszoba mindenkor rendelkezésükre áll, amit Conway, ezúttal valamivel őszintébben, újfent megköszönt.

– Mi van a lámákkal? – tudakolta. – Azok nem használják a könyvtárat?

– Boldogok, ha átengedhetik helyüket tiszteletreméltó vendégeiknek!

– Ez igazán kedves tőlük! – kiáltotta Barnard. – S mi több, azt bizonyítja, hogy a lámák tudnak létezésünkről, ami határozott haladás, nem igaz? Az ember rögtön otthonosabban érzi magát. Remekül be vannak itt maguk rendezkedve, Csang, ez a kislány igen kedvesen zongorázott. Érdekelne, hogy hány éves.

– Attól félek, ezt sem mondhatom meg! Barnard nevetett.

– Nem árulja el a hölgyek életkorát? – kérdezte.

– Eltalálta – felelte Csang, s alig észrevehetően elmosolyodott.

Este, vacsora után Conway elhagyta a többieket, s kísértelt a kolostor nyugodt, holdfény mosta udvaraira. Shangri-La ilyenkor éjszaka varázslatosan szép látvány volt; amint ahogy minden igazi szépséghez egy csöppnyi rejtély tapad, a kolostort is gyöngéd titokzatosság fátyla lebegette körül.

A levegő csendes és hideg volt, a Karakal hatalmas hegycsúcsa sokkal közelebbinek látszott, mint nappali fényben. Conway testileg boldog, indulataiban kielégült s szellemileg könnyű volt. Intellektusában azonban, ami nem azonosítható a szellemmel, fel volt dűlva. A rejtély határvonalai, amelyeket képzelt térképen felrajzolt, egyre élesebbekké váltak, de annál homályosabbá háttérük. Az utolsó két nap ijesztő eseményeinek sorozata egy új szemszögbe billent; még nem értette meg őket, de érezte, hogy valamilyen összefüggő értelmük van.

Az egyik épület előtt elhaladva elérte a völgy fölé épített teraszt. Hirtelen tubarózsa illata vette körül, s gyengéd emlékeket ébresztett benne; Kínában ezt az illatot "a holdvilág szagának" nevezik. Arra gondolt, hogy ha a holdfénynek hangja volna, nyilván hasonlítana arra a Rameau-gavotte-ra, melyet az imént hallott. Gondolatai elkalandoztak a kis mandzsu lányhoz. Nem hitte volna, hogy Shangri-Lában nők is élnek, ez általában nem felelt meg annak a képnek, amit az ember a kolostorokról alkot magának. Kellemes újítás, gondolta. Néhány zenét kedvelő nő minden bizonnyal nyeresége annak a közösségnek, amely Csang szavaival élve, "mérsékeltlen eretneknek" nevezi magát.

A terasz széle fölé hajolva lenézett a kékesfekete mélységbe. A sziklafal

fantasztikusan meredek volt, s legalább egy mérföldnyire ereszkedett le a mélységbe. Szerette volna tudni, hogy megengedik-e majd neki, hogy leszálljon a völgybe, s szemügyre vehesse civilizációját. Ez az elzárt, különös kultúra, amelyet megközelíthetetlen hegyek vesznek körül, s papok irányítanak bölcs és puha kézzel, történelmi szempontból is rendkívül érdekelte; eltekintve attól a nyilvánvaló összefüggéstől, amelyet a kolostor bizonyára rokon titkaival fenntartott.

Egy hirtelen szélroham hangokat hozott fel a völgyből. Conway erősen figyelt, s úgy rémlett neki, mintha gongokat s trombitákat hallana, s emberi hangok panaszos kórusát. Lehet, hogy csak képzelődöm, gondolta. A szél megfordult, a hangok elhalkultak, újra visszatértek, majd újra elhaltak. De az életnek s az élettelenségnek ezek a gyöngye jelei még súlyosabbá tették Shangri-La komor mozdulatlanságát. Elhagyott udvarai s halvány épületei oly nyugodalmasan pihentek, mintha a lét minden sietsége visszahúzódott volna előlük, mint a tenger apálya; a csend oly vigyázva mosta körül a sziklafalakat, hogy a pillanatok is csak habozva meneteltek előre a szokatlan úton. Magasan Conway feje fölött, az egyik ablakból arany lámpafény áradt; ez volt-e vajon az a hely, ahol a lámák átadták magukat a szemlélődésnek s a bölcsesség keresésének, s kutatásaik vajon mennyire haladtak? Úgy tetszett neki ebben a pillanatban, mintha nem volna más módja a kérdés megoldására, mint hogy kinyissa a legközelebbi ajtót, belépjen rajta, átkutassa a folyosókat, termeket, míg rá nem talál az igazságra; de tudta, hogy ez a fajta sietség hiábavaló volna, s hogy minden mozdulatát ellenőrzik. Két tibeti szolga haladt át e pillanatban a teraszon, s végére érve, lustán nekidőltek a falnak. Jókedvű fiúknak látszottak, színes kabátjuk hanyagul lógott le meztelen vállukról. A mélyből újra felhangzott a gongok és trombiták szava, és Conway hallotta, hogy az egyik tibeti kérdést intéz társához.

– Elégették Talut – hangzott a felelet. Conway, aki elég hiányosan értette nyelvüket, abban reménykedett, hogy folytatni fogják a beszélgetést; egyetlen megjegyzésnek nem sok hasznát láthatja. A beszélgetés valóban folytatódott, a kérdező hangját azonban Conway nem hallotta meg, s így kénytelen volt megelégedni a feleletekkel.

- Odakünn halt meg!
- Shangri-La parancsainak engedelmeskedett!
- Egy nagy madár hátán átrepülte a hegyeket!
- Idegeneket is hozott magával!
- Talu nem ijedt meg a kinti széltől s a kinti fagytól!
- Hosszú ideje van már, hogy elhagyta a Kék Hold völgyét, de az emberek nem felejtették el.

Más érdemes kijelentés, amelynek Conway hasznát vehette volna, nem

hangzott el, s így rövidesen visszatért lakóházába. Amit hallott, újabb kulcsot szolgáltatott neki a titkok megértéséhez, s ez a kulcs oly magától értetődő volt, s egyszerű, hogy Conway elcsodálkozott rajta, hogy nem lelte meg a maga erejéből. Emlékezett rá ugyan, hogy egy pillanatra megforgatta fejében, de oly valószínűtlen megoldás volt, hogy rögtön messzire eltolta magától. Most azonban azon vette magát észre, hogy nem tehet mást, kénytelen lenyelni, bármilyen fantasztikus s valószínűtlen is, ezt az egyetlen lehetséges megoldást. Baskuli elrablásuk s egész útjuk nem egy örült értelmetlen tette volt! Pontosan végrehajtott terv volt, amelyet Shangri-La kezdeményezésére valószínűsített meg. A halott pilótát név szerint ismerték azok, akik itt éltek; közéjük tartozott, halálát meggyászolták. Minden jel arra mutatott, hogy egy irányító, magas értelem vezette a szálakat, amely tisztában volt saját céljaival; egy kemény s határozott gondolat kötötte össze hosszú ívben a megmagyarázhatatlan órákat és mérőföldeteket. De mi volt mindennek a célja? Mi értelme volt annak, hogy egy angol királyi repülőgép négy véletlen utasát elszállítsák ebbe a Himaláján túli magányba?

Conwayt ugyan valamennyire megijesztette a probléma, de érezte, hogy alapjában véve nem veszi túl komolyan. A kérdés azon az egyetlen ponton támadta meg kíváncsiságát, amelyen ez megtámadható volt; egy értelemmel megoldható világos feladatot állított eléje. Conway azonnal elhatározta, hogy hideglelős felfedezését nem közli senkivel... sem társaival, akiken amúgy sem tudna segíteni, sem házigazdájával, aki nem akarna.

6.

– Az a véleményem, hogy vannak emberek, akik ennél rosszabb helyen is megélnek – jegyezte meg Barnard az első hét vége felé. Ez a következtetés kézenfekvő volt. Az elmúlt hét folyamán a társaság lassanként bizonyos házirendet alakított ki magának, s Csang segédletével az idő nem múlt el unalmasabban, mint odahaza némely elnyúló ünnepnapon. Valamennyien megszokták már a ritka levegőt, s elég kellemesnek, sőt üdítőnek találták, feltéve, hogy tartózkodtak minden nagyobb testi erőfeszítéstől. Megtanulták, hogy a nappalok melegek, az éjszakák hidegek, hogy a kolostor majdnem teljesen védve van a szelektől, hogy a Karakal lavinái leggyakrabban dél felé ereszkednek alá, kitapasztalták, hogy a völgyben jó dohány terem, hogy bizonyos ételek s italok jobbak, mint mások, s hogy mindegyiküknek más és más az ízlése, s mások a bogarai. Egyik a másikról annyit tudott, mint amennyit négy iskolás fiú tud meg egymásról egy iskolában, amelyből különösképp az összes többi tanítvány kimaradt. Csang fáradhatatlan volt azon

igyekezetében, hogy megkönnyítse nekik az életet. Kirándulásokra vitte őket, könyveket ajánlott nekik; ha az étkezések alatt olykor egy-egy kellenetlen szünet állt be, betöltötte halk, szeretetre méltó társalgásával, s egészében véve páratlanul szívélyes, jóakarátú s ötletes volt. A szívesen adott s az udvariasan megtagadott felvilágosítások közötti határvonal most már oly nyilvánvaló volt, hogy a szeszélyes Mallinsonon kívül már senki sem ütközött belé. Conway ezt is örömmel vette tudomásul, s elraktározta egyre növekvő adatgyűjteményébe. Barnard tovább "ugratta" a kínait, Nyugat-Amerika legjava hagyományai szerint.

– Ez egy átkozottul jó szálloda, Csang – mondta neki. – De újságokat miért nem járatnak? Az egész könyvtárukat odaadnám egy mai Herald Tribune-ért!

Csang feleletei mindenkor komolyak voltak, ha meg is látszott rajta, hogy nem minden kérdést vesz komolyan.

– Könyvtárunkban meg fogja találni a The Timesnak néhány régebbi évfolyamát. Sajnálatomra közölnöm kell – tette hozzá –, hogy csak a londoni Timesot!

Conway azt is elégedetten állapította meg, hogy a völgy nem elérhetetlen számukra, bár a leszállás nehézségei elkerülhetetlenné tették a mindenkori kíséretet. Csang társaságában egy ízben egy teljes napot töltöttek a völgyben, amelynek zöld növényzete oly kellemes frissességgel tündökölt a sziklafal alatt. Conwayt személy szerint rendkívül érdekelt a kirándulás. Bambuszból font hordszékeken tették meg az utat, amelyek merészen lengtek el a szakadék fölött, míg a teherhordók könnyed biztonsággal s szinte hanyag eleganciával ereszkedtek le a meredek ösvényen. Nem volt válogatós embereknek való út, de amikor végül is leértek az erdő borította barátságosabb dombokra, teljes egészében fel tudták mérni a kolostor kivételesen szerencsés fekvését. A völgy szinte ijesztő termékenységgű paradicsom volt, s a néhány ezer lábnyi magasság, amely a hegycsúcstól elválasztotta, lehetővé tette, hogy a mérsékelt s a tropikus égövek növényzete egymás mellett teremjen meg. Egyetlen négyzetkilométernyi terület sem volt kihasználatlan, s a talajt a legvalószínűtlenebbül változatos növényzet fedte. A megművelt terület kb. tizenkét mérföld hosszúságú volt, szélessége egy és öt mérföld között váltakozott, s bár a völgy rendkívül keskeny volt, a nap legmelegebb részében egész éven át érte a napfény. A levegő árnyékban is elég meleg volt, jóllehet a patakoknak, amelyek bőven öntözték a területet, jéghideg volt a vize.

Conway, amikor újabb csodálkozó tekintetet vetett a hatalmas sziklafalra, újból tudatára jutott a mögötte rejlő rejtett veszélynek; ha nem védi meg a hatalmas sziklagát, a völgy helyén egy mély, gleccserekből táplálkozó tó terült volna el. Így csak néhány folyó s gyors patak haladt át rajta, amelyek hatalmas vízmedencékbe torkolltak, s mint egy óriási egészségügyi gépezet,

lelkiismeretesen megöntözték a földeket s ültetvényeket. Amíg földrengés vagy földcsuszamlás nem dönti le a falat, a völgy meg fog maradni a nyugalom s a béke völgyének.

De még ez a távoli kockázat is csak emelte a jelen szeretetre méltó szépségét. Conwayt újra hatalmába ejtette az eredetiségnek az a varázsa, amely oly boldoggá tette Kínában leélt éveit. A környező óriási sziklatömegek éles ellentétet képeztek az apró, tiszta s jó karban tartott kertekkel, a folyó partján álló színes teaházakkal, s könnyelmű játékszerű kis faépületekkel. A völgy lakossága igen sikerült kínai és tibeti keveréknek látszott; tisztábbak, arányosabbak s ügyesebbek voltak mindkét fajtánál, s kevésbé satnyultak el az egymás közti házasodástól. Mosolyogva vették szemügyre az idegeneket, s barátságosan köszöntötték Csangot; jókedvűek s szeretetreméltóan kíváncsiak voltak, bár látszott rajtuk, hogy soha nem sietős a dolguk. Mindent összevéve, Conwaynek az volt a benyomása, hogy egyike a legsikerültebb közösségeknek, amelyeket valaha látott, s még Brinklow kisasszony is, aki meg volt róla győződve, hogy egy pogány erkölcsi fertőt fog találni, kénytelen volt bevallani, hogy a "felületen" látszatra minden a legnagyobb rendben van. Szemlélatomást nagy megkönnyebbülést okozott neki, hogy a bennszülöttek "teljesen" fel voltak öltözve, s még az sem zavarta, hogy a nők szűk, testhez álló kínai nadrágot viselnek; hogy buddhista templomban való szorgos kutatásai eredményeképp is csak egy-két olyan tárgyat talált, amelyek némiképp fallikus képzeteket ébresztettek. Csang elmagyarázta, hogy a templomnak megvannak a maga külön lámái, akik, bár nem tartoznak ugyanabba a rendbe, mint Shangri-La, de innét kapják "mérsékelt" utasításait. Amint később kiderült, még egy konfucianus és egy taoista²¹ templom is állt a völgyben.

A drágakőnek sok fazettája van – mondta a kínai –, s lehetséges, hogy különböző vallások különbözőképpen igazak.

– Ezzel egyetértek – mondta Barnard szívélyesen. – Soha nem volt bizalmam a szektariánus veszekedésekhez! Csang, maga egy filozófus!... Ezt meg kell jegyezmem... hogy is mondta?... a különböző vallások különbözőképpen igazak! Maguk itt a hegyekben mégiscsak bölcs fickók, hogy ezt kitalálták! Igazuk is van... ebben halálosan bizonyos vagyok!

– Mi azonban – felelte Csang álmodozva – csak mérsékeltlen vagyunk benne bizonyosak!

Brinklow kisasszony lelki egyensúlyát nem zavarta meg ez a beszélgetés. Szemlélatomást egy önálló gondolattal volt elfoglalva, amelynek rövidesen hangosan is kifejezést adott.

21 Konfucius (i. e. 552-479). kínai bölcs tanainak követője. A tan a világegyetemmel közös harmóniát hirdeti A taoizmus a világtól való elvonulást hirdeti

– Ha hazatérek – mondta keskeny ajkaival –, meg fogom kérni a Társulatot, hogy küldjön ide egy missziót.

Ez nyilvánvalóan jóval egészségesebb felfogás volt, s még Mallinson is, bár nem szerette a missziósokat, láthatóan helyeselte a tervet.

– Magát küldjék ki! – mondta. – Természetesen csak akkor, ha szívesen jön ide!

– Nem arról van szó, hogy az ember szívesen jön-e, vagy nem! – felelte Brinklow kisasszony. – Az ember természetesen nem jön szívesen... miért is jönne? Arról van szó, hogy mit érez kötelességének!

– Azt hiszem – mondta Conway –, hogy ha misszionárius lennék, ide jönnék a legszívesebben!

– Ebben az esetben – vágott vissza Brinklow kisasszony – semmi érdeme nem volna!

– Nem gondoltam érdemre!

– Annál rosszabb! Nem helyes, ha az ember azt teszi, amit szeret. Nézze meg ezeket az embereket itt!

– Nagyon boldognak látszanak!

– Ez az! – felelte Brinklow kisasszony hirtelen nekivadulva. – De akárhogy van is – tette hozzá –, nem látom be, hogy miért ne kezdhethém el azzal, hogy megtanulom a nyelvüket! Csang úr, szerezhetne nekem valami könyvet?

Csang elragadtatott arcot vágott.

– Természetesen, madame, a legnagyobb örömmel! S ha nincs kifogása ellene, hogy véleményt nyilvánítsak, kitűnő gondolatnak tartom!

Amikor este visszatértek Shangri-Lába, kiderült, hogy a kínai elsőrendű fontosságúnak tartja az ügyet, Brinklow kisasszony első pillanatban kissé meghökkent, amikor kezébe nyomta a testes kötetet, amelyet a XIX. században állított össze valamilyen szorgalmas német nyelvész (nyilván egy vékonyabb s kezesebb könyvre gondolt, valamilyen "Tíz óra alatt tibetiül" modorban), de Conway bátorítására s a kínai segítségével belekezdett a tanulásba, s rövidesen észre lehetett rajta venni, hogy vad lelki elégtétellel biflázza az anyagot.

Conway maga is sok mindenféle oly dolgot talált, amelyek érdekelték, teljesen eltekintve attól a központi nagy kérdéstől, amelyet önmaga tett fel magának. A napos, meleg időben többnyire a könyvtárban vagy a zenepavilonban tartózkodott, s mindinkább megerősödött abban a meggyőződésben, hogy a lámák egészen kivételes kultúrával rendelkeznek, ízlésük, irodalmuk kifejezetten katolikus volt; egy görög nyelvű Platón egy angol Omar mellett áll a könyvespolcon, Nietzsche Newton mellett, fölöttük Thomas More, Hannah More, Thomas Moore, George Moore, sőt még az öreg Moore-t is megtalálta. Becslése szerint a könyvtár húsz-harmincezer kötetből

állt; de nem tudta megállapítani, hogy milyen rendszer szerint van összeállítva. Igyekezett kinyomozni, hogy az utolsó beszerzések milyen korszakból valók, de az *Im Westen nichts Neues*²² volt megjelenési kelet szerint a legfrissebb könyv, ami a kezébe került. Egyik következő látogatása alkalmával megtudta Csangtól, hogy körülbelül 1930 közepéig terjednek az újabb beszerzések, amelyek idővel nyilván szintén be lesznek osztva a könyvtárba; ezek a könyvek már a kolostorban vannak.

– Amint látja – mondta a kínai –, igyekszünk lépést tartani az idővel!

– Alig hiszem – felelte Conway mosolyogva –, hogy ebben mindenki egyetértene önnel! Rengeteg dolog történt például múlt év óta is!

– Semmi olyan – felelte Csang –, amit 1920-ban ne lehetett volna előre látni, vagy amit 1940-ben ne lehetne jobban megérteni!

– A világháború utolsó fázisai nem érdeklik önt?

– Kellő időben rendkívül érdekelni fognak.

– Azt hiszem, Csang, kezdem magát érteni! Maguk másképp vannak beállítva, erről van szó... az idő kisebb szerepet játszik maguknál, mint a többi embernél! Ha én Londonban élnék, nem ragaszkodnék feltétlenül ahhoz, hogy az újságok aznapi utolsó kiadását elolvassam, maguk meg nem bánják, ha egyéves lapot kapnak a kezükbe. Mind a két magatartást méltánylom. Erről jut eszembe, előttünk mikor jártak itt utoljára vendégek?

– Sajnos, Conway úr, erre nem tudok felelni!

Majd mindegyik beszélgetésük így végződött, de Conway ebbe hamarabb belenyugodott, mint az ellenkező végletbe, amelytől annak idején rengeteget szenvedett: a beszélgetésektől, amelyeket, bármit tett is, nem lehetett befejezni. Egyre jobban megszerette Csangot, s mindegyik találkozásuk hozzájárult rokonszenve növekedéséhez. Egy dolog zavarta: hogy nem találkozott soha a kolostor lakóival. Feltéve, hogy a lámák maguk elzárkóznak, de nem voltak-e a kolostornak Csangon kívül más tanítványai is, akik szabadabban mozogtak?

Igaz, hogy a kis mandzsu lánnyal olykor találkozott a zenepavilonban, de a lány nem értett angolul, s ő maga még mindig nem akarta elárulni, hogy tud kínaiul. Conway nem tudta megállapítani, hogy a lány saját kedvtelésére játszik-e, vagy pedig zenei tanulmányokat folytat; játéka, mint egyébként egész viselkedése is, gyönyörködtetően szabatos volt, s mindig csak a legismertebb kompozíciókat játszotta, Bachot, Corellit, Scarlattiit, olykor Mozartot. Jobb szerette a spinétet a zongoránál, de ha Conway játszott, komoly, majdnem kötelességszerű figyelemmel hallgatta. Nem lehetett tudni, hogy lelke mit rejteget magában, még korát sem igen lehetett felbecsülni.

²² *Nyugaton a helyzet változatlan*. Remarque német író híres háborús regénye

Conway éppúgy elhitte volna, hogy harmincon felül, mint hogy tizenhárom alul van; különösképpen e két teljesen valószínűtlen feltevés közül egyiket sem lehetett elvetni.

Mallinson, aki olykor, ha jobb dolga nem volt, eljött a pavilonba zenét hallgatni, több ízben kifejezte kétségét Conway előtt.

– El nem tudom képzelni – mondta –, hogy mit keres itt ez a lány! Ez a lámaügy esetleg megfelelhet egy ilyen öreg fickónak, mint Csang, de mi örömet találhat benne egy fiatal lány? Szeretném tudni, hogy mióta van itt?

– Én is szeretném tudni, de ez egyike azoknak a dolgoknak, amelyekről nem beszélnek velünk!

– Gondolja, hogy szívesen van itt?

– Erre nem tudnék felelni. Látszólag azonban nincs kifogása ellene!

– Semmiféle érzés nem látszik meg rajta – mondta Mallinson. – Elefántcsont babára jobban hasonlít, mint emberre!

– Mindenesetre szeretni való kis teremts! – Szeretni való... igen! De kérdés, hogy megengedi-e?

Conway elmosolyodott.

– Mindenesetre van miért szeretni – mondta. – Gondolja meg, Mallinson, hogy ennek a kis elefántcsont babának milyen modora van, milyen ízlésesen öltözködik, milyen jól játszik, s végül nem utolsósorban, hogy nem úgy mozog a szobában, mintha hokit játszana. Nyugat-Európában, amennyire meg tudtam állapítani, rengeteg nő van, aki nem dicsekedhetnék el ezekkel az erényekkel!

– Conway, maga csúnya szájú, cinikus ember, nőket illetőleg!

Conway már megszokta ezt a jellemzést. Régebben sok dolga volt nőkkel, s különböző indiai állomáshelyein éppoly könnyen kibírta a cinizmus vádját, mint sok egyebet. A valóságban úgy állt a helyzet, hogy azelőtt sok jó barátja volt a nők között, akik szívesen férjhez mentek hozzá, ha megkérte volna a kezüket... de nem kérte meg! Egy ízben a Morning Post majdnem közölte eljegyzését, de a lány nem akart Pekingben élni, ő pedig Tunbridge-Wellstől húzódozott, s e kétféle ízlést nem lehetett összeegyeztetni. Amennyire szerzett tapasztalatai alapján megítélhette, elég vonzó hatással volt a nőkre, ha ez a hatás nem is volt állandó, s nem vezetett mindig célhoz. Mindazonáltal egészében véve nem volt cinikus.

– Harminchét éves vagyok – mondta nevetve –, maga pedig, Mallinson, huszonnégy! Ennyi az egész különbség kettőnk között!

A fiú egy ideig még hallgatott.

– Mit gondol – kérdezte hirtelen –, Csang hány éves lehet?

– Negyvenkilenc és száznegyvenkilenc között – felelte Conway mosolyogva.

De a négy kirándulónak ennél megbízhatóbb értesülései voltak, amelyeket idővel nyilván hasznosítani tudnak majd! Igaz, hogy az a körülmény, hogy olyik érdeklődésüket nem elégíthették ki kedvük szerint, árnyékba borította némileg azt a töméntelen pontos adatot is, amit Csang rendelkezésükre bocsátott! A völgy lakosságát, szokásait és erkölceiket illetően például mindent megtudhattak, amit akartak, s Conwaynek, akit rendkívül érdekelt a tárgy, számtalan olyan beszélgetése volt Csanggal, amelyet érdemlegesen fel lehetett volna használni valamilyen doktori értekezéshez. Különösen az a rendszer érdekelte, amely szerint a völgy lakosságát kormányozták; kiderült, hogy meglehetősen laza s rugalmas alkotmány volt ez, amellyel a kolostori lámák elég jóakaratóan és önkényesen éltek. De hogy kitűnő eredményeket értek el vele, arról Conway minden alkalommal, ha leszállt a völgybe, személy szerint meggyőződhetett. A jog- és rendvédelem kérdése kissé megzavarta; se katonákat, se rendőrséget nem látott, holott kellett lennie valamilyen végső eszköznek a javíthatatlanok büntetésére. Kérdésére Csang azt felelte, hogy a völgyben ritkán történik bűneset, részben mert csak a legkomolyabb vétkeket tekintették annak. A kolostor személyzetének jogában áll a javíthatatlan bűnöst kikergetni a völgyből; ez a legsúlyosabb végső büntetésnek számít, s csak a legritkább esetben alkalmazzák. A Kék Hold leghatásosabb kormányzati intézkedése azonban a "jó modorra" való nevelés volt, mondta, amely megérezte az emberekkel, hogy mi az, amit nem szabad megtenniök, s hogyha mégis megteszik, maguk ellen vétenek vele.

– Maguk angolok – mondta Csang – nyilvános iskoláikban ugyanerre az érzékenységre tanítják meg növendékeiket, csak attól félek, hogy nem ugyanazokkal a dolgokkal szemben. A mi völgyünk népe például érzi, hogy "nem illik" idegenektől megtagadni a vendégszeretetet, dühödten veszekedni, vagy valamilyen elsőbbségért versenyezni egymással! Az a magatartás például, amit a maguk tanárai úgy neveznek, hogy "a játszótér harci szelleme" – teljességgel barbárnak tűnne fel nekik... az alacsony ösztönökkel való meg nem engedett, könnyelmű játéknak tartanak!

Conway megkérdezte, hogy nők körül soha nincsenek-e véleményeltérések?

– Ritkán – felelte Csang –, mert nem egyezik a jó modorral oly nőhöz közeledni, akit egy másik férfi megkíván.

– Tegyük fel azonban, hogy valaki oly erősen ragaszkodik a nőhöz, hogy fűtyül arra, hogy egyezik-e a jó modorral, vagy nem?

– Ebben az esetben, kedves uram, a másik férfira hárul a feladat, hogy illően viselkedjék, s átengedje neki a nőt, s a nőre, hogy megfelelő kellemesen

bánjon vele! Meg lenne lepve, ha látná, hogy egy kis udvariasság mennyire megkönnyíti mindezeknek a kérdéseknek a megoldását.

Conway a völgyben tett látogatásai alkalmával minden esetben találkozott a jóakaratokkal s elégedettségnek ezzel a szellemével, amit annyival többre becsült, mert tudta, hogy minden mesterségek közül a kormányzás mestersége az, amely mind a mai napig a legfejletlenebb s legtökéletlenebb! Ily értelmű bókjára azonban Csang azt felelte:

– Nekünk az a meggyőződésünk, kedves uram, hogy tökéletesen csak úgy lehet kormányozni, ha az ember keveset kormányoz!

– Feltételezem, hogy a politikai demokrácia nagy gépezetét nem ismerik, a szavazást stb.

– Nem, nem ismerjük. A mi népünk csak megrökönyödne azon, ha ki kellene jelentenie, hogy az egyik rendőrség egészen kitűnő, a másik pedig egészen használhatatlan!

Conway mosolygott. Értelmes, kitűnő álláspontnak tartotta. Brinklow kisasszony pedig látható elégedettséggel folytatta tibeti nyelvtanulmányait. Mallinson tovább dühöngött s emésztette magát, Barnard pedig kitarított nyugodt egykedvősége mellett, amely akár szívből jövő, akár tettetett volt, mindenképpen figyelmet s megbecsülést érdemelt.

– Az igazat megvallva – mondta Mallinson Conwaynek –, ez az alak kezd az idegeimre menni! Meg tudnám érteni, ha összeszorítaná a száját, s úgy túrná el a helyzetet, de ez az állandó pojacáskodása feldühít. Figyelje meg, rövidesen ráül valamennyiünknek a fejére!

Conway is több ízben elcsodálkozott már azon a könnyedségen, amellyel Barnard belenyugodott a helyzetbe.

– Nem szerencse mindannyiunkra – felelte Mallinsonnak –, hogy ilyen gyorsan megbarátkozott a körülményekkel?

– Én furcsállom! Ismeri maga ezt az embert, Conway?

– Nem jobban, mint maga! Úgy tudom, hogy Perzsiából jött, ahol olajforrások után kutatott. Úgy látszik, az a természete, hogy könnyen veszi a dolgokat... Amikor kiürítettük Baskult, jó adag fáradságomba került, amíg rábeszéltem, hogy velünk tartson. Végül is csak akkor egyezett bele, amikor figyelmeztettem rá, hogy az amerikai útlevelel aligha fogja megvédeni a golyóktól!

– Látta az útlevelét?

– Valószínűleg láttam, de nem emlékszem rá. Miért kérdi?

Mallinson nevetett.

– Attól félek, azt fogja gondolni, hogy olyasmibe avatkozom, ami nem az én dolgom. De miért is ne tenném meg? Az a két hónap, amit ezen a helyen fogunk tölteni, úgyis leleplezi minden titkunkat, ha ugyan vannak titkaink!

Akárhogy is, különös eset volt, s nem szóltam eddig senkinek egy árva szót sem. Azt hittem, hogy magának sem fogok szólni, de minthogy most már elkezdünk róla beszélgetni, hát mindegy!

– Természetesen! De talán mondja most már meg végre, hogy mit akar!

– Nos, Barnard hamis útlevétellel utazik, s nem hívják Barnardnak!

Conway felhúzta szemöldökét, de e mozdulat hevesebb volt, mint a nyugtalanság, amelyet kifejezett. Barnarddal annyira, amennyire rokonszenvezett, de alapjában véve közömbös volt neki, hogy ki és micsoda.

– Hát miért, mit gondol, ki ez az ember?

– Chalmers Bryant.

– A fenét az! Miből gondolja?

– Elvesztette a jegyzőkönyvét, s Csang megtalálta, s abban a hiszemben, hogy az enyém, ideadta nekem. A notesz tele volt újságvivágásokkal, s néhány közülük kiesett, s nem tehetek róla, de elolvastam őket. Elvégre amit a lapok írnak, az már nem magánügy, vagy legalábbis nem szabadna annak lennie! Valamennyi Bryantról szól, arról, hogy nyomában vannak, s az egyik egy fényképet közöl, amely a bajusztól eltekintve, rendkívül hasonlít Barnardra.

– Elmondta neki a felfedezést?

– Nem. Minden megjegyzés nélkül visszaadtam a noteszt.

– Ezek szerint tehát egyetlen bizonyítéka a lapban közölt fénykép.

– Eddig az egyetlen!

– Nem hiszem, hogy én egy ilyen fénykép alapján azonosítani tudnék valakit. Természetesen lehet, hogy magának igaza van... lehet, hogy ez az ember tényleg Bryant. Ha igaz, úgy érthető afölötti elégedettsége, hogy itt van! Ennél jobb rejtkehelyet keresve sem találhatott volna!

Mallinson kissé csalódottnak látszott. Azt remélte, hogy szenzációs hírei melegebb fogadtatásra fognak találni.

– Mit szándékszik tehát tenni? – kérdezte. Conway egy pillanatig elgondolkodott.

– Nem nagyon tudom – mondta. – Valószínűleg semmit. Mit tehet az ember ilyen esetben?

– Ha valóban Bryant, akkor ártalmatlanná kell tenni...

– Kedves Mallinsonom, ha ez az ember maga Néró volna, akkor sincs hozzá semmi közünk e pillanatban. Akár szent, akár szélhámos, amíg itt vagyunk, meg kell elégednünk egymás társaságával, s nem nagyon látom be, hogy mit segítene rajtunk, ha más álláspontot foglalnánk el. Ha Baskulban sejtettem volna, hogy kiről van szó, természetesen igyekeztem volna érintkezésbe lépni Delhivel... nyilvánvalóan ez lett volna a kötelességem! Most azonban igényt tarthatok arra, hogy minden kötelezettségem kívül legyek!

– Nem gondolja, Conway, hogy ez a szempont nem a legkorrektebb?
– Nem törődöm vele, korrekt-e, ha értelmes.
– Feltételezem, hogy nekem is azt tanácsolja tehát, hogy felejtsem el, amit tudok.

– Erre valószínűleg nem lesz képes. De mindenképp azon a véleményen vagyok, hogy mi ketten tartjuk titokban! Nem Barnadra vagy Bryantra való tekintettel, hanem hogy elkerüljünk egy lehetetlen helyzetet, ha egyszer elmegyünk innét.

– Az a véleménye tehát, hogy bízzuk sorsára?

– Én másképp fejezném ki, s azt mondanám, hogy engedjük át másvalakinek az örömet, hogy elfogja! Ha az ember jó egyetértésben élt valakivel több hónapon át, azt hiszem, nem helyénvaló, hogy maga rakja rá kezére a bilincset.

– Azt hiszem, nem vagyok magával egy véleményen, Conway! Ez az ember nagystílú, de közönséges tolvaj. Ismerek egy csomó embert, akik miatta vesztették el vagyonukat!

Conway vállat vont. Titokban volt benne némi tisztelet Mallinson feketére s fehérre osztott erkölcsi kódexe iránt; az iskolák tanította morál, gondolta, elég nyers dolog, de legalább egyenes! Ha valaki megsérti a törvényt, mindenkinek kötelessége az igazságszolgáltatás kezére juttatni... feltéve természetesen, hogy olyan törvényről van szó, amelyet nem illett megszegni. A csekkokról, részvényekről s mérlegekről szóló törvény pedig nyilvánvalóan az a fajta volt. Bryant vétett ellene, s bár Conway annak idején nem érdeklődött különösebben az eset iránt, az volt a véleménye, hogy elég nagyszabású eset volt. Mindössze annyit tudott róla, hogy a New York-i Bryant-csoport bukása következtében körülbelül százmillió veszett el, ami rekord volt még olyan világban is, amely csak úgy izzadta magából a rekordokat. Bárhogy történt is (Conway nem értett a pénzügyekhez), nyilvánvaló volt, hogy Bryant az orránál fogva vezette a Wall Streetet, aminek következményeképp elfogatási parancsot bocsátottak ki ellene, megszökött Európába, a kormány pedig kiadatását követelte egy fél tucat országtól.

– Ha megfogadja tanácsomat – mondta Conway –, ne beszéljen a dolgról! Nem az ő érdekében, hanem a mienkben! Azt hiszem, ez a leghelyesebb, tekintve, hogy annak a lehetősége is fennáll még, hogy Barnard nem az, akinek tartja!

De az volt, s ez még ugyanaznap este vacsora után kiderült. Csang már visszavonult volt, Brinklow kisasszony tibeti nyelvtanával szórakozott, s a három férfi feketekává mellett szivarozva, csendben nézegette egymást.

Étkezés alatt már szintén gyakran kihagyott a társalgás, s talán teljesen elakadt volna, ha Csang tapintata s szeretetreméltósága nem menti meg a helyzetet. Most, hogy a kínai elment, kínos csend állt be, Barnardnak egyetlen vicc sem jutott eszébe. Conway tisztában volt vele, hogy Mallinson erejét meghaladja, hogy úgy tegyen, mintha semmi sem történt volna, s tisztában volt azzal is, hogy Barnard túl ravasz, semhogy ne érezte volna, hogy valami történt.

Az amerikai hirtelen mozdulattal eldobta szivarját.

– Úgy látom, mind a ketten tudják, hogy ki vagyok – mondta.

Mallinson elpirult, mint egy fiatal lány, de Conway nem vesztette el nyugalmát.

– Igen – mondta –, Mallinson és én, azt hiszem, hogy tudjuk...

– Atkozott gondatlanság volt tőlem, hogy elhagytam az újságkivágásokat!

– Ilyen gondatlanság mindenkivel megesik.

– Örülök, hogy nyugodtan fogják fel a dolgot – mondta Barnard. – Az is tiszta nyereség.

Újabb szünet következett, amelyet hirtelen Brinklow kisasszony éles hangja szakított meg.

– Én aztán igazán nem tudom, Barnard úr – mondta –, hogy kicsoda maga, de kezdettől fogva meg voltam győződve, hogy rangrejtve utazik! – Valamennyien kérdően néztek rá. – Emlékszem – folytatta –, hogy amikor Conway úr azt mondta, hogy az újságok meg fogják említeni nevünket, maga azt mondta, hogy nem törődik vele. Ekkor gondoltam, hogy Barnard nem lehet az igazi neve.

A vádlott csendesesen elmosolyodott, s új szivarra gyújtott.

– Madame – mondta udvariasan –, ön nemcsak remek detektív, de felette ötletes nevet is adott pillanatnyi helyzetemnek. Valóban rangrejtve utazom. Úgy van, ahogy mondja. Ami pedig magukat illeti – fordult a két férfi felé –, bizonyos szempontból nem bánom, hogy felfedezték, ki vagyok. Amíg egyikük sem sejtette, megúsztam volna a dolgot, de jelen helyzetünket tekintve, azt hiszem, nem lenne tisztességes dolog, ha tovább adnám az előkelőt. Maguk oly kedvesek hozzám, hogy nem akarok bajt okozni. Úgy látom, hogy még rövidebb-hosszabb időt egymás társaságában kell töltenünk, s azt hiszem, helyes, ha mindegyikünk igyekszik segíteni a másikon, ahogy erejéből telik. Ami pedig a későbbiekre illeti, bízzuk a dolgokat sorsukra!

Mindez oly józan és okos volt, hogy Conway érdeklődése Barnard iránt egyik pillanatról a másikra megnövekedett, sőt ami különösnek tetszhetik, úgy érezte, hogy érdeklődésével együtt tisztelete is megnőtt. Nehéz dolog volt elképzelni, hogy ez a nehézkes, húsos, jó humorú s családapai megjelenésű ember a világ legnagyobb szélhámosa volt. Sokkal jobban hasonlított ahhoz a

típushoz, amelyből valamivel nagyobb műveltséggel a népszerű elemi iskolai igazgatók kerülnek ki. Jókedve mögött fel lehetett fedezni nem egy jelét nemrég múlt erőfeszítéseknek s bánatoknak, ami azonban nem jelentett annyit, hogy humora erőltetetten hatott. Nyilvánvalóan az az ember volt, akinek látszott... jó fiú, ahogy a világ mondja, természete szerint bárány, akit mestersége tett cápává.

– Igaza van – mondta Conway.

Barnard nevetett. Úgy látszott, mintha még az eddiginél is nagyobb készletei volnának jókedvben, s hogy ezeknek a felhasználására csak most fog sor kerülni.

– Te jó Isten, ez micsoda egy különös ügy! – kiáltotta, és kényelmesen hátradólt székében. – Előbb átvágtattam Európán, majd végig Törökországon és Perzsián, hogy végül is ebbe a várkastélyba lukadjak ki! A rendőrség mindenütt a nyomomban, elképzelheti... Bécsben majdnem elfogtak! Az elején elég izgalmas dolog ez a vadászat, de végül is kikezdi az ember idegeit. Egy ideig nyugodtan éldegeltem Baskulban... az volt a meggyőződésem, hogy egy felkelés kellős közepén vagyok a legjobban megvédve.

– S igaza is volt – felelte Conway mosolyogva. – Épp csak a golyók ellen nem!

– Igen – mondta Barnard –, s ez végül is megzavart! Mondhatom maguknak, nehezemre esett a választás!... Maradjak Baskulban, s ott csukassam le magamat, vagy pedig tegyek egy kirándulást a kormány repülőgépén, amely egyenesen a fogházőrök karjaiba szállítana? Egyikre sem tudtam magamat elszánni!

– Emlékszem – mondta Conway. Barnard újra nevetett.

– Elképzelheti – folytatta –, hogy a hirtelenében megváltozott útiterv nem szomorít el túlságosan. Megengedem, hogy elsőrendű rablóbarlangba kerültünk, de ami engem illet, ha kerestem volna, se találhattam volna jobbra. Nem szoktam szitkozódni, amíg jól megy a dolgom.

Conway mosolya egyre szeretetreméltóbb lett.

– Értelmesen fogta fel a helyzetet – mondta –, bár azt hiszem, hogy kissé eltúlozta a dolgot. Mi már valamennyien csodálkoztunk azon, hogy miért van olyan nagyon megelégedve.

– Igaz, meg voltam elégedve! Nem rossz hely ez, higgyék el, ha az ember már megszokta. A levegő egy kicsit csípős az elején, de az ember mindenütt talál hibát. Cserébe csinos s nyugodt hely! Én ősszel Palm Beachbe szoktam menni egy kis pihenésre, persze hiába, mert az ember ott se kerül ki a rumliból. Itt, úgy látom, megkapok mindent, amit az orvos rendelt, s ez bizonyára jót fog tenni! Új, az eddigitől eltérő koszt, nincs íróasztal a közelemben, s az ügynököm hiába hív a telefonhoz!

– Amit nyilván őszintén szívből sajnál!

– Biztos! Csúnya egy rendetlenséget hagytam hátra, arra mérget vehet!

Barnard ezt oly egyszerűen mondta, hogy Conway nem térhetett ki a felelet elől.

– Nem nagyon értem – mondta –, hogy mi az, amit általában pénzügyi politikának neveznek.

Ez próbaballon volt, s az amerikai szemrebbenés nélkül megfelelt a kérdésre.

– Pénzügyi politika – mondta –, többnyire nem más, mint ostoba nagyképűség!

– Magam is így gondoltam – mondta Conway.

– Hallgasson ide, Conway, el fogom magyarázni a dolgot. Az ember azt hiszi, amit évek óta mindig megtett, s amit egy csomó más ember ugyancsak évek óta szakadatlanul tesz, s egyszerre az egész piac, nem tudni, miért, az ember ellen fordul! Az ember nem érti a dolgot, de megfeszíti erejét, s elkezd várni a fordulatra. De elvesztett vagy tízmillió dollárt, valamelyik újságban azt olvassa, hogy egy svéd tanár véleménye szerint közeleg a világ vége! Kérdem magától: az ilyen hírek alkalmasak-e arra, hogy bizalmat öntsenek a piacba? Az ember újabb ütést kap a fejére, de tovább vár. S addig vár, amíg nem jön érte a detektív, ha ugyan megvárja! Én odébbálltam!

– Azt állítja tehát, hogy az egész azon múltott, hogy nem volt szerencséje?

– Hát az nem volt, azt mondhatni!

– De maga más emberek pénzét is elvesztette – jegyezte meg Mallinson éles hangon.

– El én! De vajon miért? Mert mindannyian a semmiből akartak valamit előteremteni, de nem volt elég eszük, hogy a maguk erejéből nyélbe üssék!

– Ezt tagadom! Megbízta magában, s azt hitték, hogy magánál biztonságban van a pénzük.

– Nos, nem volt biztonságban! Nem lehetett biztonságban! Biztonság nincs, s akik ezt nem tudják, azok hasonlítanak arra a marhára, aki a tájfun elől egy esernyő alatt keresett menedéket.

Conway békítőén közbeszólt:

– Rendszerben van – mondta –, feltesszük, hogy nem bírt a tájfunnal!

– De még csak nem is vállalkozhattam rá, hogy kibírjam... mint ahogy maga sem segíthetett rajtunk, amikor már benne ültünk a repülőgépben. Ugyanaz a helyzet volt, de maga megőrizte a hidegvérét, Mallinsont pedig kirázta a kólika. Maga tudta, hogy nem tehet semmit, s hogy nem érdemes csak egy jajt is szólani! Én pontosan ugyanígy éreztem magamat, amikor beköszöntött a krach.

– Ennek semmi értelme! – kiáltotta Mallinson. – Szélhámoskodással

mindenki ki tud mászni a hínárból. Arról van szó, hogy a játékszabályok értelmében kell dolgozni.

– Ami átkozottul nehéz dolog, ha az egész játék darabokra törik. Egyébként is nincs a világon egy teremtett lélek, aki meg tudná mondani, hogy mik a játékszabályok. Harvard és Yale összes professzorai közül sincs egy se, aki megmondaná!

Mallinson haragosan felelt: – A köznapi tisztességes magatartás szabályairól beszélek – mondta.

– Próbáljon meg egyszer köznapi tisztességes magatartással trösztöket vezetni!

Conway újra közbelépett.

– Jobb, ha nem vitatkozunk – mondta. – Nincs kifogásom a hasonlata ellen, kétségkívül mind a ketten bekötött szemmel repültünk... mind betű szerinti értelemben, mind másként! Most azonban valamennyien itt vagyunk, ez az egyetlen lényeges dolog, s egyetértek magával abban, hogy rosszabbul is állhatnánk! Elég különös, ha az ember elgondolja, hogy négy, véletlenül összeverődött s több ezer mérföldnyire elrejtett ember közül három is akad, akik elég könnyen megvigasztalódnak. Magának utó kúrára s rejtkehelyre van szüksége. Brinklow kisasszony úgy érzi, pogányokat kell téríteni...

– Ki a harmadik? – szakította félbe Mallinson. – Remélem, nem rám gondol?

– Magam vagyok a harmadik – felelte természetes hangon Conway. – Az én indokaim pedig alighanem a legegyszerűbbek: szívesen vagyok itt!

S valóban, amikor tíz perc múlva megtette szokott esti sétáját, szórakozottan ténferegve a teraszon, majd a lótusztó körül, testileg s lelkileg egyként otthonosan érezte magát. Szó szerint igaz volt: szívesen volt Shangri-Lában. A levegő megnyugtatta az embert, a rejtély felizgatta; a végső érzés pedig rendkívül kellemes volt. Néhány nap óta különös felfogás alakult ki benne a kolostorról s lakóiról; az esze lépésről lépésre, fokonként tovább dolgozott ugyan a kérdésen, mélyebb lénye azonban teljesen nyugodt maradt. Egy matematikusra hasonlított, aki valamilyen elvont problémával foglalkozik... a probléma tovább dolgozik benne, de higgadtan s személytelen módon.

Ami Bryantot illeti, akit gondolatban s az életben továbbra is Barnardnak hívott, mind személyazonosságának, mind egyéb történetének kérdése pillanatok alatt a háttérbe tolult. Egyetlenegy mondata maradt Conway eszében, az, hogy "az egész játék darabokra tört", Conwayben nagyobb jelentőséggel visszhangzóit ez a mondat, mint amelyet az amerikai adott neki; úgy érezte, hogy nemcsak az amerikai bankokra és trösztökre érvényes. Egyképp illet Baskulra, Delhire és Londonra, háborúra és államvezetésre és

követségi vacsorákra; úgy tűnt neki, mintha ez az egész régi, felidézett világa foszlófélben volna, s kettejük között legfeljebb annyi volt a különbség, hogy Barnard zuhanása gyorsabb s drámaibb volt. Az egész játék kétségkívül darabokra tört. Szerencse, hogy a játékosokat nem lehet felelősségre vonni az elvesztett darabokért. A pénzemberek ebben a tekintetben szerencsétlenebb helyzetben vannak!

Itt Shangri-Lában azonban nagy csend s nyugalom uralkodott. A holdtalan égen egymás után kigyulladtak a csillagok, s a Karakal dómján halványkékes fény ragyogott. Conway érezte, hogy ha valamilyen véletlen folytán a szállítók most hirtelen megérkeznének, nem örülne annak, hogy időt takarít. Barnard se örülne neki, gondolta, s önkéntelenül elmosolyodott. Mulatságos egy fickó volt; Conway érezte, hogy mindennek dacára szereti Barnardot, egyébként aligha találná mulatságosnak! Valahogy az volt az érzése, hogy egy százmilliós veszteség túl nagy ahhoz, hogy lakat alá lehessen érte tenni az embert; könnyebb lenne, ha csak egy zsebórát lopott volna el! Egyébként is, hogy veszthet el egy ember százmillió dollárt? Talán csak abban az értelemben, ahogy egy miniszter könnyedén kijelentheti, hogy "odaadta Indiát".

Majd arra az időre gondolt, amikor a hazájukba visszatérő szállítókkal együtt el fogja hagyni Shangri-Lát. Elképzelte a hosszú, fárasztó utazást és Sikkimben vagy Baltisztanban valamilyen farmernél való megérkezésüket. Annak a percnak örjítőén jónak kell majd lennie, de Conway tudta, hogy csalódás lesz. Elképzelte az első kézszorításokat, bemutatkozásokat, a klubok verandáin az első koktélt, a napbarnított arcokat, amelyek alig leplezett hitetlenséggel fognak rá bámulni! Delhiben nyilván kihallgatásra fog jelentkezni az alkirálynál, és a C. I. C.-nél selyemturbános személyzet fogja fogadni, végtelen jelentéseket fog írni. Talán Angliába, Whitehallba is el fog utazni, a hajón az ismert fedélzeti játékokkal fogja elütni az időt, szinte már érezte valamelyik miniszteri titkár puha kézszorítását, hallotta az interjúvoló újságírók kérdezősködéseit, a nők kemény, gúnyolódó, férfifehes hangját. "Igaz az, Conway úr, hogy maga volt Tibetben?..." Az biztos, hogy legalább egy évig elrágódik majd ezen a történeten. De hogy öröme lesz-e majd benne, nem tudta. Eszébejutott Gordonnak egy mondata, amikor legutoljára találkoztak Khartoumban. "Szívesebben élnék dervisként a sivatagban, mint hogy Londonban minden este dinerre menjek!" Conway ellenszenve nem öltött ily határozott formát; épp csak azt érezte, hogy unni fogja a saját történetét, ha múlt időben kell majd elmondania.

Gondolataiból Csang váratlan közeledte zavarta fel.

– Uram – mondta a kínai a szokottnál gyorsabban suttogva –, nagy örömömről szolgálok, hogy fontos híreket közölhetek önnel...

A szállítmány tehát, úgy látszik, mégiscsak megérkezett, gondolta Conway az első pillanatban; különös volt, hogy épp most gondolt erre az eshetőségre. Az ijedség mindenek ellenére készületlenül érte.

– Nos? – kérdezte.

Csang maga is izgatottnak látszott, már amennyire erre fizikailag képes volt.

– Kedves uram, fogadja szerencsekívánataimat. Boldog vagyok, hogy a magam személyével is hozzájárultam... a Nagy Láma az én ismételt s hangsúlyozott ajánlatomra hozta meg határozatát. Azonnal látni kívánja önt!

Conway kissé kaján tekintetet vetett a kínaira. – Nem beszél olyan összefüggően, mint máskor, Csang – mondta. – Mi történt?

– A Nagy Láma beszélni kíván önnel!

– Megértettem. De miért ez az izgalom?

– Mert egészen rendkívüli s előzmény nélkül való dolog... s még én sem hittem benne, noha magam jártam utána. Még nincs tizennégy napja, hogy megérkezett, s ő máris látni kívánja! Soha azelőtt ez nem történt meg ilyen rövid időn belül!

– Még mindig nem látom tisztán! – mondta Conway. – Tehát beszélni fogok a maguk Nagy Lámájával... Értem! S más újság nincs?

– Nem elég újság ez?

Conway nevetett.

– Dehogynem... ne higgye, hogy udvariatlan vagyok! Első pillanatban egész más dologra gondoltam, habár... de ez most nem fontos! Természetesen rendkívül meg vagyok tisztelve, hogy találkozhatom ezzel az úrral. Mikorra szól a meghívás?

– Mostanra. Azért jöttem el, hogy elvezessem önt hozzá.

– Nincs már késő?

– Az nem számít. Kedves uram, rövidesen sok mindent meg fog érteni! S engedje meg, hogy kifejezzem afölötti személyes örömeimet, hogy ennek a közbeeső időnek, amely vitathatatlanul rendkívül kellemetlen volt, most vége szakad! Higgye el nekem, hogy rendkívül kínos volt oly gyakran visszautasítani kérdéseit... ismétlem, rendkívül kínos! Boldoggá tesz a tudat, hogy ez a kellemetlenség a jövőben nem fog megisméltlődni.

– Különös egy alak maga, Csang – mondta Conway. – No, induljunk el, s ne mentegetődzék! Köszönöm kedves magyarázatát, méltányolni tudom. Mutassa az utat!

Conway szeme teljesen nyugodt volt, de viselkedése mohó türelmetlenséget takart, amely intenzitásában egyre nőtt, ahogy Csang oldalán áthaladt az üres udvarokon. Ha volt annak értelme, amit a kínai mondott, rövidesen meg fogja találni a titok nyitját; meg fogja tudni, hogy félig kialakított elmélete vajon tényleg olyan valószínűtlen-e, amilyenek látszik?

Ettől eltekintve is minden bizonnal érdekes ismeretség lesz. Régebben többször találkozott már különböző nagyurakkal, sőt uralkodókkal; ezek a találkozások soha nem érdekelték különösebben, és értéke szerint becsülte meg őket, éles ítélettel, mint a vonalzó. Önhittség nélkül tudta magáról, hogy ért hozzá, hogy udvariasan elbeszélgesse olyan nyelveken is, amelyeken alig ért. Lehet, hogy ezúttal nagyobbára hallgatni fog! Megállapította, hogy Csang olyan termékeny vezető, amelyeket azelőtt nem mutatott meg. Valamennyien meglehetősen homályosan voltak megvilágítva, s elég meghittent hatottak a lampionfényben. Spirális lépcsőn egy ajtó elé értek, amelyen a kínai kopogott; egy tibeti szolga nyitotta ki az ajtót oly gyorsasággal, hogy Conway meg volt róla győződve, hogy közvetlenül az ajtó mögött tartózkodott s várt rájuk. A kolostornak ez a része magasabban feküdt, s nem volt ízléstelenebbül berendezve, mint a többi; de legszembetűnőbb tulajdonsága a fülledt meleg volt, mintha valamennyi ablak gondosan be lenne zárva, s gőzfűtés szolgáltatná a hőt. S a meleg egyre növekedett, ahogy áthaladtak a szobákon, míg végül is Csang megállt egy ajtó előtt, amely – ha az ember hitelt adhatott volna érzékeinek –, egyenesen egy török gőzfürdőbe látszott nyílni.

– A Nagy Láma egyedül akarja önt fogadni – suttogta Csang. Kinyitotta Conway előtt az ajtót, s oly zajtalanul csukta be mögötte, hogy távozása fel sem tűnt ennek. Conway néhány pillanatig habozva megállt, a forró levegő nyomasztóan nehezedett mellére, s a helyiség oly sötét volt, hogy szemét hozzá kellett szoktatnia a homályhoz. Lassanként kialakult benne a szoba képe: sűrűn elfüggönyözött, alacsony mennyezetű helyiség volt, s egész berendezése néhány egyszerű szék és asztal. Az egyik széken egy alacsony, halvány s ráncos képű férfi ült, mozdulatlanul, mint az árnyék; úgy hatott az emberre, mint egy chiaroscuroban²³ festett, hervadó, régi arckép. Ha el lehet képzelni egy jelenléte, amely időszerűtlen, mert nincs időhöz kötve, úgy ez az volt; a belőle áradó klasszikus méltóság pedig úgy hatott, mintha nem tulajdonsága, de légköre volna a képnek. Conway kíváncsian vizsgálgatta saját benyomását; nem tudta megállapítani, hogy az tárgyilagos-e, vagy pedig csak érzékeinek szeszélyes felelete-e az alkonyi homályra s a túrhetetlen forróságra... Az öreg szemek tekintete szinte elszedítette, előrelépett, aztán újra megállt. A széken ülő személy körvonalai most már tisztábbak s

23 chiaroscuro festészeti műszó, jelentése: a fény és árnyék keveredése

határozottabbak voltak, bár még mindig eléggé testetlenül hatott; apró, öreg ember volt kínai ruhában, amelynek ráncai és bolyhai hústalan, lapos csontvázat vettek körül.

– Ön Conway úr? – suttogta kitűnő angolsággal. A hang kellemesen szelíd volt, s csendes melankóliája rögtön megejtette Conwayt; bár ezúttal is felülkerekedett benne lényének szkeptikusabb fele, amely újfent a szoba hőmérsékletét okolta különös benyomásáért.

– Én vagyok – felelte.

– Örülök, hogy megismerkedhettem önnel, Conway úr! – felelte a hang. – Azért kértem ide, mert úgy éreztem, hogy itt az ideje, hogy elbeszélgessünk egymással. Kérem, üljön le mellém, és ne féljen semmitől! Öreg ember vagyok, és senkinek sem tudok már ártani!

– Rendkívüli megtiszteltetésnek tartom – felelte Conway –, hogy megismerkedhetem önnel!

– Köszönöm, kedves Conwayem!... Megengedi, hogy európai szokás szerint így nevezzem? Ismétlem, ez a perc nagy öröm számomra. A szemem rossz ugyan, de higgye el, hogy lelkemben oly pontosan látom önt, mintha még fiatal volna a szemem. Remélem, jól érzi magát Shangri-Lában?

– Igen, jól!

– Örülök neki. Csang kétségkívül mindent megtett a maguk érdekében. Nagy öröm volt az ő számára is. Elmondta nekem, hogy ön behatóan érdeklődött nála intézményünk s annak céljai felől!

– Tény, hogy rendkívül érdekel!

– Ebben az esetben, ha van számomra egy kis ideje, szíves örömet rendelkezésére állok. Ha kívánja, röviden elmondhatom a kolostor alapításának történetét.

– Nagy örömet szerezne vele! – Gondoltam... s reméltem is! De előbb... még beszélgetésünk előtt...

Alig észrevehető kis kézmozdulatot tett, amire rögtön kinyílt az ajtó – Conway nem tudta megállapítani, hogy milyen jeladási technika révén –, s egy szolga lépett be a terembe, aki rögtön hozzálátott a teaivás elegáns szertartásának előkészítéséhez. Apró, tojáshejszínű csészéket helyezett egy lakkozott tálcára, s megtöltötte őket egy majdnem színtelen folyadékkal. Conway, aki ismerte ezt a hosszadalmas szertartást, s nem türelmetlenkedett, elégedetten nézte az előkészületeket.

– Úgy látom, ismeri szokásainkat?

– Több évig éltem Kínában – felelte Conway ösztönszerű sugallatnak engedelmeskedve, amelynek nem ismerte, de nem is kereste eredetét.

– Nem mondta el Csangnak?

– Nem.

– Engem miért tisztel meg bizalmával?

Conway általában mindig tisztában volt cselekedetei indítókával, ezúttal azonban nem tudott válaszolni.

– Hogy őszinte legyek felelte hosszabb idő múlva –, fogalmam sincs róla, hogy miért, legfeljebb annyit mondhatok, hogy kedvem volt megmondani önnek!

– Bizonyára a legjobb indok olyan emberek számára, akik össze fognak barátkozni... Megfigyelte, kérem, hogy milyen gyöngéd aromája van ennek a teának? Kínában sokféle illatos teát termelnek, de úgy hiszem, hogy ez a fajta, amely csak a mi völgyünkben terem meg, felér mindegyikkel!

Conway ajkához emelte a csészét, és megízlelte az italt. Gyenge, ravaszul bujkáló, testetlen illata volt, amely átlengett a nyelven, de nem állt meg rajta.

– Igen, kitűnő – mondta. – Nem ismertem eddig ezt az ízt!

– Völgyünkben sok olyan növény terem meg, kedves Conway, amelyek páratlanok a maguk nemében. Ezt a teát természetesen csak lassan, óvatosan szabad kortyolgatni, tisztelettel és szeretettel, hogy az ember fokozatosan eljuthasson az élvezet legmagasabb fokáig. Kou-Kai-cou tanított meg bennünket erre, aki tizenöt századdal ezelőtt élt. Ha egy darab cukornádat evett, csak igen óvatosan közelítette meg ízes belét, mert amint mondta: “Fokozatosan akarok áthaladni az élvezetek területén!” Ismeri ön a nagy kínai klasszikusokat?

Conway azt felelte, hogy néhányat közülük valamennyire ismer. Tudta, hogy ez az időtöltő társalgás a teaivás szabályai szerint addig fog tartani, amíg a csészék ki nem ürülnek; de ez a körülmény nem idegesítette, jóllehet égett a kíváncsiságtól, hogy meghallja Shangri-La történetét. Kou-Kai-cou halogató érzékenysége az ő természetének sem volt idegen.

Végül is újabb s éppoly észrevehetetlen jeladásra a szolga újra bejött, majd kiment, s a Nagy Láma belekezdett történetébe:

– Nyilván ismeri nagyjából, kedves Conwayem, Tibet történelmét. Csang közölte velem, hogy szorgalmasan látogatja könyvtárunkat, s nincs kétségem az iránt, hogy áttanulmányozta ennek a vidéknek szegényes, de rendkívül érdekes annaleseit. Valószínűleg tudomása van arról is, hogy a nesztoriánus²⁴ kereszténység a középkorban meglehetősen elterjedt Ázsiában, s hogy emléke, későbbi dekadenciája után is, még sokáig fennmaradt. A XVII. században Róma szorgalmazására a kereszténységnek újabb felvirágzását lehetett észlelni Ázsiában, amit legfőképp azoknak a hősies jezsuita hittérítőknak köszönhetünk, akiknek utazásai, ha megengedi nekem e megjegyzést, annyival érdekesebbek, mint Szent Pál útleírásai. Rövidesen az egyház újra

24 Nestorius, konstantinápolyi pátriárka “eretnek” tanának követője. E tan szerint Jézusban két személy: isteni és emberi testesült meg

hatalmas területet hódított meg, s érdekes s figyelemreméltó tény, amiről ma kevés európainak van tudomása, hogy harmincnyolc évvel ezelőtt még Lhásszában is létezett egy keresztény misszió. Mindazonáltal nem innét, hanem Pekingből indult útnak 1719-ben az a négy kapucinus barát, akik elhatározták, hogy felkutatják a nesztoriánus hit emlékeit.

– Hosszú hónapokig utaztak délnyugat felé, érintették Lancsout és Kuku-nórt, s mint ahogy könnyen elképzelheti, rendkívüli nehézségekkel kellett megküzdeniök. Hármán haltak meg útközben, s a negyedik is halálán volt már, amikor utolsó pillanatban, véletlenségből rábotlott arra a sziklaszorosra, amely ma is egyetlen megközelíthető útja a Kék Hold völgyének. örömmel s meglepetéssel látta, hogy a völgyben barátságos és virágzó nép él, mely sietett bizonyosságát szolgáltatni annak, amit a mai napig is legrégebbi s legbecsülendőbb hagyományunknak tekintek: az idegenekkel szemben való vendégszeretetet. A kapucinus rövidesen meggyógyult, s nekilátott feladatának. A nép buddhista hitű volt, de szívesen meghallgatták, s a prédikációknak rövidesen jelentős eredményei lettek. Egy régi kolostor állt akkor ugyanezen a helyen, amelyen ez a mostani áll, de mind fizikailag, mind szellemi téren erősen hanyatlóban volt, s a kapucinus, amikor magvetése kikelt, elhatározta, hogy keresztény kolostort fog alapítani helyébe. Személyes felügyelete alatt a régi épületeket részben kijavították, részben újraépítették, s ő maga 1734-ben beköltözött a kolostorba. Ötvenhárom éves volt ekkor.

– Most pedig hadd beszéljek önnek erről az emberről. Perrault-nak hívták, s Luxembourgban született. Mielőtt belépett a kapucinus rendbe, Párizsban, Bolognában és más egyetemeken tanult, tudósnak készült. Kevés emlék maradt meg régebbi életéről, de ez, amennyire meg lehet állapítani, nem ütött el különösebben az akkor szokásos élettől. Szerette a zenét és a művészeteket, különös tehetsége volt nyelvekre, s mielőtt még megbizonyosodott elhivatottságáról, bőven kitapasztalta a világ örömeit. Malplaquet ostroma²⁵ fiatal korának idejére esett, s személyes tapasztalatból ismerte a háború borzalmait. Testileg erős volt; a Kék Hold völgyében töltött első évek alatt saját kezűleg dolgozott, mint a többi férfi, maga szántotta fel földjét, tanította híveit, s tanult tőlük. Nagy aranyleletekre bukkant a völgyben, de ezek nem kísértették meg; jobban érdekelték a ritka növények és fűvek. Alázatos szívű volt, de nem bigott. A többnejűséget ellenezte, de úgy látta, hogy nincs miért kikelnie a *tangalse*-bogyó ellen, amelynek a völgyben gyógyító erőt tulajdonítottak, bár fő vonzóerejét annak köszönhetta, hogy igen enyhe kábítószer volt. Perrault maga is hatása alá került; szokása szerint minden országnak s tájéknak átvette erkölceit, ha kellemesnek és ártatlanoknak találta

25 1709. szeptember 11-én Savoyai Jenő és Marlborough herceg itt aratott győzelmet a franciák felett a spanyol örökösödési háborúban

őket, cserébe pedig a Nyugat szellemi kincseivel fizetett. Nem volt aszkéta természet; örült a világnak, s híveit nemcsak katekizmusra, de a jó konyhára is megtanította. Képzelden el egy embert, aki tanult, komoly, egyszerű s lelkesedő volt, s ha papi hivatása engedte, szívesen magára húzott egy kőműveszubbonyt, és a maga kezével is részt vett ezeknek a termeknek a felépítésében. A munka elvégzése elé természetesen rendkívüli akadályok tornyosultak, és csak Perrault büszkeségének s törhetetlen erejének köszönhető, hogy be lehetett fejezni. Ismétlem, büszkeségének... ez nyilvánvalóan egyik vezérlő indoka volt vállalkozásának; büszke volt hitére, s úgy gondolta, hogyha Gautama²⁶ képes volt ilyen erőfeszítésre ihletni hívőit, Róma is meg fog birkózni a feladattal.

– De múlt az idő, s ezek az indokok fokonként átadták helyüket a megállapodottabb gondolatoknak. A büszkeség s a buzgalom fiatal emberek sajátsága, s Perrault ebben az időben már koros ember volt. Emlékezetébe kell idéznem, hogy – ha szigorúan vesszük a dolgokat – Perrault nem járt el teljesen szabatosan; bár mentségére szolgál, hogy feletteseitől oly távolságban élt, amelyet nem mérföldekekkel, de évekkel kellett mérni. A völgyben élőknek azonban, éppúgy, mint a szerzeteseknek, ez a körülmény nem okozott túlzott gondokat, szerették Perrault-t, engedelmeskedtek neki, s ahogy múlt az idő fölötte, tiszteletük lassanként valóságos imádatá fejlődött. Perrault megszokta volt, hogy időnként jelentéseket küldjön a pekingi érseknek; de küldöncei gyakran nem értek el Pekingbe, s feltehető volt, hogy áldozatul estek az út fáradalmainak. Perrault nem szívesen tette kockára életüket, s körülbelül a század közepe táján teljesen szakított ezzel a hagyománnyal. Úgy látszik azonban, hogy régebbi üzenetei közül egyik-másik elért rendeltetési helyére, s bizonyos kétségeket keltett munkásságát illetőleg, mert 1769-ben egy idegen tizenkét évvel ezelőtt kelt levelet hozott neki, amellyel Perrault-t Rómába rendelték.

– Ha a levél késelem nélkül érkezik meg, hetvenéves korában éri el, amikor átvette, nyolcvanhárom éves volt. Elképzélhetetlennek látszott, hogy útra keljen, nem bírta volna a fáradalmakat, az odakünn tomboló viharokat s fagyot. Udvarias tagadó választ küldött tehát, amelyben elmagyarázta a helyzetet. Nem tudni, hogy ez a levél valaha is megérkezett-e rendeltetési helyére.

– Perrault tehát Shangri-Lában maradt; nem mondhatni, hogy ellenkezésben fölötteseik parancsával, de mert fizikailag lehetetlen volt engedelmeskednie! Öreg ember volt már, s a halál nyilván rövidesen véget fog vetni életének és engedetlenségének. Az intézmény azonban, amelynek

26 Gautama Sziddhártha – Buddha egyik neve

megvetette alapjait, időközben némi változáson ment át. Ez sajnálatos, de nem meglepő; gondolja meg, hogy nemigen lehet elvárni egyetlen embertől, hogy egymagában, segítség nélkül kiirtsa egy nép minden régi hagyományát és szokását. Nem voltak nyugati segítőtársai, akik melléállhattak volna, amikor keze ellankadt; talán hiba is volt olyan helyen építkezni, amelynek annyival régibb s oly különböző emlékei voltak. Lehet, hogy nagy fába vágta fejszójét, de nem lett volna-e igazságtalan dolog azt várni egy kilencvenéves, szürke hajú aggastyántól, hogy belássa hibáját! Perrault talán észre sem vette, hogy melléfogott. Túl öreg volt s túl boldog. Hívei imádták, ha el is feledkeztek tanításairól, a völgyben élő nép pedig oly megbecsülésben részesítette, hogy egyre könnyebb szívvel bocsátotta meg nekik kis, alaki tévedéseiket. Perrault még mindig igen tevékeny volt, s szellemi képességei nem csökkentek. Nyolcvanhárom éves korában elkezdte tanulmányozni azokat a buddhista munkákat, amelyeket a kolostor régebbi lakói hátrahagytak; az volt a szándéka, hogy életének hátralevő részét egy könyvnek szenteli, amelyben ortodox szempontból megtámadja a buddhizmust. Ezt a könyvet meg is írta (a teljes kézirat a birtokunkban van). De a támadás igen szelíd volt, mert Perrault időközben elérte a kerek száz évet, s ebben a korban a legnagyobb keserűség is élet vesztí.

– Régebbi tanítványai közül időközben többen meghaltak, s minthogy kevés helyettes akadt, a kolostor lakói egyre apadtak számban. Egy időben nyolcvanegyven tartoztak a rendhez, ez a szám húszra zsugorodott össze, majd tizenkettőre, s ezek közül is többen már aggastyánok voltak. Perrault élete ebben az időben már alig volt egyéb, mint igen nyugodt szemlélődő várakozás a halálra. Túl öreg volt, semhogy bármi bánatot vagy elégedetlenséget érezzen, csak az örök álomra tartott már igényt, nem félt a haláltól. A völgy népe nemcsak szeretettel, de ruhával és élelmiszerral is ellátta, könyvtára munkával. Igen törékeny már ebben az időben, de még elég erős, hogy hivatása szertartásait személyesen elvégezhesse; ami ideje ezenfelül maradt, azt könyveinek, emlékiratainak s a kábítószer enyhe élvezetének szentelte. Szelleme különösképp oly friss és töretlen maradt, hogy még új tanulmányokba is fogott; bizonyos misztikus módszerrel kísérletezett, amelyet az indusok jógának hívnak, s amelynek alapját meghatározott, különleges légzési gyakorlatok képezik. Veszélyes vállalkozás volt ez egy vén ember számára, s rövidesen, az emlékezetes 1789. esztendőben a völgyben oly hírek kezdtek szállingózni, hogy Perrault halálán van.

– Ebben a szobában feküdt, kedves Conwayem, s az ablakon át egy fehér foltra szegezte tekintetét; gyöngö szeme csak ennyit vett ki a Karakal ragyogásából. De lelkével is látott, s képzeletében pontosan felelevenítette a hegy világos s hibátlan körvonalait, ahogy egy fél évszázaddal ezelőtt először

megpillantotta őket. Régi tapasztalatainak hosszú s különös serege is felsorakozott képzelete előtt, évekig tartó vándorútjai sivatagokon s hegyeken át, a nyugati nagyvárosok zajos tömegei, Marlborough seregeinek férfias ragyogása. Lelke régi háborgásai hófehér nyugalommá csillapodtak; higgadtan, elkészültén s boldogan nézett a halál elébe. Összegyűjtötte maga köré barátait s szolgálóit, s elbúcsúzott tőlük; majd megkérte őket, hogy hagyják magára. Úgy képzelte el mindig, hogy teljes magányban, hanyatló testtel s boldogan felemelkedő lélekkel fog majd egyszer meghalni... erre várt, de ez nem következett be. Heteken át mozdulatlanul s némán feküdt, s aztán lassan visszanyerte erőit. Száznegyolc éves volt ekkor!

A suttogás egy percre elhallgatott, s Conwaynek, aki szemlátomást meg volt hatva, úgy tűnt, mintha a Nagy Láma maga is egy távoli titkos álomból lebbent volna elő.

– Mint másoknak, akik eljutottak a halál küszöbéig, Perrault-nak is megadatott, hogy egy számára jelentős látomást hozzon vissza magával a világba; erről a látomásról később majd többet fogok beszélni. Most csak arra szorítkozom, hogy tetteiről és magatartásáról számoljak be, amelyek mindenképp figyelemreméltóak voltak. Felgyógyulása után Perrault nem maradt tétlen, mint ahogy várni lehetett volna, hanem szigorú önfegyelmet kényszerített magára, amely azonban csodálatosképp továbbra is elnéző maradt szokott narkotikumával szemben. Kábítószeres s különleges légzési gyakorlatok... talán nem a legjobb módszer a halál elkerülésére; tény azonban, hogy amikor 1794ben az utolsó szerzetes meghalt, Perrault még életben volt.

– Mosolyognivaló lett volna, ha lett volna ember Shangri-Lában, akinek van némi érzéke a humor iránt. A ráncos, összeaszott kapucinus, aki semmivel sem látszott gyöngébbnek, mint tizenkét évvel ezelőtt, tovább üzte fenn a sziklatetőn misztikus, magatalálta gyakorlatait. A völgy népe pedig úgy tekintett föl rá, mint akit egyre sűrűbben vesz körül a rejtélyesség fátyla, mint olyan remetére, aki nagy, ismeretlen hatalommal rendelkezik. De a nép hagyományos szeretete nem csökkent, sőt érdemes és szerencsét hozó szokássá vált köztük, hogy olykor fölkapaszkodtak Shangri-Lába, egyszerű ajándékokat nyújtsanak át, vagy elvégezzenek valamilyen szükségesnek mutakozó kisebb munkát. E zarándokokat Perrault mind megáldotta – elfelejtkezve arról, hogy többnyire eltévedt vagy elveszett bárányok. A völgy templomaiban egyforma buzgalommal hallgatták most a *Te Deum Laudamust* és az *Om Mane Padme Humot*.²⁷

– A század vége felé a legenda fantasztikus gazdag mondásokat termelt;

27 Tibeti ima zárómondata. Jelentése: "Így legyen, Lótuszok gyöngye"

általános volt a hit, hogy Perrault istenné vált, hogy csodákat tesz, s hogy némely éjszaka égő gyertyával kezében felrepül a Karakal csúcsára. Teliholdkor egy sápadt folt látható a hegycsúcson; természetesen nem kell magyaráznom, hogy sem Perrault, sem soha semmiféle más ember nem mászta meg a hegyet. Megemlítem ezt, bár szükségtelennek látszik, mert még rengeteg más, teljességgel megbízhatatlan tanúságtétel van arról, hogy Perrault mi mindenre volt képes! Így például feltételezték, hogy ért a levitációhoz²⁸, s egymaga gyakorolja (a buddhista misztikus írások sokat foglalkoznak ezzel a lehetőséggel). Ezzel szemben az igazság az, hogy számtalan kísérletet folytatott ebben az irányban, de teljesen eredménytelenül. Mindazonáltal felfedezte, hogy némely elgyengült érzékszervet pótolni lehet mások mesterséges kifejlesztésével; bizonyos ügyességre tett szert a telepátikus gyakorlatban, s bár ő maga nem állította, hogy különleges gyógyító erővel rendelkezik, tény, hogy pusztán jelenléte bizonyos esetekben gyógyító hatással volt.

– Nyilván tudni akarja, hogy mivel töltötte el idejét ezekben a valószínűtlen években? Magatartását röviden azzal lehet jellemezni, hogy – minthogy nem halt meg normális korban – lassanként az a meggyőződés alakult ki benne, hogy semmi ok sincs, amiért továbbá is ne maradhatna életben meghatározhatatlan ideig. Élete már nem volt normális: éppoly könnyen lehetett tehát képzelni, hogy ez az abnormitás még eltart egy ideig, mint az, hogy valamilyen adott pillanatban véget ér. Erre a meggyőződésre jutván, úgy látta, hogy kár törődnie azzal, ami eddig minden gondolatát elfoglalta; új életet kezdett, azt a fajta életet, amire eddig nem volt módja. Minden viszontagságon át megőrizte szívében a tudomány csendes szeretetét, most mintha ez kiszabadult volna a test hálójából, s felszállt volna egy magasabb, elképzelhetetlenül világos térbe; az volt a benyomása, hogy *mindent* sokkal könnyebben meg tud most tanulni, mint diákéveiben. Természetesen rövidesen olvasmányok után vágyódott, de csak kevés könyvet hozott magával útjáról, ezek között azonban – ami nyilván érdekelni fogja – volt egy angol nyelvtan s szótár és Montaigne-nek egy angol fordítása. Ezekkel a könyvekkel sikerült úrrá lennie az angol nyelv nehézségein. Könyvtárunkban őrzünk egy kéziratot, egyik legelső nyelvészeti próbálkozását, Montaigne-nek a hiúságról szóló esszéjét tibeti nyelvre fordítva... ami nyilván páratlan vállalkozás a maga nemében.

Conway elmosolyodott.

– Szívesen megnézném egyszer – mondta.

– A legnagyobb örömmel fogjuk megmutatni. Arra gondol nyilván, hogy ez

28 a keleti jóga legmagasabb foka, a lebegés állítólagos képessége, amelynél fogva a hívő a légzési imagyakorlat közben magától fel tud emelkedni a levegőbe

nem volt valami praktikus munka. De jusson eszébe, hogy Perrault életkora sem volt valami praktikus. Túlságosan magára lett volna hagyatva, ha nincs foglalkozása, legalábbis az alatt a korszak alatt, amely az 1804. esztendővel zárul. Ez az év jelentős határkö intézményünk történetében. A Kék Hold völgyébe ebben az évben érkezett meg Európából a második idegen. Egy fiatal osztrák volt, Henschellnek hívták, Olaszországban küzdött Napóleon ellen; nemesi származású, nagy kultúrájú, egészében véve elbűvölő ember! A háború vagyoniilag tönkretette. Oroszországon át Ázsiába vándorolt, lehet, hogy abban a titkos feltevésben, hogy új vagyont szerez. Érdekes lett volna pontosan megállapítani, hogy miképpen érte el a fennsíkot, erről azonban ő maga sem tudott beszámolni; mint egykor Perrault, halálosan le volt gyengülve, amikor megérkezett. Shangri-La kiterjesztette vendégszeretetét az újonnan jöltre is, aki rövidesen visszanyerte erejét... de ezzel véget is ért a hasonlatosság kettejük élete között. Perrault hittérítő volt, Henschellt jobban érdekelték az aranybányák. Nem volt egyéb gondolata, mint hogy meggazdagodjék, s mielőbb visszatérjen Európába.

– De nem tért vissza. Különös dolog történt... noha annyiszor megisméltódt azóta, hogy ma már nem tekinthető különösnek. A nyugalmas, békés völgy, amely mentesnek látszott minden világi gondtól, újra elcsábította Henschellt, aki mindegyre elhalasztotta utazását; egy szép nap pedig, amikor értésére jutott a hely legendája, felkapaszkodott Shangri-Lába, s találkozott Perrault-val.

– A találkozás a két férfi között a szó szoros értelmében történelmi jelentőségű volt. Perrault bár valamennyire túljutott már a barátság vagy szeretet emberi lehetőségein, még mindig rendkívüli lelki jószággal volt megáldva, amit a fiatalember úgy fogadott magába, mint a kiszikkadt föld a vizet. Nem akarom leírni részletesebben barátságuk s társulásuk történetét; az egyik fél szeretettel és becsüléssel járult hozzá, a másik tudással, lelkesedéssel s egy valószínűtlen álommal, amely most már élete egyetlen realitása volt.

Egy percre csend lett.

– Bocsássa meg a közbeszólást – mondta Conway –, de nem értem teljesen!

– Tudom – mondta a sutgó hang érezhető rokonszenvvel. – Az lenne a furcsa, ha értené. A kérdésnek ezt a részét később fogom a legnagyobb örömmel elmagyarázni, most azonban, ha megengedi, csak az egyszerűbb dolgokra szeretnék szorítkozni. Érdekelní fogja nyilván, hogy Henschell volt az, aki megalapította kínai képgyűjteményünket, a könyvtárt és a zenegyűjteményt. 1809-ben igen jelentős utat tett Pekingbe, és elhozta az első szállítmányt. Nem hagyta el többé a völgyet, de az ő találékonyságának köszönhetjük azt a bonyolult rendszert, amelynek segítségével a kolostor azóta

is mindent meg tud szerezni a külvilágból, amire szüksége van.

– Feltételezem, hogy aranyban fizettek?

– Igen. Szerencsére a kolostornak bőven rendelkezésére állt ez a fém, amelyet a világ többi részeiben oly nagyra becsülnek.

– Olyan nagyra – ismételte Conway –, hogy örülhetnek, hogy megmenekültek egy aranylázostromtól!

A Nagy Láma beleegyezően meghajtotta a fejét.

– Kedves Conwayem – mondta –, Henschell mindig félt ettől. Gondosan vigyázott, hogy azok, akik a könyveket és műkincseket hozták, ne férhessenek a közelébe a völgynek; egy napi távolságra lerakatta velük a szállítmányt, amelyet aztán később a mi embereink hordtak fel a kolostorba. Még őrséget is állított a völgy bejáratánál. De rövidesen megállapította, hogy nincs szükség az elővigyázatossági intézkedésekre.

– Nincs? – kérdezte Conway tettetett nyugalommal.

– Lássá, nem kell attól félnünk, hogy fegyveres hadsereg valaha is elárasztja völgyünket. Tekintettel a fennforgó körülményekre, ez sohasem lesz lehetséges.

– Legföljebb, ha néhány eltévedt utas jut errefelé, akik még ha fel is volnának fegyverezve, akkor is annyira legyöngülnek, mire ideérnek, hogy nem jelentenek veszélyt. Elhatározottat ennél fogva, hogy ezután minden idegen szabadon bejöhessen – csak egyetlen feltételt szabtunk.

– S a következő évek folyamán jöttek is idegenek. Kínai kereskedők, akik átvágtak a fennsíkon, s a sok lehetséges út közül véletlenül rábukkantak erre az egyre, amely hozzánk vezet. Nomád tibetiek, akik elhagyták törzsüket, s tévelyegve, mint űzött állatok, hirtelen felbukkantak a völgy bejárata közelében. Valamennyiüket szívesen láttuk, bár sokan közülük, alighogy megérkeztek, meghaltak.

Waterloo évében két angol hittérítő, akik Peking felé igyekeztek, egy ismeretlen hágón keltek át a hegységen, s mit sem sejtve a környező veszélyekről, oly nyugodtan érkeztek hozzánk, mintha egyenesen vendégségbe jöttek volna. 1820-ban egy görög kereskedőt s beteg és kiéhezett szolgálait találtuk meg a hágó legmagasabb pontján. 1822-ben három spanyol, akiknek valahogy füléhez jutott az aranybánya híre, toppant be mérhetetlen fáradtság és nélkülözések után. 1830-ban újabb jelentős bevándorlás történt. Két német, egy orosz, egy angol és egy svéd megkísérelték az iszonyú tien-sani átkelést tudományos kutatás céljából – ettől az időponttól kezdve ez a motívum lett a leggyakoribb s a legközönségesebb. Shangri-Lának az idegenekkel szemben való magatartásában közben némi változás állt be... nemcsak hogy szívesen látta őket, ha a véletlen elvezette őket a völgybe, de megszoktuk, hogy elébük menjünk, ha egy bizonyos körzeten belül

közelünkbe értek.

Mindez oly okokból történt, amelyeket később fogok elmagyarázni: most csak azért említem meg a körülményt, hogy észrevegye a változást; a kolostor vendégszeretete már nem volt közömbösen udvarias, szüksége volt az újonnan jöttekre. S így a következő évek folyamán többször megtörtént, hogy egy-egy felfedező társaság, amint épp diadalmas tekintettel mérte végig a távoli Karakalt, váratlanul embereket pillantott meg, akik szívélyes meghívást hoztak egy kolostorból... s ezt a meghívást a legritkább esetben utasították vissza.

– A kolostor pedig közben lassanként átalakult azzá, ami ma. Hangsúlyoznom kell, hogy Henschell rendkívül tehetséges volt, s hogy Shangri-La legalább annyit köszön neki, mint alapítójának. Igen, legalább annyit, ezt ma is gyakran megállapítom. Minden intézménynek fejlődése bizonyos szakaszában szüksége van egy erélyes és elővigyázatos kézre, s Henschell elvesztése pótolhatatlan lett volna, ha halála előtt nem végezte volna el ezt a munkát, egy életre szóló munkát!

– Halála előtt? – ismételte Conway gépiesen, s a szemben ülő emberre nézett.

– Igen. Henschell meghalt. Meggyilkolták. A nagy indiai lázadások évében történt. Közvetlenül halála előtt egy kínai festő lerajzolta... megmutathatom önnek a rajzot. Itt van a szobában!

Újabb kézmozdulatára a szolga ismét belépett a helyiségbe. Conway, mintha transzban volna, feszülten figyelte az embert, aki a szoba egyik távoli végében egy apró, keskeny függöny előtt magasba emelt egy lámpát, s meglóbalta a mozgó árnyékok között. Majd újra felhangzott a suttogás, és felszólította Conwayt, hogy lépjen közelebb.

Conway megbotlott, majd lassan megindult a lámpa reszkető fényköre felé. A rajz egész kis méretű volt, alig több, mint egy pasztellminiatűr, de a festőnek sikerült visszaadni az arcbőr viasszerű finomságát s rózsás hússzíneit. Rendkívül szép arc volt, kissé lányos vonásokkal, s Conwayt az idő, a halál s a mesterség korlátain át is megejtette vonzó bája. Az arckép legfeltűnőbb sajátága azonban, amelynek Conway maga is csak néhány pillanattal később jutott tudomására, az volt, hogy fiatal embert ábrázolt.

Visszatért székéhez.

– Nem azt mondta – kérdezte –, hogy a rajz közvetlenül Henschell halála előtt készült?

– Igen. A kép igen hasonlít rá...

– De ha abban az esztendőben halt meg, amelyet ön megemléített...

– Akkor halt meg.

– S amikor idejött 1803-ban, még fiatal ember volt.

– Igen.

Conway elhallgatott. Majd összeszedve minden erejét:

– S ön azt mondta, hogy meggyilkolták?

– Igen, egy angol lőtte le. Néhány héttel azután történt, hogy az angol Shangri-Lába érkezett. Ő is tagja volt egy felfedező expedíciónak.

– Miért tette?

– Teherhordóról tárgyaltak, s összevesztek. Henschell akkor közölte vele azt a feltételt, amelyet a kolostor szab vendégeinek. Nem volt könnyű feladat, s épp ezért, gyöngeségem dacára, azóta mindig személyesen vállalom!

A Nagy Láma ezúttal hosszabb szünetet tartott. Conwaynek úgy tűnt, mintha alig észrevehetően vizsgálgatná.

– Nyilván szeretné tudni, kedves Conwayem – mondta végül is –, hogy mi az a feltétel?

– Azt hiszem, kitaláltam – felelte Conway igen halkán.

– Kitalálta? – ismételte a Nagy Láma. – S mást nem talált ki hosszú elbeszélésemből?

Conway felelni akart, de egy pillanatra elszédült: a szoba mintha keringő árnyékokból állna, amelyeknek közepén mozdulatlanul ül a Jóság. A történet folyama alatt oly feszülten figyelt, hogy nem maradt ideje következtetésekre; most, amikor tudatos szavakba igyekezett összefoglalni gondolatát, ijedség árasztotta el egész lényét, s eltemette a szívében lassanként felgyűlt biztonságot.

– Lehetetlen – dadogta. – S mégsem tudom másképp elképzelni... lehetetlen... hihetetlen... s még sincs módomban végleg kételkedni benne...

– Miben, fiam?

Conway teljesen úrrá lett a megrendülésen, amelynek okait nem kutatta, s amelyet elrejtteni sem igyekezett.

– *Abban, hogy ön még életben van, Perrault atyám!* – dadogta.

8.

Újabb szünet állt be, amelyet a Nagy Láma arra használt föl, hogy frissítőket tállatasson. Conway észrevette, hogy a hosszú elbeszélés kimerítette erejét, de ő maga is szívesen fogadta a pihenőt. Érezte, hogy a szünet mind művészi, mind más szempontból helyén van, s hogy a teáscsészék s a velük járó szertartásos, rögtönzött beszélgetés azt a szerepet játssza itt, mint a kadencia a zenében. Ez a gondolat alighanem alkalmat szolgáltatott a Nagy Lámának telepatikus ereje bebizonyítására (ha ugyan nem volt véletlen egyidejűség), mert rögtön zenéről kezdett el beszélni, s kifejezte örömét, hogy Conway ez

irányú érdeklődése nem maradt kielégítetlenül Shangri-Lában. Conway illő udvariassággal felelt, s hozzátette, hogy rendkívül meg volt lepve, hogy a kolostornak ily tökéletes gyűjteménye van európai kompozíciókból. A bókot a Nagy Láma csendes teaszürcsölés közben vette tudomásul.

– Kedves Conwayem – mondta –, a kolostornak nagy öröme szolgált, hogy egyik tagja tehetséges zenész... Chopinnek egyik tanítványa volt... s így természetesen teljesen rábíztuk zenei ügyeink vezetését. Meg kell vele ismerkednie!

– Rendkívül fogok örülni! Csang elmondta nekem, hogy Mozart az ön kedvenc zeneszerzője!

– Ez így is van – felelte a hang. – Mozartnak szigorúan elegáns stílusa teljesen megfelel ízlésünknek. Oly házat épít fel, amely se nem túl nagy, se nem túl kicsi, s tökéletes ízléssel rendez be.

A társalgás addig folytatódott tovább ebben a mederben, amíg újra el nem vitték a teáscsészéket. Conway most már nyugodtan tehetette fel a kérdést:

– Tehát, hogy összefoglaljam előbbi beszélgetésünket, önöknek az a szándékuk, hogy itt tartanak bennünket? Amennyire meg tudtam állapítani, ez az a bizonyos feltétel, amelyről ön beszélt!

– Jól értette meg, fiam!

– Örökre itt kell maradnunk?

– Inkább úgy mondanám, fiam, hogy "jó ideig"!

– Egyet nem értek! A föld lakói közül miért épp bennünket, négyünket választottak ki?

A Nagy Láma hangja újra magyarázóvá vált.

– Ennek is érdekes története van, kedves Conwayem, s szívesen elmondom, ha kívánja. Tudnia kell, hogy mi mindig azon voltunk, hogy új tagokat szerezzünk a kolostorba, minden egyéb októl eltekintve, már csak azért is, mert érdekesebb, ha különböző népek s különböző korszakok képviselőit tudjuk magunk köré gyűjteni. Sajnos a legutolsó háború s az orosz forradalom óta csaknem megszűnt Tibetben a tudományos felfedező munka. Utolsó látogatónk, egy japán, 1912-ben érkezett hozzánk, s hogy őszinte legyenek, nem volt valami szerencsés gyarapodás. Lássa, kedves Conwayem, mi nem vagyunk boszorkánymesterek, sem sarlatánok, s nem is kezeskedhetünk a sikerért, és látogatóink közül sokan vannak, akik semmi hasznot nem húznak itt-tartózkodásukból. Ezek többnyire csak a rendes emberi korhatárt érik el, s aztán valamilyen kisebb betegségben vagy rosszullét következtében meghalnak. Általában úgy találtuk, hogy a tibetiek, akik megszokták ezt a magasságot és az itteni éghajlatot, kevésbé érzékenyek, mint a többi faj; szeretetreméltó, kedves emberek általában, és sokat fogadtunk magunk közé, de nem hiszem, hogy lesznek, akik túl fogják élni századik évüket. A kínaiak

valamivel alkalmasabbak, de még közülük is nagy a százaléka azoknak, akik nem felelnek meg a várakozásnak. Legalkalmasabbak az európai északi és latin fajok; lehet, hogy az amerikaiak is alkalmazkodni tudnának, s nagy szerencsének tudom be, hogy az önök társaságában sikerült szert tennünk ennek a nemzetnek egyik polgárára. Most azonban előbbi kérdésére akarok megfelelni. Mint már említettem önnek, az volt a helyzet, hogy már több mint két évtized óta nem gyarapodott a kolostor, s minthogy ez alatt az idő alatt több haláleset fordult elő, szembe kellett néznünk a problémával. Néhány évvel ezelőtt egyik társunk új ötlettel sietett segítségünkre; fiatalember volt, a völgyben született, tökéletesen megbízható volt, s egyetértett céljainkkal, de tőle is, mint általában a völgylakóktól, a sors megtagadta azt az ajándékot, amelyet a messzibbről jöttéknek szívesen megadott. Azt ajánlotta, hogy elhagy bennünket, elmegy valamilyen szomszédos országba, s újabb barátokat szerez nekünk olyan úton, amely korábbi időkben elképzelhetetlen lett volna. Ez az ajánlat sok tekintetben forradalmi újítás volt, de mi kellő megfontolás után elfogadtuk. Mert nekünk is haladni kell az idővel Shangri-Lában!

– Úgy érti tehát, hogy azzal indult útnak, hogy repülőgépen szállít majd ide embereket!

– Látja, rendkívül tehetséges s ötletes fiatalember volt, s mi teljesen megbíztunk benne. Az ő gondolata volt, s mi szabad kezét adtuk neki. Terve részleteiből csak annyit tudtunk, hogy először Amerikába szándékszik menni, hogy egy ottani repülőiskolában kitanulja a pilótaságot!

– De hogy gondolta egyébként? Tiszta véletlen volt, hogy ez a repülőgép Baskulba került, és...

– Ez igaz, kedves Conwayem, de gondolja meg, hogy sok minden múlik a véletlenen. Talunak nyilván szüksége volt arra a véletlenre. Ha ez nem adódik, akadt volna talán más, egy vagy két év múlva... vagy lehet, hogy egyáltalán nem akadt volna. Bevallom, meg voltam lepve, amikor őrségünk jelentette, hogy a repülőgép leszállt a fennsíkon. A repülés gyorsan fejlődik, de azon a véleményen voltam, hogy jóval több idő fog eltelni, amíg egy átlag gépnek sikerülni fog átrepülni ezeket a hegyeket!

– Nem volt átlag gép. Különleges gép volt, amely arra a célra épült, hogy nagy magasságba lehessen vele emelkedni!

– Lám, újabb véletlen! Fiatalkorunknak valóban nagy szerencséje volt! Kár, hogy nem tárgyalhatjuk meg vele a dolgot... halála valamennyiünket fájdalmasan érintett. Maga nyilván megszerette volna őt, fiam!

Conway csendesen bólintott. Lehet, hogy megszerette volna, gondolta. Néhány pillanattal hallgatott.

– De mi célja van mindennek? – kérdezte.

– Fiam, rendkívül nagy örömet szerez nekem kérdésével! Hosszú

tapasztalatom van, de mind ez ideig senki nem tette fel ilyen nyugodtan ezt a kérdést. A legkülönbözőbb feleleteket kaptam az idők folyamán... felháborodott, méltatlankodó, kétségbeesett, dühös, hitetlen feleleteket... de eddig a pillanatig egyetlenegy se volt olyan, amelyet a nyugodt érdeklődés sugalmazott volna. Holott ez az a magatartás, amelyet a legnagyobb örömmel üdvözlök. Ma még csak érdeklő az ügyünk, holnapra talán érdeklődése meg fog nőni, s lehet, hogy idővel igényt tarthatunk teljes megtérésére!

– Ez több, mint amennyit ígérhetek! – Kétségei is tetszenek nekem... a kételkedés az igazi és mély hitnek alapja... De most ne vitatkozzunk! Ön érdeklődik, s már ez is sokat jelent! Pillanatnyilag nem kérek egyebet, mint hogy mindazt, amit most elmondtam, tartsa titokban három társa előtt!

Conway nem felelt.

– El fog jönni az idő, amikor ők is meg fogják tudni, de saját érdekükben jobb, ha nem sietjük el. Annyira bízom önben, kedves Conwayem, hogy nem is kérek ígéretet erre vonatkozólag... tudom, úgy fog cselekedni, ahogy mindketten legjobbnak látjuk... Most pedig engedje meg, hogy néhány vonással egy igen kellemes képre hívjam fel figyelmét. A világ mértékével mérve ön még fiatal ember. Még hátravan életének java része, ahogy az emberek mondják, s ha szabályosan fog lefolyni, húsz, harminc évre számíthat még, amely alatt ereje csak lassanként, fokozatosan fog apadni. Nem kellemetlen kilátás ez, s nem várhatom el, hogy annak lássa s értelmezze, aminek én: egy idétlen, örömtelen és ostoba szünetnek! Életének első huszonöt évét megfeküdte a túlságos fiatalság árnyéka, az utolsó huszonöt évet pedig a tehetetlen öregség fogja beárnyékolni... s e két felhő között alig van egy keskeny és szűk szakasz! Önre azonban lehet, hogy szerencsésebb sors vár, mert Shangri-La mértékével mérve még alig kezdődtek meg napos évei. Lehet, hogy hosszú évtizedekig nem fogja magát öregebbnek érezni, mint ma, s mint ahogy Henschellel történt, önnek is hosszú, csodálatos fiatalság jut osztályrészül. De higgye el nekem, hogy ez csak egyik könnyebb és felületesebb korszaka lesz életének. El fog jönni az az idő, amikor ön is meg fog öregedni, mint a többiek, csak sokkal lassabban és nemesebb módon; nyolcvanéves korában fiatalos rugalmassággal fogja még megmászni a hegyet, ha azonban ennek a kornak a kétszeresét éri el, ne gondolja, hogy a csoda még teljes egészében fenn fog állni! Ismétlem, mi nem vagyunk csodatevők, mi nem győztük le a halált, de még az öregséget sem. Mi sem tudunk egyebet tenni, mint épp csak hogy meglassítsuk annak a rövid, két határ közti időnek az iramát, amit életnek neveznek. Módszereink rendkívül egyszerűek, ha másutt nem is lehetne élni velük, de ne felejtse el, a vég valamennyiünket elér!

– Mindazonáltal azt hiszem, hogy annak, amit itt leírtam, sok előnye van... Hosszú, nyugalmas korszakokat fog megélni, amelyek alatt úgy fog

megfigyelhetni egy-egy naplementét, mint ahogy a külvilágban az emberek egy elketyegő másodpercre figyelnek, de sokkal kevesebb lesz a gondja! Egyik esztendő el fogja váltani a másikat, s ön a testi örömeiből át fog lépni egy komorabb, de semmivel sem örömtelenebb birodalomba, el fogja veszteni izmainak s étvágának rugalmasságát, de oly nyereségre fog cserébe szert tenni, amely felér e veszteséggel: nyugalomra, mélységre, érettségre, bölcsességre s az emlékezés tiszta gyönyöreire. A legbecesebb ajándék az Idő lesz, az a ritka s drága ajándék, amelyet a nyugati országok annyival biztosabban vesztenek el, amennyivel izgatottabban hajhásszák. Gondolja meg, lesz ideje az olvasásra, soha többé nem fog kihagyni lapokat, hogy perceket takarítson meg, nem fog félretolni semmiféle tanulási lehetőséget attól való félelmében, hogy túlságos sok idejét veszi majd igénybe! Szereti a zenét, nos, itt annyit foglalkozhatik majd vele, amennyit akar, van ideje rá, nyugalmas, bő, határtalan idő kiélvezni minden zamatát. Ha nem csalódom, ön jó társ és barát... nem örül annak a gondolatnak, hogy itt derűs és bölcs barátokra tehet szert, a léleknek és a szellemnek hosszú és kellemes közösségére, amelyet a halál nem fog szokott sietségével feloldani? Ha pedig előnyben részesítené az egyedüllétet, módjában van kolostorunkat magányos gondolatainak kincseivel gazdagítani!

Újra szünet állt be, amelyet Conway ezúttal nem töltött be.

– Nincs semmi megjegyzése, drága Conwayem? Bocsásson meg bőbeszédűségemért. Oly korhoz és nemzethez tartozom, amely mindig ragaszkodott ahhoz, hogy világosan fejezze ki magát... De lehet, hogy ön egyéb dolgokra gondol, feleségre, rokonra, gyerekekre, akiket elhagyott? Vagy céljai, ambíciói voltak a világban? Higgycsuk el nekem, hogy bármily éles is e pillanatban a rémület, ami elfogja, tíz év múlva már emléke sem fogja megkísérteni. Úgy látom azonban – ha ugyan jól olvasok lelkében –, hogy nincsenek ilyen gondjai!

Conway meglepte ez a diagnózis.

– Igaza van – felelte –, nem vagyok házasember, kevés meghitt barátom van, és nincsenek ambícióim!

– Nincsenek ambíciói? S hogy tudta elkerülni ezt az elterjedt nyavalyát?

Conway ezúttal először érezte, hogy részt vesz a beszélgetésben.

– Hivatásomban mindig úgy találtam – mondta –, hogy abban, amit általában sikernek neveznek, rendszerint kevés öröömöm telt, eltekintve attól, hogy eléréséhez nagyobb erőfeszítésre lett volna szükségem, mint amilyenre kedvem volt. Konzulátusi hivatalban dolgoztam, elég alárendelt helyen, de megfelelt nekem!

– S lelkével nem vett benne részt?

– Sem lelkemmel, sem szívemmel, sem erőmmel! Természetem szerint

lusta vagyok!

A ráncok elmélyültek s összehúzódtak, s Conwaynek az a benyomása támadt, hogy a Nagy Láma mosolyog.

– Van úgy, hogy a lustaság erény – állapította meg a suttogó hang. – Mi nem vagyunk követelőzőek ebben a tekintetben sem. Csang, azt hiszem, elmagyarázta önnek mértékletességi elvünket, amely épp úgy vonatkozik a szorgalomra, mint minden egyébire. Én például tíz nyelvet tanultam meg; ha mértéktelenül dolgoztam volna, megtanulhattam volna húszat. Nem tettem meg. Mindenben ehhez tartjuk magunkat, nem vagyunk sem romlottak, sem aszkéták! Amíg el nem érünk egy bizonyos kort, amelyben már ajánlatos a fokozottabb gondosság, szívesen vesszük a jó konyha élvezeteit, fiatalabb társaink pedig, ha lemennek a völgybe, örömmel állapítják meg, hogy a nők ott csak mérsékelten ragaszkodnak a szűzies élet elvéhez. Mindent meggondolva, bizonyos vagyok benne, fiam, hogy rövidesen meg fogja szokni életünket. Csang igen optimista volt ebben a tekintetben... s e találkozásunk után én is az vagyok. Bevallom azonban, hogy van önben valami különös, amivel eddig egyik látogatómnál sem találkoztam. Nem nevezhetném cinizmusnak, még keserűségnek sem, lehet, hogy csak csalódottság, de egyben valami tisztultság is, amelyről nem gondoltam volna, hogy száz évnél alacsonyabb korban is találkozhatnék vele az ember. Ha egyetlen szóval akarnám megjelölni, szenttelenségnek nevezném!

– Van olyan jó szó, mint akármilyen más – felelte Conway. – Nem tudom, hogy milyen rendszer szerint osztja be az új jövevényeket?... engem "1914-1918" jelszó alatt katalogizálhatna. Azt hiszem, hogy ebből a fajtából egyetlen példány leszek a maguk múzeumában... három társam nem tartozik ebbe a rovatba. Szenvedélyeim s erőm java részét feléltem a fent említett esztendőök alatt, s bárha nem sokat beszéltem róla, azóta főképp azt kívánom a világtól, hogy hagyjon magamra. Ez a hely nyugalomával és csendjével bizonyos mértékben megfelel ízlésemnek, s azt hiszem, hogy amint ön is mondta, meg tudnám szokni idővel!

– Ennyi a felelete, fiam?

– Igyekszem alkalmazkodni.

– Ön okos és ügyes, fiam... Csang is mondta, hogy igen okos. De hát abban, amit nagy körvonalakkal elmondtam önnek, nincs semmi, ami mélyebb érzelmeket keltene magában?

Conway egy ideig hallgatott.

– Nagy hatást tett rám – felelte –, amit a múlttól mondott, de hogy őszinte legyek, a jövőről rajzolt képe csak elvont értelemben érdekel! Nem tudok olyan messzire előrenézni! Nyilván rosszul esne, ha holnap vagy akár a jövő héten vagy egy év múlva el kellene hagynom Shangri-Lát, de hogy mint

fogom érezni magamat, ha valaha százéves leszek, arra ma nem tudok megfelelni. Szemügyre vehetem ezt a lehetőséget, s elgondolkodhatok rajta, mint akármilyen más jövőbeli eshetőségen, de ahhoz, hogy mélyebben érdekeljen, szükséges volna, hogy valami legyen! Én gyakran kételkedtem abban is, hogy az életnek van célja; ha nincs, akkor a hosszú élet is alighanem céltalan.

– Fiam, a mi intézményünk hagyományai, mind a keresztények, mind a buddhisták, igen megnyugtatóak ebben a tekintetben!

– Lehet, de attól félek, hogy valami határozottabban megfogalmazott okra volna szükségem, hogy százéves kor után vágyódjam!

– Ilyen okunk van, fiam, határozott s pontosan megfogalmazható okunk. Azok, akiket sorsuk idehozott, s akik itt élnek, ismerik. Nem hiú kísérlet folytatunk, nem valamilyen ostoba szeszélyt igyekszünk megvalósítani. Egy álmunk s egy víziónk van valamennyiünknek. Ez a látomás először az öreg Perraultnak jelent meg, amikor 1789-ben haldokolva feküdt ebben a szobában. Mint ahogy elmondtam önnek, visszatekintett elmúlt hosszú életére, s úgy látta, hogy az élet legszeretreméltóbb ajándékai veszendőek, s hogy a háború, a durvaság s a kék egy nap valamennyit el fogja pusztítani, hogy nyoma sem marad a földön. Emlékezett jelenetekre, amelyeket saját szemével látott, s elképzelt másokat, amelyekről hallomásból volt tudomása; tudta, hogy a népek nem bölcsességben, de durva szenvedélyekben s pusztításban vetekednek egymással, tudta, hogy a gépek ereje határtalanul nő, s hogy el fog érkezni az időpont, amikor egyetlen felfegyverzett embernek olyan hatalma lesz, hogy megsemmisíthette volna vele annak idején a Nagy Császár hadseregét. És megértette, hogy az emberek, ha majd megtöltötték romlással a földet és a vizet, fel fognak szállni a levegőbe... Meri-e azt állítani, hogy ez a látomás hamis volt?

– Igaz volt.

– De egyebet is látott. Előre látta az időt, amikor az ember, akit megőrijtett a technika és a gyilkolás láza, oly vadul fog taposni saját világán, hogy minden érték veszendőbe megy, minden könyv, kép és harmónia, minden kincs, amelyet kétezzer év óta gondosan őrzött, a védtelen, a gyöngéd, a kis dolgok elvesznek... mint ahogy elveszett Livius könyve, mint ahogy az angolok elpusztították a pekingi Nyári Palotát.

– Egyetértek önnel – felelte Conway.

– Természetesen. De mit ér a józan ember érve a vas és tűz ellen? Higgye el nekem, az öreg Perrault látomása meg fog valósulni! Ez az oka annak, fiam, hogy én itt vagyok, hogy ön itt van, ez az oka, hogy túl akarjuk élni azt az ítéletnapot, amely már lassan gyülekezik körülöttünk, s rohamra kész!

– Túlélni?

– Nem lehetetlen, fiam! Mindez előbb fog bekövetkezni, semmint ön olyan öreg lesz, mint én!

– S ön azt hiszi, hogy Shangri-La meg fog menekülni?

– Lehet! Nem kegyelemre számítunk, csak hanyagságra! Mi itt maradunk könyveinkkel, zenénkkel és gondolatainkkal, őrizzük egy haldokló kor törékeny eleganciáját, és igyekszünk megtalálni azt a bölcsességet, amelyre az embereknek szükségük lesz, ha szenvedélyeik már majd ellobogtak. Egy örökséget kell őriznünk és továbbadnunk. S amíg ez a pillanat el nem következik, igyekszünk jól érezni magunkat, amennyire lehet!

– S utána?

– Utána pedig, ha az erők felfalták egymást, teljesedjék be a Keresztény Erkölcs, s enyhe csend borítsa be a földet!

Egy kis pátosz keményítette meg a suttogó hangot, s Conway átadta magát szépségének. Körülötte a szobában hullámzott a homály, de ez oly jelképesen hatott ezúttal idegeire, mintha a külső világ készülne már zúgva ostromra. Aztán vette észre, hogy a Nagy Láma megmozdul, felkel székéről, s mozdulatlanul áll előtte, mint egy félig megtestesült kísértet. Conway udvariasságból szintén fel akart állni, de egy hirtelen jött mélyebb sugallat hatására megtette azt, amit addig senki ember előtt nem tett meg: letérdelt előtte.

– Értem, Atyám! – mondta.

Nem vette észre, hogy mikor állt fel újra a földről; úgy érezte, mintha álomban mozogna, amelyből csak jóval később ébredt fel. Emlékezett az éjszakai fagyos levegőre, amely a fülledten meleg szoba után megdidergette. Csangra is visszaemlékezett, akinek oldalán csendben áthaladt a csillag világította udvarokon. Soha ennyi gyönyörűsége nem telt még Shangri-Lában; a sziklafal mögött elképzelte a völgyet, s ez képzeletében átalakult egy tükörsíma, fodrozatlan tóvá, amelynek nyugalma vetélkedett saját gondolatainak békességével. Mert Conway már olyan állapotban volt, hogy semmin sem csodálkozott el. A hosszú beszélgetés után más indulat nem maradt benne, mint az elégedettségé, s ebben kedélye, szelleme és lelke egyformán részt vett; kétségei nem kínozták, de maguk is részesei voltak érzelmei finom összhangjának. Csang nem beszélt, s ő sem szólalt meg. Nagyon későre járt már az idő, s örült, hogy a többiek már lefeküdtek.

9.

Reggelre ébredve azon gondolkodott, hogy mindaz, amire visszaemlékezett, valamilyen éber vagy álombéli látomás emléke-e?

De rövidesen magához tért. Hangos, kíváncsi kérdések fogadták, amikor megjelent a reggelinél.

– Úgy látszik, hosszú tárgyalása volt este a vezérigazgató úrral – kezdte az amerikai. – Meg akartuk várni, de aztán elfáradtunk. Milyenfajta csodabogár?

– Mondott valami újságot a teherhordókról? – kérdezte Mallinson mohón.

– Remélem – jegyezte meg Brinklow kisasszony –, megemlítette neki, hogy egy missziós állomást fogunk itt létesíteni?

A heves ostrom következtében Conway régi, védekező erélye rögtön visszatért.

– Attól félek – mondta –, hogy valamennyiüknek csalódást fogok okozni. Nem beszéltem meg vele a misszió dolgát, ő nem említette meg a teherhordókat, ami pedig az embert magát illeti, csak annyit mondhatok róla, hogy igen öreg ember, aki kitűnően beszél angolul, s rendkívül értelmesnek látszik.

Mallinson idegesen félbeszakította:

– Számunkra egyetlen fontos kérdés van, tudniillik, hogy szavahihetőnek látszik-e, vagy nem? Mit gondol, ki fog bennünket innét ereszteni?

– Tisztességes embernek nézem.

– Az ég áldja meg, miért nem kérdezősködött nála a teherhordók felől?

– Nem jutott eszembe.

Mallinson hitetlenül bámult az arcába.

– Nem értem magát, Conway! Maga oly remekül tartotta magát a baskuli napokban, hogy nem bírom elhinni, hogy ugyanazzal az emberrel van most dolgom! Mintha darabokra tört volna!

– Sajnálom, Mallinson!

– Nem arról van szó, hogy sajnálja-e! Arról van szó, hogy sarkára kell állnia s törődnie a dolgokkal!

– Félreértett! Úgy gondoltam, hogy sajnálom, ha csalódást okoztam magának!

Conway kurtán felelt, de kurtasága szándékos volt. Álarcot rakott érzelmei elé, amelyek oly ellentétesek voltak, hogy remélte, senki sem fogja őket kiismerni. Önmagát is meglepte az a könnyedség, amellyel kitért a kérdések elől; nyilvánvaló volt, hogy meg akarja fogadni a Nagy Láma tanácsát és megtartani a titkot. Azon a természetességen is meglepődött, amellyel frontot változtatott, s oly állást foglalt el, amelyet társai joggal árulónak bélyegeznének; mint ahogy Mallinson mondta: hőstől mást vár az ember! Egy pillanatra meg is sajnálta a fiút, de rögtön rá megvigasztalta az a gondolat, hogy aki a hősi pályára akar lépni, annak csalódásokra is el kell készülnie. Mallinson Baskulban még az új fiú volt, aki el van ragadtatva a csapatkapitánytól; most azonban a csapatkapitány megingott talapzatán, sőt

talán már le is esett róla! Van abban valami patetikus, ha egy eszménykép összedől, még ha hamis bálvány volt is! Mallinson csodálata egy ideig kárpótolta Conwayt azért az erőfeszítésért, hogy olyasminek lássék, ami nem volt a valóságban, de most már a látszatot sem lehetett fenntartani! Volt valami Shangri-La levegőjében, ami lehetetlenné tett minden színlelést.

– Hallgasson ide, Mallinson – mondta Conway –, nincs annak értelme, hogy állandóan Baskulra hivatkozzék! Természetes, hogy más ember voltam akkor... a helyzet is más volt!

– Az is tisztességesebb volt, ha tudni akarja a véleményemet! Az ember legalább tudta, hogy kivel s mivel van dolga!

– Rablókkal és gyilkosokkal... nevezze nevén a dolgokat! Ez volt a "tisztességesebb" helyzet, véleménye szerint?

A fiatal fiú hangja izgatottá vált:

– Igen – mondta –, ez a véleményem... bizonyos szempontból! Szívesebben néztem szembe a rablókkal és gyilkosokkal, mint itt ezzel az átkozott titokzatossággal. Az a kínai kislány például – tette hozzá hirtelen –, az hogy került ide? Megmondták magának?

– Nem! Miért mondták volna meg?

– Hát persze, miért mondták volna meg? S maga miért kérdezte volna meg, ha egyáltalán nem érdekli? Megszokott dolog nyilván, hogy egy fiatal lány férfikolostorban él?

A kérdésnek ez az oldala eddig még fel sem tűnt Conwaynek.

– Ez nem közönséges kolostor! – mondta egy idő múlva. Nem jutott eszébe jobb felelet.

Szünet állt be, a vita, úgy látszik, zsákutcába került. Conwaynek az volt az érzése, hogy Lo Csen története nem tartozik ide; a kis mandzsu lány oly nyugodtan pihent gondolatai között, hogy szinte észre sem vette, hogy ott van. De nevének említésére Brinklow kisasszony hirtelen felnézett nyelvtanából, amelyet még étkezés közben sem engedett ki keze közül (mintha nem lenne majd elég ideje, gondolta Conway, hogy megtanulja!). A szerzetesekről s nőkről szóló beszélgetés eszébe juttatta azokat a pletykákat, amelyeket a férfi hittérítők elmondanak feleségeiknek, ezek pedig hajadon női kollégáiknak.

– Természetes – mondta keskenyre összehúzott ajakkal –, hogy itt iszonyú, romlott erkölcsök uralkodnak... el is voltunk készülve rá! – Barnard felé fordult, mintha tőle is segítséget remélne, de az amerikai vigyorgott. – Nem gondolom – mondta szárazon –, hogy maguk különösebb súlyt fektetnek erkölcsi dolgokról való véleményemre. De azt hiszem, hogy kár veszekedni! Minthogy egy időre egymásra vagyunk utalva, fékezzük le temperamentumunkat, ha lehet, s igyekezzünk kényelmesen berendezkedni!

Conway helyeselte a tanácsot, de Mallinson hajthatatlan maradt.

– Ami a kényelmet illeti – mondta –, elhiszem, hogy ez jobban megfelel magának, mint Dartmoor!

– Dartmoor? A fegyházra gondol?... Értem! Hát igaza van, soha nem irigyeltem az embereket, akik ott élnek! Egyébként meg kell magának mondanom, hogy nem sértődöm meg, ha ilyesmiről beszél! Vastag bőr és gyengéd szív... ez volt mindig a jelszavam!

Conway az amerikai elismerő, Mallinsonra pedig némileg szemrehányó tekintetet vetett. Majd hirtelen tudatára jutott annak, hogy oly színpadon játszanak most, amelynek óriási hátterét csak ő ismeri négyük közül, s ez a tudat, amelyet egyikükkel sem oszthatott meg, azt a vágyat ébresztette benne, hogy egy ideig magára maradhasson. Fejbólintással elbúcsúzott a társaitól, és kiment az udvarra. Ha szemben állt a Karakallal, minden gondja elmúlt; társait illető lelkiismeret-furdalásai pedig feloldódtak annak az új világnak a szenvedélyes felismerésében, amelyről ők semmit sem tudtak még. El fog jönni az idő, amikor minden oly különös lesz, hogy az egyes különös részletek fel sem fognak már tűnni; amikor minden magától értetődővé válik, mert az emberre, önmagára s környezetére egyképpen terhes lenne már a csodálkozás. Ilyen nagyot fejlődött már Shangri-Lában. Visszaemlékezett, hogy a háború alatt is szert tett már ilyesfajta egykedvűségre, bár egészen más, súlyosabb okokból.

Szüksége volt az egykedvűségre! Már csak azért is, hogy megszokja azt a kettős életet, amelyre kényszerült. Három barátja társaságában egy világban élt, amelynek a létfeltétele a teherhordók megérkezése és mindannyiuknak Indiába való visszatérése volt; mihelyt elhagyta ezt a világot, a szemhatár felszaladt, mint egy függöny, az idő kitágult, a tér zsugorodott, s a Kék Hold név jelképes értelművé vált, mintha a gyöngéd és színes jövő egy olyan mesebeli világba tartoznék, amilyent csak egy kék holdon találhatni. Olykor már maga se tudta, hogy két élete közül melyik az igazibb, de ez a kérdés nem volt sürgető! Ez is a háborúra emlékeztette egyébként, ahol megesett vele, hogy egy-egy súlyos tűzérési támadás alatt az az érzés szállta meg, hogy több élete van, amelyek közül a halál legföljebb egyre tarthat igényt.

Csang természetesen most már minden megszorítás nélkül beszélgetett vele. Sok érdekes eszmecseréjük volt a kolostorban dívó szokásokról és törvényekről. Conway megtudta, hogy az első öt év alatt normális életet fog élni, minden különösebb megszorítás nélkül.

– Ez arra szolgál – mondta Csang –, hogy alkalmat adjunk a testnek, hogy megszokja a magasságot, s a szellemnek s a léleknek, hogy elfelejtsék esetleges bánataikat!

– Úgy látszik – mondta Conway mosolyogva –, ezek szerint az a véleménye, hogy az emberi érzés nem bír ki öt évet!

– Nem állítom – felelte a kínai. – Lehet, hogy kibírja, de csak mint egy emléket, amelynek mélabúja idővel csendes örömmé változik.

A kezdeti öt év után – magyarázta tovább – új rendszer kezdődik, melynek célja, hogy lassítsa az öregedési folyamatot; ha ez sikeres, Conway egy fél századon át negyvenévesnek fog megmaradni... ami nem rossz kor, s mindenki szívesen elfogadja hosszabb időre!

– Önnel mi történt? – kérdezte Conway. Az ön esetében hogy sikerült?

– Kedves uram – felelte a kínai –, én igen szerencsés korban érkeztem ide... Még fiatal voltam, összesen huszonkét éves! Katona voltam... nyilván nem tételezte fel rólam, s 1855-ben büntető hadjáratra vezényeltek ki rablócsapatok ellen. Felderítő voltam, de úgy látszik, letértem az útról, eltévedtem a hegyek között, s a száz ember közül, akik parancsnokságom alatt álltak, csak heten maradtunk életben. Amikor végül is rám akadtak s elvittek Shangri-Lába, oly beteg voltam, hogy csak rendkívüli fiatalságomnak és erőmnek köszönhettem, hogy megmenekültem.

– Huszonkettő – ismételte Conway. – Ezek szerint most kilencvenhat éves!

– Igen. Ha a lámák belegegyeznek, rövidesen sor fog kerülni felavatásomra!

– Értem. Meg kell várnia a kerek száz évet?

– Nem, erre vonatkozólag nincs pontosan megállapított korhatár, bár általában a százéves kor az, amelyről feltételezzük, hogy már elvesztette indulatait.

– S mi történik azután? – kérdezte Conway. – Mit gondol, mennyi ideig fogja még bírni?

– Remélem, hogy el fogom érni azt a kort, amelyet a shangri-lai lámák általában elérnek. Esztendőkből kifejezve talán egy újabb századot.

Conway bólintott.

– Szerencsés ember – mondta –, mind a két világnak kivette a java részét! Hosszú és kellemes fiatalság van a háta mögött, s egy hasonló hosszú és kellemes öregkor várja. Szemre mikor kezdett öregedni?

– Körülbelül hetvenéves koromban. Többnyire ilyenkor szokott bekövetkezni, bár azt hiszem, hogy ma is fiatalabbnak látszom, mint vagyok.

– Úgy van – erősítette meg Conway. – S mi történnék, ha most hirtelen elhagyná a völgyet?

– Ha néhány napnál tovább maradnék odakünn, meghalnék!

– A levegő szóval fontos szerepet játszik?

– A Kék Hold völgye csak egyetlen példányban létezik a Földön, kedves uram, s túlságosan követelődő volna az, aki mását keresné!

– S mi történt volna, ha mondjuk harminc évvel ezelőtt, meghosszabbított fiatalága alatt hagyta volna el a völgyet?

– Valószínűleg akkor is meghaltam volna – felelte a kínai. – Mindenesetre

igen gyorsan meglátszott volna rajtam az igazi korom. Erről érdekes példát tudok felhozni, amely néhány évvel ezelőtt esett meg, bár vannak régebbi tapasztalataink is. Egyik társunk elébe ment néhány utazónak, akik völgyünk felé közeledtek. Ez a társunk, aki orosz volt, élete javakorában ért hozzánk, s módszereink oly jól megfelelték neki, hogy nyolcvanéves korában félannyi idősnek se látszott. Úgy gondolta, hogy egy hétig fog maradni (ennyi idő nem árt), de szerencsétlenségére egy nomád törzs foglyul ejtette és magával vitte. Mi balesetre gondoltunk, s feladtunk minden reményt, hogy valaha is viszontlássuk. Három hónappal később azonban sikerült megszöknie, s visszatért hozzánk. Nagyon megváltozott. Arcában éppúgy, mint magatartásában. Kiütközött valódi kora, s rövidesen meg is halt, ahogy az öreg emberek meghalnak. – Conway egy ideig nem felelt. Ez a beszélgetés a könyvtárban folyt le, s Conway az ablak mögött állt, s a hágót nézte, amelyen át kijuthatni a külső világba; egy kis felhőske úszott fölötte.

– Csúnya egy történet, Csang – jegyezte meg végül is. – Az embernek az az érzése, mintha az idő egy szörnyeteg volna, amely a völgy mögött lesben áll, hogy rávesse magát a naplopókra, akiknek sikerült kiszökniök karmai közül.

– Naplopók? – kérdezte Csang, aki, úgy látszik, nem ismerte a szót.

– Naplopó annyi – magyarázta Conway –, mint lusta ember, semmirekellő, aki lopja a napot!

Csang csendes meghajlással köszönte meg a felvilágosítást. Érdekelték a nyelvészeti kérdések, s minden új szót, amely a keze ügyébe került, a filozófus szemszögéből vizsgált meg.

– Nem véletlen – mondta –, hogy az angolok bűnnek veszik a naplopást. Mi a magunk részéről szívesebben látjuk, mint az erőfeszítést. Nem az jellemzi-e a világot, hogy túlságosan megfeszíti erejét, s nem volna-e jobb, ha több volna a naplopó?

– Egyetérték önnel – felelte Conway, s csendesen elmosolyodott.

A Nagy Lámával való első találkozást követő héten Conway összetalálkozott több jövődöbéli kollégájával is. Conway egy új s igen vonzó világgal ismerkedett meg, amelyben nem volt kötelező a sietség, s a késés nem okozott csalódást.

– A lámák között sokan vannak – magyarázta Csang –, akikkel hosszú ideig, talán évekig nem fog találkozni, de ezen nem kell megütődnie. Ha véletlenül úgy adódik, szívesen meg fognak ismerkedni önnel, de az a tény, hogy nem sietnek ön elé, semmiképp sem jelenti azt, hogy húzódoznának a találkozástól.

Conway, aki ismerte ezt az érzést abból az időből, amikor a konzulátuson

meg kellett ismerkednie az újonnan érkezettekkel, úgy vélte, hogy ez igen tiszteletreméltó álláspont.

Mindazonáltal úgy adódott, hogy már az első hetekben megismerkedett több lámával. Jóllehet, ezek háromszor olyan idősek voltak, mint ő, a velük való beszélgetés nem járt azokkal az elkerülhetetlen társadalmi formaságokkal, melyek elől Londonban vagy Delhiben nem tudott volna kitérni. Elsőnek egy zseniális némettel ismerkedett meg, akit Meisternek hívtak. A nyolcvanas években jutott el a kolostorba, egy felfedező expedíció egyetlen életben maradtjaként. Jól beszélt angolul, bár némi idegen kiejtéssel. Egy vagy két nappal később egy másik lámával ismerkedett meg Conway... azzal, akit a Nagy Láma is megemlített... Briac Alphonse-szal, egy szívós, apró termetű franciával, aki nem látszott különösen öregnek, holott azt állította magáról, hogy Chopin tanítványa volt. Conway úgy vélte, hogy mind a francia, mind a német kellemes társaság lesz számára. Ha nem is tudatosan, de már vizsgálgatta mindkettőjüket, s néhány újabb ismeretség után egy-két végleges következtetésre jutott; megállapította, hogy bár a lámák egyénileg különböznek egymástól, valamennyiüknek van egy közös tulajdonsága, amelyet, jobb szó híján, időtlenségnek keresztelt el. Mindannyian igen nyugodtnak s értelmeseknek látszottak, és kellemes eszük mértékletes és jól kiegyensúlyozott gondolatokban virágzott ki. Conway jól meg tudott felelni ennek a társaságnak, s észrevette, hogy a lámák ezt teljesen méltányolják, s megbecsülik érte. Úgy vélte, hogy éppoly könnyű a velük való érintkezés, mint bármilyen más művelt emberrel, bár olykor furcsán ütötte meg fülét, ha váratlanul egy-egy régi személyes élményükről kezdtek beszélni. Egy fehér hajú és jóságos arcú úriember például rövid beszélgetés után megkérdezte Conwayt, hogy érdeklődik-e a Brontë nővérek²⁹ problémája iránt? Conway azt felelte, hogy igen, amire a másik elmondta neki, hogy a negyvenes években lelkész volt West Ridingben.

– Egy ízben eljutottam Haworthbe, s megszálltam az ottani lelkésznel. Itt-tartózkodásom alatt alaposan áttanulmányoztam az egész Brontë-kérdést... jelenleg könyvet írok róla. Talán lesz kedve egyszer átnézni velem az egészet?

Conway barátságosan felelt, s amikor később összetalálkozott Csanggal, kifejezte afölötti csodálkozását, hogy a lámák mily élénk érdeklődéssel gondolnak vissza Tibet előtti életükre. Csang elmagyarázta neki, hogy ez is része lelkigyakorlatuknak.

– Látja, kedves uram – mondta –, nincs út, amely gyorsabban elvezetne a lélek öntisztulásáig, mintha az ember áttekint a saját múltján. Mint a tájaknál, úgy itt is legfontosabb a helyes távlat. Ha már elég soká élt majd közöttünk,

29 angol költő és regényíró testvérpár a XIX. század első felében

észre fogja venni, hogy régebbi élete lassan-lassan átsiklik a helyes szemszögbe, mintha messzelátón át nézné, óvatosan csavargatva a lencsét. Múltjának minden részlete tisztán, világosan fog állni ön előtt, valódi arányaival és jelentőségével. Ez az új ismerőse például felfedezte, hogy egész régi életének legdöntőbb pillanata az volt, amikor fiatalember korában meglátogatott egy öreg lelkészt, s annak három lányát!

– Így tehát nekem is azzal kell majd kezdenem munkámat, hogy összegyűjtöm életem fontos pillanatait?

– Nem fog nagy erőfeszítésébe kerülni. A fontos pillanatok saját jószántukból össze fognak gyűlni.

– Nem hiszem, hogy szívesen fogom őket látni – felelte Conway ingerülten.

De bármit rejtegetett múltja, jelene csendes és boldog volt. Ha a könyvtárban ült és olvasott, vagy a zenepavilonban Mozartot játszott, olykor mély megindultság lett rajta úrrá, mintha Shangri-La valamilyen életelixír lenne, amelyet az évszázadok szűrtek le, s erélyesen megvédik az idő és a halál ellen. Ilyen pillanatokban önkéntelenül eszébe jutott a Nagy Lámával való beszélgetése; felidézte magában azt a nagy nyugodt Értelmet, amely tűnődve ül a világ sokféle dolga felett, s leheletszerű suttogásával megmagyarázza értelmüket. Olykor elhallgatta Lo Csent, amint biztos kézzel vezette valamilyen fúga bonyolult vonalait, s azon gondolkozott, hogy vajon mit rejteget személytelen gyöngé mosolya, amely oly könnyen hevert el ajkain, mint egy nyíló virág. A kis mandzsu lány szófukar volt most is, jóllehet tudta, hogy Conway ismeri nyelvét. Mallinson jelenlétében azonban, aki olykor szintén fölkereste a zenepavilont, teljesen néma maradt. Hallgatása azonban oly kecses volt, hogy Conway újra és újra elgyönyörködött benne.

Egy ízben érdeklődött Csangnál a fiatal lány története iránt, s megtudta, hogy mandzsu királyi családból származik.

– Egy turkesztáni hercegnek volt a jegyese, s Kasgarba utazott a lakodalomra, de kíséretével együtt eltévedt a hegyek között. Valószínűleg valamennyien elpusztultak volna, ha nem találkoznak idejében – kiküldöttjeinkkel.

– Mikor történt ez?

– 1884-ben. Tizennyolc éves volt akkor.

– Tizennyolc éves akkor? Csang igenlőleg intett.

– Igen – mondta –, amint ön is láthatja, módszereink kitűnően beváltak ebben az esetben!

– Hogy viselkedett, amikor felfedték előtte jövőjét?

– Azt hiszem, hogy az átlagnál valamivel hevesebben tiltakozott. Nem fejtett ki ellenállást, de megfigyeltük, hogy egy ideig erősen meg van zavarodva. Szokatlan dolog volt persze akkor ejteni fogságba egy fiatal lányt, amikor lakodalmára utazik... Valamennyien szívből kívántuk, hogy jól érezze itt magát! – Csang csendesen elmosolyodott. – Attól félek, hogy a szerelem izgalmi megnehezítik az embernek a csendes belenyugvást, bár öt esztendő ebben az esetben is bőven elégségesnek bizonyult.

– Nyilván nagyon szerette a férfit, akihez feleségül kellett volna mennie?

– Aligha, kedves uram, hisz nem is ismerte. A régi hagyományok szerint jegyezték el. Felzaklatott érzelmei teljesen személytelenek voltak.

Conway bólintott, s néhány percig gyöngéden gondolt a kis Lo Csenre. Igyekezett elképzelni, hogy milyen lehetett fél évszázaddal ezelőtt, mozdulatlan, kecses szoborként ülve a díszes hordszékben, amelyet teherhordók meggörnyedve vittek fel a fennsíkra; szemét félénken jártatta a széltől zúgó láthatáron, amely oly kietlennek tetszhetett neki a Kelet kertjei s lótusztavai után. “Szegény gyerek!” – mondta, s törekeny fiatalságára gondolt, amelyet most megállítottak röptében, s fogva tartanak. Azóta, hogy megismerte múltját, még jobban tetszett neki a fiatal lány nyugalma és szótlansága; egy elragadó, hideg virágvázára hasonlított, amely üresen áll a sötétben, s csak olykor éri egy-egy bujkáló napsugár.

Az is örömet szerzett neki, ha nem ily édesen izgalmasat, ha Briac Chopinről beszélt neki, s mesteri kézzel eljátszotta az ismerős dallamokat. Kiderült, hogy a francia több olyan művét ismeri Chopinnek, amelyeket sohasem közöltek nyomtatásban, s Conway ezeket csakhamar megtanulta. Valami kis pikantéria is vegyült örömebe, amikor arra gondolt, hogy sem Cortot, sem Pachmann nem ismerték e munkákat. Briac gyűjteménye még nem volt befejezve; emlékezete minduntalan eléje vetett egy-egy olyan dallammorzsát, amelyet a zeneszerző olykor elejtett, vagy valamilyen alkalommal rögtönzött volt; ezeket, mihelyt eszébe jutottak, azonnal följegyezte és örök időkre agyába véste.

– Briac – magyarázta Csang – csak kevés időt töltött itt felavatása előtt, elnézéssel kell tehát lennie, ha túlságosan megkínozza önt Chopinjével. A fiatalabb lámákat természetesen még rendkívül érdeklő múltjuk. Szükségük van rá, hogy majdan szemügyre vehessék a jövőt!

– Ha majd maguk is megöregednek?

– Úgy van, kedves uram! A Nagy Láva például már minden idejét elvont bölcsekedéssel tölti.

Conway egy pillanatra elgondolkodott.

– Mit gondol – kérdezte –, mikor fogom újra látni?

– Valószínűleg az első öt év elteltével!

Csang azonban ezúttal tévedett, mert Conway alig egy hónappal Shangri-Lába való érkezése után egy újabb, immár második meghívást kapott a kolostor felső, fülledt lakosztályaiba. Csang elmondta neki, hogy a Nagy Láma soha nem hagyja el szobáit, s hogy testi létének van szüksége erre a hőfokra; Conway ez után az előkészület után már nem találta olyan tűrhetetlennek a változást. Sokkal könnyebben lélegzett ezúttal; egy pillanatra megállt az ajtóban, meghajolt, a lehunytt szemek csöndesen megrebbenve feleltek az üdvözlésre.

Újra letérdelt az öreg ember előtt, s bár tudta, hogy ez a második fogadtatás, mely oly feltűnő gyorsasággal követte az elsőt, rendkívüli, előzmények nélküli megtiszteltetés, sem ideges nem volt, sem megilletődött. A korral szemben most már éppoly közömbös tudott maradni, mint a ranggal vagy fajjal szemben; azelőtt se játszott nála szerepet, hogy öreg vagy fiatal-e valaki, ha megszerette. Nagy tiszteletet érzett a Nagy Láma iránt, de nem gondolt arra, hogy a kettejük közötti érintkezésnek bármiben is különböznie kellene a szokásos társadalmi formáktól...

Néhány udvarias szót váltottak, Conway készségesen megfelelt néhány érdeklődő kérdésre. Elmondta, hogy kellemesen tölti az időt, s hogy már több emberrel teremtett baráti kapcsolatokat.

– Beszélgetésünket pedig ugyebár titokban tartotta három barátja előtt?

– Mind ez ideig igen. Időnként elég nehezemre esett, de azt hiszem, még így is, kellemesebb volt, mintha megmondtam volna az igazat!

– Én is így gondoltam. A kellemetlenség pedig csak ideiglenes. Csang azt mondta nekem, hogy véleménye szerint három közül kettő csak kevés zavart fog okozni.

– Én is azt hiszem.

– S a harmadik?

– Mallinson meglehetősen ideges fiatal fiú, s nagyon szeretne már visszatérni!

– Ön szereti?

– Nagyon szeretem!

Ebben a pillanatban a szolga behozta a teáscsészéket, s az illatos ital szüröcsölgetése közben a társalgás könnyebb tárgyak felé fordult. Okos és kellemes szokás volt ez, amely lehetővé tette, hogy a beszélgetés átítatódjék azzal a kissé frivol illattal, amelyet Conway annyira ízlése szerint valónak és megnyugtatónak talált. Amikor a Nagy Láma megkérdezte tőle, hogy vajon Shangri-La nem páratlan-e a maga nemében, s hogy a Nyugatnak vajon van-e ilyen vagy legalábbis ehhez hasonló intézménye, Conway önkéntelen elmosolyodott.

– Hát igen – felelte. – Hogy őszinte legyek, Oxfordra emlékeztet

valamennyire, ahol egykor előadásokat tartottam. A szín nem olyan jó ott, de a tantárgyak gyakran éppoly elvontan impraktikusak, s bár a legvénebb tanárok sem érik el az önök korát, öregedési körülményeik valamennyire hasonlítanak.

– Jó humora van, kedves Conwayem – felelte a Nagy Láma –, hálásan fogjuk fogadni az elkövetkezendő esztendőök alatt.

10.

– Rendkívüli... egész rendkívüli dolog! – mondta Csang, amikor meghallotta, hogy a Nagy Láma újra fogadta Conwayt. Nagy szó volt ez az olyan tartózkodó és szemérmes embernél, mint Csang. Soha nem történt meg azelőtt, jelentette ki a kínai, amióta a kolostor szokásai véglegesen kialakultak; soha nem történt meg, hogy a Nagy Láma másodszorra is meghívta volna vendégeit, mielőtt le nem telt az ötévi próbaidő, s meg nem tisztította a jövevényt száműzetésének élénkebb izgalmaitól. – Rendkívül igénybe veszi minden erejét – mondta Csang –, ha átlagemberekkel kell beszélgetnie. Az emberi szenvedélyek pusztja jelenléte is alkalmatlan, s korát tekintve szinte már tűrhetetlen teher. Természetesen nem kételkedem egy pillanattal sem abban, hogy bölcsessége most is megtalálta a helyes utat. Ez az eset megtanít bennünket arra, azt hiszem, s e tanulságot nem szabad elfelejtenünk, hogy a közösségünk számára megállapított törvényekkel is csak mértékletesen szabad élnünk! De mindenképp rendkívüli dolog!

Conwaynek természetesen nem tetszett rendkívülibbnek, mint az egyéb dolgok, s miután már harmadszor és negyedszer látogatta meg a Nagy Lámát, úgy érezte, hogy egyáltalában nem rendkívüli. Úgy látszik, volt abban valami eleve elrendeltség, ahogy ez a két lélek közeledett egymáshoz. Conwayben felengedett ilyenkor minden feszültség, s végtelen nyugalom szállta meg. Olykor az volt az érzése, mintha ez a tökéletesen képzett, nagy Értelem teljesen elvarázsolná; az apró, halványkék teáscsészék fölött az ész munkája oly simává s szeretetreméltóvá csendesedett, mint amikor egy gondolat csendesesen feloldódik egy kristályos csengésű szonettben.

Beszélgetéseik mindenre kiterjedtek, félelem és megalkuvás nélkül vették szemügyre a filozófiai rendszereket, bejárták a történelem széles útjait, amelyek új irányt és értelmet nyertek kutató tekintetük alatt. Conway számára ez elbűvölő időtöltés volt, de azért egy pillanatra sem adta fel kritikai magatartását. Egy ízben vitatkozás közben a Nagy Láma kitért erre a tulajdonságára is.

– Fiam – mondta –, ön az évek számát tekintve még fiatal ugyan, de bölcsessége érett, mint a meglett embereké. Nyilván valami szokatlan dolog

történt életében?

Conway elmosolyodott.

– Nem szokatlan – mondta –, mert nemzedékemből még sok mással is megesett!

– Nem találkoztam még senkivel, aki hasonlított volna önre!

– Nem történt velem semmi rendkívüli – mondta Conway egy idő múlva. – Lényemnek az a fele, amelyet ön oly öregnek lát, keserű, túl korai tapasztalatokból nőtt ki. Tizenkilenctől huszonkét éves koromig nagy iskolát jártam be, ha nem is mondhatom, hogy teljesen kielégített!

– Nagyon boldogtalan volt a háború alatt?

– Nem mondhatnám! Heves, önemésztő, sebzett és felelőtlen hangulatban voltam. Néha őrzöngő düh fogott el. Ugyanúgy, mint még néhány millió embert rajtam kívül! Részezeskedtem, öltem és dorbézoltam... elég nagyvonalúan! Az ember kénytelen volt visszaélni önmagával, másként nem bírta volna ki... s ha kibírta és kikászálódott, emlékül mértéktelen unalmat vagy ingerlékenységet hozott magával. Ez tette oly nehézé az utána következő éveket! Ne higgye, hogy túl tragikusan fogom fel a saját helyzetemet... egészében véve elég szerencsés volt azóta az életem. Olyasféle tapasztalat volt, mintha az ember egy iskolába jár, amelynek rossz az igazgatója... mulatságos és vidám élet, amíg az ember egyetért vele. A legtöbb ember nem jutott el erre a belátásra; azt hiszem, csupán ennyi a különbség köztem és köztük!

– Ez volt tehát a neveltetése?

Conway vállat vont.

– Talán a szenvedélyek kimerülése a kezdete minden bölcsességnek – mondta.

– Shangri-La is így tartja, fiam!

– Tudom. Azért érzem itt magam oly otthonosan! Conway a tiszta igazat mondta. Ahogy múltak a napok s a hetek, szinte fájdalmas kielégültséget kezdett érezni; mint Perrault, Henschell és a többiek, ő is teljesen behódolt a hely varázsának. A Kék Hold megejtette, és nem volt számára menekülés! Körülötte a hegység mint egy elérhetetlen tisztaságú sövény ragyogott, amelyről tekintete lassan leszállt a völgy mélyeibe; az egész kép elbűvölő volt, s ha a lóbusztó felől felhangzottak a spinét ezüstösen egyhangú dallamai, úgy érezte, hogy szem és fül egyaránt megtalálta az elképzelhető legnagyobb kielégülést.

Számot adott magának arról is, hogy szerelmes a kis mandzsu lányba. Nyugodt szerelem volt, amely még csak viszonzást sem kívánt; lelkéből eredt, s érzékei épp csak hogy megfűszerezték. A fiatal lány jelképe volt mindannak, ami törekeny és gyöngéd; stilizált udvariassága s ujjainak finom játéka a

billentyűkön Conway számára tökéletesen kielégítő meghittséget teremtettek. Volt ugyan úgy is, hogy Conway úgy beszélt hozzá, hogy – ha a fiatal lánynak is kedve tartja – kiléphetek volna a formális társalgás kereteiből, de Lo Csen feleletei soha nem árulták el gondolatai magános rejtek helyét, s Conway bizonyos szempontból nem is nagyon vágyakozott rá. Váratlanul megpillantotta az ígért drágakő egyik fazettáját, s megértette, hogy van Ideje, mindenre van Ideje, annyi Ideje, hogy maga a vágy is szinte kialudt a majdani kielégülés tudatában. Egy év múlva, egy évtized múlva is lesz elég ideje. A látomás egyre jobban kiteljesedett, és Conway boldog volt.

Időnként azonban át kellett lépnie a másik világba, ahol találkozott Mallinson türelmetlenségével, Barnard szívélyességével s Brinklow kisasszony egészséges és kemény határozottságával. Conway szívesen látta volna, ha ők is mindenről tudomást szereznek már; Csanggal együtt azon a véleményen volt, hogy sem az amerikai, sem Brinklow kisasszony nem fognak nagyobb zavarokat okozni. Titokban még mulatott is rajta, amikor Barnard egyszer így szólt hozzá:

– Azt hiszem, Conway, hogy ez elég kellemes hely, meg lehetne itt telepedni, nem gondolja? Azt hittem az elején, hogy a mozi és az újságok hiányozni fognak, de úgy látom, hogy mindenhez hozzá lehet szokni!

– Én is úgy látom – mondta Conway.

Később megtudta, hogy Csang levitte magával Barnardot a völgybe, ennek saját kérésére, hogy egyszer “kirúgjon a hámból”, már amennyire ezt a lehetőségek megengedték. Mallinson gúnyos mosolygással fogadta a hírt.

– Nyilván leszopta magát – mondta Conway felé fordulva, Barnardnak pedig a következőt jelentette ki: – Nem az én dolgom, de azért figyelmeztetem, hogy tartsa magát jó kondícióban az út előtt. A teherhordók körülbelül két hét múlva megérkeznek, s amennyire meg tudom ítélni, ez a kirándulás nem lesz kénytelenkedés!

Barnard beleegyezően bólintott.

– Képzelem – felelte. – Ami azonban a kondíciómat illeti, évek óta nem éreztem magam ilyen jól. Naponta tornászom, senki sem zaklat, a kocsmáknak pedig lenn a völgyben korai zárórájuk van. Mértékletesség... ismeri a cég jelmondatát!

– Nem kételkedem egy pillanatig sem – felelte Mallinson savanyúan –, hogy nemhiába ment le a völgybe.

– Persze hogy nem. Ez a rendkívüli szálloda minden izlésről gondoskodik. Vannak például, akik a zongorázó, fiatal kínai lányokat szeretik, igaz-e? Nem lehet senkit sem elítélni azért, amit szeret!

Conwayt nem érintette a célzás, de Mallinson elpirult, mint egy iskolás fiú.

– Ha más ember tulajdonát szereti, akkor börtönbe lehet érte küldeni –

mondta éktelen dühbe gurulva.

– Hogyne, ha el tudják fogni! – Az amerikai szeretetreméltóan vigyorgott. – Ha már erről beszélünk, közölni akarok magukkal valamit. Elhatároztam, hogy cserbenhagyom a teherszállítókat. Úgy gondolom, hogy rendszeresen jönnek ide, s meg fogom várni a legközelebbi szállítmányt, esetleg az utána következőt. Feltételezve természetesen, hogy a házigazdáim elég hitelképesnek tartanak arra, hogy kifizessem a szállodaszámlámat.

– Ez azt jelenti, hogy nem jön velünk?

– Azt. Elhatároztam, hogy egy ideig még itt maradok. Maguknak könnyű... Ha maguk megérkeznek, zenekarral fogják magukat fogadni, az én érkezésemhez azonban egy csapat detektívet küldenek ki. Mennél többet gondolkodom rajta, annál jobban megerősödöm elhatározásomban.

– Szóval fél a zenétől.

– Soha nem szerettem, fiacskám!

– Ez elvégre a maga dolga – mondta Mallinson csendes dühvel. – Senki sem akadályozhatja meg abban, hogy itt töltsé akár az egész életét, ha kedve van rá. – A fiatal fiú mindazonáltal kérdőn s megrökönyödve nézett körül. – Nem mindenki tenné meg a maga helyében, de hát az ízlések különbözőek. Maga mit szól hozzá, Conway?

– Egyetérték magával! Az ízlések különbözőek. Mallinson Brinklow kisasszonyhoz fordult, aki hirtelen letette maga elé az asztalra a könyvet.

– Ami azt illeti – mondta a hölgy –, azt hiszem, hogy én is itt maradok.

– Micsoda?! – kiáltották valamennyien egyszerre. Brinklow kisasszony arcán fénylő mosoly jelent meg, amely nem belülről világította meg a száraz arcot, hanem inkább egy külső ráaggatott dísznek látszott. – Lássá – folytatta –, sokat gondolkodtam azon, hogy s miképp jutottunk ide, s csak egyetlen tanulságra lyukadtam ki. Valami rejtélyes hatalom irányít bennünket a színpalak mögül, nem gondolja, Conway úr?

Conwaynek nyilván nehezőre esett volna a felelet, de Brinklow kisasszony megelőzte:

– Ki vagyok én, hogy kérdőre vonjam a Gondviselést? Tudja, hogy miért küldött engem ide, s nekem itt kell maradnom.

– Azért marad itt – kérdezte Mallinson –, mert azt reméli, hogy egy missziót fog felállítani?

– Nemcsak hogy remélem, de az a határozott szándékom. Most már tudom, hogy kell bánni ezekkel a népekkel... meg fogom találni az utamat, ne féljen! Nincs bennük semmi komolyság!

– S maga akarja őket komolyságra tanítani?

– Igen, Mallinson úr, az a szándékom. Határozottan ellenzem azt a bizonyos mértékletességi elvet, amelyről itt annyit hallunk. Ha akarják,

nevezhetik nagylelkűségnek vagy nagyvonalúságnak, de az én véleményem szerint nem egyéb renyheségnél és erkölcstelenségnél. Ezeknek az embereknek egyéb bajuk sincs, mint ez az úgynevezett nagyvonalúságuk, s én teljes erőmből küzdeni fogok ellene.

– Ők pedig nyilván olyan nagyvonalúak, hogy nem bánják? – mondta Conway mosolyogva.

– Jobban mondva, Brinklow kisasszony olyan nagyvonalú, hogy nem fognak bírni vele – vetette közbe Barnard. – Hát nem megmondtam – tette hozzá nevetve –, hogy ez az intézmény gondoskodik minden ízlésről!

– Még annak az ízléséről is, aki szeret börtönben lenni – jegyezte meg Mallinson ingerülten.

– Hát ezt a kérdést két különböző szempontból lehet nézni – felelte Barnard. – Gondoljon csak arra, hogy hányan élnek odakünn a világban, akik ki szeretnének kerülni a zűrzavarból, s valami ilyen helyre eljutni, s bárhogy szeretnének is, *nem tudnak*. Mármost ők-e azok, akik börtönben vannak, vagy mi?

– Ez egy ketrecbe zárt majomnak az okoskodása – felelte Mallinson dühtől sápadtan.

Mallinson később, mikor egyedül volt Conwayjel, újra visszatért a tárgyra.

– Ez az ember egyre jobban idegesít – mondta, miközben hosszú léptekkel fel-alá járt az udvaron. – Nem fog hiányozni nekem az úton. Lehet, hogy maga azt fogja gondolni, hogy túl érzékeny vagyok, de egyáltalán nem felelt meg nekem, amikor elkezdett ugratni azzal a kínai lánnyal.

Conway belekarolt Mallinsonba. Egyre tisztábban érezte, hogy megszerette a fiatal gyereket, s hogy az elmúlt hetek folyamán szeretete egyre mélyült, bármennyit veszekedtek is egymással.

– Azt hiszem – mondta –, hogy rám célzott, nem magára!

– Téved, engem ugratott! Tudja, hogy érdekel engem a lány. Ez így van, Conway. Nem tudom felfogni, hogy miért él itt, s hogy szívesen van-e a kolostorban? Te jó Isten, ha én úgy tudnék kínaiul, mint maga, én rögtön kivenném belőle.

– Kétlem – felelte Conway. – Nem sokat beszélget az emberekkel, azt tudja!

– Nem értem, hogy miért nem mászik rá erélyesebben, s miért nem kérdezi meg?

– Nem szokásom rámászni az emberekre! Conway sokért nem adta volna, ha ezúttal többet mondhatna erről a tárgyról. De hirtelen egy kis gúnnal kevert mély sajnálkozás buggyant fel benne Mallinson iránt, s érezte, hogy erre a szenvedélyes, mohó, fiatal gyereke rossz napok várnak.

– A maga helyében – mondta – nem bánkódnék Lo Csen miatt! ő itt jól érzi

magát.

Barnard és Brinklow kisasszony elhatározása részben megkönnyítette Conway helyzetét, részben azonban megnehezítette azzal, hogy látszólag szembeállította őt velük, egy frontban Mallinsonnal. Különös helyzet volt, s Conway nem nagyon tudta, hogy lásson neki megoldásának.

Szerencsére semmi szükség sem volt arra, hogy megoldja. Amíg le nem telik a két hónap, aligha fog valami figyelemre méltó dolog történni; utána pedig a válság nem lesz enyhébb, akármennyit készülődik is rá. Ezért s más okokból is igyekezett mennél kevesebbet törődni azzal, ami amúgy is elkerülhetetlen volt. Mindazonáltal egy ízben erről a tárgyról is beszélgetésbe elegyedett Csanggal.

– Sokat gondolok Mallinsonra – mondta a kínainak. – Attól félek, hogy a szívére fogja venni a dolgot.

Csang rokonszenves mosollyal bólogatott.

– Nem lesz könnyű – mondta – meggyőzni őt saját jó szerencséről! De ez a nehézség is csak múló idő lesz. Húsz év alatt fiatal barátunk teljesen meg fog nyugodni.

Conway érezte, hogy ez a szemlélet kissé túl filozofikus.

– Kíváncsi vagyok – mondta –, hogy fogják neki beadni az igazságot. Már alig várja a teherhordókat, számolja a napokat, s ha nem jönnek...

– Dehogynem jönnek! – felelt a kínai.

– Hogyan? Azt hittem, hogy az egész csak kedves mese, amellyel meg akart nyugtatni bennünket.

– Szó sincs róla, kedves uram! Ha nem is vagyunk túlságosan istenfélők Shangri-Lában, de megszoktuk, hogy mértékletesen igazat mondjunk, s biztosíthatom, hogy a teherhordókra vonatkozó adataim teljesen szabatosak. Úgy gondoljuk, hogy a megadott határidőre meg fognak érkezni.

– Akkor nem lesz könnyű munka visszatartani Mallinsont attól, hogy csatlakozzék hozzájuk!

– Nem is szándékunk! Mallinson úr csak arról fog meggyőződni... nyilván személyes tapasztalat alapján... hogy a teherhordók nem vállalják őt.

– Értem. Szóval ez a módszerük? S mit gondol, mi fog ezután történni?

– Azután, kedves uram, ha kiheverte első csalódását, minthogy fiatal és optimista, abban fog majd reménykedni, hogy a legközelebbi szállítók, akik kilenc-tíz hónap múlva fognak megérkezni, inkább fognak hajlani kérésére. Ezt a reményét pedig, úgy hiszem, nem szabad majd megingatnunk!

– Nem vagyok olyan bizonyos benne – mondta Conway –, hogy így fog történni. Könnyen lehetséges, hogy a saját szakállára megszökik innét.

– Megszökik? Jól használja a szót, kedves uram? A hágó elvégre nincs elzárva, s bárki bármikor használhatja. Nekünk nincsenek fegyőreink, kivéve

azokat, amelyekről a természet maga gondoskodott!

Conway elmosolyodott.

– El kell ismerni – mondta –, hogy a természet derekas munkát végzett. Feltételezem azonban, hogy önök mégsem bízzák rá magukat teljesen! Mi történt például azokkal a különböző felfedező expedíciókkal, amelyek ideérkeztek? Számukra is nyitva állt-e a hágó, amikor el akartak menni?

Ezúttal Csang mosolyodott el.

– Különleges rendszabályokat igényelnek, uram!

– Jól mondja! önök tehát csak akkor hagyják nyitva az utat, ha tudják, hogy senki sem fogja igénybe venni. Felteszem azonban, hogy még ennek ellenére is akadnak, akik megkísérlik?

– Nagy ritkán megtörtént, de általában a szökevények boldogok voltak, ha a fennsíkon eltöltött első éjszaka után visszatérhettek hozzánk!

– Minthogy nyilván nem volt megfelelő ruházatuk s felszerelésük? így persze megértem, hogy enyhe módszereik éppúgy megfelelnek, mint a legszigorúbb rendszabályok. De mi történik azokban a ritkább esetekben, amikor a szökevények nem térnek vissza?

– A kérdésben benne van a felelet – felelte Csang. – Nem térnek vissza. De biztosíthatom – tette hozzá sietve –, hogy csak igen kevés ezeknek a szerencsétleneknek a száma, s remélem, hogy barátja nem lesz olyan vigyázatlan, hogy megnövelje.

Conwayt ez a felelet nem nyugtatta meg, s továbbá is sokat s nyugtalanul foglalkozott Mallinson sorsával. Legszívesebben azt látta volna, ha a kolostor önként megengedi a fiúnak, hogy hazatérjen. Elvégre is volt már precedens: Talu, a repülő. Csang megerősítette, hogy a hatóságoknak teljhatalmuk van arra, hogy azt tegyék, amit jónak látnak.

– De hát valóban helyesen tennénk-e, kedves uram – mondta a kínai –, ha magukat s jövőnket rábíznék barátja hálájára?

Conway érezte, hogy a kérdés helyénvaló. Mallinson viselkedése nem hagyott kétséget az iránt, hogy mit fog tenni, mihelyt Indiába érkezik. Idevonatkozó terve kedvenc témája volt, amelyről gyakran, részletesen beszélt.

Mindez azonban természetesen csak abban a másik világban történt, amelyet Shangri-La gazdag, meggyőző világa egyre jobban kiszorított a helyéből. Conway, azokat a pillanatokat kivéve, amikor Mallinsonra gondolt, rendkívül meg volt elégedve sorsával; új környezetének fokozatosan felfedődő anyaga, úgy látta, egyre jobban megfelelt ízlésének és szükségleteinek.

– Hogy illesztik be rendszerükbe – kérdezte egy ízben Csangtól – a szerelmet? Feltételezem, hogy olykor előfordul, hogy az újonnan jöttek közül egyik-másikban bizonyos vonzalmak fejlődnek ki?

– Igen gyakran megtörténik – felelte Csang, kedvesen mosolyogva. – A lámák természetesen immúnisak, s mi magunk is azok leszünk érettebb korunkban. Addig azonban természetesen olyanok vagyunk, mint a többi férfi, s legfeljebb arra tartunk igényt, hogy valamivel józanabban viselkedjünk. Engedje meg ebből az alkalomból, Conway úr, hogy megmondjam önnek, hogy Shangri-Lában igen tágan értelmezik a vendégszeretetet. Barátja, Barnard úr, már meggyőződött erről több alkalommal!

Conway elmosolyodott.

– Köszönöm – mondta szárazon. – Nincs kétségem ebben a tekintetben, de hajlamaim... e pillanatban... nem olyan követelődzők, mint gondolja! Engem nem annyira a kérdés fizikai, mint inkább érzelmi része érdekelt.

– El tudja választani a kettőt? Lehetséges, hogy beleszeretett volna Lo Csenbe?

Conway egy pillanatra meghökkent, bár abban reménykedett, hogy ez nem látszik meg rajta.

– Miért kérdezi?

– Azért, kedves uram, mert igen érthető lenne, ha... természetesen kellő mértékletességgel, beleszeretett volna. Lo Csen valószínűleg szenvedély nélkül felelne érzelmeire... egyebet nem is várhat tőle... pedig sok gyönyörűséget lelne a helyzetben. S van rá okom, hogy így beszéljek, mert magam is szerelmes voltam belé, amikor még sokkal fiatalabb voltam!

– Tényleg? – kérdezte Conway. – S Lo Csen hogy fogadta?

– Szeretettreméltó módon tudomásul vette. S megajándékozott barátságával, amely az évek folyamán egyre mélyebb s értékesebb lett számomra.

– Más szóval nem fogadta sehogyan sem!

– Így is mondhatjuk, ha kívánja. Úgy tartotta általában – tette hozzá a kínai kissé fontoskodva –, hogy jobb megkímélni udvarlóit a jóllakottság érzésétől, amely okvetlenül beállna, ha teljesen elérnék céljukat.

Conway nevetett.

– Hát – mondta – ez a magatartás megfelelhet a maga esetében, s talán az enyémben is, de mi történne, ha egy heves vérű fiatalemberrel kerülne össze, mint például Mallinson?

– Kedves uram, a lehető legjobb megoldás volna! Nem először történnék meg, biztosíthatom, hogy Lo Csen megvizsgálja azokat, akik megtudják, hogy innét nincs többé visszatérés.

– Hogy megvizsgálja?

– Igen, de ne értse félre a szót. Lo Csen nem ad más örömet, mint azt, amit pusztán jelenléte nyújt a felindult szívnek. Mit is mond Shakespeare Kleopátráról? “Megéhezel rá, bárhogy csillapít is!”

– A szenvedély üzte fajták között gyakori típus ez, de higgye el, Shangri-

Lában nem volna a helyén. Lo Csen megfordítja az idézetet, s jóllakatja az embert, bár nem csillapítja le éhségét. Ez kényesebb s nehezebb feladat!

– S nyilván olyan, amelynek elvégzésében nagy gyakorlata van?

– Igen... számtalan ilyen esetünk volt már. Lo Csen ért hozzá, hogy a vágy érverését lecsendesítse, úgyhogy akkor is gyönyörűséget szerez az embernek, ha nem elégíti ki.

– Ebben az esetben ön úgy is felfoghatja, mint az itteni élethez való előkészületnek egy szakaszát?

– Ha akarja, fogja fel így! – felelte Csang csendes panasszal. – De kecsesebb fogalmazás lenne, s éppoly igaz, ha Lo Csent egy szivárványhoz hasonlítaná, amely egy kristálypohárban tükröződik, vagy egy harmatcseppehez egy gyümölcsfa virágján!

– Teljesen egyetérték önnel, Csang! Sokkal kecsesebb fogalmazás lenne! – Conway mindig örült a jól kiegyensúlyozott, ügyes feleleteknek, amelyeket jókedvű ugratásai kicsaltak a kínaiból.

Amikor azonban legközelebb megint egyedül volt a kis mandzsu lánnyal, megértette, hogy Csang megjegyzései mennyire igazak. Valami finom, testetlen illat lebegte körül a fiatal lányt, amely észrevétlenül közölte magát környezetével, s úgy lobbantotta fel az indulat parazsát, hogy az nem égett, csak melegített. Conway megértette, hogy Shangri-La és Lo Csen tökéletesek, s hogy ő maga alig kíván egyebet ebben a csöndben, mint egyetlenegy, épp csak hogy megmozduló gyöngéd feleletet. Évekkel ezelőtt szenvedélyei olyanok voltak, mint az ideg, amelyet megtépázott a világ; most lecsillapodott, s tudta, hogy a szerelem többé nem lesz számára sem szenvedély, sem teher. Olykor, ha éjszaka elhaladt a lótusztó mellett, elképzelte, hogy a fiatal lányt karjaiban tartja. De az idő érzése elmosta a látomás határozott körvonalait, s egyúttal bizonytalan s gyöngéd ellenállást keltett saját szívében is!

Az volt az érzése, hogy soha életében nem volt még ilyen boldog, még a nagy háború előtti éveiben sem. Teljes szívével vonzódott ahhoz a derűs világhoz, amelyet Shangri-La hatalmas eszménye életre hívott és megbékített. A módszer is megfelelt neki, amellyel az érzelmeket gondolatokká váltották át, a gondolatokat pedig szavakba foglalva csendes boldogsággá. Conway, akit megtanított a tapasztalat, hogy a durvaság nem okvetlen biztosítéka a jóhiszeműségnek, nem osztotta azt az álláspontot, hogy egy finoman megszerkesztett mondat az őszintétlenség jelé. Szerette azt a kissé játékos, kényelmes légkört, amelyben a beszéd nem megszokás volt, de feladat. S örült annak a gondolatnak, hogy a leghaszontalanabb dolgok is elkerülhetik az idő pusztító hatását, s a legtörékenyebb álmok biztos otthonra találnak a lélekben. Shangri-La mindig csendes volt, mintegy méhkasa mindenféle valószínűtlen foglalkozásnak; a lámák valóban úgy éltek, mintha kezükben tartanák az időt,

de ez az idő súlyosabb volt, mint a kinti világ pehelysúlyú ideje. Conway mostanában nem találkozott egyikükkel sem, de lassanként felfedezte, hogy elfoglaltságuk milyen hihetetlenül változatos; nyelvtanulmányaikon kívül még számtalan más tudományos kérdéssel foglalkoztak, oly behatóan, hogy bármilyen nyugati egyetemnek is díszére váltak volna. Voltak többen, akik könyveket írtak; az egyik matematikai problémákkal foglalkozott, egy másik Spengler és Gibbon alapján az európai civilizáció történetét írta meg. De nem valamennyien foglalkoztak ilyen méretű munkákkal; voltak közöttük, akik a szeszély állóvízű csatornáiban merültek alá, s mint Briac, elfelejtett régi dallamok töredékei után kutattak, mások, mint például az angol exlelkész, új elméleteket kovácsoltak a Brontë nővérek regényeinek keletkezéséről. De folytak még ennél is valószínűtlenebb és kevésbé gyakorlati munkák. Egy ízben, amikor Conway ily értelmű megjegyzést tett, a Nagy Láva egy kínai művész történetével válaszolt, aki három századdal Krisztus előtt élt, és sárkányokat, madarakat s lovakat faragott ki egy cseresznyemagba. A kész munkát egy hercegnek ajándékozta, ki első pillanatban nem látott mást benne, mint közönséges cseresznyemagot, amire a művész megkérte, "hogya építene egy falat, vágjon be egy ablakot, s az ablakon át nézegesse a cseresznyemagot az alkonyat fényében!" A herceg teljesítette kívánságát, s látta, hogy a mag valóban remekmű. "Nem elragadó történet ez, kedves Conwayem, s nem gondolja, hogy sok tanulságos következtetésre ad alkalmat?"

Conway egyetértett a Nagy Lámával. A gondolat, hogy Shangri-La végső, magasztos célja nem zár ki semmilyen látszatra különös és triviális munkát, rendkívül megnyugtatta; tudta magáról, hogy ő is hajlamos az ilyesfajta időtöltésre.

Ha áttekintett múltján, meg kellett állapítania, hogy az is tele volt szórva rengeteg oly önmaga állította feladatokkal, amelyek túl bizonytalanok vagy túl terhesek voltak ahhoz, hogy valaha is véghez lehessen vinni őket; de most ezeknek is nekiláthatott, sietség nélkül, lassan és lustán, ahogy épp kedve tartotta. A szemlélődés mindig nagy örömet szerzett neki, s így természetes, hogy Barnardot sem nevette ki, amikor ez közölte vele, hogy a maga részéről is úgy látja, hogy Shangri-Lában nem lesz érdektelen a jövő. Ki tudhatja?

Barnardnak a völgyben tett látogatásai, amelyek az utóbbi időben egyre gyakoriabbakká váltak, úgy látszik, nemcsak az itlnak s nőnek szóltak.

– Magának megmondom, Conway, hisz maga egész más ember, mint Mallinson, akinek a begyében vagyok... maga jobban meg fogja érteni a dolgot! Különös dolog ez, hogy maguk, angol tisztok, az elején átkozottul merevek, de ha egyszer megegyezett magukkal az ember, azt hiszem, teljesen meg lehet magukban bízni.

– Nem olyan biztos – felelte Conway mosolyogva. – Ne felejtse el, hogy

Mallinson is angol tiszt, éppúgy, mint én!

– Ő még gyerek. Nem látja józanul a dolgokat! Mi ketten férfiak vagyunk, s úgy nézzük a világot, ahogy kell. Ez a mi itt-tartózkodásunk például... nem ismerjük miértjét és hogyanját, nem tudjuk, hogy minek hoztak ide, de hát elvégre nem ez a dolgok rendes folyása? Hát azt tudjuk például, hogy miért vagyunk egyáltalán a világon?

– Nyilván vannak közöttünk olyanok, akik nem tudják! De mire mondja mindezt? Barnard lehalkította hangját.

– Aranyról van szó, öcsém! – mondta látható lelkesedéssel. – Aranyról... érti a dolgot? Vagonszámra van belőle a völgyben. Fiatalabb éveimben bányamérnök voltam, s nem felejtettem el, hogy milyen egy aranyér! Higgye el nekem, hogy ez a völgy van olyan gazdag, mint a Rand, és sokkal könnyebb felhozni belőle az aranyat. Fogadok, hogy maga nem helyeselte kis kirándulásaimat a völgybe, de én tudtam, hogy mit teszek. Kiszámítottam, hogy ezek az alakok itt, amikor beszerzik szükségleteiket, nagy árat kénytelenek fizetni a dolgokért, s nem fizethetnek másképp, csak aranyban, ezüstben vagy gyémántban. Ez csak logikus! S amikor odalent elkezdtem körülnézni, rövidesen rájöttem a dolgok nyitjára!

– Egyedül találta meg az aranybányát? – kérdezte Conway.

– Azt nem állítom. Előbb jól átgondoltam a dolgot, aztán Csanggal beszéltem, nyíltan, mint férfi a férfival. S higgye el nekem, Conway, hogy Csang nem az a rossz ember, akinek hittük!

– Én személy szerint soha nem hittem, hogy az.

– Tudom, maguk mindig összetartottak, s így nem fog elcsodálkozni azon sem, hogy mi is jól megértettük egymást. Csang megmutatta nekem a folyamatban levő munkákat, s nyilván érdekelni fogja, hogy a hatóságoktól engedélyt kaptam arra, hogy átkutassam a völgyet, mindent megnézzek, s beszámoljak nekik a látottakról. Hát ehhez mit szól, öcsém? Úgy látszik, örültek neki, hogy szakértőre akadtak. Megmondtam nekik, hogy valószínűleg fogok rá találni módot, hogy gazdaságosabban használjuk ki a bányákat!

– Maga rövidesen egész otthonosan fogja itt magát érezni – mondta Conway.

– Hát ami azt illeti, örülök neki, hogy találtam munkát. Az ember sohasem tudhatja, hogy mi hogy végződik. Lehet, hogy odahaza is enyhébben fognak majd velem bánni, ha el tudom őket vezetni egy új aranybányához. Legfeljebb arról lesz szó, hogy elhiszik-e nekem.

– El fogják hinni! El sem tudja képzelni, hogy az emberek mi mindent el nem hisznek!

Barnard lelkesen bólingatott.

– Boldog vagyok, hogy egyetért velem, Conway – mondta. – Mi ketten jól

meg fogjuk egymást érteni. Ötven-ötven százalékra fogunk dolgozni természetesen. Magának nem lesz egyéb dolga, mint hogy odabiggyesse az aláírását a jelentés alá... Conway, angol konzul... érti a dolgot?

Conway nevetett.

– Majd meglátjuk – mondta. – Előbb írja meg a jelentést!

A gondolat, hogy Barnard milyen vállalkozáson töri fejét, mulattatta ugyan, de egyben örült is neki, hogy az amerikai talált valamit, amivel megvigasztalódhatik.

Conway egyre gyakrabban találkozott a Nagy Lámával. Megtörtént, hogy késő este látogatta meg őt, s még órákig nála maradt azután is, hogy a szolgálk elvitték az utolsó teáscsészéket, s visszavonultak szobájukba. A Nagy Láma egyetlen alkalmat sem mulasztott el, hogy érdeklődjék társai hogyléte felől, s egy ízben azt is megkérdezte Conwaytól, hogy mit tart pályájuk felől, amelyet Shangri-Lába való érkezésük oly váratlanul kettétört.

Conway meggondoltan felelt:

– Mallinson tisztességes munkát végzett volna... erélyes és törekvő fiú. Ami a másik kettőt illeti... Úgy látszik, szívesen vannak itt... legalábbis egyelőre!

A lefüggönyözött ablak mögött villámok éles fénye lobbant fel; már előbb, amikor áthaladt az udvaron a most már ismerős termék felé, mennydörgést hallott. Itt semmi hang nem hallatszott, a vastag tapéták halvány csillámokban verték vissza a fényt.

– Igen – hangzott a felelet –, megtettünk minden tőlünk telhetőt, hogy jól érezzék magukat. Brinklow kisasszony meg akar bennünket téríteni, s Barnard úr is meg akar téríteni a maga módján... azt hiszem, részvénytársaságot akar alapítani! Ártatlan tervek... el fognak mulatni velük egy ideig! De mi lesz a maga fiatal barátjával, akinek sem a vallás, sem az arany nem tud vigasztalást nyújtani.

– Nehéz kérdés – felelte Conway.

– Attól félek, hogy a maga dolga lesz felelni rá!

– Az enyém? Miért az enyém?

A felelet késett, mert az asztalon megjelentek a teáscsészék, s velük együtt a Nagy Láma kissé száraz és színtelen társalgási frázisai.

– A Karakal az évnek ebben a szakában meglehetősen viharos – jegyezte meg. – A Kék Hold népe azt hiszi, hogy a hágó mögötti nagy fennsíkron démonok élnek, s azok küldik a viharokat. "Kívülről" jönnek a viharok, mondják. Ez a "kívülről" az egész maradék világot jelenti. Természetesen nem tudnak semmit sem Franciaországról, sem Angliáról, de még Indiáról sem...

azt képzelik, hogy az iszonyú fennsík a végtelenségbe nyúlik el. Ők, akik oly kényelmesen s meghittén éldegélnek e meleg s védett sarokban, elképzelhetetlennek tartják, hogy akadjon ember, aki jószántából elhagyná ezt a völgyet; ellenkezőleg, úgy képzelik, hogy akik kívül vannak, valamennyien be szeretnének jutni. Amint látja, minden attól függ, hogy az ember milyen szemszögből nézi a világot.

Conwaynek eszébe jutott Barnard hasonló értelmű megjegyzése, s ezt meg is mondta a Nagy Lámának.

– Okos ember – jegyezte meg a Nagy Láma. – Ő lesz a mi első amerikaiink... úgy látom, jól jártunk vele!

Conway pikánsnak találta a gondolatot, hogy a kolostor "jól járt" egy emberrel, akit hét ország rendőrsége keres; ezt szívesen közölte is volna a Nagy Lámával, de úgy tartotta, hogy Barnard érdekében helyesebb, ha ő majd annak idején, kellő időben maga közli történetét.

– Igaza van – mondta –, sokan vannak ma a világon, akik boldogok lennének, ha itt lehetnének!

– Túl sokan, kedves Conwayem! Mi egy kis mentőcsónak vagyunk a dühöngő tengeren; be tudunk fogadni néhány szerencsésebb embert, de ha valamennyi hajótörött belénk kapaszkodnék, magunk is elsüllyednénk... De ne beszéljünk most erről! Hallom, hogy találkozott Briackal. Honfitársam, mint tudja, s kitűnő ember, bár nem osztom véleményét, hogy Chopin a legnagyobb nyugati zeneszerző. Amint tudja, én Mozartot jobban szeretem...

Mire a teáscsészéket elvitték, s velük együtt a szolgálta is eltűnt, Conway visszatért az előbbi félbehagyott kérdésre.

– Mallinsonról beszélgettünk – mondta –, s ön azt mondta, hogy a kérdés megoldása az én dolgom lesz. Miért az enyém?

– Azért, fiam – mondta a Nagy Láma nagyon egyszerűen –, mert én meghalok.

Conway néhány pillanatig egyszerűen nem tudott szóhoz jutni.

– Csodálkozik, fiam? – folytatta a Nagy Láma. – Mi valamennyien halandók vagyunk... még Shangri-Lában is! Lehet, hogy meg fogok még élni néhány napot... esetleg néhány évet, de már látom közeledni a véget, fiam. Örülök neki, hogy olyan részvevőnek látszik, és be kell vallanom, hogy engem is, még ebben a korban is, egy csöpp mélabú fog el, ha a halálra gondolok. Szerencsémre testemből nem sok maradt már, aminek meg kell halnia, s ami a többit illeti, a legkülönbözőbb vallások meglehetősen optimista szemléletben találkoznak. Nem lázadok, de egy különös gondolathoz kell hozzászoknom fennmaradó óráim alatt... ahhoz, hogy már nincs időm. El tudja képzelni ezt az érzést?

Conway hallgatott.

- El kellett önnek ezt mondanom, fiam.
- Nagy megtiszteltetés számomra.
- Azt hiszem, több, mint megtiszteltetés...

Conway szótlánul meghajolt, s a Nagy Láma rövid szünet után folytatta:

– Tudomása van nyilván róla, hogy gyakori találkozásunk szokatlan dolog Shangri-Lában. De hagyomány a kolostorban, hogy... bocsássa meg a paradoxont... nem vagyunk hagyományaink rabszolgái. Nincsenek merev, áthághatatlan törvényeink. Úgy cselekszünk, ahogy jónak látjuk, a múlt tapasztalatait nem tévesztjük szem elől, de élő jelenünk bölcsessége s jövőbe látó szemünk mutatja meg az utat. S ez ad nekem bátorságot végső cselekedeteimhez!

Conway még mindig hallgatott.

- A maga kezébe helyezem, fiam, Shangri-La örökségét és sorsát.

A feszültség engedett; valamilyen idegen, hatalmas és jóságosan meggyőző erő árasztotta el Conway lelkét. A szavak visszhangja elhalt, teljes csend állt be a terembe, s Conway már csak saját szíve dobogását hallotta meg, amely úgy tetszett neki, oly erősen szól, mint a gong. És szívverése ütemét újra átfönték a Nagy Láma suttagó szavai:

– Hosszú ideje várok már önre, fiam! Hosszú ideje ülök már ebben a szobában, s nézem az újonnan jöttek arcát, vizsgálom szemüket, hallgatom hangjukat, s várok önre. Társaim megöregedtek körülöttem, s egyre bölcsőbbek lettek, de ön, aki még fiatal, már elérte őket bölcsességben. Barátom, nem nehéz feladat az, amit önnek szánok, mert a mi rendünk csak selyembilincseket ismer. Türelmesnek és szeretetreméltónak lennie, örködni a lélek gazdagsága felett, s bölcsen megvárni, míg odakünn véget ér a vihar... egyszerű, könnyű feladat lesz az ön számára, s kétségkívül ki fogja elégíteni...

Conway újra felelni szeretett volna, de megint nem jutott szavakhoz. Odakünn újra villámlott, egy pillanatra sárga fény öntötte el a szobát. – A vihar – kiáltotta hirtelen –, a vihar... amelyről beszél!

– Olyan vihar fog a világra zúdulni, fiam, amilyent ez még nem látott. A fegyverek nem fognak megvédeni, a tudomány nem fog segíteni. Addig fog dühöngeni, amíg a kultúra virágát tövestül ki nem tépi, s az emberek valamennyien el nem merülnek a mindent jól kiegyenlítő vad káoszban. Ez a látomás jelent meg szemeim előtt, amikor Napóleon még ismeretlen név volt, s most újra ezt látom, percről percre tisztábban. Gondolja, hogy tévedek?

– Nem – felelt Conway –, nem téved! Ez a vihar egyszer már keresztülrohant a világon, s utána beköszöntött a sötét középkor, amely ötszáz évig nem múlt el fejünk felől.

– A hasonlat nem pontos, fiam! Az a sötét középkor nem is volt olyan sötét... Hunyorgó fények rejtőzködtek mindenfelé, s amikor még ezek is

kialudtak Európában, Kínából és Peruból újabb sugarak ugrottak elő, amelyeken fel lehetett gyújtani a régi tüzet. De az eljövendő új sötét kor halotti lepelbe fogja borítani az egész világot. S nem fog megmenekülni, csak ami olyan jelentéktelen s alázatos, hogy szem elől tévesztik, vagy oly rejtett, hogy nem találják meg. Shangri-La alázatos és rejtett hely, s reméljük, hogy a nagy városok repülőflottái el fogják kerülni, vagy ha ránk akadnak, nem érdemesítenek majd bombáikra.

– S azt hiszi, hogy én mindezt megérem?

– Azt hiszem, hogy túl fogja élni a vihart. S utána pedig a kétségbeesés hosszú korszakában is élni fog még, s egyre öregebb, bölcsebb s türelmesebb lesz. Meg fogja őrizni történelmünket, s gazdagítani fogja saját szellemével. Üdvözölni fogja az idegent, s meg fogja tanítani a kor s a bölcsesség törvényeire; s lehet, hogy ez idegenek közül az egyik a helyébe fog lépni, ha ön már túl öreg lesz az élethez. Látomásom innét kezdve már gyöngül, de nagy távolságban egy-egy újabb fénysugár csillámlik még felém, ügyetlen mozgolódást látok a romok között, egy-egy reménykedve tapogatózó kezét, amely a régi kincseket keresi. A kincsek pedig itt lesznek összegyűjtve a hegyek mögött, a Kék Hold völgyében, mintha csoda őrizte volna meg őket egy új reneszánsz számára...

A Nagy Láma elhallgatott. Conway szótlanul meredt arcába, amely egy pillanatig valamilyen távoli s gyógyító erejű szépség fényében ragyogott fel; aztán hirtelen kialudt az izzás, s egy sötét, repedezett fához hasonló maszk maradt csak hátra. Mozdulatlan volt, a szemek be voltak hunyva. Conway néhány pillanatig csendesén nézte, majd mint egy felderengő álomban, megértette, hogy a Nagy Láma meghalt.

A helyzet oly valószínűtlen volt, hogy Conway úgy érezte, össze kell valahogy kötnie az aktuális jelennel, különben elveszti minden hitelét; önkéntelen mozdulattal karkötőórájára nézett, s megállapította, hogy éjjel negyed egy van. Megindult az ajtó felé, s ekkor eszébe jutott, hogy fogalma sincs róla, hogy hova forduljon segítségért. A tibeti szolgák, akiket ismert, valamennyien lefeküdtek aludni. Csangról pedig nem tudta, hol találhatja meg. Habozva megállt egy sötét folyosó küszöbén; az ablakon át látta, hogy az ég már kitisztult, bár a hegyek felett a villámok távoli ezüst freskót festettek a szemhatárra. A shangri-lai csendes álom urának érezte magát. E szeretett tárgyak körülötte mind övéi voltak, mind övéi, a lélek e szép jelei, amelyek között élt, távol a világ veszett iramától. Tekintete elmerült az imbolygó árnyak között, egy-egy túhegynyi aranyfény csillant fel a hullámozó lakkfestményeken, s a tubarózsa illata, amely oly gyenge volt, hogy szinte

elhalt, mielőtt még megvalósulhatott volna, finoman körülbegette őt a szobákban, amelyeket félig öntudatlanul, lassú léptekkel bejárt. Végül kijutott valamilyen udvarra, s onnét a lótosztóhoz; a Karakal mögött felkelt a telihold. Háromnegyed kettő volt.

Később azon vette magát észre, hogy Mallinson a karjánál fogja és sietve elvezeti. Hallotta, hogy a fiú izgatottan beszél hozzá, de egyelőre nem értette meg, hogy mit mond.

11.

A balkonos terembe értek, amelyben étkezni szoktak, Mallinson még mindig a karjánál fogva húzta maga után.

– Gyerünk, Conway – mondta –, be kell csomagolnunk, amilyen gyorsan csak lehet. Nagy újságot tudok... Kíváncsi vagyok, hogy Barnard és Brinklow kisasszony mit fognak szólni, ha reggel hült helyünket találják... Elvégre ők saját jószántukból akarnak itt maradni, s mi valószínűleg jobban járunk így... A teherhordók megérkeztek, tegnapelőtt jöttek, könyvekkel s mindenfélével megrakodva... s most várnak ránk... a hágón túl, körülbelül ötmérföldnyire. Holnap visszaindulnak. Ebből is látni, hogy ezek itt hogy értelmezték az ígéretüket... egy szót sem szóltak... Isten tudja, mennyi ideig maradhattunk volna még itt... Mi baja van? Rosszul érzi magát? – A fiú hirtelen elhallgatott.

Conway támoltyogva leült egy székre, s az előtte levő asztalra könyökölt. Kezével lassan végigsimított homlokán.

- Nem... nem érzem magam rosszul. Kissé... fáradt vagyok!
- Nyilván a vihartól. Hol volt mostanáig? Órák óta várok magára.
- A Nagy... Lámánál voltam.
- A Nagy Lámánál?! Utoljára volt nála... hál' istennek!
- Igen, Mallinson, utoljára!

Conway hangja s a csend, ami a mondat után következett, szemlátomást felingerelte a fiatal fiút.

– Az Isten áldja meg, ne fogja fel már olyan kényelmesen a dolgot... Rögtön neki kell látni a munkának!

Conway megfeszítette minden erejét, hogy figyelni tudjon Mallinsonra.

– Bocsásson meg! – mondta. Cigaretára gyújtott, részben, hogy kipróbálja idegeit, részben, hogy meggyőződjék helyzete realitásáról. Keze s ajka bizonytalanul reszketett.

– Bocsásson meg – ismételte –, azt hiszem, nem figyeltem eléggé... azt mondta tehát, hogy a teherhordók...

- Igen, a teherhordók itt vannak... szedje össze magát, Conway!

– S maga velük együtt el akar menni?
– Hogy el akarok-e menni? De még mennyire el akarok! Rögtön el is kell indulnunk!

– Rögtön?

– Igen, igen... Min gondolkodik?

Conway újabb erőfeszítést tett, hogy az egyik világból átjusson a másikba.

– Feltételezhető – mondta hosszabb hallgatás után –, hogy a dolog nem olyan egyszerű, mint amilyennek első pillanatban látszik!

Mallinson egy pár térdig érő tibeti csizmát fűzött be épp, s szakadozottan válaszolt:

– Tudom, tudom – mondta –, nem egyszerű, de meg kell tennünk, s ha rögtön hozzáfogunk és szerencsénk van...

– Nem nagyon értem, hogy akar hozzákezdeni.

– Istenem, Conway, mit akadémizál annyit? Hát semmi vér nincs már az ereiben?

A félig szenvedélyes, félig nevetséges kérdés magához térítette Conway t.

– Hogy van-e vagy nincs, az most nem kérdés, de ha kíváncsi a véleményemre, elmondhatom. Átgondolta-e az összes részleteket? Tegyük fel, hogy átjutunk a hágón, s megtaláljuk a teherhordókat, honnét tudja, hogy ezek hajlandók lesznek magukkal vinni bennünket? Milyen biztosítéka van erre nézve? Nem gondolt arra, hogy ezek az emberek esetleg nem lesznek olyan készségesek, mint amilyennek maga feltételezi? Vagy azt hiszi, hogy elég lesz, ha maga egyszerűen bemutatkozik nekik? Ezt a dolgot meg kell beszélni velük, alaposan megtárgyalni...

– Hogy mennél tovább húzódjék, mi? – kiáltotta Mallinson gúnyosan. – Micsoda ember maga, Conway! Szerencse, hogy nem magára bízam ezeket a dolgokat. Már minden el van intézve, érti?... a teherhordók már előre ki vannak fizetve, s már bele is egyeztek az üzletbe. Ruhánk és felszerelésünk is van már az útra... Belátja, hogy most már nem lehet több kifogása... Gyerünk, gyerünk, tegyünk már végre valamit!

– De... én nem értem...

– Nem baj, hogy nem érti!

– Ki rendezte el ezeket a dolgokat? Mallinson felugrott a székről.

– Lo Csen, ha tudni akarja! – kiáltotta indulatosan. Ő már átkelt a hágón, már a teherhordóknál van! Ott vár ránk.

– Vár ránk?

– Igen. Ő is velünk jön. Remélem, nincs ellene kifogása?

Lo Csen nevének hallatára a két külön világ Conway lelkében hirtelen

közeledni kezdett egymáshoz, majd összeolvadt.

– Ostobaság! – kiáltotta élesen, érezhető megvetéssel. – Ostobaságokat beszél!

Mallinson is ingerült volt.

– Miért ostobaság?

– Azért, mert... mert lehetetlen! Százféle okból lehetetlen. Higgye el nekem, nem fogja megtenni. Már az is hihetetlennek hangzik, hogy átment a hágón... az is rendkívül meglep... de egyszerűen ostobaság feltételezni, hogy magával fog tartani!

– Nem látom be, hogy miért volna ostobaság! Éppoly érthető az ő szempontjából, mint az enyémből, hogy el akar innét jutni!

– De nem akar innét eljutni, itt a tévedés. Mallinson idegesen mosolygott.

– Úgy látom – mondta –, maga azt hiszi, hogy jóval többet tud róla, mint én. De hátha ezúttal maga téved?

– Hogy érti?

– Ha az ember nem tud valamilyen nyelven, van más útja is, hogy megértesse magát. Nem gondolja?

– Az Isten áldja meg, mire céloz? – Conway igyekezett megnyugodni. – Hagyjuk abba! – mondta. – Nincs annak értelme, hogy veszekedjünk! Mondja el, Mallinson, hogy miről van szó, egy szót sem értek az egészből!

Mallinson felcsattant:

– Hát akkor miért csap olyan istentelen lármát?

– Kérem, legyen szíves, mondja meg az igazat, a teljes igazat!

– Hát elég egyszerű dolog! Értse meg, Conway, egy fiatal lányról van elvégre szó, aki itt össze van zárva egy csomó vénemberrel! Ha van alkalom rá, hát persze hogy igyekszik eljutni innét! Eddig nem volt alkalma!

– Nem gondolja, Mallinson, hogy maga a saját szemszögéből ítéli meg helyzetét. Nem mondtam magának elégszer, hogy Lo Csen tökéletesen boldognak érzi itt magát?

– Hát akkor miért mondta, hogy velünk akar jönni?

– Azt mondta? Hogy mondta... hisz nem tud angolul?

– Tibetiül kérdeztem meg tőle... Brinklow kisasszony fordította le. Nem volt valami folyamatos társalgás, de... végül is megértettük egymást!

Mallinson kissé elpirult.

– Az ördögbe is, Conway, mit néz rám olyan furcsán... Mintha tilosban vadásztam volna, a maga területén!

– Semmi ilyesmire nem gondoltam, Mallinson – felelte Conway –, de ez a megjegyzése többet sejtet, mint amennyit el akart árulni. De akárhogy van is, bocsásson meg nekem!

– Mit bocsássak meg magának, az ég áldja meg?

Conway kiejtette kezéből a cigarettát. Fáradt volt, zavart, s mély, bánatos gyöngédség árasztotta el szívét. Jobb szerette volna, ha közömbösnek tud megmaradni.

– Minek ezek a folytonos összetűzések, Mallinson! – mondta kedvesen. – Lo Csen nagyon kedves lány, de mi szükség van arra, hogy összevesszünk miatta!

– Kedves lány? – ismételte Mallinson haragosan. – Jóval több annál! Ne gondolja, hogy mindenki olyan hidegvérű ezekben a dolgokban, mint maga. Lehet, hogy maga azt tartja, hogy elég, ha egy nőt megcsodálnak, mint egy múzeumban kiállított tárgyat... én másképp tartom! Ha úgy látom, hogy valaki, akit szeretek, rossz helyzetben van, akkor igyekszem kimenteni belőle!

– S bizonyos benne, Mallinson, hogy nem cselekedett elhamarkodottan? Mihez fog kezdeni Lo Csen, ha majd elkerült innét?

– Nyilván lesznek barátai Kínában vagy másutt. Mindenesetre akárhová jut is el, jobb helyen lesz, mint itt.

– Honnét tudja ezt ilyen bizonyosan?

– Nos, ha nem lesz, aki törődjön velem, majd én kezembe veszem az ügyet, Conway! Ha az ember valakit kiment a pokolból, akkor nem sokat gondolkodik azon, hogy utána hova vigye!

– S maga azt hiszi, hogy Shangri-La a pokol?

– Én azt hiszem. Sötét egy hely ez, Conway, maga nem látja? Kezdetől fogva sötét volt ez az egész ügy... ahogy idehoztak bennünket, minden látható ok nélkül... s ahogy azóta itt tartanak, hol ezzel, hol azzal a kifogással!... A legjobb bizonyítékom azonban az... hogy magára milyen iszonyú hatással volt!

– Énrám?

– Igen, magára. Maga úgy elbámészkodott itt, mintha semmi más dolga nem lenne a világon, s örökre itt akarna maradni! Hiszen még azt is állította, hogy szívesen van itt... Az ég áldja meg, Conway, mi történt magával? Nem tud újra olyan ember lenni, aki volt? Mi olyan remekül megfértünk Baskulban... maga egész más ember volt akkor!

– Drága fiam!

Conway megfogta Mallinson kezét, s ez szenvedélyes szeretettel viszonzta szorítását.

– Maga nyilván nem jutott annak tudatára – mondta a fiú –, hogy milyen iszonyúan magamra voltam hagyatva ezekben az utolsó hetekben! Senki a világon nem törődött azzal, ami egyedül fontos volt... Barnardnak és Brinklow kisasszonynak, mindegyiknek megvolt a maga oka, de iszonyú volt, amikor rájöttem, hogy maga is ellenem van!

– Bocsásson meg, fiam!

– A bocsánatkéréssel nem érek semmit sem, Conway!

Conway néhány pillanatig hallgatott.

– Hát akkor, hadd mondjak el magának valamit, fiam, ami talán segítségére lesz, hogy megbocsásson nekem! Remélem, ha elmondtam, sok mindent meg fog érteni, amit eddig furcsának s felfoghatatlannak talált. S főleg meg fogja érteni, hogy Lo Csen nem mehet vissza magával.

– Nem hiszem, hogy bármit is mondhatna, ami erről meggyőzne. S kérem, fogja lehetőleg rövidre mondanivalóját, mert igazán nincs vesztegetni való időnk!

Conway ezután elmondta a fiatal fiúnak, milyen röviden csak tehetette, Shangri-La történetét, úgy, ahogy azt a Nagy Lámától hallotta, s ahogy az későbbi sorozatos beszélgetéseik folyamán kialakult lelkében. Soha nem gondolt rá, hogy meg fogja tenni, de úgy érezte most, hogy a körülmények igazolják, sőt erre kényszerítik; s való igaz volt, hogy a Mallinson-kérdést neki kell megoldania. Könnyedén és folyamatosan beszélt, s beszéd közben újra hatalmába kerítette ez a különös, időtlen világ, amelynek szépsége újra és újra lenyűgözte; úgy érezte, mintha könyvből olvasná fel, amelyben tisztán, világosan terülnek el egymás mellett a gondolatok. Csak egyetlenegy dolgot hallgatott el – s ezt is csak azért, mert nem akarta újra felidézni azt az izgalmat, amellyel egyelőre még nem tudott megbirkózni –, a Nagy Láma halálát, s kívánságát, hogy ő vegye át a helyét!

Amikor a történetének vége felé ért, érezte, hogy maga is új erőt nyert; örült, hogy túljutott rajta, hisz végeredményben nem volt más megoldása! Nyugodtan nézett Mallinsonra, abban a hiszemben, hogy jól végezte dolgát.

De a fiatal fiú idegesen ropogtatta ujjait, s csak hosszabb szünet után szólalt meg:

– Igazán nem tudom, hogy mit feleljek, Conway – jegyezte meg végül is, hosszabb hallgatás után. – Maga alighanem tökéletesen megbolondult!

A két férfi némán bámult egymásra – Conway csalódottan, Mallinson láthatóan ingerült izgalmossal.

– Szóval azt hiszi, bolond vagyok? – kérdezte Conway végül.

A fiatal gyerek hangos, ideges nevetésben tört ki.

– Mi a csudát gondolhatnék egyebet, ez után a történet után! Azt hiszem... no igen... ez maga az örület... erről vitatkozni sem érdemes...

– Szóval maga még mindig azt hiszi, hogy tiszta véletlenségből kerültünk ide... hogy egy örült tervezte ki, hogy megszőktet bennünket repülőgépen, s hogy ezer mérföldet repült velünk, tisztán a tréfa kedvéért?

Conway újra cigarettára gyújtott, s Mallinsont is megkínálta. Mind a ketten hálásan fogadták a szünetet.

– Ide hallgasson, Conway – mondta Mallinson. – Nem érdemes ezt a

dolgot pontról pontra megvitatni. Ami az előbbi kérdést illeti, az az elmélete, hogy ezek az emberek itt valakit egyszerűen világgá küldenek, hogy ejtsen foglyul egy pár embert, s aztán nyugodtan elkezd várni, amíg a véletlen a keze közé nem sodor egy alkalmas gépet, benne négy utast... nos, nem mondom, hogy teljességgel lehetetlen, de mindenesetre nevetségesen valószínűtlen! S ha még magában meg is állna, de ha ehhez hozzávesszük mindazokat a dolgokat, amelyek aztán igazán lehetetlenek... a sok száz éves lámákat, a varázsitalt, amellyel az ember megőrzi fiatalságát, s minden egyebet... akkor igazán nem marad más hátra, mint hogy az ember azon kezdjen el gondolkodni, hogy micsoda bogár csípte meg magát!

Conway elmosolyodott.

– Elhiszem, hogy nehezebbre esik elhinni – mondta. – Lehet, hogy én is így voltam vele az elején... nem emlékszem már! Persze hogy rendkívüli történet, de azt gondolom, hogy volt alkalma saját szemével meggyőződni róla, hogy ez meg rendkívüli hely! Gondolja meg, hogy mi mindent láttunk... egy virágzó völgyet találtunk ismeretlen hegységek között, egy kolostort európai könyvtárral...

– Úgy van, s központi fűtést, fürdőszobákat, ötórai teát... s amit akar... tudom, rendkívüli dolgok!

– S hogy magyarázza őket?

– Sehogy! Tudomásul veszem! Rejtélyes az egész, de abból még nem következik, hogy minden mesét elhiggyek! Az, hogy elhiszem a meleg fürdőket, mert magam is fürödtem bennük, még nem egyértelmű azzal, hogy elhiggyem, hogy az emberek több száz évesek, csak azért, mert ők állítják. – Idegesen felnevetett. – Hallgasson ide, Conway, a maga idegei meg vannak támadva, amit nem is csodálok. Csomagolja be a holmiját, és gyerünk el innét! Egy vagy két hónap múlva a klubban, egy jó ebéd után, befejezzük majd ezt a vitát!

– Nincs kedvem – mondta Conway nyugodtan – visszatérni abba az életbe!

– Milyen életbe?

– Amelyről maga beszél... a klubba... az ebédekhez... a pólóhoz!

– De én nem beszéltem pólóról! Egyébként is mi baja van vele? Azt akarja mondani, hogy nem jön velem? Hogy maga is itt marad, mint a másik kettő? De legyen szíves, legalább engem ne tartson vissza! – Mallinson ledobta cigarettáját, s dühtől villogó szemekkel az ajtó felé szaladt. – Maga beteg, Conway – kiáltotta vadul –, maga megbolondult! Tudom, hogy maga mindig nyugodt, s én mindig izgatott vagyok, de én egészséges vagyok, s maga nem az! Figyelmeztettek rá, mielőtt Baskulba mentem, de én nem hittem el, s most látom, hogy igazuk van...

– Mire figyelmeztették magát?

– Azt mondták, hogy maga a háborúban felrobbant egy lövészárookban, s hogy azóta nem viselkedik normálisan! Nem hányom a szemére... tudom, hogy nem tehet róla, s Isten a megmondhatója... Nem, eleget beszéltem! Iszonyú s beteggé tesz, ha rá gondolok, de itt kell magát hagynom! El kell mennem, szavamat adtam rá!

– Lo Csennek?

– Igen!

Conway előrelépett, s kinyújtotta kezét.

– Isten áldja, Mallinson!

– Szóval nem jön?

– Nem jöhetek!

– Isten velem!

Megszorították egymás kezét, s Mallinson kiment az ajtón.

Conway egyedül maradt a lampion fényében. Mintha emlékezetébe lenne vésvé, s abból olvasná folyamatosan, eszébe jutott a Nagy Láma egy mondata arról, hogy a világ legszeretetremlőbb dolgai veszendők, hogy a két különböző világ soha nem fog kibékülni egymással, s hogy az egyik léte csak egy cérnaszálon lóg. Egy ideig még mozdulatlanul eltünődött, aztán órájára nézett – háromnegyed három volt!

Még az asztalnál ült és cigarettázott, amikor Mallinson újra visszajött a szobába. A fiatal fiú izgatottan lépett be, s amikor megpillantotta Conwayt, megállt az ajtóban, mintha erő akarna gyűjteni a beszélgetéshez. Conway egy ideig várt, hogy megszólaljon, aztán, hogy oldja a feszültséget, inkább maga törte meg a csendet:

– Halló, mi történt, Mallinson – kérdezte –, miért jött vissza?

A kérdés oly természetesen hangzott, hogy Mallinson előrelépett; ledobta nehéz báránybőr bundáját, és levetette magát a székre. Arca hamuszürke volt, s egész testében remegett.

– Cserbenhagytak az idegeim – kiáltotta, s hangja megcsuklott, mintha sírva fakadna.

– Emlékszik arra a helyre, ahol összekötöttek bennünket... azon nem jutottam át! Rögtön elszédültem, iszonyúan néz ki a holdfényben! Ostoba dolog, mi?

Teljesen le volt törve, úgyhogy Conwaynek előbb le kellett csendesítenie, hogy újra beszélni tudjon!

– Ezeknek itt nincs miért nyugtalankodniuk – tette hozzá –, ezeket a föld felől soha senki sem fogja megtámadni! Istenemre mondom, sokért nem adnám, ha egy repülőrajról egy pár bombát ereszhetnék rájuk!

– Miért, Mallinson?

– Azért, mert ezt a helyet el kell pusztítani, mert egészségtelen és

tisztátalan... s ha a maga lehetetlen története igaz volna, még százszorta inkább! Egy csomó vénember, akik úgy gubbasztanak itt, mint a pók a hálójában... hát nem piszkos dolog ez?... Ezért érdemes sokáig élni? Ami pedig a maga Nagy Lámáját illeti, ha csak fél olyan öreg is, mint amilyenek mondja magát, akkor is már itt az ideje, hogy elpatkoljon! Ó, miért nem jön velem, Conway? Nincs kedvem könyörögni magának, különösen most, hogy rólam van szó... de hát az ördögbe is, én fiatal vagyok, s mi ketten jó barátságban voltunk... hát az én életem semmit nem ér magának, csak ezek az undorító öreg teremtések érdeklik? S Lo Csen is fiatal... az se számít?

– Lo Csen nem fiatal – mondta Conway.

Mallinson hisztérikusan elkezdett nevetni.

– Dehogy fiatal... dehogy fiatal! – ismételte vadul. – Tizenhét évesnek látszik, de maga nyilván be fogja nekem bizonyítani, hogy egy jól konzervált kilencvenéves asszony!

– Mallinson, Lo Csen 1884-ben jött ide!

– Megőrült maga?

– Szépsége, mint minden szépség a világon, azoknak a kénye-kedvére van kiszolgáltatva, akik nem tudják értékelni. Törékeny dolog, s csak ott él meg, ahol szeretik a törékeny dolgokat. Ha elviszi innét a völgyből, el fog halni, mint egy visszhang!

Mallinson hangosan elkezdett nevetni, mintha saját hangja bizalmat öntene bele.

– Nem félek ettől – mondta. – Itt van arra a szerepre kárhóztatva, hogy visszhang legyen, nem odakünn! De így nem jutunk el sehova! – tette hozzá egy idő múlva. – Hagyjuk a költészetet, Conway, s beszéljünk gyakorlatibb dolgokról! Szeretnék segíteni magának... ez ugyan mind ostobaság és képtelenség, de vitassuk meg, ha azt hiszi, hogy hasznára lehet! Tegyük fel, hogy az, amit mondott, elvben lehetséges, és vizsgáljuk meg részletesen. Mondja meg, micsoda bizonyítéka van arra, hogy ez a történet igaz?

Conway hallgatott.

– Egy fantasztikus kacsát adtak be magának, Conway! Még egy teljesen megbízható embertől, akit harminc év óta ismer, még attól se fogadná el bizonyítékok nélkül ezt a történetet! Milyen bizonyítékai vannak, mondja! Egyetlenegy se, amennyire be tudom látni! Lo Csen személyesen mondta el magának a történetét?

– Nem, de...

– Másnak miért hiszi el? Ami pedig azt a bizonyos hosszú életet illeti, tud egyetlenegy pontos adatot mondani, amely alátámasztaná a dolgot?

Conway egy pillanatig elgondolkozott, aztán megemlítette Chopin ismeretlen munkáit, amelyeket Briac eljátszott.

– Hát ehhez nem értek – mondta Mallinson –, nem vagyok zenész! De még ha autentikusak is ezek a munkák, nem képzelhető el, hogy másvalakitől hallotta őket?

– Elképzelhető – felelte Conway.

– Ami pedig azt a bizonyos módszert illeti, hogy az ember megtartsa fiatalágát... miből áll az pontosabban? Maga azt állította, hogy valami narkotikumról van szó... milyen narkotikumról? Maga látta s kipróbálta? Kapott egyáltalán pontosabb adatokat erre vonatkozóan?

– Részleteket nem tudok, Mallinson!

– És soha nem is érdeklődött irántuk? Nem gondolt arra, hogy ilyen történetnek bizonyítékokra van szüksége? Egyszerűen lenyelte az egészet? – S kihasználva előnyét, még hevesebben folytatta: – Mit tud erről a helyről, azon kívül, amit elmondtak magának? Néhány öregembert látott... ennyi az egész! Ettől eltekintve csak annyit tudunk, hogy egy jól felszerelt szállodában vagyunk, amelyet szakértelemmel vezetnek. Hogy miért s hogyan keletkezett, arról fogalmunk sincs, s hogy miért akarnak itt tartani bennünket, az is rejtély, de mindez még nem elég ok arra, hogy lenyeljük minden ostoba hazugságukat! Conway, hiszen magát elég kritikai tehetséggel áldotta meg az Isten... nem hitt volna el ebből egy szót sem, még ha valamilyen angol kolostorban mondják is el magának... csak azért dül be nekik, mert történetesen Tibetben vagyunk?

Conway beleegyezően bólintott. Bármilyen súlyos gondjai voltak is, soha nem tagadta meg elismerését egy jól megalapozott okfejtéstől.

– Jó és helyes megjegyzés, Mallinson – mondta. – Azt hiszem, arról van szó, hogy kellő bizonyítékok híján az ember mindig azt hiszi el, amit jólesik elhinnie!

– Akármilyen legyenek – kiáltotta Mallinson –, ha meg tudom érteni, hogy miért esik jól itt döglődni! Százszor inkább élek röviden és vidáman! S ami ezt a jövő háborújáról szóló ostoba fecsegést illeti, az is csak arra való volt, hogy lyukat beszéljen a hasába. Ki tudhatja azt, hogy mikor lesz háború és milyen lesz! A világháború prófétái nem tévedtek-e valamennyien? – S minthogy Conway nem felelt: – Egyébként sem hiszek abban, hogy a dolgok elkerülhetetlenek! De még ha azok is, akkor sincs ok ijedségre! Isten látja, hogy nem érezném jól magamat a háborúban, de azért azt is szívesebben vállalnám, mint hogy itt elemésszem magamat!

Conway elmosolyodott.

– Mallinson, maga remekül ért hozzá, hogy félreértsen! Amikor Baskulban voltunk, azt hitte, hogy hős vagyok, most azt hiszi, hogy gyáva vagyok! Azt felelhetném, hogy egyik sem vagyok... de nem fontos! Ha majd visszaérkezik Indiába, elmondhatja az embereknek, hogy azért vonultam vissza egy tibeti

kolostorba, mert féltem az elkövetkező háborútól. Más okom van ugyan rá, de meg vagyok győződve, hogy ezt is el fogják hinni azok, akik már amúgy is bolondnak néznek!

– Nem kellene így beszélnie – mondta Mallinson szomorúan. – Bármilyen történet is, én nem fogok magára panaszkodni! Erre számíthat! Nem értem meg magát... ez igaz... de bár megérteném! Sokért nem adnám, ha megérthetném! Conway, nem segíthetek magán? Nincs semmi, amit megtehetek magáért? Gondolkozzon!

Hosszú csend követte a kérdést. Végül is Conway szólalt meg elsőnek.

– Egy kérdésem volna... de bocsásson meg... ha nagyon is személyes természetű lesz!

– Beszéljen!

– Maga szerelmes Lo Csenbe?

A fiú halvány arca hirtelen elpirult.

– Az vagyok – mondta gyorsan. – Tudom, hogy maga azt fogja mondani, hogy ez képtelenség, s valószínűleg az is, de nem tehetek róla!

– Nem hiszem, hogy képtelenség!

A vita a gyakori összetűzések után, úgy látszik, révbe ért.

– Én sem tehetek érzelmeimről – mondta Conway egy idő múlva. – Maga és Lo Csen az a két ember, akiket a legjobban szeretek az egész világon... bármilyen különösen hangzik is! – Hirtelen elhallgatott, s felkelt székéről. – Azt hiszem, elmondtunk egymásnak mindent, amit elmondhattunk.

– Igen – felelte Mallinson. Majd hirtelen kipirult az arca, a hangja szenvedélyessé vált. – Ó, micsoda hülyeség az, hogy nem fiatal! Hazugság és ostobaság! Maga sem hisz benne, Conway! Nevetnivaló, esztelen... értelmetlen...

– Magának milyen bizonyítékai vannak arra, hogy fiatal?

A fiú elfordította arcát, amely mélyen és szemérmesen kigyulladt.

– Tudom – mondta –, vannak bizonyítékaim. Lehet, hogy maga becsstelenné tart... de én tudom... Attól félek, hogy nem értette őt meg, Conway! A felszínen hideg volt... mert itt kellett élnie... elfagyott minden tüze. De a tűz benne van!

– S csak fel kellett éleszteni?

– Igen... így is lehet mondani!

– S maga tudja, hogy fiatal, Mallinson... maga biztosan tudja?

– Istenem – felelte a fiú csendesen –, olyan, mint egy fiatal lány! Nagyon megsajnáltam, s azt hiszem, mind a ketten vonzódtunk egymáshoz! Azt hiszem, nincs ebben semmi szégyen! Ezen a helyen alig történt még ennél tisztességesebb dolog!

Conway kiment a balkonra. A Karakal ékszere féhéren ragyogott a

szemhatáron, a hold magasan úszott a hullámtalan levegőóceánban. Conway megértette, hogy újra szertefoszlott egy álma, mint ahogy minden szeretni való dolog szétfoszlik ezen a világon, ha hozzáér a valósághoz; megértette, hogy az egész világ jövője, ha mérlegre teszik, oly súlytalan marad, mint a levegő, ha a mérleg másik serpenyőjében a fiatalság és a szerelem fekszik. S megértette azt is, hogy saját lelke Shangri-Lának egy mikrokozmosz mása, éppoly veszélyben van, mint a nagy külső világ! Bármennyire is igyekezett úrrá lenni indulatain, látta, hogy lelkének folyosói kibogozhatatlanul összebonyolódnak és széttöredeznek a lökés alatt, a pavilonok összedülnek, minden romokban hever körülötte. De nem volt teljesen boldogtalan, inkább végtelenül és szomorúan zavart. Nem tudta bizonyosan, hogy azelőtt volt-e egészséges egy ideig, s most bolondult-e meg?

Amikor újra visszafordult Mallinson felé, mintha megváltozott volna lényében; hangja élesebb volt, s arcában az ideg újra elkezdett rángatózni. Hasonlított arra a Conwayre, aki egyszer hős volt Baskulban. Idegei és izmai megfeszültek, frissnek és tettekre késznek látszott.

– Mit gondol, meg tudna birkózni azzal a hágóval, ha magával mennék, s köteleket vinnénk? – kérdezte.

Mallinson felugrott.

– Conway! – kiáltotta indulatosan. – Velem akar jönni? Észre tért... hát mégiscsak észre tért!

Mihelyt Conway felkészült az útra, elhagyták a kolostort. Meglepően könnyen ment a dolog, nem szöktek, csak egyszerűen útra keltek. Senki sem állta útjukat, amikor végighaladtak az udvar holdfényből s árnyékból festett rácsai fölött. Az ember azt hinné, gondolta Conway, hogy az egész hely lakatlan; de az ürességnek ez a képzete hirtelen mintha maga is kiürült volna, s elvesztette minden értelmét. Mallinson egész idő alatt szüntelen fecsegett útjukról, de Conway alig hallotta meg. Milyen különös dolog, gondolta, hogy vitájuk így végződött, s hogy most mégis elhagyja ezt a titkos szentélyt, amelyben annyi boldogságra talált. Egy órával később kifulladásig megálltak az út egy hajlásánál, s Conway utolsó tekintetét vetett Shangri-Lára. Mélyen alattuk a Kék Hold völgye oly ködösen terült el, mint egy felhő, a ködből kiváló tetők pedig, úgy rémlettek Conwaynek, lassú, himbáló mozdulatokkal utánaúsznak. Űtött a búcsú órája. Mallinson, akit a megerőltető útszakasz egy időre elhallgattatott, újra megszólalt.

– Jó utat tettünk meg – kiáltotta –, de gyerünk tovább, gyerünk, Conway!

Ez mosolygott, de nem felelt. Elérkeztek a késélyni szélességű hágóhoz, s Conway előkészítette a köteleket. Igaz volt, amit a fiatal ember mondott, hogy észre tért. De csak eszének egyik részével, lelkének nagyobbik része ott maradt a völgyben. A megmaradt tevékeny kis töredék volt most előtérben, a

többi egy emlékkel volt elfoglalva, amelynek súlyát nem bírta volna ki, ha szembe kell vele néznie. Conway két világ között ide-oda vándorolt, s tudta, hogy örökké ez lesz a sorsa, most azonban legbelül egy rés nyílt a lelkében, s ezen keresztül csak azt látta meg, hogy szereti Mallinsont, és meg kell, hogy segítse; mint milliónyi más ember, hátat fordított a bölcsességnek, s újra a hősi pályára lépett.

Mallinson kissé ideges volt, amikor áthaladtak a szakadékon, de Conway biztos kézzel vezette, s mikor átértek a túlsó partra, megálltak, s rágyújtottak egy cigarettára.

– Conway, maga átkozottul tisztességesen bánt velem – mondta a fiatal fiú.
– El tudja képzelni, hogy mit érzek!... El nem mondhatom, hogy milyen boldog vagyok...

– Hát akkor ne mondja el! – felelte Conway. Hosszabb szünet után, amikor újra útnak indultak,

Mallinson még hozzátette:

– De igen, boldog vagyok... s nemcsak magamért... de magáért is!... Gyönyörű, hogy végre belátta, hogy mindez nem egyéb ostobaságnál... s hogy újra az az ember lett, aki volt...

– Arról szó sincs, Mallinson – felelte Conway szándékos szárazsággal, amellyel önmagát akarta megvigasztalni.

A lejtő végére érve áthaladtak a vízvásztón, de őrséggel itt sem találkoztak. Lehet, hogy egyáltalában nincs, gondolta Conway, akinek eszébe jutott, hogy a törvény igaz szellemében nyilván az utat is csak mértékletesen őrzik. Rövidesen elérték a fennsíkot, ahol üvöltő, fagyos szelek fogadták őket, s egy újabb lejtő mögött csakhamar felfedezték a teherhordók táborát. Minden úgy történt, ahogy Mallinson előre látta; az emberek, erős férfiak bundákban és csizmákban, készen álltak az útra, és alig várták, hogy elindulhassanak Tacien-Fu felé... Ez 1100 mérföldnyire feküdt a kínai határ közelében.

– Velünk tart! – kiáltotta Mallinson izgatottan, amikor megpillantotta Lo Csent. Elfelejtette, hogy a fiatal lány nem tud angolul, de Conway lefordította a mondatot.

Az volt a benyomása, hogy a kis mandzsu lány soha nem volt még oly ragyogó szép, mint e pillanatban. Lo Csen bűbájosan mosolygott, de szemét egy pillanatra nem vette le Mallinsonról.

EPILOGUS

Rutherforddal legközelebb Delhiben találkoztam. Az alkirály egy garden partyjának voltunk vendégei, de elég messzire ültünk egymástól, s a szertartás

formaságai is elválasztottak, úgyhogy végül is csak akkor kerültünk össze, amikor az estély befejeztével a turbános szolgák átnyújtották kalapunkat.

– Jöjjön a szállodámba egy koktéllra – mondta Rutherford.

Kocsin tettük meg a jókora távolságot, amely a királyi palota csendéletét elválasztotta Delhi régi városrészeinek mozgalmas, meleg, filmszerű nyüzsgésétől. A lapokból tudtam, hogy Rutherford mostanában tért vissza Kasgárból. Egyike volt azoknak a jól megalapozott hírnevű embereknek, akik mindenből a legtöbbet csiholnak ki; egy-egy ünnepnapra kirándulásuk úgy fest, mint egy felfedező út, s bár a felfedező gondosan ügyel arra, hogy semmi eredeti ne kerüljön ki a keze alól, a közönség lépze meg, s a szerencsés utazó könnyűszerrel tőkésíti legjelentéktelenebb macskaugrásait is. Rutherford utolsó útja például, ahogy az újságokban közzétette, nem volt világrengető esemény, s khotani leégett városokról szóló riportjai tiszta hasalás volt, ha az ember Stein Auréllal vagy Sven Hedinnel hasonlítja össze. Minthogy jó barátok voltunk, kissé megugrattam, s Rutherford nem vette zokon.

– A valóság jobb történetet írt volna – mondta nevetve.

Felmentünk a szállodaszobába, s megittunk egy whiskyt.

– Szóval mégiscsak igyekezett Conway nyomára jutni – mondtam egy alkalmas pillanatban.

– Igyekeztem... igyekeztem – felelte Rutherford –, de persze rendszeres kutatásról szó sem lehetett. Nem lehet megkeresni egy embert egy akkora területen, mint fél Európa. Sok lehetőségem nem volt. Épp csak annyit tettem meg, hogy felkerestem egyes helyeket, ahol esetleg találkozhattam volna vele, vagy híreket kaphattam volna felőle. Utolsó üzenete úgy szólt, hogy elhagyta Bangkokot, s északkeleti irányba tart.

Bangkok környékén még rátaláltam nyomaira, véleményem szerint a kínai határ felé igyekezett, főleg a bennszülöttek lakta területekre. Valószínűnek tartom, hogy elkerülte Burmát, ahol könnyen összetalálkozhatott volna angol tisztekkel. A nyomok Felső-Sziámba vezettek, de természetesen soha nem gondoltam arra, hogy végig fogom őket követhetni.

– Nyilván azt gondolta, hogy könnyebb lesz megtalálni a Kék Hold völgyét?

– Mindenesetre határozottabban körülírt cél lett volna. Feltételezem, hogy átfutotta a kéziratomat?

– Nemcsak hogy átfutottam, de gondosan elolvastam. Vissza is küldtem volna magának, ha tudtam volna a címét.

Rutherford bólintott.

– Érdekelne a véleménye!

– Rendkívül figyelemreméltónak találtam... feltételezve természetesen, hogy pontosan ragaszkodott ahhoz, amit Conwaytól hallott.

– Erre szavamat adom. Semmit nem találtam ki... még a stílushoz is sokkal kevesebbet adtam a magaméból, mintsem gondolná. Jó emlékezőtehetségem van, s Conway elevenen tudott előadni. Ne felejtse el, majdnem huszonnégy óráig beszéltünk egymással, egyfolytában.

– Ismétlem, hogy rendkívül figyelemreméltó.

Rutherford hátradőlt székében, és elmosolyodott.

– Ha ennyi az egész véleménye – mondta –, úgy látszik, magamnak kell megvédenem magamat. Feltételezem, hogy túlságos hiszékenynek tart. Nem hiszem, hogy az vagyok. Az emberek gyakran hibáznak abban, hogy túl sokat hisznek el, de az ellenkezője legalább annyi bajt okoz. Conway története sokat foglalkoztatott... mindenféle okból... úgyhogy igyekeztem, amennyire csak lehet, utánajárni a nyomoknak... s persze titokban abban is reménykedtem, hogy hátha egy szép napon magára az emberre is rábukkanok.

Szivarra gyújtott.

– Sok munkámba került, elhiheti, rengeteget utaztam, de mint tudja, szeretek úton lenni, s a kiadómnak nem volt kifogása ellene! Azt hiszem, jó néhány ezer mérföldet bejártam összesen... voltam Baskulban, Bangkokban, Csungcsiangban, Kasgárban... s a közöttük levő területeket is bejártam valamennyire. De jó nagy terület, s nemigen jutottam tovább a szélénél... tehát nyilván elég messzire attól a helytől, amelyről a történetben szó esik. Ami a puszta adatokat illeti, elég keveset tudtam meg olyat, amit ellenőrizni lehetett. Conway május 20-án hagyta el Baskult, és október 5-én érkezett Csungcsiangba. Utolsó megbízható hírem róla az, hogy február 3-án hagyta el Bangkokot. Minden egyéb csak lehetőség, valószínűség, feltevés, mítosz, legenda, nevezze, ahogy jónak látja.

– Szóval nem fedezett fel semmit sem Tibetben?

– Drága barátom, nem is jutottam el Tibetbe! A hatóságok hallani sem akartak róla, mintha legalábbis az Everest megmászásáról lett volna szó. Amikor pedig megmondtam nekik, hogy el akarok menni a Kuen-Luenre, olyan arccal néztek rám, mintha azt ajánlottam volna nekik, hogy megírom Gandhi életét. De lehet, hogy igazuk volt! Úgy látszik, nem olyan egyszerű dolog Tibetben kóborogni, rendesen felszerelt expedícióra van szükség, s egy emberre, aki valamennyire ismeri a vidéket és a nyelvet. Emlékszem, hogy amikor Conway elmondta nekem történetét, váltig csodálkoztam azon, hogy miért csaptak akkora lármát a terherhordók miatt... miért nem mentek el egyszerűen a maguk szakállára! Most aztán felvilágosítottak erről! A hatóságoknak igazuk volt, a világnak semmiféle útlevele nem segített volna el engem a Kuen-Luenre. Épp csak annyira jutottam el, hogy igen messziről megpillantottam a legmagasabb csúcsát... ötvenmérföldnyire lehettem körülbelül! Nem sok európai tette meg előttem ezt az utat!

– Olyan megközelíthetetlen hegyek azok?

– Csak egy keskeny fehér sávot láttam belőlük a láthatáron. Yarkandban és Kaszárban mindenfelé kérdezősködtem felőlük, de az emberek meglepően keveset tudtak. Azt hiszem, hogy ez a legismeretlenebb hegység a világon. Találkoztam egy amerikai utazóval, aki egyszer át akart kelni rajta, de nem talált alkalmas útra. Pedig kell, hogy legyen ott egy hágó, mondta, de istentelenül magasan fekszik, és nincs térképezve. Megkérdeztem tőle, hogy lehetségesnek tartja-e, hogy van a hegyekben valamilyen völgy... olyasféle, amilyennek Conway leírja... s ő azt felelte, hogy nem tartja lehetetlennek, ha nem is nagyon valószínű geológiai szempontból. Aztán megkérdeztem tőle, hogy hallott-e valaha egy piramis alakú hegyről, amely olyan magas, mint a legmagasabb himalájai hegycsúcs. Furcsa feleletet adott. Ismer egy legendát, mondta, mely egy ilyesfajta hegyről szól, de az a gyanúja, hogy ennek a mondának nincs alapja. Arról is beszélnek, tette hozzá, hogy a hegyek ott még az Everestnél is magasabbak, de ami őt illeti, ezt nem hiszi el. Kétkedem benne – mondta –, hogy a legmagasabb csúcs elérné a huszonötezer láb magasságot! Ezzel szemben beismerte, hogy még egyiket sem mérték fel tudományos pontossággal.

Aztán megkérdeztem tőle, hogy tud-e valamit tibeti lámakolostorokról? Hosszabb időt töltött ezen a vidéken, de kérdéseimre csak a szokásos, könyvekben is olvasható felvilágosítást adta. A kolostorok gyönyörű helyeken fekszenek, mondta, a bennük élő szerzetesek meg piszkosak és romlottak. Sokáig élnek? – kérdeztem, amire azt felelte, hogy igen, olyik elég hosszú életű, hacsak nem pusztul bele valami ronda betegségbe. Erre egyenesen rátértem a tárgyra, s megkérdeztem tőle, hogy nincs-e arról tudomása, hogy a lámák különösen hosszú ideig élnek? Hogyne hallottam volna – felelte –, de persze nem lehet tudni, hogy nem kacsá-e az egész... nem lehet ellenőrizni a dolgot! Mutatnak magának valamilyen gyanús pofájú alakot, aki száz éve él már befalazva egy cellában, s ha az ember a pofáját nézi, nem nehéz elhinnie, de születési bizonyítványt természetesen nem tud felmutatni! Megkérdeztem tőle továbbá, hogy nem hallott-e valamilyen okkult vagy orvosi eljárásról, amely meghosszabbítja az ember életét és fiatalságát, és erre azt felelte, hogy a lámáknak különös gyógyító erőt és ismereteket tulajdonítanak, de ha az ember közelebbről szeretné megvizsgálni a dolgot, úgy jár, mint a híres indiai kötélvarázslattal... bárkit is kérdez meg róla az ember, mindig azt a feleletet kapja, hogy ő személyesen nem látta, csak az egyik szomszédja vágy ismerőse. Mindazonáltal úgy tudja, hogy a lámák rendkívüli testi fegyellemmel bírnak. Láttam egynehányat – mondta –, akik meztelenül ültek egy befagyott tó mellett, az erős szélben néhány szolgáló csákánnyal törte a jeget, s jeges vízbe áztatott vászonba burkolta be a lámák testét. Ezt tízszer is megcsinálták,

s a lámák mindannyiszor saját testükkel megszáritották a vásznat.

Rutherford újra felhajtott egy pohárral.

– De mindennek természetesen semmi köze a hosszú élethez – mondta. – Legfeljebb arról tanúskodik, hogy lámáknak különös ízlésük van, ami az önfegyelmet illeti... Hát ennyire jutottam összesen, s be kell vallania, hogy ezek a bizonyítékok annyit sem érnek, hogy akár csak egy kutyát is fel lehessen akasztani ezek alapján.

Azt feleltem, hogy valóban nem nagyon meggyőzőek, s megkérdeztem tőle, hogy az amerikai ismerte-e a "Karakal" és "Shangri-La" neveket.

– Nem ismerte őket. Faggatásomra azt felelte, hogy általában nem nagyon kíváncsi a kolostorokra. Egyszer találkozott Tibetben egy emberrel, mondta, akivel kénytelen volt közölni erre vonatkozó véleményét, hogy tudniillik nem hajlandó egy lépést sem tenni azért, hogy meglátogasson egy kolostort, ellenkezően inkább hármat, hogy kikerülje. Az amerikainak ez a véletlen megjegyzése különös ötletet ébresztett bennem, s megkérdeztem tőle, hogy mikor találkozott ezzel az emberrel Tibetben. Azt felelte, hogy már jó ideje, még a háború előtt. 1911-ben. Részletek felől érdeklődtem, s ő elmondta, hogy az amerikai földrajzi társulat megbízásából utazott akkor, több más kollégájával, teherhordókkal, s hogy Kuen-Luen közelében találkozott azzal az emberrel, egy kínaival, aki gyaloghintón utazott, s akiről kiderült, hogy elég jól tud angolul. Ez ajánlotta neki, hogy látogasson meg egy lámakolostort a közelben, sőt hajlandónak mutatkozott, hogy személyesen elvezesse oda a társaságot. Az amerikai azonban azt felelte, hogy nincs idejük, s hogy nem érdekli őket a dolog... s ezzel el is volt intézve! Nem hiszem, hogy ennek a részletnek túl nagy fontosságot lehetne tulajdonítani – tette hozzá Rutherford. – Ha valaki húsz év előtti történetre igyekszik visszaemlékezni, azt hiszem, nem nagyon lehet megbízni benne. De mindenesetre teret hagy a képzeletnek.

– Hogyne, bár jól meggondolandó, hogy ha egy jól felszerelt expedíció kerül Shangri-Lába, nemigen lehetett volna az embereket akaratauk ellenére ott tartani.

– Természetesen! S lehet, hogy egyáltalában nem is Shangri-Láról van szó!

Újra átgondoltuk a dolgot, de valóban nem lehetett mihez kezdeni vele. Megkérdeztem Rutherfordtól, hogy Baskulban több eredménnyel járt-e kutatása?

– Baskul reménytelen volt, és Peshawar még rosszabb! Senki nem tudott semmit, s épp csak azt erősítették meg, hogy a repülőgépet valóban ellopták. Ezt se szívesen vallották be, amint elképzelheti!

– S a repülőgépnek soha többé nem hallották hírét? – Soha, sem a gépnek, sem a négy utasnak. Azt mindenesetre megállapítottam, hogy olyan gép volt, amely át tudott repülni a hegyeken. Barnardnak is megkerestem a nyomait, de

oly rejtélyes és bonyolult történetre akadtam, hogy nem volnék meglepődve, ha tényleg azonos volna Chalmers Bryanttal, akinek Conway mondta. Bryant, mint tudja, soha többé nem került elő, minden jajveszékélés ellenére.

– A repülő gengszter személyazonosságára nézve nem talált adatokat?

– Ez is reménytelen vállalkozás volt. Azt a pilótát, akit a gengszter leütött, időközben meggyilkolták, úgyhogy ez a sokat ígérő nyom zsákutcába vezetett, írtam egy barátomnak, aki egy pilótáiskolát vezet Amerikában, s megkérdeztem tőle, hogy az utóbbi időben nem volt-e véletlenül egy tibeti tanítványa, s a válasza elég gyors, de elég kiábrándító volt. Azt írta, hogy nem tud különbséget tenni kínaiak és tibetiek között, s hogy az előbbieket közül legalább ötven ember tanult ki nála... valamennyien a japánok ellen készülődtek. Nem sok szerencsém volt ezzel az emberrel, amint látja! De aztán a véletlen egy oly felfedezést játszott a kezemre... amelyet igaz, hogy akár Londonban is megtehettem volna, s nem kellett volna Baskulba utaznom érte. Jénában, a múlt század közepe felé élt egy német tanár, aki 1887-ben Tibetbe utazott. Soha nem tért vissza hazájába, s valami olyasmit rebesgettek róla az emberek, hogy egy folyóátkelésnél belefulladt a vízbe. Meister Friedrichnek hívták!

– Szent Isten... ez a név Conway történetében is előfordult!

– Úgy van... bár lehet, hogy tiszta véletlen. Semmit sem bizonyít, sajnos akárhogy van is, mert a jénai 1845-ben született. Nem nagyon izgalmas kor tehát, amint látja!

– De azért különös! – mondtam.

– Elég különös!

– A többi névnek nem járt utána? – Utánajártam, de nem sok eredménnyel. Kár, hogy Conway olyan kevés nevet említett meg... ötven, állítólag ott-tartózkodó lámából alig kettőt-hármat nevezett meg összesen. Perrault-nak és Henschellnek semmi nyomát sem találtam, éppilyen kevéssé Briacnak, az állítólagos Chopin-tanítványnak, ami persze nem jelenti azt, hogy nem is léteztek.

– S mi történt Mallinsonnal? – kérdeztem. – Nem tudott meg semmit a kínai lányról?

– Drága barátom, persze hogy megtettem minden tőlem telhetőt, hogy kiderítsek valami okosat. Az volt a baj, hogy Conway története ott végződött, amikor elhagyták a teherhordókkal együtt a völgyet. Úgy látszik, hogy vagy nem akarta, vagy nem tudta elmondani azt, ami ezután történt... vagy lehet, hogy meg is tette volna, ha több ideje van. Az a gyanúm, hogy az út tragikusan végződött. Az utazás fizikai fáradalmai is ijesztőek lehetnek, nem beszélve a fenyegető rablóbandákról vagy arról, hogy saját embereik elárulták s cserbenhagyták őket. Valószínűleg sohasem fogunk semmi biztosat megtudni

róluk, bár az bizonyosnak látszik, hogy Mallinson soha nem jutott el Kínába. Mindenfelé kutattam utána. Legelőször is az iránt érdeklődtem, hogy küldenek-e nagyobb könyvszállítmányokat a tibeti határra nagyobb kínai városokból, Sanghajból vagy Pekingből? De kérdezősködéseimre semmi érdemes választ nem kaptam. Ez se nagyon számít természetesen, minthogy nyilvánvalóan a lámák igyekeznek titokban tartani beszerzési forrásait. Tacién-Fúban is érdeklődtem. Kísérteties hely, valahol az isten háta mögött fekszik a határon, kegyetlenül nehezen elérhető város, ahonnan a kínai kulik teát szállítanak Tibetbe. Erről majd olvashat új könyvemben. Európai ember ritkán jut el olyan messzire! A nép ott elég udvarias és szolgálatkész volt, de nyomát sem találtam annak, hogy Conway expedíciója valaha is megérkezett volna!

– Nem tudta szóval megállapítani, hogy Conway maga hogy ért el Csungcsiangba?

– Nincs más lehetőség, mint hogy gyalog ért oda, ahogy elérhetett volna bárhova máshova is. Mindenesetre Csungcsiangban visszatérünk a tények józanabb birodalmába. A missziós kórház nővérei semmi esetre se voltak légből kapott jelenségek, és Sieveking izgalma is igaz volt, amikor Conway a hajón eljátszotta neki az állítólagos Chopin-darabokat. Feladatunk, úgy látszik, abban merül ki – tette hozzá Rutherford néhány pillanatnyi szünet után –, hogy megmérjük az eshetőségeket, s úgy látom, hogy a mérleg nyelve egyik irányban sem leng ki határozottabban. Ha nem hiszi el Conway történetét, legyünk őszinték, ez annyit jelent, hogy vagy szavahihetőségében, vagy eszében kételkedik!

Újra szünetet tartott, mintha valamilyen megjegyzést várna.

– Mint tudja – mondtam –, a háború után nem találkoztam többé vele, s mondták, hogy azóta hatalmasan megváltozott!

– Valóban megváltozott – felelte Rutherford –, az tagadhatatlan! Ha az embert kedve ellenére háromévi szakadatlan testi és lelki erőfeszítésre szorítják, nem csodálható, ha kissé lerongyolva kerül vissza a helyére. Az emberek valószínűen azt mondták, hogy egy karcolásnyi sérülés nélkül megúsza a háborút. Holott megsebesült... de belülről!

Egy ideig még beszélgettünk a háborúról és különböző emberekre tett hatásairól, majd Rutherford újra visszatért témánkhoz.

– Valamit elfelejtettem megemlíteni – mondta –, s tán épp a legkülönösebb körülményt! Akkor fedeztem fel, amikor a missziónál kutattam Conway után. Valamennyien a legnagyobb örömmel álltak rendelkezésemre, de természetesen nem nagy eredményekre jutottunk, amint képzelheti! Többek között azt is megkérdeztem tőlük, hogy Conway hogy jutott el a kórházba... egyedül, érkezett-e, vagy pedig valakinek a kíséretében? Nem emlékeztek

pontosan... ami nem csodálható, elég hosszú idő telt el azóta, de amikor már épp abba akartam hagyni a kérdezősködést, egyik nővér véletlenül megjegyezte, hogy – ha nem csalódik – az orvos azt mondta neki annak idején, hogy egy asszony hozta el Conwayt a kórházba. Ennél többet nem tudott a nővér, s minthogy azóta az orvos elhagyta a kórházat, én is megakadtam.

De ha már ennyire jutottam, nem akartam feladni a harcot. Megtudtam, hogy az orvos Sanghajba költözött, egy nagyobb kórházba, utánautaztam, s felkerestem. Ez közvetlenül a japán légitámadások után történt, a város elég vad látványt nyújtott. Az orvos emlékezett még rám, csungcsiangi első látogatásom óta, igen udvarias volt, de túl volt terhelve munkával. A németek légitámadása gyerekjáték volt ahhoz képest, amit a japánok műveltek Sanghajban. A kis orvos azonban rögtön visszaemlékezett arra az angolra, aki elvesztette emlékezetét. “– Igaz-e, hogy egy asszony kíséretében jött el a kórházba?” – kérdeztem tőle. “Igen – felelte az orvos –, egy kínai asszony kísérte.” “Volt-e valami figyelemreméltó az asszonyban?” “Semmi – felelte –, hacsak az nem, hogy lázas beteg volt, s rövidesen meg is halt...”

Nem tudtuk folytatni a beszélgetést, egy nagy sebesültszállítmány érkezett épp, a sebesülteket hordágyakra fektették, a kórházi termek már zsúfolva voltak, s nem akartam tovább igénybe venni az orvos idejét, annál kevésbé, mert a vusungi ágyúk újra megszólaltak, hogy újabb munkáról gondoskodjanak számára.

Egyetlenegy kérdést tettem fel még neki, amikor visszajött, nyilván ki fogja találni, hogy mi volt!

– Nyilván, hogy fiatal volt-e az a kínai nő?

Rutherford nagyot szívott illatos szivarjából, mintha a történet őt magát is legalább annyira felizgatta volna, mint amennyire remélte, hogy engem érdekelni fog.

– A kis orvos – folytatta – nyugodtan és ünnepélyesen nézett rám egy pillanatig, s aztán furcsa, torz angolságával azt felelte: Nem... nem volt fiatal... nagyon öreg volt, a legöregebb nő, akit valaha láttam!

Hosszú ideig hallgattunk, aztán megint Conwayről kezdtünk beszélni, arról a Conwayről, akit még én is ismertem, a fiatal és tehetséges, elragadó fiúról, s arról, hogy a háború mennyire megváltoztatta, az idő, a kor s a lélek rejtélyeiről beszéltünk, s a kis mandzsu lányról, aki “nagyon öreg” lett, s a Kék Hold völgyének különös álmáról.

– Mit gondol, Conway rá fog-e akadni valaha? – kérdeztem.

1.

Valószínűleg igaza volt Oscar Wilde-nek, aki szerint a világnak olyan térképe, amelyre Utópia nincsen felrajzolva, nem érdemli meg egyetlen pillantásunkat sem, hiszen mellőzi a világtengernek azt a partját, amelyen az emberiség egyszer talán ki fog kötni.

Mindig álmodoztak az emberek világokról, amelyeknek társadalmában az ész uralkodik, munkálkodva a közösség javán és boldogulásán, akár a tudomány és technika segítségével, akár szabályozó bölcs törvényekkel, akár az egyén nevelésével, lelkének ápolásával éri is el célját. Az elérhetetlen vidékekre, távoli szigetekre, hegykoszorúzza völgyekbe, a Föld mélyébe, a Holdra vagy a messzi jövőbe helyezett világok a vágyva vágyott tökéletes rend, igazságosság és harmónia képei voltak, és sok ezer évvel ezelőtt ugyanúgy kifejezői az emberi kívánságoknak, mint napjainkban.

Platón részletesen kidolgozta a helyesen irányított állam rendszerét, de leírta a megvalósítás nehézségeit és kudarcát is, s az ősidőkbe helyezett modellt, a katasztrófától elpusztult s azóta is annyiszor keresett Atlantiszt. Theopomposz, Arisztophanész, Jambulosz, Euhemérosz századokon át vitáztak egymással a kitalált édeni társadalmakról, naiv hittel védelmezve lehetőségeiket vagy maró gúnnyal bírálva tökéletlenségüket.

Nem volt évszázad, amelyben ne bukkantak volna fel az emberi elégedetlenség képzeletben megvalósított vágyai, bírálva a meglévő törvényt és jogot, kinevetve elavult rendszereket, gyakran jelszavakat, ötleteket, gondolatokat adva az újító törekvéseknek, olykor forradalmaknak, máskor a társadalmat vizsgáló tudománynak. A kereszténység szintén megalkotta utópiáit, hirdetve a világ elpusztulását és az Utolsó ítélet után megvalósuló boldogságot.

Platón képzelete még szabadon röpködhetett, Morusnak már védőburokba kellett csomagolnia társadalombírálatát, hiszen a minden rendű és rangú hatóságok gyakran rossz szemmel nézték az olvasók lelkét felgyújtó fantáziaképeket. De a tudomány is az utópiák ellen dolgozott, a Föld feltérképezésével eltűntek a fehér foltok és ismeretlen szigetek, a társadalom törvényeinek megismerésével az Eldorádókról, Földi Paradicsomokról szövögetett álmok. A XX. század már a valódi megismerést és a valódi megvalósítást kínálta az emberiségnek, a termelési eszközökkel az anyagi szükségletek kielégítését, a szociális forradalmakkal a rend és igazság győzelmét. Az álmok tervekké és politikai programokká változtak, az emberek a közeli jövőre és a Földre vetették pillantásukat.

Aztán megdördültek az ágyúk, katonaruhába öltöztetett emberek milliói haltak meg sárban és mocsokban a világ csataterein, az illúziók szétfoszlottak, átengedték helyüket a kiábrándulásnak, elkeseredésnek, csalódásnak. Úgy látszott, hogy minden álmodozás elvesztette létjogosultságát, az ágyúk nemcsak a városokat lötték szét, hanem a fantáziát is. Úgy látszott, hogy az utópiáknak örökre végük, legalábbis Nyugat-Európában. Mert volt két ország, a Szovjetunió és az Egyesült Államok, amelyekben éppen a világháború utáni években a tömegek szükségletévé vált álmodozni a jövőről. Az okok mások voltak mindkét országban. Az Egyesült Államok a tudomány és technika fejlődésétől, a gazdasági fellendüléstől, a termelékenység megnövekedésétől várta problémáinak megoldását, a Szovjetunió az új társadalmi rend, a szocializmus felépítésétől. Amerikában megszületett a science fiction, a Szovjetunióban pedig szinte minden író Majakovszkijtól egészen Zamjatyinig megírta a maga utópiáját.

Nyugat-Európa elkeseredetten és komoran hallgatott, háborús regényeket, emlékiratokat és dokumentumokat olvasott, vagy az avangárd kísérletekre, a botrányokat kavaró, a régi kultúra lerombolásának programjával induló izmusokra figyelt. Angliában még mondogatta próféciait H. G. Wells, ám azokkal senki sem törődött, később a nagy utópista maga is inkább társadalmi regényeket és ismeretterjesztő munkákat írt, mintha belátta volna, hogy a jóslatok senkit sem érdekelnek.

Tizenöt évnek kellett eltelnie, a gazdasági válságnak s a kiútkeresés korának kellett eljönnie, hogy az írók megint tengerre szálljanak Utópiát keresni. 1932-ben megjelent Aldous Huxley könyve, *A szép új világ*, ebben az évben írta regényét, szinte Huxleynak válaszolva James Hilton.

2.

Különös év volt.

A gazdasági élet a mélypontra zuhant. 30 milliónál több munkanélküli, eladhatatlan áruk tömege, becsukott gyárak, csődbe ment bankok, rozsdásodó járművek, éhezés, nyomor, tengerbe öntött kávé, elégetett búza, benzinnel leöntött narancs, összeomló trösztök, fekete napok a tőzsdéken, öngyilkos milliomosok, gyárosok, spekulánsok, pénzemberek.

Heisenberg Nobel-díjat kapott a kvantummechanikáért, Galsworthy a regényeiért, Anderson felfedezte a pozitront, Chadwick a neutron, Hubble bebizonyította a világegyetem tágulását, Domagk gyógyításra kezdte használni a szulfonamidokat, Szent-Györgyi azonosította a C-vitamint, Urey felfedezte a nehézvizet, Kodak gyártani kezdte a keskenyfilmet és a színes

filmet.

Az év legfontosabb írói azok voltak, akiknek nevét megismerhettük Szerb Antal regényelméletéből: Thomas Mann, Anouilh, Duhamel, Faulkner, Giono, Upton Sinclair, Hemingway, Maurois. Halálának századik évfordulóján Goethére emlékezett a világ, isten tudja, hányadik regényét írta Courths-Mahler. A moziban hangosfilmeket játszottak, Shirley Temple, Gary Cooper, Marlene Dietrich, William Powell, Wallace Beery, Elisabeth Bergner, Claudette Colbert játékaért rajongtak a nézők.

“Mi lesz veled, emberke?” – kérdezte Hans Fallada regényének szállóigévé változott címe.

Rómában Mussolini szónokolt, Budapesten Gömbös Gyula lett a miniszterelnök, Berlinben Hitler készülődött a hatalom átvételére. Svédországban szociáldemokrata kormány került az élre, Spanyolországban nyugalanság, zavargások, katonai puccs, Litvinov szovjet külügyminiszter a kollektív biztonság politikájáról beszélt a Népszövetségben. A japánok megszállták Kína nagy részét, ágyúzták Sanghajt, a mandzsu császári dinasztia utolsó tagja elnöke lett a japán fennhatóság alatt létrehozott Mandzsukuo államnak. Sziámban győzött egy katonai puccs, Indiában éhségstrájkba kezdett Gandhi.

Tibetben nem történt semmi említésre méltó esemény, vagy történt ugyan, de a világ nem vett róla tudomást. Az ország tulajdonképpen alig volt ismertebb, mint száz évvel korábban, élete legfeljebb a teozófusokat, antropozófusokat, misztikus filozófiával foglalkozó értelmiségieket érdekelte.

Tibet nyomorult pásztorai, imamalmot daráló piszkos lámái, elavult fegyvereket cipelő katonái biztosan nem tudták, hogy kopár, köves, terméketlen földjük, a 3-4000 méter magas, hókoronázta hegyekkel körülvett fennsík, illetve annak egyik ismeretlen völgyecskeje és a felette terpeszkedő lámakolostor ebben az évben átváltozott Utópiává. Annál inkább nem tudhattak róla, mert a híres Shangri-La a mögötte tornyosuló hatalmas Karakal hegységgel együtt egy író képzeletének volt a terméke.

Valahová menekülni kellett. Menekülni a gazdasági válság, a munkanélküliség, a zűrzavar, a fenyegető és vad politikai erők, a nyomor és a bonyodalmak elől. Ha James Hilton elővette a világ térképét, végigfuttatta a különböző színekre rajzolt országokon az ujját, keresve egy békés és elzárt helyet – nem tehetett mást, Tibetet kellett választania.

Választása nem volt rossz. Tibet még mindig olyan rejtelmes volt, mint amilyenek Sven Hedin leírta. Szellemi életéről, buddhizmusának sajátosságairól, lámáinak csodatévő hatalmáról legendák keringtek. A beavatottak tudták, hogy azok a papok képesek a legmagasabb fokú koncentrációra, tökéletesen tudják uralni testüket, lelküket, metsző hidegben

meztelenül ülnek jeges vizek partján, és testük hevével megszáritják a rájuk terített nedves lepedőt. Hallották a nagy szentek, Tilopa, Naropa, Marpa és Milarepa nevét, hallottak a tibeti *Halottak Könyvéről*, a *Bardo Tödöl*-ről, olvasták Alexandra David-Neel könyveit az ország "okkult hangulatáról", a varázslatok, mágiák, bön és chöd erejéről. Európa a misztikumok országának hitte Tibetet.

James Hilton regénye felhasználta és nyomatékositotta ezt a hitet. Hozzátette a Rider Haggard műveiből ismert halhatatlansági, illetve megújulási ötletet, az akkoriban még szokatlan repülőgéprablást, a távoli Kelet zűrzavaros eseményeit, belevegyített némi finom szerelmet, természetesen tragikus befejezéssel, a bölcs párbeszédekben felújította az éppen elavult liberalizmus minden eszméjét, s mindezt arra használta, hogy hangot adjon a menekülés vágyának.

3.

A regény főszereplője Conway, az angol gyarmati tisztviselő. Híres egyetemen tanult, kiemelkedő pályát jósoltak neki, aztán belekerült a világháború embertelenségébe. És ott – ahogy ezt Hilton elmondja – valószínűleg kiábrándult mindenből. Conway már nem Kipling, Masefield vagy akár Edgar Wallace gyarmati történeteinek és verseinek komoly, nyugodt, uralkodásra és a "vad népek civilizálására" teremtett hőse. Élete céltalan, nem hisz az angol világbirodalom egészségében és erejében. Kötelességtudóan cselekszik ugyan, végzi a vállalt és kijelölt munkát, de legszívesebben távol tartaná magát az egésztől, élné a félrehúzódo, cinikusan bölcs szemlélődő életét. A XX. század válságainak, tragédiáinak szenvedő gyermeke, Hemingway nemzedékéhez tartozó értelmiségi. Határozottá csak veszélyhelyzetekben válik, magukra hagyja az eseményeket, hiszen tudja, hogy a történelem erőivel szemben tehetetlen, a romlást nem tudja megállítani.

Az egész játék eltörött – állapítja meg egyik helyen Conway, s nekünk ez Ady sorát juttatja eszünkbe: "minden egész eltörött". Conway úgy látja, hogy ez az igazság mindenre illik, háborúra, államvezetésre, pénzügyekre, konzulátusokra, kereskedelmi szerződésekre.

. Még nyomatékosabban hangsúlyozza ezt, amikor a menedéket adó kolostor lámájával beszélget.

"Engem 1914-1918 jelszó alatt katalogizálhatna... Szenvedélyeim és erőm java részét feléltem a fönt említett esztendőök alatt s bárha nem sokat beszéltem róla, azóta főképp azt kívánom a világtól, hogy hagyjon magamra."

Ha más értékei nem lennének Hilton könyvének, azt mindenképpen neki

köszönhetjük, hogy megrajzolta a megkeseredett nyugat-európai átlagpolgár portréját. Mert képességei és rokonszenves egyénisége ellenére Conway nem több az átlagpolgárnál. Pánikos állapotában nem lát kiutat hazája és önmaga válságából, s ezt az egész emberiség válságaként fogja fel és éli át. Tisztességes, de tájékozódásra képtelen ember. Elesetségében passzívvá válik, sodródik az eseményekkel, csak érzelmei zökkentik ki vállalt nyugalmasból. Hilton fölértékeli hősét, s ezt azzal is hangsúlyozza, hogy olyan társak közé helyezi, akik közül kiemelkedik intelligenciájával, átélőképességével, emberismeretével. Conwaynek nem lehet versenytársa a hebehurgya, akaratos, naiv Mallinson, aki még a gyarmatosító illúziókat dédelgeti, nem is beszélve a szélhámós amerikaiáról és a misszionárius vénkisasszonyról. Töredékességük, külön jellemük mellett Conway egészséges és teljes embernek látszik, olyan valakinek, aki átveheti a lámakolostor vezetését, megőrizheti az emberiség kulturális értékeit, hogy majd egy készülő világkatasztrófa után átadja azokat a túlélőknek.

Hilton ügyesen védelmezi hősét, megpróbálja előre leszerelni kritikáját, s ezt azzal teszi, hogy a bírálatot az ellenszenves Mallinson szájába adja. Mallinson hősies viselkedést vár, Conway azonban nem Mallinson hőse, egyértelműen sértett személyiség, olyan liberális, aki felismerte a liberalizmus kudarcát. Utópiája retrográd, a túlélés és a menekülés vágyából táplálkozik, személyre szabott, társadalmi töltés nélküli.

Kifogásaink ellenére Hilton regényét századunk egyik fontos vallomásának kell tekintenünk, s nem szabad megfedkezünk írói értékeiről sem. Igaz ugyan, hogy a regény szerkezete a kerettörténet alkalmazásával együtt teljesen hagyományos, és nem büszkélkedik egyetlen eredeti felfedezéssel sem, mégis megragadja az olvasót a szépen előadott mese, a könyv költői szomorúsága. Nem véletlen, hogy számos nyelvre lefordították, sok kiadást megért, a belőle készített filmre és a főszerepet játszó Ronald Colmanre szeretettel emlékeznek azok, akik annak idején látták. Shangri-La kolostora, a Karakal csúcsa, a völgyet bevilágító Hold kék és örök fénye szinte jelképévé lett az átpoetizált nosztalgianak, az elérhetetlen álomvilágnak, amelyet az ember csak egyszer talál meg életében, s ha elhagyja, akkor hiába keresi a hozzá vezető ösvényt. Mondandójának mélyebb, szimbolikus értelmével *A Kék Hold völgye* az utópisztikus, illetve a tudományos-fantasztikus irodalom egyik nagy teljesítménye.

4.

James Hilton 1900-ban született Angliában. Cambridge-ben végezte iskoláit,

korán írni kezdett, első regénye húszéves korában jelent meg. Évekig újságoknál dolgozott Írországból és Angliából, 1935-ben Amerikába költözött. Világhírű, magyarul is megjelent regényét, az *Isten vele, tanár úr!*-at állítólag négy nap alatt írta. 1954-ben bekövetkezett haláláig számos bestsellert írt, többségükben realizmusra törekvő szentimentális regényeket. *A Kék Hold völgye* című könyvét – eredeti címe: *Lost Horizon* – legjobb munkájának tartják, a Hawthorne-díjat is megkapta érte. Magyarul a regény először 1936-ban jelent meg Déry Tibor fordításában, majd 1957-ben. Kötetünk a regény harmadik kiadása.

Kuczka Péter